

Työllisyyskertomus vuodelta 2010

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu
Työ ja yrittäjyys
14/2011

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Työllisyyskertomus vuodelta 2010

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu

Työ ja yrittäjyys

14/2011

Tekijät Författare Authors Työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sisäasiainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä valtiovarainministeriön virkamiehistä koostuva työryhmä, puheenjohtaja Kimmo Ruth	Julkaisuaika Publiceringstid Date Maaliskuu 2011 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Työllisyyskertomus vuodelta 2010	
Tiivistelmä Referat Abstract Pääministeri Mari Kiviniemen hallitus on päättänyt jatkaa pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelman ja hallituskauden puolivälin arviossa tehtyjen päätösten toteuttamista. Hallituksen tavoitteena on edistää talouden vakautta, kestäväen kasvun edellytyksiä, tasa-arvoa ja yhteiskunnallista eheyttä. Hallituksen tavoitteena on työllisyysasteen nostaminen pitkällä aikavälillä 75 prosenttiin. Hallitus totesi puolivälitarkistuksessaan vuonna 2009, että hallitusohjelman tavoite lisätä työllisyyttä 80 000–100 000 henkilöllä vaalikaudella 2007–2011 ei voi toteutua maailmanlaajuisen finanssikriisin ja taantuman vuoksi. Hallitus päätti kuitenkin toimillaan tukea uuden kasvupohjan luomista ja lieventää taantuman välittömiä kielteisiä vaikutuksia. Tuotannon määrä alkoi nousta lisääntyneen viennin tukemana alkuvuonna 2010. Bruttokansantuotteen keskimääräinen kasvu vuonna 2010 oli 3,1 %. Vuoden kuluessa työmarkkinoilla tapahtuneesta myönteisestä käänteestä huolimatta vuoden 2010 keskimääräinen työllisyysaste (15–64-vuotiaat) jäi 67,8 prosenttiin, joka oli 0,5 prosenttiyksikköä alempi kuin edellisellä vuonna. Vuoden 2010 työttömyysaste oli 8,4 prosenttia, joka oli 0,2 prosenttiyksikköä edellisvuotista suurempi. Elvytyspolitiikan ansiosta työttömyys jäi ennakoitua alemmalle tasolle. Työvoima- ja koulutuspolitiikkaa vahvistettiin vuoden 2010 talousarviossa nuorten työllisyyden parantamiseksi ja koulutuksen vahvistamiseksi tulevan kasvun tarpeisiin. Lisätoimenpiteillä on kyetty torjumaan nuorten työttömyyttä. Lisätyö työvoimapolitiittisia aktiivitoimenpiteitä kohdennettiin voimakkaasti myös työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseksi. Työvoimapolitiittisiin aktiivitoimenpiteisiin osallistui keskimäärin 100 400 henkilöä, ja työttömien aktivointiaste oli 27,4 %. Työllisyyden kasvun edellytyksiä on vahvistettu rakenteellisilla uudistuksilla, joiden tavoitteena on osaamisen lisääminen ja työmarkkinoiden toiminnan parantaminen. Uudistuksilla on tehostettu yrityspalveluja, työnvälitystä ja aktiivista työnhakua sekä lisätty työttömien koulutusmahdollisuuksia. Työnteon ja aktiivivaihtoehdon taloudellista kannustavuutta on lisätty. Työvoiman kysyntää on vahvistettu lisäämällä työllistämistukien käyttöä. Talousarvioon varattua erillistä määrärahaa on käytetty äkillisten rakennemuutosongelmien lieventämiseksi, ja meriteollisuus nimettiin rakennemuutostoimialaksi. Suomi asetti Eurooppa 2020 -strategiassa tavoitteeksi lisätä tutkimus- ja kehittämispanostusta neljään prosenttiin BKT:sta. Kasvuyrittäjyyden edellytyksiä on tuettu painottamalla tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa tulosten kaupallistamista ja kansainvälistymistä. Hallinnon uudistamista on jatkettu käynnistämällä Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) toiminta vuoden 2010 alusta. ELY-keskus edistää yrittäjyyttä, työmarkkinoiden toimintaa, osaamista ja kulttuuria, liikennejärjestelmän toimivuutta ja liikenteen turvallisuutta, hyvää ympäristöä sekä luonnon ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä alueilla sekä maahanmuuttoa, maahanmuuttajien kotouttamista ja työllistymistä alueilla. TEM:n yhdyshenkilö: Työllisyys- ja yrittäjyysosasto/Kimmo Ruth, puh. 010 60 48073	
Asiasanat Nyckelord Key words työllisyys, työmarkkinat, työ- ja elinkeinopolitiikka, koulutus-, alue- ja sosiaalipoliittikka	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-511-0
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 196	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish Hinta Pris Price 27 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd

Eduskunnalle

Julkisesta työvoimapolvelusta annetun lain 6 §:n mukaan työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee vuosittain julkisen työvoimapolvelun tavoitteiden toteutumista sekä työvoimapolvelun tilaa ja kehitystä koskevan työllisyyskertomuksen, joka annetaan eduskunnalle perustuslain 46 §:ssä tarkoitetun hallituksen toimenpidekertomuksen ohjeaineistona.

Julkisen työvoimapolvelun tavoitteet lain 3 §:n mukaan ovat 1) työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainon ylläpito ja edistäminen työmarkkinoilla, 2) työvoiman saatavuuden turvaaminen, 3) työttömyyden torjunta sekä 4) työnteon mahdollisuuden järjestäminen työtä hakeville. Laki painottaa myös muiden hallinnonalojen roolia näiden tavoitteiden saavuttamisessa. Lain 4 §:n mukaan valtio edistää korkeaa ja tasaista työvoiman kysyntää yleisillä talous- ja elinkeinopolitiittisilla sekä muilla työllisyyteen vaikuttavilla toimenpiteillä. Työvoiman saatavuuden turvaamiseksi ja työttömyyden torjumiseksi valtio edistää aktiivisella työvoimapolitiikalla ja elinkeino- ja koulutuspolitiittisilla sekä muilla kehittäville ja ohjaavilla toimenpiteillä työvoiman kysynnän ja tarjonnan ammatillista ja alueellista kohtaamista.

Työllisyyskertomukseen kootaan kuvaukset ja saavutetut tulokset keskeisistä työllisyyden hoitoon vaikuttavista valtionhallinnon toimenpiteistä. Tärkeä näkökulma tarkastelussa on hallitusohjelmaan sisältyvien työllisyyden hoidon linjausten toimeenpano ja toteutuminen. Työllisyyskertomus antaa kattavan näkökulman Suomen työmarkkinoihin ja työllisyyspolitiikan linjauksiin ja palvelee eduskuntaa työllisyyspolitiikan seurannassa ja toimenpidelinjauksia koskevassa päätöksenteossa.

Vuoden 2010 työllisyyskertomuksen valmisteli työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä, johon nimettiin edustajat työllisyyden hoidon kannalta keskeisistä ministeriöistä. Työryhmän puheenjohtajana toimi työmarkkinaneuvos Kimmo Ruth työ- ja elinkeinoministeriöstä. Työryhmän jäseninä toimivat aakkosjärjestyksessä mainiten ylitarkastaja Ahti Avikainen työ- ja elinkeinoministeriöstä, erikoistutkija Kari Gröhn sosiaali- ja terveysministeriöstä, toimialasihteeri Reetta Hyvämaa työ- ja elinkeinoministeriöstä, ylitarkastaja Elina Johansson sisäasianministeriöstä, erityisasiantuntija Pirkko Jukka työ- ja elinkeinoministeriöstä, suunnittelija Anssi Kaarna työ- ja elinkeinoministeriöstä, kehittämisspäälikkö Jouni Kangasniemi opetus- ja kulttuuriministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Päivi Kantanen työ- ja elinkeinoministeriöstä, ylitarkastaja Janne Peltola työ- ja elinkeinoministeriöstä, erikoissuunnittelija Mikko Kauppinen työ- ja elinkeinoministeriöstä, ylitarkastaja Jari Peura työ- ja elinkeinoministeriöstä, työmarkkinaneuvos Marja Rantakaulio työ- ja elinkeinoministeriöstä, neuvotteleva virkamies Marja Tuovinen valtiovarainministeriöstä, tutkimusasiantuntija Minna Vesa työ- ja elinkeinoministeriöstä ja neuvotteleva virka-

mies Markku Virtanen työ- ja elinkeinoministeriöstä. Työryhmän sihteerinä toimi suunnittelija Tiina Asunmaa työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Työryhmä on laatinut kattavan kertomuksen työvoiman kysyntään ja tarjontaan, työmarkkinoiden toimintaan sekä työttömyysajan toimeentuloturvaan kohdistuvista toimenpiteistä, joilla on edistetty julkisia työvoimapalveluja koskevan lain tavoitteiden toteutumista vuonna 2010. Työllisyyskertomukseen sisältyy myös ruotsinkielinen tiivistelmä.

Helsingissä 31. päivänä maaliskuuta 2011

Mauri Pekkarinen
Elinkeinoministeri

Anni Sinnemäki
Työministeri

Erkki Virtanen
Kansliapäällikkö

Sisältö

Eduskunnalle	5
1 Työllisyyspolitiikan tavoitteet	11
1.1 Hallituksen työllisyystavoitteet	11
1.2 Työ- ja elinkeinostrategia ja työmarkkinoiden joustoturvan kehittäminen.....	12
1.3 Työllisyystavoitteet Eurooppa 2020 -strategiassa.....	13
2 Talouskehitys.....	14
2.1 Kansainvälinen talous.....	14
2.2 Talouskehitys Suomessa	15
2.3 Palkat ja tuotantokustannukset Suomessa	16
3 Työllisyystilanteen kehitys	18
3.1 Työvoiman kysyntä.....	18
3.2 Työvoiman tarjonta.....	22
3.3 Työttömyyden kehitys.....	24
3.4 Työttömyyden rakenne	26
4 Talouspoliittiset toimet työllisyyden edistämiseksi	32
4.1 Talouspolitiikka.....	32
4.2 Veropolitiikka.....	33
5 Hallituksen poikkihallinnollinen työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma.....	35
5.1 Ohjelman yleistavoitteet ja seuranta	35
5.2 Huolehditaan työvoiman täysimääräisestä käyttämisestä ja työvoiman saatavuudesta.....	35
5.3 Edistetään yrittäjyyttä ja yritysten kasvua	36
5.4 Parannetaan työn tuottavuutta ja työelämän laatua	38
6 Työvoimapolitiikka ja työmarkkinoiden toiminnan edistäminen	40
6.1 Työnvälitys	40
6.1.1 Työnvälityksen palvelut työnhakijalle	40
6.1.2 Työnhakijoiden alueellisen liikkuvuuden tukeminen	41
6.1.3 Verkkopalvelut sekä Työlinjan ja Yritys-Suomen valtakunnalliset Contact Center-palvelut	43
6.1.4 Työvoimapalvelut yritysten rakennemuutostilanteissa ...	45
6.1.5 Kansainväliset työvoimapalvelut.....	46
6.1.6 Nuorten työllisyys ja yhteiskuntatakuu	46
6.2 Ammatillisen kehittymisen palvelut.....	49
6.2.1 Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus	49
6.2.2 Koulutus- ja ammattitietopalvelu	51
6.2.3 Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut	52

6.3	Työllistämistukijärjestelmä ja työmarkkinatuen aktiivitoimenpiteet.....	52
6.3.1	Työllistämistukijärjestelmä.....	52
6.3.2	Työllisyyspoliittinen avustus	56
6.3.3	Työmarkkinatuen aktiivikäyttö.....	56
6.3.4	Työllisyysperusteiset investoinnit.....	57
6.3.5	Vaikeasti työllistyvien tukitoimet.....	59
6.4	Työvoimapolitiikan tutkimuksia ja arviointia	60
6.5	Kansainvälinen yhteistyö	61
7	Maahanmuuttopoliittiset toimenpiteet.....	63
7.1	Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset	63
7.2	Maahanmuuton rakenne.....	63
7.3	Työperusteinen maahanmuutto.....	63
7.4	Maahanmuuttajien kotouttaminen.....	65
7.5	Pakolaiset ja turvapaikanhakijat	67
7.6	Etninen yhdenvertaisuus	68
8	Työelämän sääntely ja laadun kehittäminen.....	69
8.1	Työelämää kehitetään kolmikantaisesti	69
8.2	Toteutetut lainsäädäntöhankkeet.....	69
8.3	Valmistelussa olevat lainsäädäntöhankkeet.....	71
8.4	Työelämän laadun kehittämistoimet.....	73
8.5	Työelämäntutkimukset ja -selvitykset	74
8.6	Työelämän tilan kehitys.....	76
9	Elinkeinopolitiikka työllisyyden edistäjänä.....	79
9.1	Työ- ja elinkeinostrategian toteuttaminen.....	79
9.2	Innovaatiopolitiikka.....	81
9.3	Yritystoiminnan kehitys.....	83
9.4	Yritystukien vaikutukset	85
9.5	Yritysten hallinnollisen taakan vähentäminen.....	88
10	Koulutus- ja kulttuuripoliittikka työllisyyden edistäjänä.....	92
10.1	Koulutuspolitiikan sisältö ja tavoitteet	92
10.2	Yleissivistävä koulutus, ammatilliset oppilaitokset ja korkeakoulut	93
10.3	Ulkomaalaiset opiskelijat ja maahanmuuttajakoulutus.....	98
10.4	Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen	101
10.5	Aikuisväestön koulutuksen ja työllistymisen edistäminen	103
10.6	Koulutukseen ja työmarkkinoille siirtymisen nopeuttaminen.....	106
10.7	Työllisyys- ja talousvaikutukset kulttuurissa ja vapaa-aika-aloilla.....	113

11	Työllisyyden edistäminen alueilla	117
11.1	Alueellisen kehityksen nykytila.....	117
11.2	Alueiden kehittämisen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä	120
11.3	Osaamiskeskusohjelma (OSKE)	122
11.4	Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO) yksinkertaistaa ohjelmajärjestelmää.....	122
11.5	Kaupunkipolitiikka.....	123
11.6	Valtion toimintojen ja yksikköjen alueellistaminen.....	125
11.7	Äkillisten rakennemuutosten alueet	127
11.8	Sosiaaliturvamaksukokeilut.....	128
11.9	Yksinyrittäjiä rohkaistaan ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen	129
12	Sosiaalipoliittiset toimet.....	130
12.1	Sosiaali- ja terveystalouden strategia.....	130
12.2	Työttömyysetuuksien saajat	132
12.3	Työttömyysmenot ja työttömyysturvan rahoitus.....	133
12.4	Työttömyysvakuutusrahaston menot ja varat.....	134
12.5	Työvoimapolitiittiset lausunnot.....	135
12.6	Pitkäaikaistyöttömien terveyden edistäminen	136
12.7	Kuntouttava työtoiminta	139
12.8	Palkkaturva	141
12.9	Ammatillinen kuntoutus.....	141
13	EU:n rakennerahasto-ohjelmien toimeenpääntö.....	144
13.1	Kansallinen rakennerahastostrategia ja rakennerahasto-ohjelmat ohjelmakaudella 2007–2013	144
13.2	Itä-Suomen, Pohjois-Suomen, Länsi-Suomen ja Etelä-Suomen alueelliset EAKR-ohjelmat.....	144
13.3	Manner-Suomen ESR-ohjelma	146
	Svenskspråkigt sammandrag	151
1	Systemställningpolitiska mål.....	153
2	Den ekonomiska utvecklingen	155
2.1	Den internationella ekonomin.....	155
2.2	Den ekonomiska utvecklingen i Finland	156
2.3	Lönerna och produktionskostnaderna i Finland.....	156
3	Utvecklingen av systemställningsläget	158
3.1	Efterfrågan på arbetskraft.....	158
3.2	Utbudet av arbetskraft.....	158
3.3	Arbetslöshetens utveckling	159
3.4	Arbetslöshetens struktur.....	160

4	Finanspolitiska åtgärder i syfte att främja sysselsättningen	161
4.1	Finanspolitiken	161
4.2	Skattepolitiken	162
5	Regeringens tväradministrativa politikprogram för arbete, företagande och arbetsliv.....	163
6	Arbetspolitik och främjande av arbetsmarknadens funktion	165
6.1	Arbetsförmedling	165
6.2	Tjänster för kompetensutveckling.....	170
6.3	Åtgärder för skötsel av sysselsättningen	172
7	Invandrarpolitiska åtgärder	174
8	Lagstiftning och kvalitetsutveckling som gäller arbetslivet	176
9	Näringspolitik som främjare av sysselsättningen	180
10	Utbildnings- och kulturpolitik som främjare av sysselsättningen.....	184
11	Främjande av sysselsättningen i regionerna	186
11.1	Nuläget för regional utveckling	186
12	Socialpolitiska åtgärder.....	190
13	Genomförande av eu:s strukturfondsprogram	193

1 Työllisyyspolitiikan tavoitteet

1.1 Hallituksen työllisyystavoitteet

Pääministeri Mari Kiviniemen hallitus on päättänyt jatkaa pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelman ja hallituskauden puolivälin arvioissa tehtyjen päätösten toteuttamista. Hallituksen tavoitteena on edistää talouden vakautta, kestävän kasvun edellytyksiä, tasa-arvoa ja yhteiskunnallista eheyttä. Hallituksen tavoitteena on työllisyysasteen nostaminen pitkällä aikavälillä 75 prosenttiin. Hallitus totesi puolivälitarkistuksessaan vuonna 2009, että hallitusohjelman tavoite lisätä työllisyyttä 80 000–100 000 henkilöllä vaalikaudella 2007–2011 ei voi toteutua maailmanlaajuisen finanssikriisin ja taantuman vuoksi. Hallitus päätti kuitenkin toimillaan tukea uuden kasvupohjan luomista ja lieventää taantuman välittömiä kielteisiä vaikutuksia.

Viennin kääntynyt kasvuun maailmanmarkkinoiden elpymisen myötä myös tuotannon määrä alkoi nousta alkuvuonna 2010. Bruttokansantuotteen keskimääräinen kasvu vuonna 2010 oli 3,1 %. Työllisyyden heikkeneminen päättyi vuoden 2010 alussa, mutta tuotannon ajoittain vahvastakin kasvusta huolimatta työllisyyden kasvu ei päässyt vielä vauhtiin. Vuoden 2010 keskimääräinen työllisyysaste (15–64-vuotiaat) oli 67,8 prosenttia. Edellisestä vuodesta työllisyysaste aleni 0,5 prosenttiyksiköllä. Työmarkkinoilla vuoden kuluessa tapahtuneesta myönteisestä käänteestä huolimatta vuoden 2010 työttömyysaste oli 8,4 prosenttia, joka jäi 0,2 prosenttiyksikköä edellisvuotista korkeammalle.

Toteutetun elvytyspolitiikan ansiosta työttömyys jäi kuitenkin selvästi alemmalle tasolle, mitä se olisi voinut olla suhteessa tuotannon voimakkaaseen supistumiseen vuonna 2009. Työvoima- ja koulutuspolitiikkaa vahvistettiin vuoden 2010 talousarviossa nuorten työllisyyden parantamiseksi ja koulutuksen vahvistamiseksi tulevan kasvun tarpeisiin. Lisätoimenpiteillä on kyetty torjumaan nuorten työttömyyttä. Lisättyjä työvoimapolitiittisia aktiivitoimenpiteitä kohdennettiin voimakkaasti myös työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseksi. Työvoimapolitiittisiin aktiivitoimenpiteisiin osallistui keskimäärin 100 400 henkilöä, ja työttömien aktivointiaste oli 27,4 %.

Työllisyyden kasvun edellytyksiä on vahvistettu myös rakenteellisilla uudistuksilla, joiden tavoitteena on osaamisen lisääminen ja työmarkkinoiden toiminnan parantaminen. Uudistuksilla on tehostettu yrityspalveluja, työnvälitystä ja aktiivista työnhakua sekä lisätty työttömien koulutusmahdollisuuksia. Työnteon ja aktiivivaihtoehdon taloudellista kannustavuutta on lisätty. Tehdyt uudistukset lyhentävät työttömyysjaksoja ja lisäävät työssä olevien ja työttömien koulutusmahdollisuuksia. Työvoiman kysyntää on vahvistettu lisäämällä työllistämistukien käyttöä. Talousarvioon varattua erillistä määrärahaa on käytetty äkillisten rakennemuutosongelmien lieventämiseksi, ja meriteollisuus nimettiin rakennemuutostoimialaksi.

Suomi asetti Eurooppa 2020 -strategiassa tavoitteeksi lisätä tutkimus- ja kehittämispainostusta neljään prosenttiin BKT:sta. Kasvuyrittäjyyden edellytyksiä on tuettu painottamalla tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa tulosten kaupallistamista ja kansainvälistymistä.

Hallinnon uudistamista on jatkettu käynnistämällä Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) toiminta vuoden 2010 alusta. ELY-keskus tukee alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla. ELY-keskus edistää yrittäjyyttä, työmarkkinoiden toimintaa, osaamista ja kulttuuria, liikennejärjestelmän toimivuutta ja liikenteen turvallisuutta, hyvää ympäristöä sekä luonnon ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä alueilla sekä maahanmuuttoa, maahanmuuttajien kotouttamista ja työllistymistä alueilla. ELY-keskus toimii yhteistyössä maakunnan liittojen kanssa ja sen ohjauksessa toimivat työ- ja elinkeinotoimistot.

1.2 Työ- ja elinkeinostrategia ja työmarkkinoiden joustoturvan kehittäminen

Työ- ja elinkeinoministeriön konsernistrategiassa on määritelty konsernin tärkeimmäksi tavoitteeksi kestäväällä pohjalla oleva korkea työllisyys. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi konserni edistää tuottavuutta, osaamista sekä talouden ja alueiden kansainvälistä kilpailukykyä. Vuonna 2010 toimintaympäristön keskeisiksi muutoksiksi arvioitiin talouskriisi, globalisaatio, ilmastomuutos ja väestön ikääntyminen. Konsernistrategia määrittelee muutosten edellyttämät tavoitelinjaukset konsernin toiminnan ohjausta varten. Vuoden 2010 tavoitelinjaukset ovat seuraavat:

- autetaan nuoria työllistymään,
- edistetään uutta, kasvavaa ja kansainvälistyvää yritystoimintaa,
- vahvistetaan innovaatiotoiminnan edellytyksiä ja luodaan huippuluokan innovaatiokeskittymiä,
- lisätään työvoiman osaamista ja nopeutetaan työllistymistä työnantajien tarpeisiin,
- parannetaan tuottavuutta erityisesti julkisissa palveluissa ja työelämän laatua kaikilla toimialoilla,
- edistetään uusiutuvan energian käyttöä.

Kaikilla näillä linjauksilla edistetään kaikkien alueiden kilpailukykyä ja kehitystä.

Vaalikauden 2007–2011 ajan toimivan joustoturvahankkeen tavoitteena on parantaa työmarkkinoiden toimivuutta ja nostaa työn tuottavuutta kehittämällä jouston ja turvan tasapainoa työmarkkinoilla ja työelämässä. Vuoden 2010 aikana on toimeenpantu hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen vuonna 2009 yhteisesti sopimien joustoturvaperiaatteiden mukaisia uudistuksia. Hankkeen kolme alatyöryhmää, jotka käsittelevät siirtymävaiheiden hallintaa työmarkkinoilla sekä työläinsäädännön ja työelämän laadun kehittämistä, ovat vastanneet valmistelusta. Kolmikantaisena yhteistyöfoorumina hankkeella on voitu vahvistaa yhteistä luottamus pääomaa,

lisätä yritysten vastuullisuutta sekä osapuolten sitoutumista myös alue- ja paikallistasolla. Hankkeessa on tarkoitus valmistella ehdotus joustoturvatyön organisoinnista tulevalla hallituskaudella. Joustoturva on yksi Eurooppa 2020 -strategian keskeisistä linjauksista, joiden puitteissa jokaisen EU-maan odotetaan luovan oman jouston ja turvan tasapainoon tähtäävän toimintamallinsa.

Työ- ja elinkeinoministeriön strategisilla hankkeilla toteutetaan tiettyihin teemakokonaisuuksiin liittyviä uudistuksia, innovoidaan uusia toimintamalleja ja paikallistetaan uusia kehittämisalueita. Strategisten hankkeiden taustalla ovat suuret yhteiskunnalliset haasteet. Strategisia hankkeita ovat Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittinen kehittäminen (HYVÄ-hanke), jonka tavoitteena on turvata osaavan työvoiman saanti hyvinvointialalla, kehittää yrittäjyyden ja yritystoiminnan edellytyksiä ja parantaa tuottavuutta. Luovan talouden strategisen hankkeen tavoitteena on luovien alojen yritysten liiketoiminnan laajentaminen ja kannattavuuden lisääminen. Metsäalan strateginen ohjelma parantaa metsäalan arvoketjun kannattavuutta ja kilpailukykyä. Strategiset hankkeet jatkuvat syyskuun 2011 loppuun saakka.

1.3 Työllisyystavoitteet Eurooppa 2020 -strategiassa

Lissabonin kasvu- ja työllisyysstrategian päätyttyä Eurooppa-neuvosto vahvisti kesäkuussa Eurooppa 2020 -strategian. Uusi strategia määrittelee sosiaalisen markkinatalouden periaatteiden mukaiset painopisteet ja tavoitteet talouskriisin haasteiden ja Euroopan rakenteellisten uudistustarpeiden ratkaisemiksi. Strategian painopisteinä on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Eurooppa-neuvosto asetti kunnianhimoiset EU-tason tavoitteet työllisyysasteelle, T&K-menoille, energia- ja ilmastopoliitille ja koulutukselle, ja edellytti että jäsenmaat asettavat vastaavat kansalliset tavoitteet. Eurooppa-neuvosto vahvisti myös talouspolitiikan laajat suuntaviivat ja työllisyyden suuntaviivat ja edellytti, että jäsenmaat esittävät EU:lle kansalliset toimintasuunnitelmat. Suomi on asettanut työllisyyteen liittyville tavoitteille seuraavat kansalliset tavoitetasot vuodelle 2020:

- 20-64-vuotiaiden työllisyysasteen nostaminen 78 prosenttiin (73,3 % vuonna 2009)
- Tutkimus- ja kehitysmenojen säilyttäminen vähintään 4 prosentissa bruttokansantuotteesta
- Korkeakoulututkinnon suorittaneiden 30-34-vuotiaiden määrän nostaminen 42 prosenttiin (nyt 37-38 %)
- Koulupudokkaiden määrän pienentäminen korkeintaan 8 prosenttiin (nyt 9,8 %)

Suomi antoi komissiolle lokakuussa 2010 Eurooppa 2020 -strategian mukaisen kansallisen toimenpideohjelman. Sen valmistelua ja toteutumisen raportointia koordinoi valtiovarainministeriö työllisyyspolitiikan ollessa työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla.

2 Talouskehitys

2.1 Kansainvälinen talous

Maailmantalous piristyi nopeasti vuoden 2010 aikana. Maailmankauppa kasvoi lähes 19 prosentin vauhtia ja ylsi jo laajuudessaan vuoden 2008 tasolle. Maiden yhteenlaskettu bruttokansantuote kasvoi vajaa 5 prosenttia. Talouksien elpyminen jatkui kaksilla raiteilla. Kasvu oli nopeaa useissa kehittyvissä maissa ja paljon hitaampaa teollisuusmaissa. Kehittyvät maat kasvoivat nopeasti mm. siksi, että ne suurelta osin säilyivät teollisuusmaita kohdanneen finanssikriisin vaikutusten ulkopuolella, ja niinpä yksityinen kysyntä pysyi niissä vahvana. Kehittyneissä teollisuusmaissa talouskasvua vauhdittivat voimakkaat tuki- ja elvytystoimet, joilla hallitukset paikkasivat ja vahvistivat lamassa heikentynyttä yksityistä kysyntää. Kun toimet ajoitettiin pääasiassa edelliselle vuodelle, niiden vaikutus oli jo kasvumielessä heikentymään päin. Raaka-aineiden hintojen nousu alkoi kasvat-
taa inflaatiota etenkin kehittyvissä maissa, joissa mm. ruoka-aineiden suuri osuus kotitalouksien kulutuksessa painoi elinkustannuksia ylöspäin. Myös energian hin-
nat olivat nousussa.

Teollisuusmaista nopeasti kasvoivat Suomen viennin kannalta keskeiset Saksa ja Ruotsi, joiden laajat vientisektorit hyötyivät kansainvälisen kysynnän elpymisestä. Kehittyvistä teollisuusmaista mm. Kiinan ja Intian talouskasvu oli hyvä.

EU-maissa taloudet olivat toipumassa taantumasta. Kasvuarvioita tarkennettiin vuoden aikana selvästi paremmiksi ja uutiset reaalityalouden osalta olivat pääasiassa myönteisiä. Nopeimman kasvun periodi oli jo ohitettu vuoden 2010 loppupuolella, kun maailmankaupan kasvukin alkoi tasaantua, EU-maiden elvytystoimet vähenivät ja varastojen täydentäminen ei enää lisännyt kansantuotteen kasvua. Myös loppu-
vuoden erityisen talvinen sää vaikeutti tuotantoa monissa maissa.

EU-maiden bruttokansantuote kasvoi vajaa kaksi prosenttia. Monissa maissa kas-
vua vauhdittivat sekä vienti että elpyvät investoinnit. Myös työmarkkinoilla pahin vaihe oli ohi, vaikka työttömyysaste vielä kohosi ja työllisten määrä väheni. Euro-
maissa työttömyysaste oli 9½ % ja kaikkien EU-maiden keskiarvo hieman korkeampi. Työmarkkinatilanne hillitsi palkkojen nousua ja yksikkötyökustannusten kasvu oli vuoden kolmannella neljänneksellä jopa negatiivinen. Maiden välillä oli kuitenkin
suuria eroja työvoimakustannusten kehityksessä.

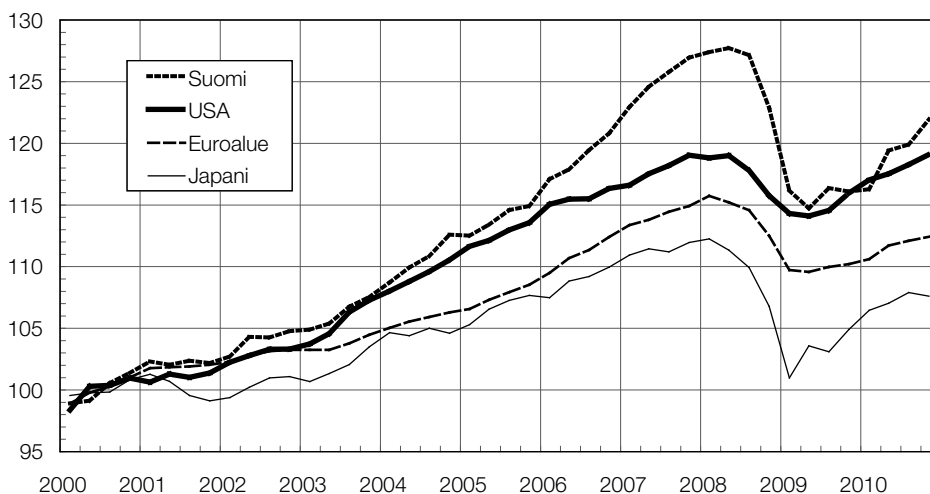
Viime aikojen heikko talouskehitys, rahoituskriisit ja talouden tukitoimet ovat heikentäneet EU-maiden julkisia talouksia. Tukitoimet ja automaattiset stabili-
saatiovaikutukset ovat johtaneet alijäämäisiin budjetteihin ja julkisen velan kas-
vuun. Vuonna 2009 julkisen sektorin alijäämä nousi EU-maissa lähelle seitsemää
prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Alijäämät eivät enää keskimäärin
kasvaneet, mutta myös 2010 pysyttiin samalla korkealla alijäämätasolla. Syksyllä

euro-maista vain kahden maan alijäämän arvioitiin olevan pienempi kuin vakaus- ja kasvusopimuksen mukainen yläraja, 3 % suhteessa bruttokansantuotteeseen.¹

2.2 Talouskehitys Suomessa

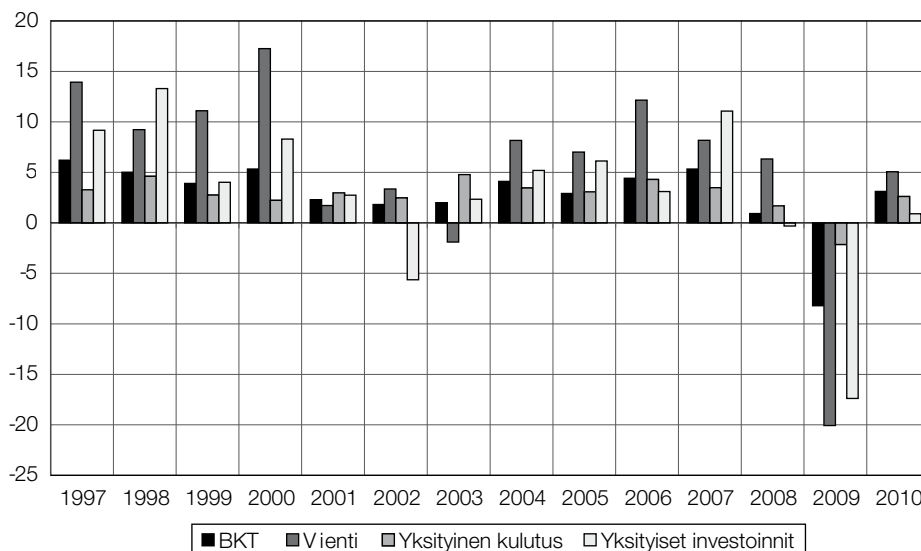
Suomen talous toipui finanssikriisistä nopeasti ja laajapohjaisesti. Kaikki kysyntä-erät vaikuttivat positiivisesti kasvuun. Pienenä avoimena taloutena, jonka vientiteollisuudessa investointitavaroilla on merkittävä rooli, talouskasvun käynnistymisen edellytti kansanvälisten suhdanteiden parantumista ja investointien käynnistymistä tärkeimmissä vientimaissa. Bruttokansantuote kasvoi 3,1 %, mikä hieman ylitti vuoden 2010 aikana tehdyt ennusteet talouskasvulle. Kasvua vauhditti viennin ohella kotimaisen kysynnän vahvistuminen. Eniten kasvoi koneiden ja laitteiden vienti. Sen sijaan esim. sähkö- ja elektroniikkateollisuuden vienti oli vaimeaa. Yksityisessä kulutuksessa puolikestävien etenkin kestokulutushyödykkeiden kysyntä oli vahvassa nousussa. Reaalisen ostovoiman kasvun lisäksi kysyntää vauhditti säästämisasteen aleneminen. Asuinrakennusinvestointien elpyminen vauhditti investoinnit nousuun.

Kuvio 1. BKT neljännesvuosittain: Euroalue, USA, Japani, Suomi (2000=100)

1 Komission ennuste 29.11.2010.

Kuvio 2. BKT, vienti, yksityiset kulutusmenot ja yksityiset investoinnit määrän (määrän muutos %)

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito

2.3 Palkat ja tuotantokustannukset Suomessa

Vuonna 2009 palkansaajien nimellinen ansiotason nousu oli vielä 4 % osittain ennen taantumaa tehtyjen työmarkkinasopimusten seurauksena. Kun inflaatio jäi keskimäärin nollan paikkeille, palkansaajien reaaliansiokehitys oli poikkeuksellisen hyvä; etenkin työpaikkansa ja ansionsa säilyttäneillä palkansaajilla.

Seuraavana vuonna ansiotason nousu hidastuu $2\frac{1}{2}$ prosenttiin. Kevään 2010 aikana sovittiin useilla toimialoilla työ- ja virkaehdoista. Sopimuksista sinänsä tehtiin useampivuotisia, mutta palkankorotussopimukset olivat pääsääntöisesti vain vuoden mittaisia. Vuoden aikana neuvotellut sopimuskorotukset nostivat ansioita vain noin 0,7 prosentilla. Niinpä sopimuspalkkaindeksin noususta yli puolet selittyy perimällä edelliseltä vuodelta. Reaaliansiot nousivat noin 1,5 %.

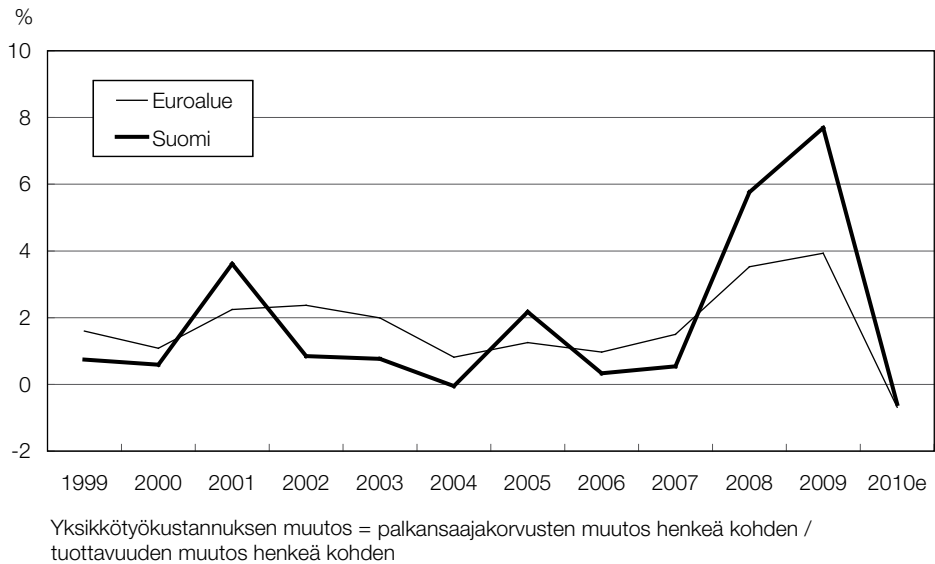
Koko talouden palkkasumma, mihin vaikuttavat sekä työllisyyden että ansiotason kehitys, ei alkuvuonna juuri kasvanut vuoden takaiseen verrattuna. Vuoden loppupuoliskolla palkkasumma kääntyi kuitenkin kasvuun lähes kaikilla päätoimialoilla, ja keskimääräinen nimelliskasvu vuonna 2010 oli vajaa 2 % ja reaalikasvu puoli prosenttia.

Kuluttajahinnat nousivat keskimäärin reilun prosentin. Vielä alkuvuodesta kuluttajahintojen vuosimuutos oli nollan tuntumassa, kun asuntolainakorkojen

aleneminen jatkui ja edellisen vuoden loppupuolelle tehty elintarvikkeiden arvonlisäveron alennus vaikutti vuosimuutoksiin. Vuoden 2010 loppupuolella hintojen nousu alkoi kiihtyä monesta syystä: vuoden takainen elintarvikkeiden alv-alennus lakkasi vaikuttamasta, lainakorot eivät enää alentuneet, liikenteen ja polttoainoiden hinnat kohosivat ja asuminen kallistui kun kiinteistöjen, kerrostaloasuntojen ja sähkön hinnat nousivat.

Työvoimakustannukset nousivat Suomessa vuosina 2008 ja 2009 huomattavasti enemmän kuin kilpailijamaissa. Vuonna 2010 yksikkötyökustannukset hieman alenivat. Yksikkötyökustannusten muutoksen arvioidaan olevan samaa suuruusluokkaa Suomessa ja Euroalueella keskimäärin. Edellisinä vuosina menetettyä kilpailukykyä ei kuitenkaan saada takaisin ilman työn tuottavuuden parantumista tai mahdollisia palkkasopimuksia.

Kuvio 3. Koko talouden kilpailukyky (yksikkötyökustannusten muutos)

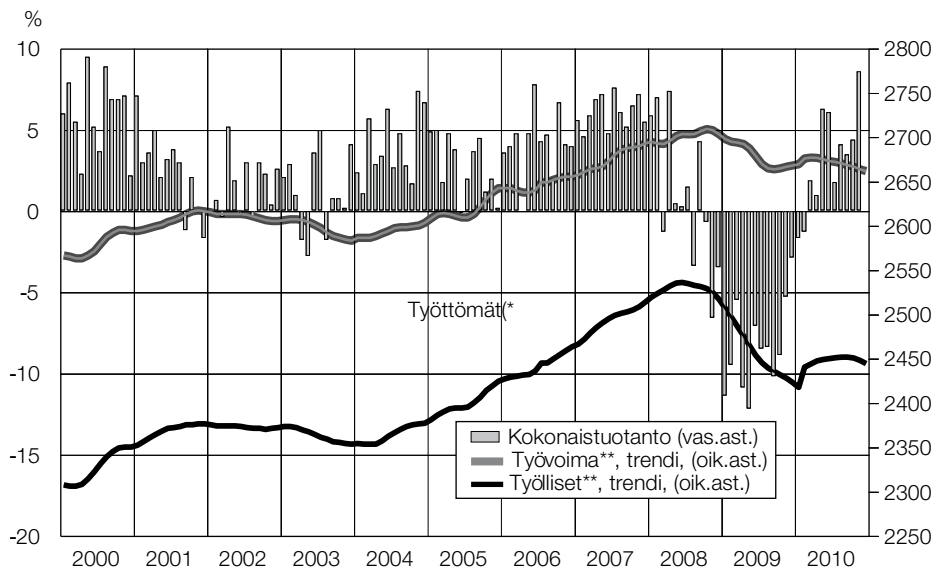
Lähde: Eurostat, Tilastokeskus, Euroopan komissio (marraskuu 2010), VM

3 Työllisyystilanteen kehitys

3.1 Työvoiman kysyntä

Kokonaistuotannon kääntyminen kasvuun vuoden 2010 alussa vahvisti työpanoksen kysyntää. Työllisyys lähti aluksi kasvuun, mutta vuoden kuluessa kasvu alkoi heiketä tuotannon ajoittain vahvastakin kasvusta huolimatta. Vuositasolla työllisten määrän kehitys jäi heikoksi, sillä työvoiman kysyntä kohdistui ensisijaisesti lomautettuihin ja vajaatyöllistettyihin. Vuoden 2010 viimeisellä vuosineljänneksellä työllisiä oli 18 000 henkilöä eli 0,7 prosenttia enemmän kuin vastaavana aikana edellisenä vuonna. Työpanoksen kysynnän vahvistumista kuitenkin osoitti tehtyjen työtuntien lisäys 1,3 prosentilla. Työtuntien lisääntymiseen vaikutti eniten toistaiseksi lomautettuna olleiden paluu töihin ja lyhennetyllä työviikolla olleiden työajan pidentyminen.

Kuvio 4. Työvoiman kysyntä ja tarjonta sekä tuotannon kasvu

*) Työttömien lukumäärä viivojen välissä eli työvoima miinus työlliset

**) Työvoima ja työlliset 1000 henkilöä

Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus

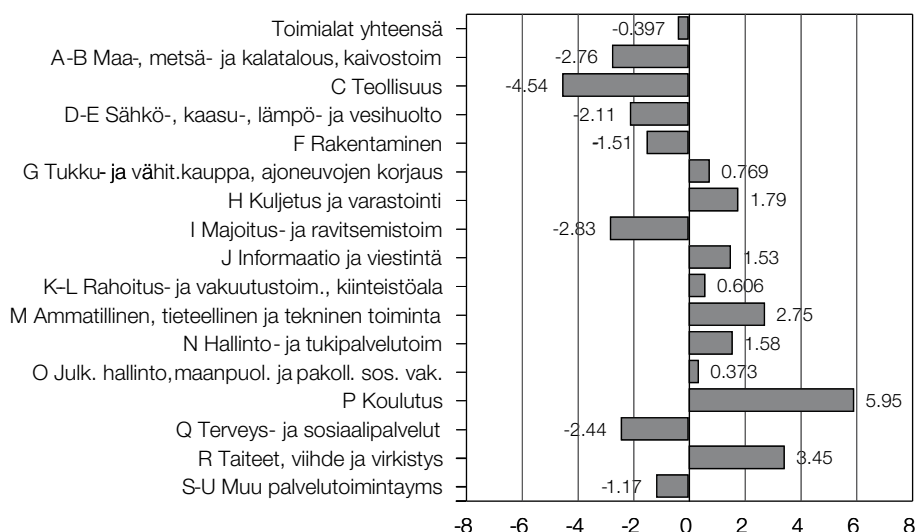
Työllisiä oli vuonna 2010 keskimäärin 2 448 000 henkilöä. Vuoden lopussa työllisten määrä oli vuoden 2005 joulukuun tasolla. Keskimääräinen työllisyysaste (15–64-vuotiaat) oli 67,8 prosenttia. Edellisestä vuodesta työllisyysaste laski 0,5

prosenttiyksiköllä. Työikäisen (15–64-vuotiaat) väestön määrä lisääntyi 8 000 henkilöllä.

Työllisten määrä väheni yksityisellä sektorilla 20 000:lla, mutta lisääntyi julkisella sektorilla 6 000:lla. Valtiolla työllisten määrä väheni 2 000 henkilöllä, kun sen sijaan kunnissa ja kuntayhtymissä lisääntyi 8 000 henkilöllä².

Teollisuuden työpaikat vähenivät edelleen lähes viisi prosenttia. Kansainvälisestä kysynnästä riippuva vientiteollisuus ei vahvistunut riittävästi vetääkseen koko teollisuuden työllisyyden kasvuun. Edellisenä vuonna vähennys oli 9 prosenttia (kuvio 5). Myös pääasiassa kotimarkkinoilla toimivien toimialojen kuten majoitus- ja ravitsemistoiminnan, maa-, metsä- ja kalatalous- sekä kaivostoiminnan työllisyys väheni tuntuvasti. Sen sijaan työllisyys lisääntyi koulutuksen alalla. Myös muilla palvelualoilla, kuten taide-, viihde- ja virkistystyö toimialalla ja ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan alalla työllisyys lisääntyi kohtalaisesti. Eniten työllisten määrä väheni teollisuudessa, 17 000 henkilöllä. Terveys- ja sosiaalipalveluissa työllisten määrä väheni 9 000 ja rakentamisessa³ noin 2 000 henkilöllä.

Kuvio 5. Työllisten määrän muutokset toimialoittain vuonna 2010, %

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatiedustelu

Työllisistä oli palkansaajia 2 120 000 henkilöä (86,6 %) ja yrittäjiä sekä heitä avustavia perheenjäseniä 328 000 (13,4 %). Palkansaajien määrä väheni 3 000:lla ja yrittäjien ja avustavien perheenjäsenten määrä 7 000:lla. Toimihenkilöiden osuus palkansaajista kasvoi 67 prosentista 68 prosenttiin.

2 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan. Työvoimatutkimuksessa julkisen sektorin lukuihin sisältyvät valtion, Ahvenanmaan maakuntahallinnon, kuntien ja kuntayhtymien virastojen ja laitosten sekä julkisten liikelaitosten työvoima.
3 Tilastoitujen työllisten määrä. Ulkomaalainen työvoima ei ole luvuissa mukana.

Työllisestä työvoimasta naisia oli 1 188 000 ja miehiä 1 259 000. Työllisten naisten määrä väheni 14 000 eli 1,2 prosenttia, mutta työllisten miesten määrä lisääntyi 4 000 eli 0,3 prosenttia edellisestä vuodesta. Naisten työllisyysaste (15–64-vuotiaat) laski 1,0 prosenttiyksiköllä 66,9 prosenttiin ja miesten 0,1 prosenttiyksiköllä 68,7 prosenttiin.

Vuonna 2010 työllisten määrä vähentyi kaikissa muissa paitsi 25–29-vuotiaiden ja 60–64-vuotiaiden ikäryhmissä. Ensin mainitussa ikäryhmässä työllisten määrä lisääntyi 2 000:lla ja toiseksi mainitussa eli vanhimmassa ikäryhmässä työllisten määrä lisääntyi 14 000:lla. Ikäryhmässä 55–59-vuotiaat työllisten määrä pysyi ennallaan. Eniten työllisten määrä väheni 40–44-vuotiaiden ikäryhmässä (–10 000 henkilöä), minkä seurauksena ikäryhmän työllisyysaste laski edellisvuodesta 0,5 prosenttiyksikköä 85,3 prosenttiin. Toiseksi eniten työllisten määrä väheni 35–39-vuotiaiden ikäryhmissä (–6 000 henkilöä), ja työllisyysaste laski 2,1 prosenttiyksikköä, ja se oli 82,6 prosenttia.

60–64-vuotiaiden työllisyysasteen nousu osoittaa, että ikääntyneet jatkavat entistä pitempään työelämässä. Keskeisiä syitä työurien pitenemiselle ovat ikä-, ammatti- ja koulutuskohorttien siirtymät, vuoden 2005 eläkeuudistus, työttömyyseläkkeelle jäämisehtojen tiukentaminen ja työelämän kehittämistoimet. Vuoden 2005 eläkeuudistuksen, mikä mahdollisti työnteon myös vanhuseläkeläisille, jälkeen työtätekevien vanhuuseläkeläisten määrä on moninkertaistunut. Suomessa työhön osallistumisasteet nuoremmissa ja vanhemmissa ikäluokissa ovat kuitenkin edelleen matalampia kuin muissa Pohjoismaissa. Ero muihin Pohjoismaihin on kuitenkin kaventunut.

Vuonna 2010 osa-aikatyössä työskenteli keskimäärin 358 000 henkilöä eli 14,6 prosenttia työllisistä. Osa-aikaisten työllisten määrä lisääntyi 15 000:lla ja heidän osuutensa työllisistä nousi 0,6 prosenttiyksikköä. Osa-aikaisista naisia oli noin kaksi kolmasosaa. Vuonna 2010 heidän osuutensa hieman laski. Noin kolme neljäsosaa osa-aikaisista palkansaajista työskenteli yksityisellä sektorilla. Osa-aikatyötä tehtiin eniten naisvaltaisilla tukku- ja vähittäiskaupan sekä sosiaali- ja terveysalan toimialoilla. Vastentahtoisesti osa-aikatyötä tai lyhennettyä työviikkoa tekeviä lomautettuja oli noin kolmannes kaikista osa-aikatyöllisistä. Enemmistölle osa-aikatyö on joustava ja ainoa työmuoto, joka sopii heidän elämäntilanteeseensa.

Suomessa osa-aikaisen työn osuus on suhteellisen alhainen verrattuna moniin Euroopan maihin. Osa-aikaisten osuus on jo pidemmän aikaa kasvanut. Vuonna 2010 osa-aikaisten määrän lisääntymiseen osaltaan vaikuttaa se, että yritykset ovat pyrkineet vaikeassa taloudellisessa tilanteessa säästämään työvoimakustannuksissa, mutta kuitenkin pitämään kiinni työvoimasta. Merkittävä osa-aikaisuuden syy on osa-aikaeläke. Osa-aikaistumiskehitykseen ovat vaikuttaneet myös kauppojen ja ravintoloiden aukioloaikojen pidentäminen ja opiskelijoiden lisääntynyt työsäkäynti. Opiskelijoiden osuus osa-aikatyötä tekevistä on lähes puolet.

Määräaikaaisessa työsuhteessa vuonna 2010 työskenteli 15,5 prosenttia palkansaajista eli 329 000 henkilöä. Määräaikaaiset työsuhteet lisääntyivät 19 000:lla. Edellisenä vuonna ne vähenivät 22 000:lla. Lähes kaksi kolmasosaa määräaikaaisissa

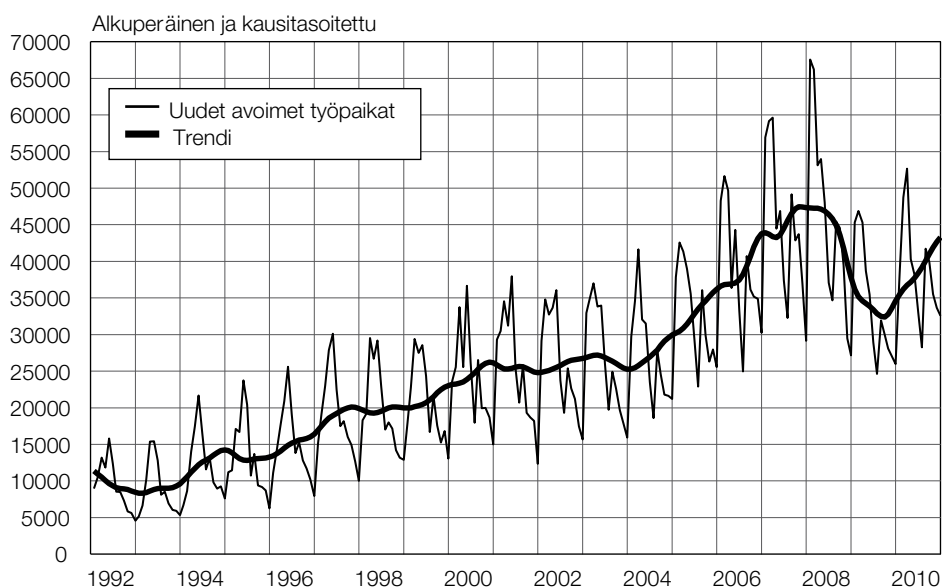
työsuhteissa työskentelevistä oli naisia. Naisten osuus määräaikaista hieman laski. Määräaikaisten työsuhteiden lisääntymiseen vuonna 2010 vaikutti osaltaan talouden vahvistuminen ja uuden työvoiman koeluonteinen työllistyminen. Määräaikaista työsuhteita lisäävät jonkin verran kesätyöpaikat ja työvoimapolitiittinen tukityöllistäminen.

Määräaikaaiset työsuhteet ovat yleisempiä julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Julkisen sektorin työntekijöistä useampi kuin joka viides on määräaikainen, mutta yksityisen sektorin työntekijöistä hieman useampi kuin joka kymmenes. Vuonna 2010 sekä julkisen että yksityisen sektorin määräaikaisten osuus kasvoi. Julkisella sektorilla valtion määräaikaisten työntekijöiden osuus palkansaaajista lisääntyi, mutta kuntien määräaikaisten työntekijöiden osuus väheni.

Suomen työmarkkinat ovat varsin segregoituneet sukupuolen mukaan. Erityisesti terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja opetustoimen tehtävissä työskentelee paljon naisia. Naisten jäädessä perhevapaille sijaiseksi palkataan useimmiten naisia. Kuntasektorin määräaikaista palvelussuhteista noin 50 prosenttia on sijaisuuksia. Lisäksi kuntasektorilla työskentelevät naiset käyttävät tyypillisesti vuorotteluvapaata.

Avointen työpaikkojen määrän kehitys ennakoi taloudellisten suhdanteiden ja työvoiman kysynnän muutoksia. Vuoden 2009 syksyllä avointen työpaikkojen määrä TE-toimistoissa kääntyi jyrkkään kasvuun. Vuonna 2010 uusia avoimia työpaikkoja oli kuukausittain keskimäärin 38 600. Tämä heijastui työvoiman kysyntään siten, että vuoden 2010 alusta lähtien työllisten määrä kasvu kääntyi kasvuun, joka kuitenkin heikkeni vuoden kuluessa (kuvio 4 ja 6).

Kuvio 6. Kuukauden uudet avoimet työpaikat työ- ja elinkeinotoimistoissa

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö

3.2 Työvoiman tarjonta

Työvoimaan kuului vuonna 2010 keskimäärin 2 672 000 henkilöä eli 6 000 henkilöä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Miesten työvoima lisääntyi 8 000:lla (kuvio 7), mutta naisten väheni 14 000:lla. Työvoimasta oli miehiä 52 prosenttia ja naisia 48 prosenttia. Työvoimaan kuulumattomia (15 – 74 -vuotta) oli 1 372 000, joista naisia oli 733 000 ja miehiä 639 000. Naisten määrä lisääntyi 23 000:lla ja miesten määrä 2 000:lla.

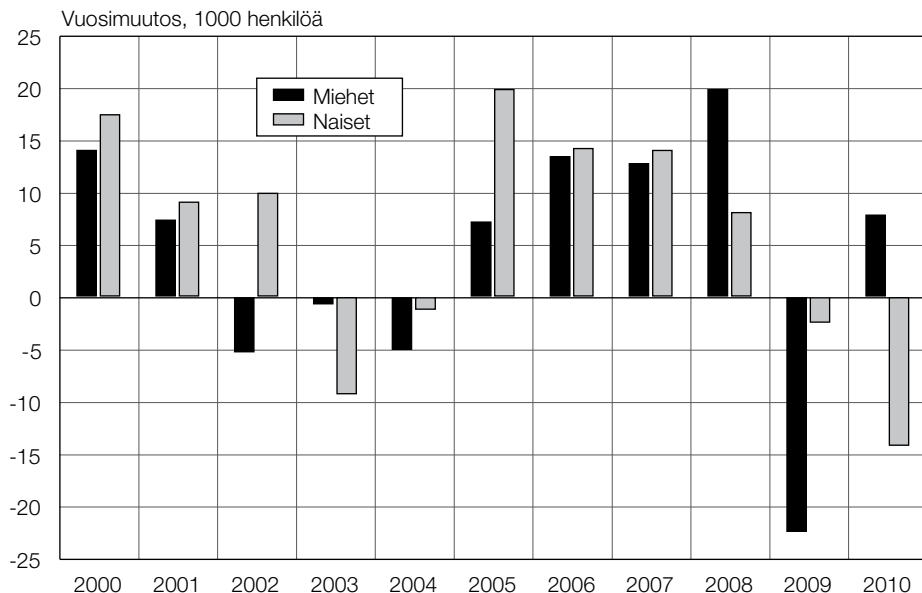
Suomalaiset olivat vuonna 2010 työelämässä keskimäärin pidempään kuin kertaakaan aikaisemmin. Eläketurvakeskuksen työeläkkeitä koskevien vuoden 2010 tilastojen mukaan eläkkeellesiirtymisiän odote oli 25-vuotiailla 60,4 vuotta. Vuonna 2009 eläkkeellesiirtymisikä oli 59,8, joten nousua on runsaat puoli vuotta. Puolet muutoksesta selittyy työttömyyseläkkeen poistumisella. Työttömyyseläke ei enää kuulu vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneiden eläke-etuuksiin. Tämän johdosta tulevina vuosina yli 60-vuotiaiden työvoiman tarjonta tulee nousemaan. Työttömyyseläkkeelle siirtyi enää runsas 3 000 henkilöä. Työttömyyseläkkeelle lähtijöiden määrä on 2000-luvulla ollut vuosittain yli 10 000.

Uusien työkyvyttömyyseläkkeiden määrä laski edelleen (-4 %). Osa-aika-eläkkeen suosio nousi selvästi (15 %). Työeläkkeelle siirtyi 71 000 henkilöä (ilman osa-aika-eläkkeelle siirtyneitä).

Vanhuuseläke on muodostunut yleisimmäksi eläkkeellesiirtymismuodoksi. Nyt miltei kaksi kolmesta eläkkeelle siirtyvästä lähtee suoraan vanhuuseläkkeelle. Vielä kymmenen vuotta sitten heitä oli vain joka neljäs. Tuolloin valtaosa jäi eläkkeelle työkyvyttömyyden tai työttömyyden perusteella ennen vanhuuseläkeikäänsä.

Korkea työttömyys lykkää välitöntä työvoimapulan uhkaa tuonnemmaksi. Väestön keski-ikä nousu ja suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle aiheuttavat kuitenkin ongelmia työvoiman riittävyyteen. Keskeisinä syinä tähän on syntyvyyden aleneminen ja työmarkkinoille tulevien uusien ikäluokkien koon pieneneminen sekä ongelmat työmarkkinoiden kohtaannossa.

Kuvio 7. Työvoiman määrän muutokset sukupuolen mukaan

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

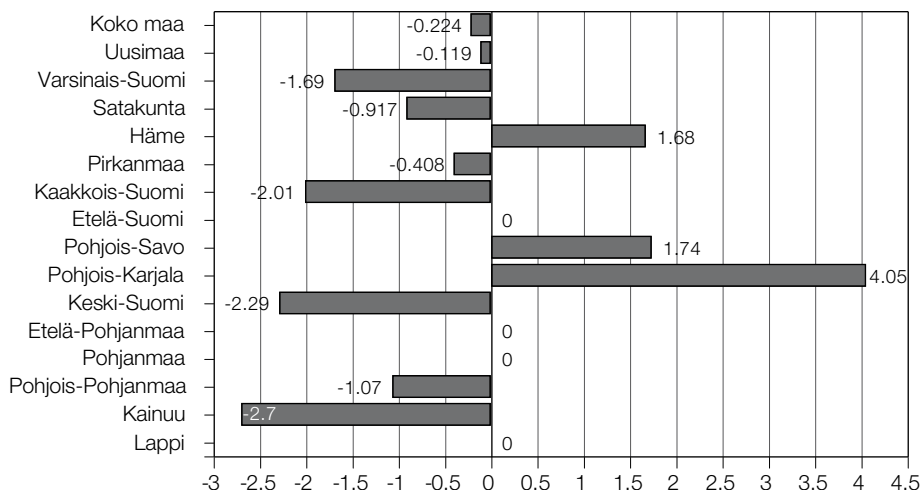
Vuonna 2010 työvoiman määrä väheni kahdeksan, lisääntyi kolmen ja pysyi ennallaan neljän ELY-keskuksen alueella (kuvio 8). Työvoiman tarjonta lisääntyi Pohjois-Karjalan Pohjois-Savon ja Hämeen ELY-keskusten alueilla. Eniten työvoima väheni Kainuun, Keski-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Varsinais-Suomen ELY-keskusten alueilla.

Työvoiman kysynnän vahvistuminen heijastui jokin verran myös maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Ennakkotilaston mukaan maakuntien välinen muutto lisääntyi 3 800 henkilöllä ja muuttoja maakunnasta toiseen kertyi 125 620. Muuttovoittoa muista maakunnista sai kahdeksan maakuntaa ja muuttotappiota kärsi 12 maakuntaa. Voitollisista maakunnista kuusi on saanut maakuntien välisestä muutosta voittoa vähintään 11 aiempaa vuotta. Tappiollisista maakunnista 11 on yhtäjaksoisesti menettänyt väkeään muihin maakuntiin vähintään 20 edellistä vuotta.

Eniten maakuntien välisen muuton voittoa keräsivät jälleen Uudenmaan (1 730) ja Pirkanmaan (1 380) maakunnat. Suhteessa väkilukuun maakuntien välisen muuton voitto oli vuonna 2010 suurin Kanta-Hämeessä ja Pirkanmaalla. Tappiota kertyi eniten Lapissa (-930) ja Kainuussa (-600). Suhteellisesti tappio oli suurin Kainuussa.

Suomeen muutti ulkomailta ennakkotietojen mukaan vuoden 2010 aikana 24 600 henkilöä ja Suomesta muutti pois 11 750 henkilöä. Maahanmuutot vähentyivät 2 100 henkilöllä ja maastamuutot 400 henkilöllä.

Kuvio 8. Työvoiman muutos elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksittain 2010, %

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

3.3 Työttömyyden kehitys

Tuotannon käännyttyä kasvuun vuoden 2010 alussa myös työttömyys alkoi helpotua. Työttömyys aleni myös työvoima- ja koulutuspolitiikan vahvistamisen seurauksena. Vuoden 2010 viimeisellä vuosineljänneksellä työttömiä oli 20 000 vähemmän kuin edellisen vuoden vastaavana aikana Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan. Vuositasolla työttömyys ei kuitenkaan laskenut, vaan hieman nousi.

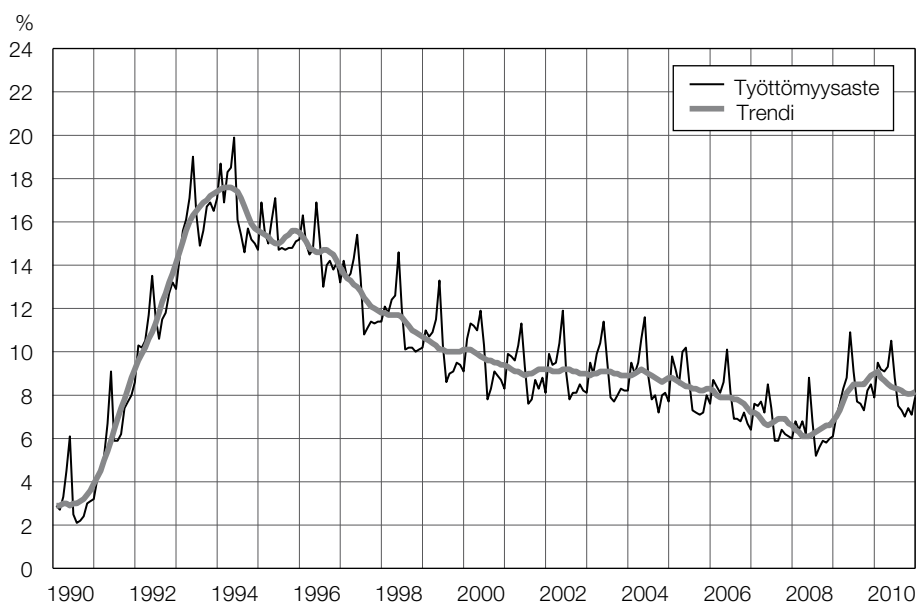
Työttömiä vuonna 2010 oli keskimäärin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 224 000 henkilöä. Edellisestä vuodesta työttömien määrä lisääntyi 4 000 henkilöllä. Työttömyysaste oli 8,4 prosenttia eli 0,1 prosenttiyksikköä edellisvuotista suurempi. Työttömien lisäksi piilotyöttömiä oli 102 000. Piilotyöttömät ovat työttömiä, jotka eivät ole aktiivisesti neljän viikon aikana hakeneet työtä, mutta ovat muuten työhön käytettävissä. Työvoimaan suhteutettuna heidän osuutensa oli 3,8 prosenttia, missä lisäystä edelliseen vuoteen oli 0,3 prosenttiyksikköä.

Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan työttömien työnhakijoiden määrä väheni vuoden kuluessa. Joulukuussa työttömiä työnhakijoita oli 269 200 henkilöä, mikä on 31 400 vähemmän kuin edellisenä vuonna vastaavana ajankohdana. Lisäksi vuonna 2010 joulukuussa ryhmälomautettuja eli määräajaksi lomautettuja, joita ei lueta työttömiin työnhakijoihin, oli 10 300 henkilöä, joka on 28 900 vähemmän kuin edellisen vuoden joulukuussa.

Vuositasolla työnvälitystilaston mukaan työttömien määrä hieman lisääntyi. Työttömiä työnhakijoita työ- ja elinkeinotoimistoissa oli koko vuonna keskimäärin

266 500 henkilöä, joista toistaiseksi lomautettuina oli 21 900. Edellisestä vuodesta työttömien määrä lisääntyi 600 henkilöllä. Työvoimapolitiittisissa koulutus- ja tukityöllistämistoimenpiteissä oli 86 500 henkilöä, mikä oli 7 000 henkilöä enemmän kuin edellisenä vuonna. Työvoimaan suhteutettuna heidän osuutensa oli 3,2 prosenttia.

Kuvio 9. Työttömyysasteen kehitys kuukausittain, %

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

Vuonna 2010 kaikkien muiden ikäryhmien työttömyys lisääntyi paitsi nuorten. Yli 60-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä lisääntyi jopa 22,1 prosentilla, mikä johtui pääasiassa siitä, että työttömyyseläkkeelle pääsyn ehtoja rajoitettiin. Työttömyyseläkkeelle ei enää pääse vuonna 1950 tai sen jälkeen syntyneet. Tämän seurauksena yli 60-vuotiaiden työvoiman tarjonta tulee nousemaan, ja heille voidaan tarjota työvoimapalveluja.

Parhaassa työiässä olevien 25-54-vuotiaiden työttömien määrä lisääntyi 4,5 prosenttia. 55-59-vuotiaiden työttömien määrä pysyi ennallaan. Ainoastaan alle 25-vuotiaiden työttömyys väheni. Heitä oli työttöminä työnhakijoina TE-toimistoissa 1,5 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuotena. Nuorten työllisyystilanteen paraneminen johtui työvoima- ja koulutuspoliittisten toimien lisäämisestä ja siitä, että nuori työvoima joustaa ensimmäisenä noususuhdanteen alettua.

Työttömien työnhakijoiden määrä lisääntyi työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan kaikissa muissa ammattiryhmissä paitsi maa- ja metsätalousalan töissä (-1 %) ja rakennus- ja kaivannaistoiminnassa (-1 %). Eniten työttömien

työnhakijoiden määrä lisääntyi kaupallisen alan ammateissa (+ 7 %), tieteellisen, teknisen ja taiteellisen alan töissä (+ 7 %), terveys- ja sosiaalihuollon töissä (+ 6 %) sekä kuljetus- ja liikennealalla (+ 6 %).

3.4 Työttömyyden rakenne

Työttömyys koulutustason mukaan

Työttömyys koskettaa valtaosaltaan perusasteen ja keskiasteen koulutuksen saaneita. Työttömistä työnhakijoista⁴ perusasteen suorittaneita oli 34,6 prosenttia ja keskiasteen koulutuksen suorittaneita 43,8 prosenttia eli yhteensä heidän määränsä oli noin 78 prosenttia.

Työttömyys kasvoi suhteellisesti eniten kaikkein koulutetuimmilla ihmisillä. Tutkijakoulutuksen saaneiden työttömyys lisääntyi 13,5 prosenttia, ylemmän korkeakoulutuksen saaneiden 10,1 prosenttia ja alemman korkeakoulutuksen saaneiden 8,6 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Vähiten työttömyys lisääntyi perusasteen koulutetuilla, 1,9 %. Keskiasteen koulutuksen suorittaneiden työttömien työnhakijoiden määrä lisääntyi 4,6 prosenttia ja alimman korkea-asteen suorittaneiden 4,8 prosenttia.

Myös koulutetuimmilla ihmisillä työttömyys paheni tai pysyi ennallaan. Vuoden 2010 joulukuussa tutkijakoulutuksen saaneita oli työttöminä työnhakijoina 816 henkilöä, kun vuotta aikaisemmin joulukuussa heitä oli työttömänä 776 henkilöä eli kasvua oli 5,2 prosenttia. Myöskään ylemmän korkeakoulutuksen suorittaneiden työmarkkina-asema ei kohentunut, vaan pysyi lähes ennallaan. Sen sijaan kaikkien muiden alemmilla koulutusasteilla olevien työttömyys väheni.

Suhteellisesti eniten perusasteen koulutuksen saaneita työttömiä työnhakijoita oli Satakunnan ja Hämeen ELY-keskuksien aluilla, joissa heitä oli alueen kaikista työttömistä yli 40 prosenttia. Keskiasteen suorittaneita työttömistä oli eniten Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksien alueilla eli noin puolet työttömistä. Vähiten heitä oli Uudenmaan ELY-keskuksen alueella (36 %). Korkeakoulututkinnon suorittaneita työttömiä oli alueen kaikista työttömistä eniten Uudenmaan ELY-keskuksen alueella (noin 16 %). Myös Varsinais-Suomen, Pirkanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Suomen ELY-keskusten alueilla heitä oli suhteellisen paljon eli suurilla korkeakoulupaikkakunnilla.

Työttömyys sukupuolen mukaan

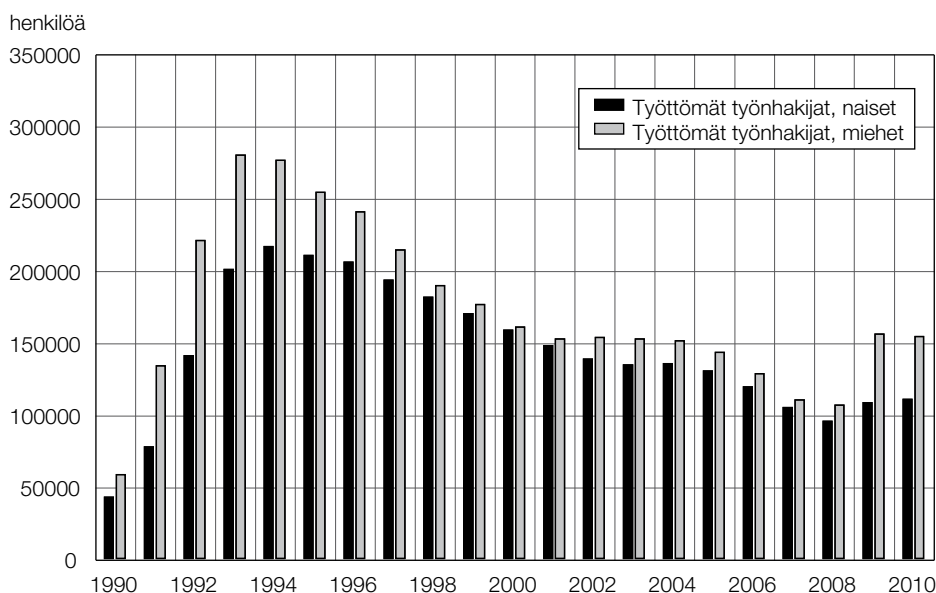
Vuonna 2010 sukupuolten välisessä työttömyyden kehityksessä ei ollut suuria eroja. Työttömien miesten määrä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan lisääntyi 4 000:lla, mutta naisten määrä pysyi ennallaan. Työttömiä miehiä oli 126 000 ja naisia 98 000. Miesten työttömyysaste oli 9,1 prosenttia ja naisten 7,6 prosenttia.

4 Työttömät työnhakijat ilman lomautettuja

Miesten työttömyysaste nousi edellisestä vuodesta 0,2 prosenttiyksikköä, mutta naisten pysyi ennallaan.

Myöskään Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan sukupuolten työttömyyden kehityksessä ei ollut suuria eroja. Miesten työttömyys väheni 1 600:lla, mutta naisten työttömyys lisääntyi 2 200:lla. Kehitys oli siis sukupuolten välillä päinvastainen kuin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan, mutta erot olivat hyvin pieniä.⁵ Vuonna 2010 työ- ja elinkeinotoimistoissa oli miehiä työttöminä työnhakijoina keskimäärin 155 100 ja naisia 111 400 (kuvio 10).

Kuvio 10. Työttömät sukupuolen mukaan

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

Erityisen paljon työttömyys lisääntyi vanhimmilla ikäluokilla. Yli 60-vuotiaiden miesten työttömien työnhakijoiden määrä työnvälitystilaston mukaan lisääntyi 27,1 ja naisten 17,0 prosenttia. Parhaassa työiässä olevien 25–54-vuotiaiden työttömien miesten määrä kasvoi 5,3 ja naisten määrä 3,5 prosenttia. Nuorten työttömien miesten määrä väheni 4,3 prosenttia, mutta työttömien naisten määrä lisääntyi 3,4 prosenttia. Työttömyysluvut eivät yksinomaan anna kattavaa kuvaa naisten ja miesten työmarkkina-asemasta. Tärkeä tekijä on myös työsuhteen laatu. Naisia työskentelee enemmän osa-aikaisissa ja määräaikaisissa työsuhteissa.

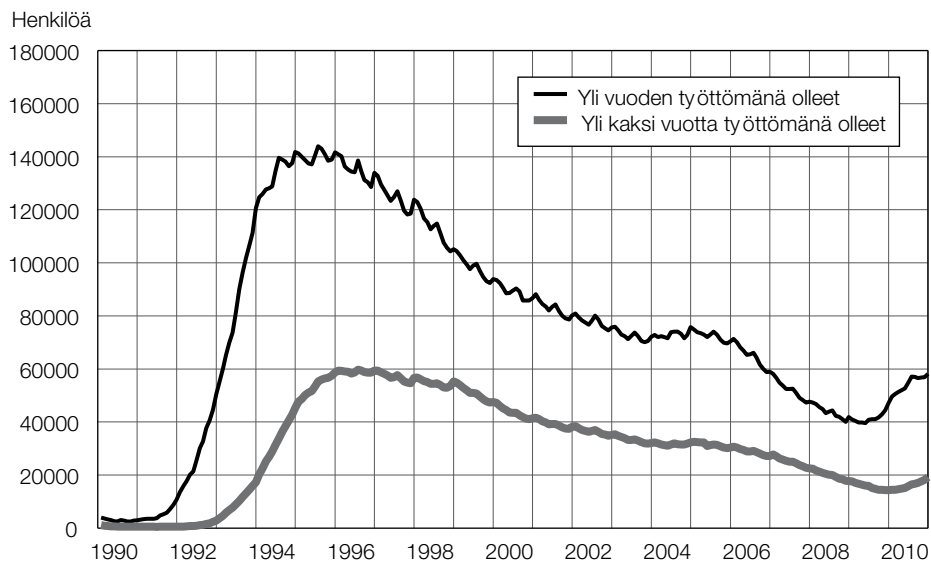
⁵ Tilastokeskuksen työvoimatutkimus on otospohjainen, joten pienet erot työnvälitystilastoon ovat aivan luonnollisia.

Pitkäaikainen työttömyys

Pitkäaikaistyöttömyyden paheneminen jatkui vuonna 2010. Yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleita oli vuonna 2010 keskimäärin 54 500 henkilöä. Määrä lisääntyi edellisestä vuodesta 12 800 henkilöllä. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä oli noin viidennes eli 20,4 prosenttia. Edellisestä vuodesta osuus oli 15,7 prosenttia. Työttömyyden keskimääräinen kesto pitkittyi edelliseen vuoteen verrattuna viidellä viikolla ja oli vuoden lopussa 39 viikkoa. (taulukko 1).

Vaikeasti työllistyviä henkilöitä (pitkäaikais- tai toistuvaistyöttömiä, toimenpiteeltä työttömäksi tai toiseen toimenpiteeseen siirtyneitä) oli vuonna 2010 keskimäärin 138 900. Määrä lisääntyi edellisestä vuodesta 21 400:lla.

Kuvio 11. Pitkäaikaistyöttömyyden kehitys

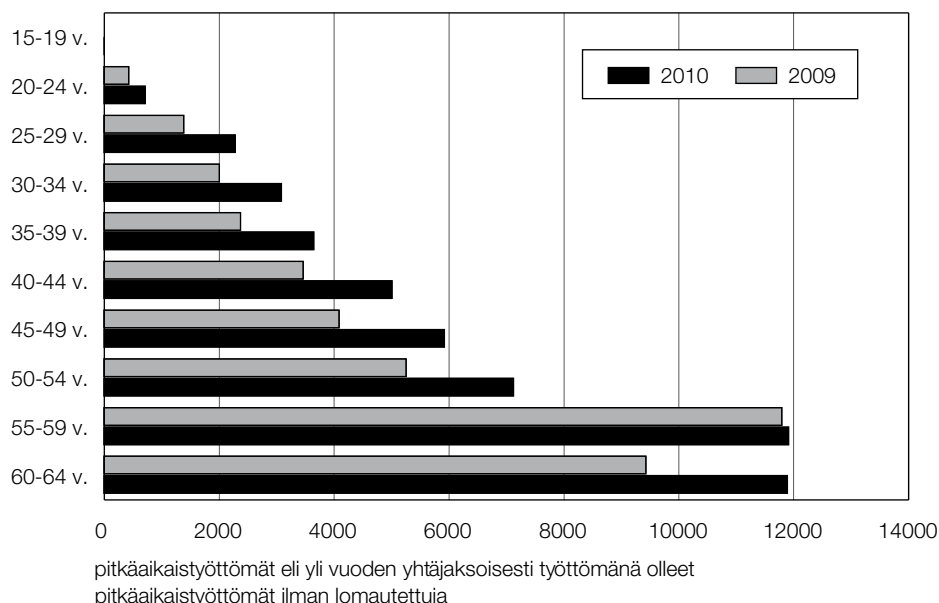

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

Pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi kaikissa ikäluokissa (kuvio 12). Vaikka nuoremmissa ikäryhmissä pitkäaikaistyöttömyys kasvoi suhteellisesti eniten, määrällisesti pitkäaikaistyöttömyys painottuu edelleen vanhempiin ikäluokkiin. Pitkäaikaistyöttömiä kaikista työttömistä oli eniten 55–65-vuotiaiden ikäryhmässä (45,8 %) ja vähiten (5,9 %) alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä.

Pitkäaikaistyöttömien määrä lisääntyi kaikkien muiden elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten alueilla, paitsi Pohjois-Karjalan keskuksen alueella. Eniten pitkäaikaistyöttömien määrä lisääntyi Varsinais-Suomen (+60,9 %), Uudenmaan (42,1 %), Pirkanmaan (+40,1 %) ja Etelä-Pohjanmaan (+36,9 %) ELY -keskusten alueilla.

Kuvio 12. Pitkäaikaistyöttömät ikäryhmittäin vuosina 2009–2010

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

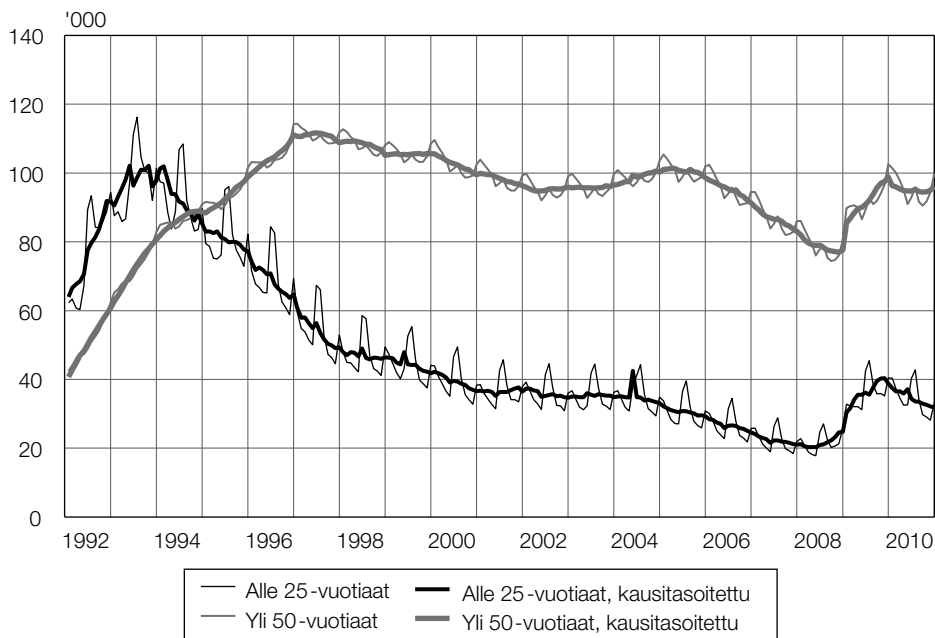
Nuorten ja ikääntyvien työttömyys

Nuorten edellisen vuoden vaikea työttömyystilanne alkoi helpottumaan. Vuoden 2010 joulukuussa alle 25-vuotiaita nuoria oli työttömänä työnhakijana työ- ja elinkeinotoimistoissa 31 800 henkilöä, mikä on 5 400 nuorta vähemmän kuin edellisen vuoden joulukuussa (kuvio 13). Nuorten työttömyys on kuitenkin edelleen korkealla tasolla. Nuoria alle 25-vuotiaita oli työttömänä työnhakijana TE-toimistoissa vuonna 2010 keskimäärin 33 300.

Myös Tilastokeskuksen työvoimatilaston mukaan nuorten työttömyys oli edelleen korkea. Vuonna 2010 nuoria alle 25-vuotiaita oli työttömänä 68 000 eli noin 1 000 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Nuorten työttömyysaste hieman nousi ja oli 21,2 prosenttia. Tilastokeskuksen korkea nuorten työttömyysaste johtuu osin myös siitä, että työttömiin sisältyvät myös työtä hakeneet päätoimiset koululaiset ja opiskelijat.⁶

6 Päätoimisia opiskelijoita ja koululaisia oli vuonna 2010 työttöminä 39 000. Ilman näitä koululaisia ja opiskelijoita nuorten työttömyysaste oli 10,6 prosenttia. Työttömistä on vähennetty työttömät päätoimiset opiskelijat. Työllisistä ei ole vähennetty opiskelun ohella työssä käyviä opiskelijoita, koska työllisiä voivat olla myös osa-aikaiset työntekijät.

Kuvio 13. Nuorten ja ikääntyneiden työttömyyden kehitys

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

Alle 25-vuotiaiden työttömyyden kesto lyheni noin viikolla. Vuoden 2010 joulukuussa 15–19-vuotiaiden työttömyyden keskimääräinen kesto oli 9 viikkoa ja 20–24-vuotiaiden 12 viikkoa. Kaikkien ikäryhmien keskimääräinen työttömyyden kesto oli 39 viikkoa. Se puolestaan pitkittyi viidellä viikolla (taulukko 1).

Ikääntyvien työttömyys paheni taantumavuonna 2009 nopeasti, mutta on sen jälkeen tasaantunut (kuvio 13). Vuoden 2010 joulukuussa yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 100 100 kun vuotta aikaisemmin joulukuussa heitä oli 102 600 henkilöä. Ikääntyvien työttömyyttä kasvatti se, että yli 60-vuotiaiden työttömyys lisääntyi huomattavasti, koska työttömyyseläkeputkeen oli yhä harvemmalla mahdollisuus päästä. Ikääntyneiden työttömyys on selvästi pitkäkestoisempaa kuin muiden ikäryhmien (taulukko 1). Vaikka työttömyyseläkkeen mahdollisuus on poistettu ikääntyneiltä pitkäaikaistyöttömiltä, vuonna 1950 tai sen jälkeen syntynyt voi tietyn edellytyksin saada työttömyyspäivärahaa vielä 500 päivärahopäivän jälkeenkin aina 65-vuotiaaksi. Vaihtoehtoisesti ikääntynyt pitkäaikaistyötön voi hakea karttuneen suuruista työeläkettä 62-vuotiaana.

Taulukko 1. Työnvälityksen työttömät työnhakijat (ilman lomautettuja) ja tukitoimenpiteissä olevat joulukuussa 2010

Ikä	Työttömät työnhakijat	Työttömyyden keskimääräinen kesto	Pitkäaikais-työttömien osuus työttöm.	Palkkaperusteisin toimin työllistetyt*	Työvoimakoulutuksessa olevat**	Ikäryhmän osuus työttömistä
	Henkilöä	Viikkoa	%	Henkilöä	Henkilöä	%
15-19	7 838	9	0	3 086	781	3,2
20-24	23 954	12	2	8 819	4 513	9,7
25-29	26 108	20	8	6 965	5 082	10,6
30-34	23 291	26	13	5 670	4 636	9,4
35-39	21 419	31	18	5 089	4 132	8,7
40-44	25 401	35	20	5 245	4 050	10,3
45-49	27 293	38	23	5 386	3 867	11,1
50-54	28 162	42	26	5 127	3 132	11,4
55-59	36 505	53	35	4 954	1 722	14,8
60-64	26 452	87	55	997	353	10,7
Yli 64	276	402	80	10	14	0,1
Yht.	246 699	39	23	51 348	32 282	100,0

*) Sisälää myös työttömyysetuudella työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa sekä vuorotteluvapaalla olevat

**) Ei sisällä ryhmäilmoituksella rekisteröityjä oppilaita (koskee lähinnä lomautusaikana annettavaa koulutusta)

4 Talouspoliittiset toimet työllisyyden edistämiseksi

4.1 Talouspolitiikka

Syksyllä 2008 alkanutta taantumaa on hoidettu laajalla toimenpidekokonaisuudella useassa eri vaiheessa. Valtiontalouden elvyttävien toimenpiteiden mittakaava on ollut kansantalouden tilinpidon käsittein arviolta 1,8 prosenttia vuonna 2009 ja 1,6 prosenttia vuonna 2010 suhteessa kokonaistuotantoon. Vuosina 2009 ja 2010 päätetyt kertaluonteiset elvytystoimet ja -hankkeet jatkuvat vielä kuluvana vuonna, mutta vaikutus poistuu vähitellen.

Finanssipolitiikka oli kokonaiskysyntää ja kasvua tukevaa vuonna 2010. Menoli säysten ja tulovähennysten ohella valtion menoja kohdennettiin uudelleen työllisyy den ylläpitoon, työttömyyden hoitoon ja kunnallistalouden tukemiseen. Varojen saa miseksi näihin tarkoituksiin vuoden 2010 talousarviossa mm. valtion virastojen toi mintamenoja vähennettiin ja kansaneläkerahaston maksuvalmiusvaatimusta alen nettiin kertaluonteisesti.

Aikaisemmin käynnistettyjä toimia investointien aikaistamiseksi jatkettiin vuonna 2010. Työnantajan kansaneläkemaksu poistettiin, mikä pienensi yritysten ja kuntien työvoimakustannuksia noin 0,8 mrd. eurolla. Kuntien taloutta tuettiin vuosittain noin 0,4 mrd. eurolla korottamalla yhteisöveron tuotto-osuutta määräai kaisesti vuosille 2009–2011. Kuntien koulu-, terveyskeskus-, vanhainkoti- ja muiden rakennusten korjausavustuksia lisättiin. Työttömyysturvaa ja työttömien koulutus etuuksia parannettiin Sosiaalitupon ja SATA-komitean ehdotusten mukaisesti. Kan saneläkkeitä ja muita kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia, kuten työttömyys turvan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea, ei alennettu kuluttajahintojen las kun perusteella. Valtio osallistui määräaikaisesti vuonna 2010 lomautusajalta mak settavien ansiosidonnaisten työttömyysturvaetuuksien rahoitukseen yhteensä 0,175 mrd. eurolla. Toimenpide vähensi painetta työttömyysturvamaksujen korottamiseen ja turvasi työttömyyskassojen maksuvalmiutta.

Työvoimakoulutusta ja ammatillista koulutusta lisättiin. Tavoitteena oli ehkäistä erityisesti nuorten pitkäaikaistyöttömyyttä ja syrjäytymistä. Vuoden 2010 ensimmäi sessä lisätalousarviossa kohdennettiin lisäresursseja nuoriso- ja muun työttömyy den vähentämiseksi.

Vaikka talous oli jo kääntynyt maltilliseen nousuun, julkisen talouden alijäämä pysyi edelleen suurena, sillä suhdanteiden muutokset näkyvät julkisella sektorilla viiveellä. Alijäämä jäi kuitenkin vielä hieman pienemmäksi kuin EU:n vakaus- ja kasvusopimuksen määrittelemä kolme prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon. Talouskasvua tukeva finanssipolitiikka on kasvattanut valtiontalouden alijäämää, sillä suurin osa menolisäyksistä, veronkevennyksistä sekä suhdanneherkkien

vero- ja muiden tulojen vähennyksistä kohdistui valtiontalouteen. Valtion nettolainanotto oli IV lisätalousarvion mukaan 11,3 mrd. euroa ja valtion velka vuoden lopussa noin 75 mrd. euroa.

4.2 Veropolitiikka

Vuodelle 2010 ajoitetuilla veronkevennyksillä pyrittiin ylläpitämään kotimarkkinoiden ostovoimaa ja vahvistamaan kysyntää. Veropolitiikan liikkumavaraa rajoitti kuitenkin heikko valtiontalouden tila. Veropolitiikan liikkumavaraa rajoittivat myös luvussa 4.1 mainitut työnantajan kansaneläkemaksun poistaminen ja valtion tilapäinen osallistuminen lomautusajalta maksettavien työttömyysturvaetuuksien rahoitukseen. Kummallakin toimenpiteellä oli työvoimakustannuksia alentava vaikutus.

Pienituloisimpien tuloverotusta kevennettiin korottamalla kunnallisverotuksen perusvähennyksen enimmäismäärää. Lisäksi veroperusteita lievennettiin ansiotason nousua ja palkansaajamaksujen korotuksia vastaavasti jotta verotus ei kiristyi.⁷ Ansiotason nousu kompensoitiin noin 0,3 mrd. eurolla ja palkansaajamaksujen kohoaminen 0,5 mrd. eurolla lieventämällä tuloveroasteikkoa ja nostamalla työtulovähennyksen enimmäismäärää. Näiden ratkaisujen seurauksena eläketulon verotusta kevennettiin vielä 0,1 mrd. eurolla jotta – hallitusohjelman mukaisesti – eläketulon verotus ei kiristyi suhteessa samansuuruisen palkkatulon verotukseen. Kaikkiaan tuloverokevennykset olivat yli miljardi euroa, ja kunnille aiheutuneet verotulomenetykset kompensoitiin valtionosuusjärjestelmän kautta. Palkansaajamaksujen ja kunnallisveroprosenttien korotuksista huolimatta esimerkiksi keskituloisen palkansaajan verotus ei keskimäärin kiristynyt.

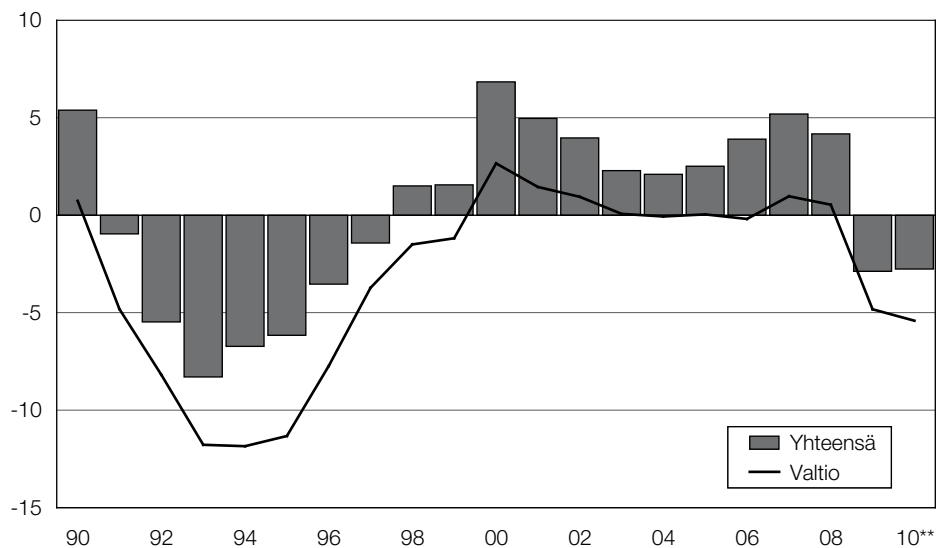
Työsuhdematkalippujen verohuojennussääntöjä kehitettiin. Työsuhdematkalippu säädettiin verovapaaksi eduksi 200 euroon asti, ja 600–3 400 euron hintaisen lipun arvo on aina 400 euroa vuodessa.

Vuoden 2010 heinäkuussa kaikkia arvonlisäveroprosentteja korotettiin yhdellä prosenttiyksiköllä. Samalla ravintolaruuan arvonlisäveroa alennettiin elintarvikkeiden tasolle 17 prosentista 13 prosenttiin. Vuoden 2009 lokakuussa tehty ruuan arvonlisäveron alennus vielä kuitenkin vähensi arvonlisäverotuottoja niin, että vuoden 2010 arvonlisäverokertymä jäi pienemmäksi kuin edellisenä vuonna.

Terveyshaittojen vähentämiseksi savukkeiden ja muiden tupakkatuotteiden veroa korotettiin vuoden alussa.

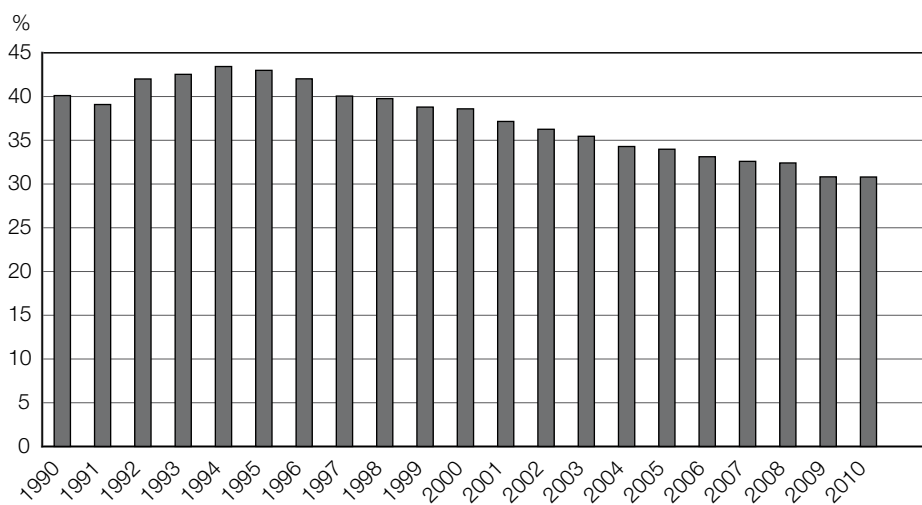
⁷ Palkansaajamaksuja ovat työeläkemaksu, sairaanhoitomaksu, päivärahamaksu ja työttömyysvakuutusmaksu. Niiden yhteenlaskettu korotus vaihteli 0,82 prosenttiyksiköstä 0,95 prosenttiyksikköön. (Suurempi korotus johtuu siitä, että yli 53-vuotiaan työeläkemaksu nousee 0,1 prosenttiyksikköä ja yrittäjän päiväraha 0,03 prosenttiyksikköä enemmän kuin alle 53-vuotiaan ja palkansaajan maksut.)

Kuvio 14. Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä suhteessa bruttokansantuotteeseen, %

Lähde: Tilastokeskus, VM

Kuvio 15. Palkkatulon veroaste 1990–2010, % (keskipalkkainen työntekijä, ostovoimaltaan vakioitu tulotaso)

5 Hallituksen poikkihallinnollinen työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma

5.1 Ohjelman yleistavoitteet ja seuranta

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma tukee hallituksen tavoitteita talouskasvun, työllisyyden ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan turvaamiseksi. Ohjelma vastaa osaltaan ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työikäisen työvoiman määrän vähenemiseen ja globaalin talouskehityksen esiin nostamiin haasteisiin. Politiikkaohjelman tavoitteena on edistää mm. tuottavuuden parantamiseen tähtääviä toimia, jotka ovat tarpeellisia myös pyrittäessä taloudellisen taantuman jälkeiseen kestäväan kasvuun.

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman päätavoitteina on huolehtia työvoiman täysimääräisestä käyttämisestä ja työvoiman saatavuudesta, parantaa työelämän laatua ja työn tuottavuutta sekä edistää yrittäjyyshalukkuutta ja yritysten kasvua.

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman koordinoivana ministerinä toimii elinkeinoministeri, jonka toimintaa tukee ohjelmajohtaja. Ohjelmaa johtaa politiikkaohjelman ministeriryhmä, ja valmistelusta vastaa ohjelman johtoryhmä. Ohjelma valmistellaan ja toteutetaan yhteistyössä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa. Tässä tarkoituksessa on asetettu järjestöjen edustajista koostuva politiikkaohjelman neuvottelukunta.

5.2 Huolehditaan työvoiman täysimääräisestä käyttämisestä ja työvoiman saatavuudesta

Työvoiman saatavuus on edellytyksenä kestäväälle talouskasvulle ja hyvinvoinnin kehittymiselle pidemmällä aikavälillä. Työvoiman tarjontaa lisätään nopeuttamalla opinnoista työhön siirtymistä, pidentämällä työuria loppupäästä, ehkäisemällä työtömyysjaksojen pitkittymistä samoin kuin työurien keskeytymistä terveydellisistä syistä, tukemalla vaikeasti työllistyvien ja työvoiman ulkopuolella olevien työllistymistä, torjumalla työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia ja lisäämällä työperäistä maahanmuuttoa.

Vuoden 2010 toiminnassa on korostunut taantuman seurauksiin vastaaminen. Talouskriisin edellyttämät elvytystoimet ovat kuuluneet ensisijaisesti ministeriöiden vastuulle, kun taas politiikkaohjelman roolina on ollut pidemmän aikavälin pyrkimys varmistaa työvoiman saatavuus tulevaisuudessa työikäisen väestön määrän kääntyessä laskuun.

Työvoimapanoksen riittävyyden parantamiseen tähtäävät valmistelut ovat lähes kaikilta osin edenneet eri tahoilla. Työttömyysturvaan ja työvoimapalveluihin on tehty SATA-komitean ehdottamat muutokset, joiden avulla lyhennetään työttömyysjaksoja ja lisätään työn ja aktiivitoimien kannustavuutta. Osatyökykyisten työpanoksen lisäämiseksi on tehty muutoksia eläkkeen lepäämään jättämisen ehtoihin. Suomalaista joustoturvamallia valmisteleva työryhmä on valmistellut periaatelinjatukset, joiden osalta toimeenpano on edennyt. Ammatillista aikuiskoulutusta uudistavan työryhmän esityksiä aikuiskoulutusjärjestelmän kehittämiseksi ja etuuksien parantamiseksi on toimeenpanttu. Lisäksi on tehty mm. työvoiman liikkuvuutta parantavia muutoksia työvoimapalveluihin, ja ulkomaisen työvoiman hankkimisen osalta valmistelu on ollut käynnissä. Talouden taantuma johti työvoiman kysynnän voimakkaaseen heikentymiseen, minkä seurauksena sekä työllisyys että työvoiman määrä kääntyi laskuun. Ikääntyvien työhön osallistuminen säilyi kuitenkin korkealla tasolla, mutta nuorisotyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys kääntyivät kasvuun taantuman seurauksena.

Tehdyt toimenpiteet työurien alkamisen aikaistamiseksi opintoaikoja nopeuttamalla tai valmistumisikää alentamalla eivät ole toistaiseksi johtaneet tuloksiin. Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointijärjestelmien kehittämistyö on käynnissä opetushallinnon ja työ- ja elinkeinohallinnon yhteishankkeena. Hallituskauden ajaksi asetetun kohtaanto -työryhmän toiminta keskeytettiin rekrytointiongelmien helpotettua taantuman ja kasvaneen työttömyyden myötä. Alkanut kasvu ja työikäisen väestön määrän väheneminen tulevat kuitenkin kärjistämään kohtaanto-ongelmia lähitulevaisuudessa. Tämä yhdessä työikäisen väestön vähenemisen sekä vaatimattoman tuottavuuskehityksen kanssa johtaa siihen, että on edelleenkin jatkettava toimia ja haettava uusia keinoja sekä kaikkien eri työvoimareservien saamiseksi käyttöön että tehtyjen työtuntien kokonaismäärän lisäämiseksi.

5.3 Edistetään yrittäjyyttä ja yritysten kasvua

Talouskasvun ja työllisyyden turvaaminen edellyttää, että yritystoiminnan edellytykset ovat hyvät ja kansalaisten keskuudessa on halukkuutta uusien yritysten perustamiseen ja yritysten kasvattamiseen.

Yrittäjyyskatsauksen mukaan Suomessa oli vuoden 2009 lopussa yrityksiä noin 266 000 (pl. alkutuotanto). Määrä on lisääntynyt vuodesta 1995 lukien. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa oli 251 000 yrittäjää vuonna 2009 eli 9 % työllisistä, mikäli alkutuotannon toimialoja ja avustavia yrittäjäperheenjäseniä ei oteta lukuun. Yrittäjien määrä saavutti uudet ennätyslukemat. Lisäystä edelliseen vuoteen oli noin neljä prosenttia.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM 2010) -tutkimuksen mukaan voimakkaasti kasvuhakuisten uusien yrittäjien osuus (12 %) oli Suomessa vuosina 2002–2009 alhaisempi kuin 21 tutkitussa Euroopan maassa keskimäärin. Se on alhaisin

Pohjoismaista, joissa voimakkaasti kasvuhakuisia uusia yrittäjiä oli yli 16 %. Vakiintuneiden yritysten osalta kasvuhaluudessa ei näyttäisi olevan eroja Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.

Innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin pohjalta valmistui keväällä 2010 selvitysmiesraportti julkisen kasvurahoituksen rakenteiden ja ohjauksen kehittämistarpeista. Kasvuyritysten julkisia yrityspalveluja ja niiden selkeyttä ja asiakaslähtöisyyttä kehitetään osana TEM-konsernin yhteistä yritysasiakkuusstrategiaa.

Valtiovarainministeriön verotuksen kehittämistyöryhmän yritysverotusta koskevat linjaukset julkistettiin työryhmän väliraportissa kesäkuussa 2009 sekä loppuraportissa joulukuussa 2010. Ratkaisut yritysverotuksen kokonaisuuden sekä siihen sisältyvien mahdollisten verokannusteiden osalta siirtyvät tulevalle hallituskaudelle.

Pk-yrittäjyyden kannalta keskeisessä asemassa ovat olleet erityisesti toimet, joilla on pyritty helpottamaan yritysten sopeutumista talouden taantumaan. Finnveralla on mahdollisuus myöntää yrityksille suhdannerahoitusta vielä vuoden 2011 vuoden loppuun saakka. Suhdannerahoituksen kysyntä väheni vuonna 2010, sillä yritysten investointeihin ja käyttöpääomaan liittyvä rahoitustarve oli vähäistä.

Vuonna 2010 yritysten maksuvaikeuksien helpottamiseksi verotuksen viivästyskorkoja alennettiin seitsemään prosenttiin. Tilapäisissä maksuvaikeuksissa olevat yritykset voivat hakea maksujärjestelyllä lisää aikaa verojensa maksamiseen kohtuullisella korolla.

Yritysten hallinnollisen taakan vähentämistä on jatkettu 25 % vähentämistavoitteen saavuttamiseksi vuoden 2012 loppuun mennessä. Hallinnollista taakkaa keventäviä toimia vuonna 2010 ovat olleet verotilin käyttöönotto, julkisten hankintojen kynnysarvojen nostaminen, työnantajan kansaneläkemaksun poistaminen ja ympäristölupamenettelystä kevyemmän rekisteröintimenettelyn piiriin siirtyminen. Sähköisiä asiointipalveluja on kehitetty.

Maksuohjelman kesto yksityishenkilön velkajärjestelyssä on lyhentynyt pääsääntöisesti viidestä vuodesta kolmeen vuoteen. Lainsäädäntömuutokset ovat tulleet voimaan 1.8.2010 lukien.

Valtakunnallisten omistajanvaihdospalvelujen kehittämisehdotukset valmistuivat elokuussa 2010. Poliitiikkaohjelma lähetti syyskuussa 2010 kirjeen 55 vuotta vuonna 2010 täyttäneille ja täyttävälle yrittäjille. Sen tarkoituksena on kannustaa yrittäjiä menestyksekkääseen yritystoimintaan vielä tulevinakin vuosina sekä ryhtymään yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseen ja valmistelemaan omistajanvaihdosta suunnitelmallisesti ja hyvissä ajoin.

Poliitiikkaohjelma järjesti vuonna 2010 ensimmäistä kertaa Timangi-kilpailun nuorille yrittäjille. Kilpailun voittajat julkistettiin 8.12.2010. Kilpailussa palkitaan nuoria yrittäjiä ja yrittäjätiimejä, jotka rohkealla ja innovatiivisella yrittäjyysteollaan ovat nostaneet yrityksensä kasvuun. Kilpailu jatkuu myös vuonna 2011.

5.4 Parannetaan työn tuottavuutta ja työelämän laatua

Työolobarometrissa on tarkasteltu vuodesta 2008 työpaikan taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun yhteyttä. Vuoden 2010 ennakkotietojen mukaan työpaikkojen taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun välinen positiivinen yhteys on vahvistunut sekä yksityisellä että erityisesti julkisella sektorilla. Tilastokeskuksen viimeisimmän vuoden 2008 työolotutkimuksen mukaan työntekijöiden mahdollisuudet kehittyä työssä ovat edelleen parantuneet, työtehtävät muuttuneet monipuolisemmiksi ja itsenäisemmiksi ja työ nähdään merkittävänä. Useissa tutkimuksissa on myös todettu, että työelämän kehittämistoimilla on myönteisiä vaikutuksia työurien pidentämiseen, työssä jaksamiseen sekä tuottavuuteen. Hyvä johtaminen ja työn kuormittavuuden vähentäminen edesauttavat työssä jaksamista.

Politiikkaohjelman keskeisenä tavoitteena on ollut parantaa työelämän laatua ja työn tuottavuutta. Tähän on pyritty mm. tukemalla työyhteisöjen mahdollisuuksia edistää omaa innovaatiokyvykkyyttään erityisesti johtamista ja osaamista kehittämällä. Työelämän kehittämistoimilla vaikutetaan myös työurien pidentämiseen. Politiikkaohjelman toiminnan tarkoituksena on ollut tukea ja seurata työn tuottavuuden ja työelämän laadun parantamiseen tähtääviä hankkeita. Politiikkaohjelma on osallistunut työelämän laadun kehittämistietouden lisäämiseen työpaikoilla tuottavuutta ja innovaatiokyvykkyyttä nostavana tekijänä. Työelämän eri aihealueita ja niiden kehittämistä on käsitelty Joustoturvahankkeen työelämän laaturyhmässä vuodesta 2007 lähtien. Työryhmä jatkaa vuoden 2011 toukokuuhun saakka.

Työelämän kehittämisen näkökulma on osa laaja-alaista innovaatiopolitiikkaa. Työorganisaatioiden kehittämisen rahoituspalvelu on toteutettu integroituna osana Tekesin t&k&i -rahoitusta. Vuonna 2010 Tekesissä käytettiin työelämän tutkimukseen ja kehittämiseen 12,6 miljoonaa euroa. Työorganisaatioiden kehittämisen rahoituspalvelun kehittämällä työelämäinnovaatioilla tarkoitetaan johdon ja henkilöstön yhteistoiminnassa toteuttamia muutoksia työpaikan työ-, organisaatio- ja johtamiskäytännöissä. Vuoden 2010 aikana tietoa rahoituspalvelusta on jaettu näkyvyyden parantamiseksi.

Työ- ja elinkeinoministeriössä toteutettiin vuoden 2010 aikana Työelämän laadun ja tuottavuuden toimenpidehanke TYLA, jolla tuetaan hallituksen tavoitetta pidentää työuria. TYLA-hankkeessa toteutetaan toimintamalli, jolla työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaiseen parantamiseen tähtäävät toimet voidaan toteuttaa TEM:n hallinnonalalla ja viedä työelämän laatuun liittyviä asioita järjestelmällisesti työpaikkojen tietoisuuteen. TYLA-hanketta jatketaan vuonna 2011.

Tiedotus- ja koulutustyötä hyvistä käytännöistä on toteutettu eri toimijoiden kanssa yhteistyössä. Vuoden 2010 aikana tehtiin Työelämän laadun verkkosivusto (www.tem.fi/tyoelama) ja uusia asiantuntija- ja yrityshaastatteluja lisättiin www.laatuhomma.fi -vekkosivustolle, jossa esitellään käytännön esimerkkejä työssä jaksamisesta, tuottavuudesta ja kilpailukyvn parantamisesta.

Yritysneuvojen valmennusohjelmaan on lisätty työelämän laadun ja tuottavuuden koulutusosio. Arviolta 750 yritysneuvojaa eri puolilta Suomea on saanut ko. koulutuksen vuoden 2010 mennessä. Yritysneuvojen näyttötutkinto tulee jatkossa edellyttämään työelämän laatuun liittyvien asioiden tuntemusta. Poliittikaohjelma on rahoittanut myös aamu-TV:ssä 6-osaista sarjaa Seniori Työssä, joka kertoo henkilöistä, jotka ovat halunneet jatkaa työuraansa.

Työterveyslaitoksen Duunitalkoot-hankkeen kustannuksiin osallistuttiin vuoden 2010 aikana. Hanke tuottaa erityisesti yksin- ja pk-yrittäjille sekä niiden henkilös-
töille tiedonlähteen (apuvälineen), jolla yrittäjät voivat arvioida johtamisen, työ-
turvallisuuden ja työhyvinvoinnin tekijöitä ja soveltaa niitä yritystoiminnassa ja
sen kehittämistoimissa. Lisäksi tuotetaan käyttäjäkunnan tarpeiden pohjalta uutta
aineistoa ja työvälineistöä muutosjohtamiseen.

6 Työvoimapolitiikka ja työmarkkinoiden toiminnan edistäminen

TE-toimistojen uudistamista on jatkettu hankekokonaisuutena, joka käsittää asiakkuusstrategioiden ja monikanavaisen palvelumallin toimeenpanon sekä TE-toimistojen palveluverkon uudistamisen.

Henkilö- ja yritysasiakkuusstrategioissa on määritelty keskeiset asiakassegmentit sekä TE-toimistojen palvelumallien, palvelukanavien ja palveluvalikoiman kehittäminen asiakassegmenttien pohjalta. Uudistusta jatkettiin vuoden 2010 aikana ottamalla kaikissa TE-toimistoissa käyttöön asiakassegmentointiin perustuva palvelumalli. Monikanavaiselle palvelulle laadittiin suuntaviivat, joiden mukaan TE-toimiston palvelu koostuu henkilökohtaisen palvelun, puhelinpalvelun ja verkkopalvelun muodostamasta palvelukokonaisuudesta. Lisäämällä verkkopalvelua ja puhelinpalvelua TE-toimistot pystyvät varmistamaan riittävän henkilökohtaisen palvelun niissä palvelutilanteissa, joissa asiakkaat tarvitsevat henkilökohtaista palvelua.

Työ- ja elinkeinoministeriö vahvisti valtakunnalliset linjaukset TE-toimistoverkon rakenteen kehittämiseksi. Tavoitteena on varmistaa asiakkaille riittävät ja laadukkaat työvoimapalvelut myös vähenevien resurssien tilanteessa. TE-toimistoja ja niiden alaisia toimipaikkoja yhdistetään siten, että kunkin ELY-keskuksen alueella on 1–3 hallinnollisesti itsenäistä TE-toimistoa ja riittävä määrä toimipaikkoja. Esityksissä on määritelty jokaisessa toimipaikassa tarjolla olevat minimipalvelut ja ne palvelut, joita tulee olla tarjolla kunkin ELY-keskuksen alueella, mutta jotka voidaan keskittää osaan toimipaikoista. Samoin on määritelty periaatteet, joilla TE-toimistot osallistuvat viranomaisten yhteispalveluihin. Linjaukset toimeenpannaan vuoteen 2015 mennessä.

6.1 Työnvälitys

Työnvälityksellä edistetään työvoiman mahdollisimman tehokasta ja tarkoituksenmukaista työhönsijoittumista siten, että työnantaja saa tarjottuun työpaikkaan sopivimman ja parhaan saatavissa olevan työntekijän ja työntekijä työtä, jota hän parhaiten kykenee tekemään.

6.1.1 Työnvälityksen palvelut työnhakijalle

Vuonna 2010 työ- ja elinkeinotoimistoihin rekisteröityi 791 800 työnhakijaa, joista työttömiä oli lähes 538 500. Työttömien työnhakijoiden määrä nousi noin 20 000 henkilöllä vuodesta 2009. Vaikka työttömyyden taso pysyi korkealla, vuoden lopussa oli nähtävillä käännettä parempaan.

Vuoden 2010 aikana päättyi 821 700 työttömyysjaksoa, joista 47 prosenttia päättyi kuukauden kuluessa työttömyyden alkamisesta. Työttömyysjaksoista 47 prosenttia päättyi avoimille työmarkkinoille työllistymiseen.

Työhönsoitusten tavoitteena on nopeuttaa työnhakijoiden työhönsijoittumista. Vuonna 2010 niiden määrä oli 55 800 eli noin 1 400 enemmän kuin edellisenä vuonna. Työhönsoituksesta täyttyi vuonna 2010 yhteensä 32 000 työpaikkaa. Työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee ehdotuksia, joiden tavoitteena on tehostaa työhönsoitusten käyttöä ja korostaa palvelunäkökulmaa työn tarjoamisessa.

Työnhakijan palveluprosessi uudistettiin lakiin julkisesta työvoimapalveluista (JTPL 312/2010) tehdyillä muutoksilla. Työnhakijan haastattelu tulee järjestää kahden viikon kuluessa työnhakijaksi ilmoittautumisesta ja työnhakutilannetta tulee arvioida työnhakijan yksilöllisen palvelutarpeen mukaisesti, kuitenkin viimeistään työttömyyden kestänyt 3 kuukautta ja sen jälkeen kuuden kuukauden välein. Työllistymissuunnitelma ja sitä korvaavat suunnitelmat (kotoutumissuunnitelma ja aktiivointisuunnitelma) korvaavat aiemmat työnhakusuunnitelmat ja muutosturvan työllistymisohjelman. Työllistymissuunnitelma tulee laatia ensimmäisen työnhakijan haastattelun yhteydessä kahden viikon kuluessa siitä, kun henkilö on ilmoittautunut työnhakijaksi ja sitä on tarkistettava vähintäänkin aina laissa määriteltyjen työnhakijan haastattelujen yhteydessä. Vuonna 2010 työnhakuun liittyviä suunnitelmia laadittiin 481 200.

6.1.2 Työnhakijoiden alueellisen liikkuvuuden tukeminen

TE-toimisto voi tukea liikkuvuusavustuksin työttömiä ja työttömyyden uhkaamia työnhakijoita uuden työpaikan saannissa. Liikkuvuusavustuksina maksettavia etuuksia ovat matkakustannusten ja muuttokustannusten korvaukset. Lisäksi työmarkkinatukeen oikeutetulle henkilölle, joka ottaa vastaan työn työssäkäyntialueensa ulkopuolella, voidaan maksaa harkinnanvaraisesti työmarkkinatukea matka-avustuksena. Matkakustannusten korvausta maksetaan työttömälle tai työttömyyden uhkaamalle työnhakijalle, joka menee työssäkäyntialueensa ulkopuolelle työhönottohaastatteluun, neuvottelemaan työsopimuksesta tai uuteen työpaikkaan. Muuttokustannusten korvausta voi saada muutosturvan piiriin kuuluva työnhakija, kun hän siirtyy uuteen työhön työssäkäyntialueensa ulkopuolelle sekä työnhakija, jolla on oikeus työmarkkinatukeen. Muuttokustannusten korvausta maksetaan kustannuksista, jotka aiheutuvat asuinirtaimiston muutosta uudelle työpaikkakunnalle.

Vuonna 2010 liikkuvuusavustuksia myönnettiin 15 500 henkilölle. Liikkuvuusavustusten saajien määrä oli samaa tasoa kuin vuonna 2009. Myönnettyistä liikkuvuusavustuksista suurin oli matkakustannusten korvauksia (96 %), majoituskorvauksia oli 2 % ja muuttokustannusten korvauksia 2 %. Eniten liikkuvuusavustuksia myönnettiin Pohjois-Pohjanmaan (16 %) ja Lapin (11 %) ELY-keskusten alueella. Liikkuvuusavustusten saajista 62 prosenttia oli alle 35-vuotiaita. Suurin osa

liikkuvuusavustusten saajista kuului teknisen ja tieteellisen alan ammattiryhmään sekä muualla luokittelemattoman työn ryhmään, mikä sisältää mm. koululaiset ja opiskelijat, joille myönnetään avustuksia oppilaitosten loma-aikoina. Matka-avustusta maksettiin noin 1 200 henkilölle.

Työnvälityksen palvelut yrityksille ja työnantajille

Avointen paikkojen määrä kääntyi kasvuun vuoden 2010 aikana. Vuoden 2010 aikana TE-toimistoissa oli avoinna yhteensä 477 300 työpaikkaa. Työnantajat ilmoittivat uusia avoimia työpaikkoja TE-toimistoihin kuukausittain keskimäärin 38 600. Työpaikoista täyttyi 89 prosenttia. Näistä 31 % täyttyi TE-toimiston hakijalla. Työpaikkojen keskimääräinen täyttymisaika oli 21 vuorokautta. Eniten avoimia työpaikkoja oli tieteellisillä ja teknisillä toimialoilla sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminnassa. Avoimista työpaikoista pysyviä tai pitkäkestoisia, vähintään vuoden mittaisia, oli 49 prosenttia. Alle kolme kuukautta kestäviä, tilapäisiä työpaikkoja oli 27 prosenttia.

Työvoiman saatavuuden turvaaminen

Työvoimapalvelun painopistettä on suunnattu yritysten ja muiden työnantajien palveluun. Työnvälityksessä tämä on merkinnyt yrityslähtöisen työnvälityksen toimintamallin kehittämistä ja käyttöönottoa.

Työvoima- ja yrityspalvelujen osuva suuntaaminen edellyttää yritysten yhä yksilöllisempien työvoima-, osaamis- ja kehitystarpeiden tunnistamista. Yritysharavan avulla TE-toimistot ja ELY-keskukset pystyvät kohdentamaan palvelua kunkin yrityksen palvelutarpeisiin. Kattavilla haastatteluilla selvitetään työnantajien lyhyen aikajänteen palvelu- ja kehittämistarpeita sekä tulevaisuuden näkymiä. Maaliskuun 2009 ja joulukuun 2010 välisenä aikana on haastateltu 170 000 yritystä.

Vuoden 2010 aikana noin 37 prosenttia toimipaikoista oli käyttänyt työ- ja elinkeinotoimistoa hakiessaan työvoimaa toimipaikan ulkopuolelta. TE-toimiston, kuten myös lehtien käyttö on viime vuosina ollut hienoisessa laskussa, kun samaan aikaan mm. yritysten omien internet-sivujen käyttö työvoiman hankinnassa on yleistynyt.

Rekrytointiongelmia oli vuonna 2010 kokenut keskimäärin noin 25 prosenttia työvoimaa hakeneista toimipaikoista. Rekrytointiongelmat ovat olleet samalla tasolla kuin edellisenä vuonna. Yleisimpiä rekrytointiongelmat olivat terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen toimialoilla. Kokonaan tai osittain vaille hakemaansa työvoimaa jäi noin 8 prosenttia toimipaikoista. Työvoimapulan kokeminen on vuonna 2010 ollut hieman vähäisempää kuin edellisenä vuonna. Vuonna 2009 työvoimaa hakeneista toimipaikoista jäi vaille hakemaansa työvoimaa noin 10 prosenttia. Rekrytointiongelmat ja työvoimapula ovat vuosina 2009 ja 2010 olleet selvästi alhaisemmalla tasolla kuin taantumaa edeltävänä aikana.

Seudulliset yrityspalvelut osana Yritys-Suomi -palvelukokonaisuutta

Seudulliset yrityspalvelut on yritysneuvontaa ja -palvelua tarjoavien toimijoiden verkosto, jossa yhteisellä sopimuksella sitoudutaan valtakunnalliset kriteerit täyttävien

palvelujen tarjoamiseen. Seudullinen yrityspalvelu toimii sekä ensikontaktina yrittäjyyteen että asiantuntevana kumppanina yrityksen kasvuun ja kehittymiseen. Keskeiset toimijat ovat kuntien seudulliset kehittämisorganisaatiot, ELY-keskukset, TE-toimistot, Finnvera, Tekes, Keksintösäätiö, Finpro, uusyrityskeskukset ja ProAgria maaseutukeskukset. Muita palvelutuottajia voivat olla lisäksi teknologia-keskukset, verotoimistot, yrityshautomot sekä muut yrityspalveluorganisaatiot ja kehittämishankkeet.

Vuonna 2010 seudullisten yrityspalvelujen toimintamallin kehittämistä jatkettiin osana TE-toimistouudistusta sekä toteuttaen Yritys-Suomi-palvelujärjestelmän linjauksia. Seudullisten yrityspalveluiden tuki- ja asiantuntijapalvelut-hankkeen (SeutuYp-tukihanke) johdolla on käyty arviointi- ja kehittämiskeskusteluja 62 eri seudulla. Tavoitteena on ollut selkeyttää palvelukokonaisuutta, karsia päällekkäisyyksiä sekä integroida työvoima- ja yrityspalveluja toimintaympäristön muutosten ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Keskustelujen tuloksena on syntynyt seudullinen yrityspalvelusopimus. Vuoden 2010 loppuun mennessä 18 seutua on saanut Yritys-Suomi-tunnuksen käyttöönsä.

Henkilöstö- ja ammatillisen kuntoutuksen erityispalvelut (HRV-palvelut)

HRV-palvelut on työ- ja elinkeinohallinnon valtakunnallinen asiantuntijaverkosto, joka tarjoaa yrityksille, työnantajille ja vakuutus- sekä työeläkelaitoksille henkilöstöpalveluja ja ammatillisen kuntoutuksen palveluja. HRV-palveluita ovat henkilöstön hankinta (henkilöstövuokraus, henkilöstön hakeminen ja haastattelupalvelu sekä soveltuvuuden arviointi), henkilöstön sopeuttaminen (uudelleensijoittumisvalmennus), henkilöstön ja työyhteisön kehittäminen sekä ammatillinen kuntoutus. Ammatillisen kuntoutuksen palvelut liitettiin osaksi HRV-palveluita toukokuussa 2010. HRV-palvelut on hinnoiteltu maksuperustesäädösten mukaan liiketaloudellisin perustein. Näin varmistetaan palveluiden tuottamisen läpinäkyvyys. Ministeriö edellyttää, että HRV-palveluverkoston toiminta on vähintään kustannusvastaavaa.

HRV-palvelujen asiakkaina oli vuonna 2010 noin 800 yritystä ja 25 vakuutus- ja työeläkelaitosta. Henkilöstövuokrauksessa toimeksiantojen määrä oli noin 2 000 ja HR-toimeksiantoja oli noin 500. Yritysassiakkailta saatu laatu-palaute oli 4,5 asteikolla 1–5. HRV-palvelujen liikevaihto oli noin 11 miljoonaa euroa, josta ammatillisen kuntoutuksen osuus oli 1,2 miljoonaa euroa ja henkilöstövuokrauksen osuus 8 miljoonaa euroa ja HR:n osuus 1,4 miljoonaa euroa.

6.1.3 Verkkopalvelut sekä Työlinjan ja Yritys-Suomen valtakunnalliset Contact Center-palvelut

Työ- ja elinkeinohallinto kehittää aktiivisesti sähköisiä verkkopalveluja ja CC-palveluja sekä työnantajien että henkilöasiakkaiden käyttöön.

Sähköiset verkkopalvelut

Vuonna 2010 internetissä toimivassa Avoimet työpaikat -palvelussa näytettiin 403 400 työpaikan tiedot, mikä on 88 prosenttia kaikista työ- ja elinkeinotoimistoihin ilmoitetuista paikoista. Työnantaja voi ilmoittaa avoimet työpaikat sähköisesti työ- ja elinkeinotoimistoon, joka tiedottaa niistä maksuttomasti internetin ”Avoimet työpaikat”-sivustolla. Vuonna 2010 verkon kautta ilmoitettiin 305 400 työpaikkaa, mikä on 67 prosenttia kaikista ilmoitetuista paikoista.

Työnhakijoiden sähköisiä asiointimahdollisuuksia on lisätty. Vuonna 2010 ilmoitautui TE-toimistoon verkon kautta noin 62 000 uutta työnhakijaa, mikä on 85 prosenttia kaikista uusista työnhakijoista. Yhteensä verkon kautta työnhakija-asiakkuuksia aloitettiin n. 80 000. Paikkavahti-palvelu lähetti työtä hakevien sähköposteihin noin 50 miljoonaa työpaikkaviestiä. Työpaikkatiedot on mahdollista saada myös matkapuhelimeen.

Työnhakija voi verkon välityksellä katsella työttömyysturvatiejojaan ja niihin liittyviä selvityspyyntöjä sekä vastata pyyntöihin sähköisesti. Sähköisiä selvityksiä lähetettiin noin 12 prosenttia kaikista annetuista selvityksistä (n. 24 000 kpl).

Kaikki työtä hakevat voivat laittaa työnhakuilmoituksensa (esittely ja ansioluettelo) CV-nettiin. Palveluun rekisteröidytettiin vuoden 2010 aikana 50 500 kertaa ja uusia työnhakuesittelyjä julkaistiin noin 30 000 kpl. CV-netti -palvelussa oli päivittäin yhtä aikaa julkaistuna 4 500–8 000 CV:tä.

Haettavana olevasta työvoimakoulutuksesta tiedotetaan verkon kautta. Palvelussa on päivittäin noin tuhat työvoimakoulutusta. Työvoimakoulutuksen vahtipalvelu tarjoaa mahdollisuuden saada sähköpostiin tietoja ajankohtaisista työvoimakoulutuksista. Työnantajien käytössä on myös palvelu, jonka avulla he voivat etsiä sellaisia käynnissä olevia työvoimakoulutuksia, joista valmistuu osaavaa työvoimaa halutulle alalle.

68 prosenttia työvoimakoulutushakemuksista tuli TE-toimistoihin verkon kautta. Vuonna 2010 sähköisiä hakemuksia oli kaiken kaikkiaan 137 000. Työvoimakoulutukseen hakenut henkilö voi myös seurata hakemuksensa käsittelyvaihetta verkon kautta.

Työ- ja elinkeinohallinnon valtakunnalliset Contact Center -palvelut

Työ- ja elinkeinohallinnon valtakunnallisia Contact Center -palveluja (Työlinja, Yritys-Suomi -puhelinpalvelu) kehitetään yhtenäisenä kokonaisuutena. Tavoitteena on asiakkaiden tarpeisiin vastaavan henkilökohtaisen ja asiantuntevan palvelukanavan rakentaminen. Palvelun tuottaa ELY-keskusten ja TE-toimistojen verkosto.

Työlinja palvelee henkilöasiakkaita, yrityksiä ja muita työnantajia sekä työ- ja elinkeinotoimistoja sähköisten kanavien kautta (puhelin, sähköposti ja verkkopalvelut). Työlinja opastaa sähköisten palvelujen käytössä sekä antaa tietoa TE-toimistojen palveluista. Työlinja antaa tietoa mm. avoimista työpaikoista, työttömyysturvasta, muutosturvasta sekä koulutusmahdollisuuksista ja opintojen rahoituksesta. Työlinja vastaa sähköpostitse asiakkaiden kysymyksiin, jotka liittyvät liikkuvuuteen

Euroopan työmarkkinoilla. Vuonna 2010 Työlinjalla käynnistyi kaksi kehittämiss-hanketta: nuorten työnhakua tukevien verkkokurssien kehittäminen sekä uraohja-
uspalvelujen antaminen puhelimitse. Palvelut ovat saatavilla myös ruotsin kielellä.
Vuonna 2010 Työlinjalle tuli n. 500 000 puhelua ja 24 000 sähköpostia. Edelliseen
vuoteen verrattuna puhelujen määrä kasvoi lähes 20 %.

Yritys-Suomi -puhelinpalvelu käynnistyi vuoden 2010 alussa. Yritys-Suomi -puhe-
linpalvelusta asiakkaat saavat yleistä alkavan yrittäjän yritysneuvontaa, tietoa ja
neuvontaa TEM-konsernin sekä tärkeimpien yhteistyökumppaneiden alkaville yri-
tyksille suunnatuista yrityspalveluista sekä opastusta niihin liittyvissä sähköisissä
palveluissa. Tarvittaessa asiakas ohjataan eteenpäin seudulliseen tai muuhun julki-
seen yrityspalveluun. Palvelua annetaan myös ruotsin ja englannin kielellä. Ensim-
mäisenä toimintavuotena Yritys-Suomi -puhelinpalveluun tuli vajaat 6 000 puhe-
lua. Vuoden 2011 aikana puhelinpalvelu laajenee asteittain koskemaan myös toimi-
via yrityksiä ja näille suunnattuja julkisia yrityspalveluita.

6.1.4 Työvoimapalvelut yritysten rakennemuutostilanteissa

Irtisanomistilanteiden hallintaa varten on käytössä muutosturvan toimintamalli.
Tavoitteena on irtisanotun tai lomautetun työntekijän nopea työllistyminen lisäämällä
yhteistyötä työnantajan, työntekijöiden ja työ- ja elinkeinohallinnon välillä. Muutos-
turva muodostuu palkallisesta työllistymisvapaasta irtisanomisaikana, työllistymistä
edistävien palveluiden ajalta korotettuna maksettavasta työttömyyspäivärahasta, työ-
hakijalle laadittavasta työllistymissuunnitelmasta, työnantajan lisäantyneestä ilmoi-
tus- ja neuvotteluvelvollisuudesta sekä TE-toimiston tehostetuista palveluista.

Yli 10 henkilöä koskevia muutosturvatilanteita oli 543 yrityksessä vuonna 2010.
Muutosturvatilanteiden määrä on vähentynyt huomattavasti vuoteen 2009 verrat-
tuna, jolloin vaikeasta työmarkkinatilanteesta johtuen yli 10 hengen muutosturvati-
lanteita oli peräti 1 131 yrityksessä. Vuonna 2010 henkilöstön arvioitu vähennystarve
yt-neuvottelujen alkaessa oli 25 340 henkilöä, joista 11 370 henkilön työsuhde päät-
tyi. Eniten työttömäksi jääneitä oli Uudellamaalla (3 027), Hämeessä (1 345) ja Var-
sinais-Suomessa (1 130). Työttömiksi jäi eniten sahatavaran ja puu- ja korkkituottei-
den valmistuksesta, paperin, paperi- ja korkkituotteiden valmistuksesta sekä arkki-
tehti- ja insinööripalveluista.

Työllistymisen ja muutosturvan toimintamallin toimeenpanoon sidottiin noin 26
miljoonaa euroa vuonna 2010. Muutosturvakoulutusta hankittiin noin 4 000 henki-
lölle. Lomautetuille suunnattuun koulutukseen sidottiin rahoitusta yhteensä noin
kolme miljoonaa euroa.

Muutosturvan toimintamallin kehittämisen tukena toteutetaan valtakunnallista
ESR-rahoitteista Työstä työhön -kehittämisohjelmaa. Toteutuksessa on painottunut
muutosturvasta tiedottaminen, CV-netin kehittämistyö sekä monikanavaisia palve-
lujä koskevien viestintätoimien suunnittelu.

Euroopan globalisaatiorahasto (EGR) tukee maailmankaupan rakenteellisten muutosten seurauksena työnsä menettäneitä ihmisiä uudelleentyöllistymisessä, -koulutuksessa ja -sijoittumisessa. Rahastosta on mahdollista hakea tukea aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin globalisaatiosta johtuvissa suurissa irtisanomistapauksissa, mikäli tuen kriteerit täyttyvät. Vuonna 2010 Suomi ei saanut tukea rahastosta, koska kriteerit eivät täyttyneet Suomessa olleiden irtisanomistapausten osalta.

6.1.5 Kansainväliset työvoimapalvelut

EURES (European Employment Services) on eurooppalainen työvälityspalvelu, joka kattaa Euroopan Unionin ja Euroopan talousalueen jäsenvaltiot. EURES-palvelut on suunnattu työnhakijoille, jotka haluavat työskennellä EU/ETA-maissa sekä työnantajille, jotka haluavat palkata ulkomaalaisen työntekijän. EURES-verkoston Suomessa muodostavat suurimmissa työ- ja elinkeinotoimistoissa työskentelevät 30 EURES-neuvojaa. Yhteensä EU- ja ETA-maissa on yli 800 EURES-neuvojaa.

Suomen EURES-verkoston tärkeimpiä yhteistyökumppaneita vuonna 2010 olivat työperäistä maahanmuuttoa edistävät ESR-projektit, sisäasiainministeriön MATTO-projekti, Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO, Euroguidance-ohjelma, oppilaitokset, kauppakamarit ja paikalliset yrittäjäjärjestöt.

6.1.6 Nuorten työllisyys ja yhteiskuntatakuu

Vuonna 2010 uudistetun nuorten yhteiskuntatakuu-ohjeen mukaan TE-toimisto laatii yhdessä työttömänä työnhakijana olevan nuoren kanssa palvelutarpeen mukaisen työllistymissuunnitelman (tai sitä korvaavan kotoutumissuunnitelman tai aktivointisuunnitelman) kahden viikon aikana työnhaun alkamisesta. Suunnitelma tarkennetaan noin kuukauden kuluessa, ja ennen 3 kk:n työttömyyttä nuorelle tarjotaan työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Nuorten palveluissa korostetaan palvelun ripeää käynnistymistä ja tiivistä yhteydenpitoa työnhakijan ja TE-toimiston välillä.

Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumisen seurantamittarina on alle 25-vuotiaiden virta yli 3 kuukauden työttömyyteen. Vuonna 2010 keskiarvo oli 19,1 %. Nuorten aktivointiaste oli vuonna 2010 noin 34 %. Suunnitelma oli tehty 77 prosentille. Edelliseen vuoteen verrattuna tulokset ovat parantuneet nuorten työttömyyden vähene-
misen ja toimenpiteiden lisäämisen myötä.

Valtion vuoden 2010 talousarvio sisälsi työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkiin noin 50 miljoonaa euroa lisärahoitusta kohdennettavaksi nuorille. Työ- ja elinkeinoministeriö sai noin 33 miljoonaa euroa nuorten ohjaus- ja neuvontapalveluihin, nuorten valmentavaan ja tutkintotavoitteiseen työvoimapolitiittiseen koulutukseen, nuorten oppisopimus- ja toppispaikkojen etsintäpalveluun, nuorten työllistämiseen työpajoilla, Uudet urat -toimintamallin laajentamiseen sekä maahanmuuttajien kotoutumis- ja ammatilliseen koulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö sai lisäresursseja ammatilliseen peruskoulutukseen,

maahanmuuttajien kieltenopetukseen, Specima-koulutukseen, ammatilliseen lisäkoulutukseen ja etsivään nuorisotyöhön yhteensä noin 17 miljoonaa euroa. Vuoden 2010 ensimmäisessä lisätalousarvioissa varattiin vielä 77 miljoonaa euroa nuorten työttömyyden vähentämiseksi, josta noin 30 miljoonaa tuli TEM:n pääluokkaan. Resurssit kohdennettiin Sanssi-kortin käyttöönottoon, nuorten yrittäjyyden tukemiseen sekä neuvonta- ja ohjauspalvelujen vahvistamiseen 25 ammatinvalintapsykologilla ja 40 työnsuunnittelijalla määrääjäksi vuoden 2011 loppuun.

Ammatillisen peruskoulutuksen määrää on lisätty vuodesta 2008 lukien noin 11 700 opiskelijapaikalla. Vuonna 2010 vakinaistettiin ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus ammattistartti. Työ- ja elinkeinohallinto tekee yhteistyötä työpajojen kanssa myöntämällä palkkatukea, ohjaamalla nuoria työharjoitteluun ja työelämävalmennukseen ja hankkimalla valmentavaa työvoimapolitiista aikuiskoulutusta nuorten tarpeisiin.

Pelkän perusopetuksen varassa olevilla työttömillä nuorilla on suurin vaara syrjäytyä. Viranomaisten välistä yhteistyötä ja etsivää nuorisotyötä vahvistettiin vuoden 2011 alussa tullessa nuorisolain muutoksessa. Vastavalmistuneiden työllistymisen helpottamiseksi lievennettiin palkkatuen ehtoja vuosiksi 2010–2011, kun työnantaja palkkaa vastavalmistuneen alle 25-vuotiaan työttömän. Sanssi-kortin sai vuoden aikana noin 18 800 alle 30-vuotiaasta työtöntä vastavalmistunutta, joista 3 200 työllistyi palkkatuettuun työhön. Työharjoitteluun tai työelämävalmennukseen työttömyysetuudella sijoittui 2 600 henkilöä. Sanssi-kortin avulla työllistyneistä miehiä on noin 60 % ja naisia noin 40 %. Palkkatukipäätöksiä tehtiin eniten yksityiselle sektorille yritysisiin.

Taulukko 2. Yhteenveto työnvälityksen asiakkaista ja keskeisestä toiminnasta vuoden aikana (A), työllisyystilanteesta keskimäärin (B) ja hallinnon resursseista vuoden lopussa (C) vuosina 2004–2010

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A Toiminta vuoden aikana							
Työnhakija-asiakkaat yht.1	804 600	783 000	746 500	702 800	692 800	796 500	719 800
- Työttömät (pl.lomautetut)	571 000	557 000	530 600	494 300	471 800	516 900	538 500
- Työttömyyseläkeläiset	62 400	59 400	59 500	56 600	59 400	60 400	53 900
- Muut työnhakijat	171 200	166 600	156 400	151 900	161 600	219 200	127 400
Avoinna olleet työpaikat yht.	344 800	414 000	488 500	563 700	566 600	426 100	477 300
- Täyttyneet työpaikat	315 700	376 200	442 400	510 400	515 800	383 300	424 800
- Toimiston hakijalla täyttyneet työpaikat	141 300	160 900	178 700	241 400	227 000	143 600	131 100
Täyttyneiden työpaikkojen avoinnaolon kesto keskimäärin (vrk)	23	23	24	25	23	22	20
Työvoimakoulutuksen aloittaneet vuoden aikana	79 500	74 200	77 600	77 800	70 400	79 200	85 200
Tukityöllistämisen aloittaneet vuoden aikana	63 900	60 600	67 300	63 400	59 100	51 700	54 600
B Tilanne keskimäärin							
Työnhakija-asiakkaat yht.	524 300	505 200	476 700	440 000	415 900	488 500	502 700
- Työttömät työnhakijat	288 400	275 300	249 500	216 900	203 800	265 800	266 500
- Työttömyyseläkeläiset	50 700	47 600	45 800	45 700	47 900	49 500	47 300
- Muut työnhakijat	185 200	182 300	181 400	177 400	164 200	173 200	188 900
Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta, %	11,1	10,6	9,5	8,2	7,6	9,8	9,9
Työttömät työvoimatuutkimuksen mukaan	229 000	220 000	204 000	183 000	172 000	221 000	224 000
Työttömyysaste, %	8.8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4
Avoimet työpaikat kk:n aikana	48 800	59 900	70 100	82 300	80 100	58 500	64 300
- Näistä uudet avoimet työpaikat kk:n aikana	27 400	32 900	38 800	44 900	45 600	34 000	38 600
Työvoimakoulutuksessa olevat	30 700	29 200	29 400	30 700	28 200	29 300	33 300
Tukityöllistettynä olevat	39 800	38 500	38 100	38 700	36 400	33 600	34 200
C Resurssit							
Henkilömäärä yhteensä	4 181	4 295	4 305	4 206	4 260	4 158	
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2007 saakka TM)	337	334	337	335	625	608	595
- TE-keskusten työvoimaosastot (2010 alk. ELY)	410	437	464	452	372	380	
- TE-toimistot	3 351	3 433	3 422	3 349	3 254	3 188	3 640
- asiakaspalveluhenkilöstö	2 725	2 817	2 797	2 748	2 685	2 679	2 727

6.2 Ammatillisen kehittymisen palvelut

6.2.1 Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus

Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen tavoitteena on parantaa aikuisväestön ammattitaitoa ja mahdollisuuksia saada työtä tai säilyttää työpaikka sekä edistää ammattitaitoisen työvoiman saantia. Koulutus on pääasiassa aikuisten ammatillista koulutusta, jota työ- ja elinkeinohallinto hankkii aikuiskoulutuskeskuksilta, muilta ammatillisilta oppilaitoksilta, korkeakouluilta ja muilta koulutuspalvelujen tuottajilta. Työ- ja elinkeinohallinto arvioi koulutustarpeen, kilpailuttaa ja hankkii koulutuksen sekä valitsee opiskelijat. Koulutuksen hankkivat ELY-keskukset ja TE-toimistot, jotka hyödyntävät työvoimakoulutuksen suunnittelussa selvityksiä työvoiman rekrytointiongelmista ja työvoimapulasta sekä muiden organisaatioiden kuten työnantajajärjestöjen vastaavia selvityksiä.

Valmentavan työvoimakoulutuksen ensisijainen tavoite ei ole välitön työllistyminen, vaan sen avulla ohjataan työnhakijoita valitsemaan sopivia ammatillisia koulutusvaihtoehtoja ja parannetaan pitkäaikaistyöttömien, ikääntyvien, maahanmuuttajien ja vajaakuntoisten työllistymisedellytyksiä ja ehkäistään syrjäytymistä. Valmentava työvoimakoulutus jakautuu 1) maahanmuuttajakoulutukseen, 2) ohjaavaan koulutukseen, 3) kielikoulutukseen ja 4) tietotekniikan perustaitojen koulutukseen.

Koulutuksen määrä ja kohdentuminen

Työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen (ilman ESR-rahoitusta) osallistui runsaat 28 100 henkilöä keskimäärin kuukaudessa. ELY-keskukset kohdensivat vuonna 2010 käyttösuunnitelmissaan työvoimakoulutuksen hankintaan ja toteutukseen yhteensä lähes 287 miljoonaa euroa. Ammatillisen koulutuksen osuus oli 218,6 miljoonaa euroa ja valmentavan työvoimakoulutuksen 68,1 miljoonaa euroa, josta maahanmuuttajakoulutukseen kohdennettiin 43,8 miljoonaa euroa.

Vuonna 2010 hankitun ammatillisen työvoimakoulutuksen keskihinta oli 42,5 euroa opiskelijatyöpäivää kohden. Ammatillisen työvoimakoulutuksen hinta vaihtelee huomattavasti ammattialoittain. Kalleimmillaan koulutus maksoi yli 100 euroa opiskelijatyöpäivää kohden (metsäkoneenkuljettajakoulutus). Halvimmillaan koulutus maksoi runsaat 20 euroa opiskelijatyöpäivää kohden (esim. kaupan alan koulutus). Valmentavan työvoimakoulutuksen opiskelijatyöpäivän keskihinta oli 30,7 euroa.

Taulukossa 3 on esitetty taustatietoja koulutuksen aloittaneista. Vuonna 2010 kansallisesti rahoitetun työvoimakoulutuksen aloitti 77 900 henkilöä. Työttömien osuus koulutuksen aloittaneista nousi 72 prosenttiin. Pitkäaikaistyöttömien osuus nousi selvästi 3,6 prosentista 6,4 prosenttiin. Ulkomaalaisten osuus koulutuksen aloittaneista on koko 2000-luvun kasvanut. Vuonna 1999 aloittaneista 9,5 prosenttia oli ulkomaalaisia, kun vastaava osuus vuonna 2010 oli lähes 25 prosenttia.

54 prosenttia kansallisesti rahoitetun koulutuksen aloittaneista osallistui ammatilliseen koulutukseen ja 46 prosenttia ei-ammattilliseen koulutukseen eli työelämään

valmentavaan tai maahanmuuttajakoulutukseen. Edellisenä vuonna valmentavan koulutuksen aloittaneiden osuus oli 44 prosenttia.

Teollisten ammattien osuus kaikista ammatillisen koulutuksen aloittaneista oli 29 prosenttia. Ammattialakohtaiset osuudet säilyivät edellisen vuoden tasolla. Sekä hallinto- ja toimistotyön ammattien että terveydenhuollon ja sosiaalialan ammattien osuudet olivat 15 ja 14 prosenttia. Palvelualan osuus oli 12 prosenttia ja rakennusalan osuus 9 prosenttia.

Koulutuksen hankintaan käytettyjen määrärahojen suuruudella mitattuna työvoimakoulutuksen suurimmat ammattiryhmät ovat konepaja- ja rakennusmetallityö (keskeisimmät ammatit hitsaaja ja koneistaja), terveyden- ja sairaanhoitotyö (keskeisimmät ammatit perushoitaja, välinehoitaja, sairaala-apulainen ja osastosihteeri), talonrakennustyö (keskeisimmät ammatit kirvesmies ja rakennustyöntekijä) sekä tieliikennetyö (keskeisimmät ammatit yhdistelmäajoneuvon kuljettaja ja linja-auton kuljettaja). Näiden neljän ammattiryhmän osuus ammatillisen työvoimakoulutuksen hankintaan käytetyistä määrärahoista vuonna 2010 oli yli 51 prosenttia. Ammatillisen työvoimakoulutuksen suorittaneista keskimäärin 38,6 prosenttia oli työttömänä 3 kuukautta koulutuksen jälkeen.

Taulukko 3. Vuosina 2009–2010 kansallisesti rahoitetun työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen aloittaneiden henkilöiden työmarkkina-asema ennen koulutusta (ei sisällä ryhmäilmoituksella aloittaneita eikä ESR-varoin rahoitettua koulutusta ellei toisin mainita)

Koulutuksen aloittaneet	2009		2010	
	Henkilöä	%	Henkilöä	%
Työttömät	50 295	68,6	56 262	72,2
Lomautetut	5 913	8,1	4 050	5,2
Työttömyysuhan alaiset	4 327	5,9	4 158	5,3
Työssä olevat	3 401	4,6	4 008	5,1
Työvoiman ulkopuolella oleva	6 456	8,8	6 541	8,4
Ei tietoa	2 938	4,0	2 928	3,8
Kaikki koulutuksen aloittaneet	73 330	100,0	77 947	100,0
Naiset	36 177	49,3	34 820	44,7
Pitkäaikaistyöttömät	2 660	3,6	4 971	6,4
Vajaakuntoiset (ESR ml.) ¹⁾	5 208	6,6	5 595	7,1
Yli 50-vuotiaat	12 097	16,4	12 959	16,6
Ulkomaalaiset	18 163	24,8	19 335	24,8

1) Vuonna 2009 työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen aloittaneita oli kansallisin ja ESR-varoin yhteensä 79 166 henkilöä ja vuonna 2010 heitä oli 85 227 henkilöä.

Yhteishankintakoulutus

Työnantajan ja työ- ja elinkeinohallinnon yhdessä rahoittamaa yhteishankintakoulutusta toteutetaan kolmena palvelutuotteena. RekryKoulutus on tarkoitettu tilanteisiin, joissa työnantaja rekrytoi uutta työvoimaa, joka kuitenkin tarvitsee ammatillista jatko- ja täydennyskoulutusta. TäsmäKoulutus on tarkoitettu tilanteisiin, joissa

työnantajan palveluksessa olevat henkilöt tarvitsevat jatko- tai täydennyskoulutusta voidakseen jatkaa työsuhteessa nykyisissä tai uudistuvissa tehtävissä. MuutosKoulutus soveltuu käytettäväksi, kun työnantaja joutuu irtisanomaan tai lomauttamaan toistaiseksi henkilöstöään ja haluaa tukea näitä ammattitaidon ylläpitämisessä ja kehittämisessä sekä uuden työn tai ammatin hankkimisessa.

Vuonna 2010 kaikkien hankittujen opiskelijatyöpäivien määrä oli hieman runsaat 7 miljoonaa. Hankittujen opiskelijatyöpäivien määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna noin 700 000 päivällä. Työnantajien kanssa yhteishankintana hankittujen opiskelijatyöpäivien määrä oli vuonna 2010 runsaat 458 000 päivää. Yhteishankintana ostettujen opiskelijatyöpäivien osuus kaikista ostetuista päivistä väheni 7,3 prosentista 6,5 prosenttiin. Yhteishankinnan osuuden laskun syynä oli ensisijaisesti heikko taloudellinen tilanne ja sen johdosta hitaasti kasvava työllisyys.

Opiskelija- ja asiakaspalaute sekä vaikuttavuuden kehitys

Vuonna 2010 Opal-opiskelijapalautejärjestelmän mukaan yli ¾ kaikista vastanneista antoi koulutuksille hyvän tai erinomaisen arvosanan. Ammatillisille koulutuksille hyvän tai erinomaisen yleisarvosanan antaneiden osuus on noussut edeltävän vuoden 76 prosentista 77,5 prosenttiin. Valmentavalle työvoimakoulutukselle hyvän tai erinomaisen arvosanan antoi 84 prosenttia vastaajista.

Omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella

Vuoden 2010 alusta lukien tuli voimaan julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002) muutos, jonka mukaan työnhakija voi tietyin edellytyksin aloittaa omaehtoiset opinnot työttömyysetuudella. Vuoden aikana tällä tavoin opiskelun aloitti kaikkiaan lähes 12 700 henkilöä. Suosituimpia koulutusaloja olivat sosiaali- ja terveydenhoitoala, tekniikan ala, opetusala, tietotekniikka-ala ja sihteeri- ja toimistotyön ala.

6.2.2 Koulutus- ja ammattitietopalvelu

TE-toimistojen koulutusneuvojat tukevat henkilöasiakkaiden työelämään sijoittumista ja elinikäistä oppimista välittämällä tietoa yleissivistävistä, ammatillisista ja korkeasteen koulutusmahdollisuuksista, ammateista ja niiden osaamisvaatimuksista sekä työmarkkinoista. Tavoitteena on, että asiakas saa riittävää ja ymmärrettävää tietoa tehdä koulutukseen hakeutumista tai ammatillista kehittymistä koskevia päätöksiä. Henkilökohtaisten keskustelujen lisäksi tietoa opiskelusta ja työelämästä voi hankkia osallistumalla koulutusneuvojien toteuttamiin ryhmätilaisuuksiin ja internetistä.

Vuonna 2010 neuvontapahtumia oli lähes 176 000, mikä oli yli 4 300 enemmän kuin vuonna 2009. Valtakunnallisen Koulutusneuvonnan osuus kaikista neuvontapahtumista oli 12 prosenttia. Kaikista neuvonnoista sähköpostilla toteutettiin 7 560 (4,3 %) Sähköpostineuvontojen määrä lisääntyi kahdella tuhannella edelliseen vuoteen verrattuna. Koulutusneuvojien suunnittelemaa ja toteuttamia ryhmäpalveluja oli 1 500, joihin osallistui 24 200 henkilöä.

6.2.3 Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut auttavat ratkaisemaan ammatinvalintaan, ammatilliseen ja osaamisen kehittymiseen sekä työn saamiseen liittyviä kysymyksiä koulutus- ja työuran siirtymävaiheissa. Vuonna 2010 näitä palveluja käytti ennakkotiedon mukaan vajaat 34 000 asiakasta. Lyhyttä, kertaluonteista päivystyspalvelua tarjottiin heistä n. 15 prosentille. Vaikeimmin työllistyville henkilöille työvoiman palvelukeskuksissa tarjottiin ohjauspalvelua runsaalle 1 000 asiakkaalle.

Asiakasmäärä on pienentynyt viime vuosina tuottavuusohjelmaan liittyvien henkilöresurssien vähentymisen myötä. Vuonna 2010 TE-toimistojen psykologiresurssit olivat noin 200 henkilötyövuotta, kun ne vuonna 2008 olivat noin 215 henkilötyövuotta. Henkilökohtaisen ohjauksen asiakasrakenne on painottunut viime vuosina yhä selvemmin 25 vuotta täyttäneisiin aikuisiin.

Asiakkaista vajaa puolet laatii ohjauksen tuella itselleen koulutussuunnitelman, ja noin neljännes päätyy työllistymiseen tähtäävään suunnitelmaan. Noin neljännekselle laaditaan heidän työmarkkina-asemaansa parantava suunnitelma. Noin joka kymmenen asiakkaan kohdalla ei onnistuta löytämään nk. aktiivisuunnitelmaa, vaan ohjaus joko keskeytyy, asiakas päättää hakeutua eläkkeelle tai ohjaus päättyy muusta syystä.

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen tueksi kehitetyllä AVO-ohjelmalla, joka sijaitsee www.mol.fi -sivustolla, oli n. 45 000 käyttäjää. Näistä yli puolet oli ensimmäistä ammatinvalintaratkaisuaan tekeviä alle 20-vuotiaita nuoria.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteuttaa yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa laajaa ESR-kehittämishjelmaa (2007–2013), jonka tavoitteena on parantaa aikuisille suunnattuja tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja. Ohjelmassa kehitetään 1) sähköisiä ja monikanavaisia palveluja, 2) ohjaus-, neuvonta- ja opetushenkilöstön ohjauksellista osaamisesta, ja 3) ohjaustyön arviointi- ja tutkimustoimintaa sekä tutkimusmenetelmiä.

6.3 Työllistämistukijärjestelmä ja työmarkkinatuen aktiivitoimenpiteet

6.3.1 Työllistämistukijärjestelmä

Työllistämistukijärjestelmä koostuu työnantajalle palkkauskustannuksiin maksettavasta tuesta ja henkilölle maksettavasta tuesta. Tuella kompensoidaan työnantajalle työntekijän keskimääräistä alemmaa tuottavuutta ja työnohjauksesta aiheutuvia kuluja tilanteissa, joissa henkilöllä ei ole työssä tarvittavaa työkokemusta, osaaminen ja ammattitaito vaativat parantamista tai henkilöllä on alentunut työkyky. Tukea voidaan myös käyttää työttömyyden pitkittymistä ja työmarkkinoilta syrjäytymistä ehkäisevien työtilaisuuksien järjestämiseen. Palkkatukisetelin avulla työnhakijat voivat itse hakea työtä. Hallitusohjelman mukaan työllisyysmäärärahoilla tuetaan työttömän työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Määrärahoja kohdennetaan

erityisesti yksityisen sektorin palkkatuettuun työhön. Vajaakuntoisten ja nuorten osuutta palkkatuetussa työssä lisätään.

Kunta- ja yksityissektorin työnantajalle maksettava palkkatuki koostuu perustuesta (25,63 euroa/päivä) ja harkinnanvaraisesta lisäosasta (enintään 90 prosenttia perustuesta). Palkkatukea maksetaan pääsääntöisesti enintään kymmenen kuukauden ajalta. Vajaakuntoisille tukea voidaan maksaa kerrallaan kahden vuoden ajalta. Tuki voidaan myöntää kahden vuoden tukijakson jälkeen välittömästi uudelleen, jos tuen myöntämisedellytykset ovat edelleen voimassa. Yli 500 päivää työttömyysturvaa saaneille (vaikeasti työllistyvä) perustuki maksetaan työmarkkinatukimäärärahaa, ja tukea voidaan myöntää kahden vuoden ajaksi. Ensimmäisenä vuonna palkkatukena voidaan perustuen lisäksi maksaa lisäosa ja toisena vuotena vain perustuki. Valtion virastolle tai laitokselle voidaan osoittaa määrärahaa palkkauskustannusten maksamiseksi kokonaisuudessaan talousarviossa säädetyn enimmäispalkan rajoissa.

Vuonna 2010 kansallisella työllistämistuella toimenpiteissä oli keskimäärin 32 500 henkilöä. Työnantajalle maksettavalla tuella palkattuja oli keskimäärin 26 650 henkilöä ja muun työllistämistuen (starttiraha, työelämävalmennus ja osa-aikalisä) osuus oli 5 800 henkilöä. Lisäksi ESR-hankkeiden kautta työllistyi keskimäärin 1 780 henkilöä.

Nuoria oli kansallisissa toimenpiteissä keskimäärin 4 900 henkilöä, joista 3 200 oli yksityisellä sektorilla ja 1 600 kunnissa. Nuorten työllistämisen taso on selvästi noussut edelliseen vuoteen verrattuna. Palkkatukea on käytetty vastavalmistuneiden rekrytointitukena ja oppisopimuskoulutukseen. Vuonna 2010 palkkatuella oppisopimuskoulutuksessa oli keskimäärin 4 400 nuorta, mikä oli 400 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Nuorten työllistymisen edistämiseksi palkkatuen saamisen ehtoja lievennettiin väliaikaisesti.

Pitkäaikais- ja toistuvasti työttömiä oli kansallisissa toimenpiteissä keskimäärin 13 300 henkilöä, joista 3 700 oli kuntasektorilla, 460 valtiolla ja 9 200 yksityisellä sektorilla. Vuonna 2010 järjestettiin palkkatuettua työtä keskimäärin 12 000 vaikeasti työllistyvälle (ml. ESR-hankkeet), joista noin 3 100 palkattiin kuntasektorille, yrityksiin 2 200 ja muihin yksityisen sektorin yhteisöihin, lähinnä yhdistyksiin ja säätiöihin 6 400 sekä kotitalouksiin 110. Määrä väheni edellisestä vuodesta 1 000 henkilöllä. Vajaakuntoisia henkilöitä oli toimenpiteissä keskimäärin 3 500.

Alueelliset näkökohdat

Alueellisten näkökohtien perusteella tapahtuva työllistämistukien käyttö on kohdentunut pääosin neljän itäisen ja pohjoisen TE-keskuksen alueille. Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 6 § edellyttää työllisyyden alueellisesta tasapainosta huolehdittavan niin, ettei minkään työmarkkina-alueen työttömyys olennaisesti ylitä maan keskimääräistä tasoa. Vuodelle 2010 ylittämiskriteeriksi talousarviossa määriteltiin 1,8-kertainen työttömyys. Työllistämistukien käytön voi kuitenkin aloittaa valtion talousarvion perusteluiden mukaisesti, kun työttömyysaste on 1,6 kertaa maan keskiarvoa suurempi. Alueellisten velvoitteiden perusteella toimenpiteissä oli keskimäärin 900 henkilöä.

Vuonna 2010 työttömyysaste oli 4 työmarkkina-alueella ainakin jonain kuukautena korkeampi kuin koko maan 1,8-kertainen työttömyysaste. Työllistämistoimenpiteitä toteutettiin alueellisten velvoitteiden perusteella käytännössä lähinnä niillä työmarkkina-alueilla, joiden työttömyysaste oli 1,6 kertaa maan keskiarvoa suurempi. Edelliseen vuoteen verrattuna alueelliset työttömyyserot ovat vähentyneet.

Toimenpidekohtainen tarkastelu

Vuonna 2010 kaikista työllistämistoimenpiteissä olleista valtion virastoissa ja laitoksissa oli keskimäärin 1 400 henkilöä, kuntasektorin palkkatuella keskimäärin 8 100 henkilöä, yksityisen sektorin palkkatuella keskimäärin 17 100 henkilöä ja yksityisen sektorin muulla työllistämistuella (starttiraha, työelämävalmennus ja osa-aikalisä) keskimäärin 7 300 henkilöä. Naisten osuus työllistämistuella olleista oli 54 prosenttia.

Taulukko 4. Työllistämistuen ja työttömyysetuudella työharjoittelun/työelämävalmennuksen aloittaneet vuonna 2010 (ml. ESR)

Työllistämistuet	Aloittaneet		
	Kaikki yhteensä	Naiset	Naisten osuus %
Valtio	2 497	1 266	50,7
Kunnat	14 611	8 539	58,4
- Oppisopimus	884	637	72,1
- Muu palkkatuki	13 727	7 902	57,6
- josta vaikeasti työllistyvät	5 158	2 766	53,6
Yksityisen sektorin palkkatuki	27 712	12 581	45,4
- Oppisopimus	3 003	1 446	48,2
- Muu palkkatuki	24 709	11 135	45,1
- josta vaikeasti työllistyvät	12 851	6 214	48,4
Yksityisen sektorin muu työllistämistuki	9 808	4 991	50,9
- Starttiraha työttömälle	4 055	1 780	43,9
- Starttiraha muulle kuin työttömälle	4 274	1 941	45,4
- Työelämävalmennus	151	110	72,8
- Sijoitus osa-aikalisällä	1 328	1 160	87,3
Työllistämistuet yhteensä	54 628	27 377	50,1
Työharjoittelu/työelämävalmennus työttömyysetuudella	65 086	36 648	56,3
Kaikki toimenpiteet yhteensä	119 714	64 025	53,5

Yrityksissä työllistämistuella aloittaneiden määrä vuonna 2010 oli yhteensä noin 14 900 henkilöä, joista palkkatuella aloitti noin 14 700 henkilöä. Palkkatuella yrityksissä aloittaneiden määrä kasvoi edellisestä vuodesta noin 5 800 henkilöllä. Palkkatuella aloittaneiden osuus oli 53 prosenttia kaikista yksityisellä sektorilla palkkatuella aloittaneista ja 35 prosenttia kaikista palkkatuetussa työssä aloittaneista. Näistä oppisopimuksella oli 2 600 henkilöä ja vaikeasti työllistyviä oli 3 300 henkilöä. Tämän lisäksi työharjoittelun tai työelämävalmennuksen työttömyysetuudella aloitti yrityksissä noin 27 800 henkilöä, mikä oli 43 prosenttia kaikista tässä

ryhmässä aloittaneista. Toimialoittain yrityksissä eniten aloitti kaupan palveluksessa 12 100 henkilöä, teollisuudessa 4 900 henkilöä sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnassa 4 200 henkilöä.

Taulukko 5. Yhteenveto työllistämistukijärjestelmän käytöstä vuosina 2009 ja 2010 (kansallisesti rahoitetut toimenpiteet)

Toimenpide	Päätöksiin sidottu määräraha		Keskimäärin	
	milj. euroa ⁽³⁾		Henkilöä ⁽²⁾	
	2009	2010	2009	2010
Valtio ⁽¹⁾	28,254	37,6	1 170	1 440
- Nuoret	0,79	3,1	30	130
- Pitkäaikaistyöttömät	8,86	10,4	460	460
- Vajaakuntoiset	5,58	4,9	220	190
Kuntasektori ⁽¹⁾	42,363	48,2	7 390	8 090
- Nuoret	4,79	8,4	920	1 560
- Pitkäaikaistyöttömät	18,32	19,5	3 640	3 660
- Vajaakuntoiset	8,07	7,7	1 010	950
- <i>Toimenpiteet</i>				
- Oppisopimustuki	7,10	7,2	1 260	1 230
- Muu palkkatuki	35,27	41,1	6 130	6 890
- josta vaikeasti työllistyvät	11,60	11,6	2 990	2 880
Yksityinen sektori ⁽¹⁾	139,345	159,3	23 830	22 920
- Nuoret	16,34	18,3	2 640	3 230
- Pitkäaikaistyöttömät	43,37	43,9	9 620	9 150
- Vajaakuntoiset	19,83	18,8	2 500	2 340
Yksityisen sektorin palkkatuki	86,02	92,1	16 500	17 110
- Oppisopimustuki	21,28	19,8	3 730	3 340
- Muu palkkatuki	64,75	75,1	12 770	13 780
- josta vaikeasti työllistyvät	38,24	36,1	9 240	8 320
Yksityisen sektorin muu työllistämistuki	56,39	67,2	7 330	5 800
- Starttiraha työttömälle	13,17	14,8	2 290	2 460
- Starttiraha muulle kuin työttömälle	18,95	18,7	2 530	2 450
- Työelämävalmennus	19,48	2,3	1 790	170
- Sijoitus osa-aikaisällä	4,79	5,2	720	720
Toimenpiteet yhteensä ⁽¹⁾	209,962	244,9	32 390	32 450
- Nuoret	21,92	29,8	3 590	4 910
- Pitkäaikaistyöttömät	70,55	73,8	13 720	13 270
- Vajaakuntoiset	33,48	31,4	3 730	3 460

1) Tilinpäätöstieto (mom.32.30.50). Kohderyhmittäinen erittely perustuu sidottuihin määrärahoihin. Kohderyhmien kokonaissummasta ei kerry koko sektorin määrärahankäyttöä.

2) Volymiluvuissa on mukana Kainuun TE-keskus kokonaisuudessaan.

3) Taulukkoon ei ole sisällytetty työmarkkinatukimomentilta (33.20.52) myönnettyjä työllistämistukimäärärahoja. Määrärahojen sidonta vuonna 2009 oli noin 90 miljoonaa euroa, josta starttirahan osuus oli noin 4,1 miljoonaa euroa ja vuonna 2010 noin 85 miljoonaa euroa, josta starttirahan osuus oli noin 4 miljoonaa euroa.

6.3.2 Työllisyyspoliittinen avustus

Työllisyyspoliittista avustusta voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle ja muulle yhteisölle sekä säätiölle toimintaan, jonka tarkoituksena on

- selvittää työttömien työnhakijoiden työ- ja toimintakykyä sekä työllistymisedellytyksiä,
- parantaa työttömien työnhakijoiden työmarkkinavalmiuksia järjestämällä heille työmarkkinatoimenpiteitä ja työmahdollisuuksia sekä muita työllistymistä edistäviä toimenpiteitä,
- kehittää työttömille työnhakijoille uusia palveluja sekä
- muulla vastaavalla tavalla edistää työllisyyttä ja työvoiman kehittämistä.

Avustusta voidaan lisäksi myöntää sosiaalisen yrityksen perustamiseen ja sen toiminnan vakiinnuttamiseen, jos sosiaalisen yrityksen elinkeinotoiminnan tavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia, sekä uusosuuskunnan perustamiseen. Keskeinen painopistealue on uusien työmahdollisuuksien ja aktivointitoimenpiteiden löytäminen varsinkin ns. kolmannen sektorin avulla työmarkkinoilta syrjäytymisvaarassa oleville työttömille.

Avustusta voidaan myöntää enintään viideksi vuodeksi kerrallaan enimmäismäärän ollessa 75 prosenttia hyväksytyistä kokonaiskustannuksista. Kunnille ja kuntayhtymille avustusta voidaan myöntää enintään 50 prosenttia hyväksytyistä kokonaiskustannuksista. Kustannukset voidaan korvata kokonaisuudessaan, jos toiminta pääasiallisesti kohdistuu pitkäaikaistyöttömiin ja vaikeasti työllistyviin. Myös työttömien yhdistyksen toiminnanohjaajan tai vastaavan henkilön palkkauskustannukset voidaan korvata kokonaisuudessaan.

Vuonna 2010 työllisyyspoliittista avustusta myönnettiin noin 26,1 miljoonaa euroa, joista työttömien yhdistyksille 4,3 miljoonaa euroa, muille yhdistyksille ja säätiöille 18 miljoonaa euroa, kunnille 1,7 miljoonaa euroa, sosiaalisille yrityksille 650 000 euroa ja osuuskunnille 140 000 euroa.

6.3.3 Työmarkkinatuen aktiivikäyttö

Työmarkkinatuen aktiivikäytöllä pyritään erityisesti rakenteellisen työttömyyden alentamiseen ja työvoiman saatavuuden turvaamiseen.

Taulukko 6. Työmarkkinatuen saajat (keskimäärin)

	Tammi–syyskuu		Muutos	
	2009	2010	2009	2010
Saajat keskimäärin	113 294	122 987	9 693	8,6 %
- työttömyyden perusteella	79 656	84 407	4 751	6,0 %
- aktiivitoimien ajalta	33 638	38 580	4 942	14,7 %
- aktivointiaste, %	29,7	31,4		

Sellaisista tammi-syyskuussa 2010 aktiivitoimiin osallistuneista työmarkkinatuen saajista, joille on kertynyt vähintään 500 päivää työmarkkinatukea työttömyyden perusteella, oli keskimäärin 12 100 henkilöä (59 %) palkkatuetussa työssä, 3 600 (18 %) kuntouttavassa työtoiminnassa, työelämävalmennuksessa 2 100 (10 %), työvoimakoulutuksessa 1 900 (10 %) ja 700 (3 %) muissa toimenpiteissä.

Vähintään 500 päivää työmarkkinatukea työttömyyden perusteella saaneiden aktiivisuus oli hieman suurempi kuin edellisenä vuonna olleen tammi-syyskuussa 32 prosenttia. Edellisenä vuonna aktivointiaste oli 31 prosenttia.

Taulukko 7. Pitkään työmarkkinatukea saaneet (keskimäärin)

	2005	Tammi-syyskuu 2010		Erotus 2009–2010	
Saajat, joille on kertynyt väh. 500 pv työmarkkinatukea työttömyyden perusteella	93 946	62 700	64 200	1 500	2,4 %
- työttömyyden perusteella	75 475	43 254	43 800	550	1,3 %
- aktiivitoimien ajalta	18 482	19 446	20 400	950	4,9 %
- aktivointiaste	19,7 %	31,0 %	31,8 %		

Työmarkkinatukea vähintään 500 työttömyyspäivältä saaneen henkilön työttömyys-aikainen työmarkkinatuki rahoitetaan puoliksi valtion ja kunnan kesken. Muulta osin valtio vastaa yksin työmarkkinatuen rahoituksesta.

Työharjoittelu ja työelämävalmennus työttömyysetuudella

TE-toimisto voi osoittaa ammatillista koulutusta vailla olevan, työmarkkinatukeen oikeutetun nuoren työharjoitteluun työelämään perehtymiseksi sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistämiseksi. TE-toimisto voi osoittaa muun kuin edellä todetun mukaisen työttömän työnhakijan hänen suostumuksellaan työelämävalmennukseen työelämään paluun tukemiseksi sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistämiseksi.

Työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa työttömyysetuudella oli vuonna 2010 keskimäärin 13 000 henkilöä, joista noin 70 prosenttia oli työelämävalmennuksessa. Määrä kasvoi 2 300 henkilöllä. Työharjoittelun tai työelämävalmennuksen aloitti vuonna 2010 yhteensä 65 100 henkilöä, joista 48 prosenttia oli alle 25-vuotiaita. Nuorten osuus laski edellisestä vuodesta. Naisia aloittaneista oli 56 prosenttia. Aloittaneista kuntiin sijoittui 20 400, yrityksiin 27 800 ja yhdistyksiin yms. 15 700. Aloittaneiden määrä kasvoi noin 14 000 henkilöllä.

6.3.4 Työllisyysperusteiset investoinnit

Valtion vuoden 2010 talousarvion mukaan työllisyysperusteisiin investointeihin oli käytettävissä Kainuun hallintokokeilualueutta lukuun ottamatta myöntämisvaltuutta enintään 15,4 miljoonaa euroa, josta varattiin viisi miljoonaa euroa valtioneuvoston

nimeämille äkillisen rakennemuutoksen alueille. Vuonna 2010 oli työllisyysperusteisiin investointeihin käytettävissä kansallista valtuutta kaikkiaan (ml. vuodelta 2009 käyttämättä jäänyt valtuus) 28,6 miljoonaa euroa. Valtuutta voitiin käyttää investointiavustuksiin ja työllisyystyöohjelman hankkeisiin.

Investointiavustukset

Investointiavustuksiin tarkoitettua määrärahaa voidaan käyttää osarahoituksena kuntien, kuntayhtymien ja muiden yhteisöjen työllisyysperusteisiin investointeihin. Määrärahalla rahoitetaan hankkeita, jotka edistävät uusien pysyvien työpaikkojen sekä työllisyyden sysäysvaikutusten syntymistä. Työ- ja elinkeinoviranomaisen voi myöntää investointiin työllisyysmäärärahoista haetun valtionavun joko suoraan hakijalle tai osoittaa valtionavun myöntämiseen tarvittavat työllisyysmäärärahat toiselle valtion viranomaiselle. Valtionapu osoitetaan toiselle viranomaiselle silloin, kun tämä erityyssäännösten nojalla myöntää valtionavun sen hakijalle.

Vuonna 2010 investointiavustuksiin sidottiin myöntämisvaltuutta 10,2 miljoonaa euroa. Tällä valtuudella käynnistettyjen hankkeiden työllisyysvaikutusten arvioidaan olevan 581 henkilötyövuotta, josta pysyväisluontoisten välillisten työllisyysvaikutusten osuus 88 henkilötyövuotta ja rakennusaikaiset työllisyysvaikutukset vajaa 500 henkilötyövuotta.

Työllisyystyöohjelma

Työllisyyden parantamiseksi voidaan investointeihin tarkoitetuista työllisyysmäärärahoista myöntää rahoitusta valtion rakennuttaville toimintayksiköille. Määrärahalla pyritään aientamaan työllisyyden hoidon kannalta merkittäviä hankkeita. Vuonna 2010 työllisyystyöohjelman investointeihin sidottiin noin 3,3 miljoonaa euroa, jolla arvioidaan olevan työllisyysvaikutuksia 87 henkilötyövuotta.

Starttiraha

Starttirahalla edistetään uuden yritystoiminnan syntymistä turvaamalla yrittäjäksi ryhtyvän toimeentulo sinä aikana, jonka luonteeltaan päätoimisen yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän. Starttirahan myöntämisen edellytyksenä on muun muassa, että hakijalla on yrittäjäkokemusta tai yrittäjätötoiminnassa tarvittava koulutus (joka voidaan järjestää myös tukijakson aikana), aloitettavaksi aiotulla yrityksellä on edellytyksiä kannattavaan toimintaan, yritystoimintaa ei ole aloitettu ennen kuin tuen myöntämisestä on päätetty, yritystoiminta ei ilmeisesti käynnistyisi ilman hakijalle myönnettävää tukea ja että tuella ei ole kilpailua vääristäviä vaikutuksia.

Starttirahaa voidaan myöntää työttömille ja ei-työttömille (esimerkiksi työstä tai työmarkkinoiden ulkopuolelta kokoaikaiseksi yrittäjäksi ryhtyville), enintään 18 kuukauden ajaksi. Vuonna 2010 starttirahapäätökset tehtiin pääsääntöisesti kahdessa enintään kuuden kuukauden jaksoissa. Näiden jaksosten jälkeen starttirahaa voitiin myöntää tapauskohtaisen harkinnan perusteella ajaksi (enintään kuuden

kuukauden ajaksi), jonka yrittäjäksi ryhtyvän toimeentulon turvaamiselle arvioitiin olevan tarvetta.

Vuonna 2010 starttirahalla aloitti yritystoiminnan noin 8 000 henkilöä, josta työttömien osuus oli noin 3 900 henkilöä (49 %) ja ei-työttömien osuus noin 4 100 henkilöä (51 %). Vuoteen 2009 verrattuna starttirahalla aloittaneiden määrä nousi noin 800 henkilöllä. Vuonna 2010 päätöksiä tehtiin yhteensä noin 37,5 miljoonalla eurolla. Vuoteen 2009 verrattuna määrärahan käyttö lisääntyi noin 1,3 miljoonalla euroa.

6.3.5 Vaikeasti työllistyvien tukitoimet

Työvoiman palvelukeskukset

Työvoiman palvelukeskukset (TYP) ovat kiinteä moniammatillinen verkosto, jossa TE-toimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos tarjoavat palveluitaan samassa toimipisteessä. TYP-palvelu on luonteeltaan työhön kuntouttamiseen keskittyvää erityisasiakaspalvelua. Asiakkaat ovat työmarkkinoille suuntautuneita, mutta heidän työllistymistään vaikeuttavat erilaiset työ- ja toimintakyvyn rajoitteet. Palvelua tarjotaan työttömille, sosiaalitoimen ja Kelan asiakkaille, jotka tarvitsevat palvelukeskuksissa saatavissa olevaa moniammatillista palvelua. TYP-palvelun tavoitteena on viime kädessä avoimille työmarkkinoille sijoittumisen tukeminen. Asiakasmäärän mitoitus on suunniteltu siten, että vähintään puolet asiakkaista olisi vähintään 500 päivää työmarkkinatukea työttömyyden perusteella saaneita, jotka tarvitsevat moniammatillista palvelua.

Vuonna 2010 palvelukeskuksia oli 39. Niissä on mukana 40 TE-toimistoa ja 138 kuntaa. Pääosin toimialueet kattavat kaksi tai useampia kuntia. Pitkäaikaistyöttömistä noin 80 %:a asuu TYP:n toiminta-alueisiin kuuluvissa kunnissa.

Palvelukeskuksissa työskenteli yhteensä noin 600 kokoaikaista työhallinnon, kuntien ja Kelan työntekijää. Lisäksi kunnan osa-aikaisia työntekijöitä oli noin 80. Palvelukeskuksissa oli vuonna 2010 työttömiä työnhakijoita noin 13 000. Valtion vuoden 2010 talousarviossa palveluskusten toimintamenoihin työhallinnossa arvioitiin käytettävän 17 miljoonaa euroa. Kunnat sijoittavat yhteisiin toimipisteisiin suunnilleen saman määrän virkailijoita kuin TE-toimisto. Palvelukeskukset käyttävät asiakkaiden työllistymisen edistämiseen julkisia työvoimapalveluja, minkä lisäksi ne ostavat työvoimapalveluja täydentäviä palveluja sekä kunnan palveluita.

Työvoiman palvelukeskusmallin valtakunnalliseen ohjausryhmään kuuluvat edustajat työ- ja elinkeinoministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, Suomen Kuntaliitosta, Kelasta, ELY-keskuksista, TE-toimistosta ja toimintaan osallistuvista kunnasta. Ohjausryhmä uudisti TYP -toimintaa koskevat linjaukset keväällä 2010.

Sosiaaliset yritykset

Sosiaalisen yrityksen henkilöstöstä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Sosiaaliselle yritykselle voidaan myöntää

palkkatukea vajaakuntoisen ja pitkäaikaistyöttömän työllistämiseksi pidemmäksi ajaksi kuin muille yrityksille.

Vuoden 2010 lopussa sosiaalisten yritysten rekisterissä oli 154 yritystä. Vuonna 2010 rekisteröitiin 12 uutta sosiaalista yritystä. Sosiaaliset yritykset työllistivät vuonna 2010 arviolta yhteensä noin 1 300 henkilöä, joista noin 770 henkilöä oli vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä.

Työ- ja elinkeinoministeriö käynnisti heinäkuussa 2009 sosiaalisten yritysten kehittämishankkeen, joka tuottaa tietoa ja kehittämisehdotuksia sosiaalisten yritysten perustamiseen ja toimintaedellytyksiin liittyvistä seikoista. Lisäksi hanke tukee alue- ja paikallishallinnon viranomaisia ja muita toimijoita, jotka suunnittelevat sosiaalisen yrityksen perustamista tai liiketoiminnan kehittämistä. Hanke kestää vuoden 2011 loppuun saakka ja sen toteutuksesta vastaa Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Julkiset työvoimapalvelut ja välityömarkkinat siirtymien edistäjinä

Työ- ja elinkeinoministeriössä käynnistettiin kehittämishanke, jossa käsitellään niiden työttömien palveluita, joilla on vaikeuksia sijoittua avoimille työmarkkinoille. Rakennetyöttömyyden alentaminen ja ennalta ehkäiseminen on tärkeää varauduttaessa työvoiman määrän ja rakenteen muutoksiin Rakennetyöttömyyden alentamisessa yhtenä osa-alueena on julkisten työvoimapalveluiden käytön ja työnhakijan palveluprosessin tehostaminen. Valmistelun tueksi käynnistettiin kaksi tutkimusta, joista toinen käsittelee vaikeasti työllistyvien ja toinen yli 1 000 päivää työttömyysetuutta saaneiden tilannetta ja palveluja. Työvoimapalveluiden kehittämislinjaukset rakennetyöttömyyden alentamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi valmistuvat vuoden 2011 alussa.

Yhtenä tarkastelukohteena oli, miten välityömarkkinoilta voitaisiin useammin siirtyä avoimille työmarkkinoille ja miten välityömarkkinat voisivat paremmin toimia työelämävalmiuksien parantajana. Välityömarkkinoilla erityisesti yhdistykset, työhönvalmennus- ja sosiaalipalvelusäätiöt, työpajat ja vastaavat yksiköt tarjoavat työmahdollisuuksia henkilöille, joilla on eri syistä vaikeuksia sijoittua työhön avoimille työmarkkinoille. Välityömarkkinoilla tarjottavia julkisia työvoimapalveluja ovat pääasiassa palkkatuettu työ ja työmarkkinatoimenpiteet (työkokeilu, työharjoittelu ja työelämävalmennus).

Välityömarkkinoiden kehittämiseen on käytetty pääasiassa ESR:n määrärahoja. Kehittämishankkeissa on parannettu välityömarkkinatoimijoiden yhteistyötä, selkitytty työnjakoa ja kehitetty välityömarkkinoiden ja yritysten yhteistyötä.

6.4 Työvoimapolitiikan tutkimuksia ja arviointia

Työvoimapoliittiset tutkimukset kohdistuivat työmarkkinoiden kehitykseen taloudellisen taantuman aikana ja kehityksen ominaispiirteisiin verrattuna 1990-luvun lamaan. Ammatillisen aseman rakentumista selvitettiin useita vuosia kattavalla

seurantatutkimuksella. Tutkimus antaa tietoa uravalintaan vaikuttavista tekijöistä ja kiinnittää huomiota ammatinvalinta- ja koulujen opinto-ohjaukseen sekä aikuisuuden uraneuvontaan. Tutkimuksissa myös arvioitiin työhönottotilanteissa tapahtuvaa syrjintää koskevia tutkimuksia. Tällöin selvitettiin kyseisten tutkimusten menetelmiä, niiden etuja ja haittoja. Hankkeissa myös tutkittiin sosiaali- ja terveysalan yksityisten palveluyritysten palvelurakenteen ja -verkoston toimivuutta sekä julkisten yrityspalvelujen ja rahoitusinstrumenttien käyttöä ja tunnettua ko. yrityksissä. Lisäksi tutkittiin kolmannen sektorin työ- ja elinkeinohallinnolle tuottamien palveluiden ja järjestettyjen työtilaisuuksien vaikutuksia.

6.5 Kansainvälinen yhteistyö

Euroopan Unioni

Työllisyys-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttaja-asiainneuvosto valmisti vuoden 2010 aikana Eurooppa-neuvoston hyväksymän Eurooppa 2020 strategian toimeenpanoa työllisyyden osalta. Neuvosto hyväksyi uuden strategian mukaiset työllisyys-suuntaviivat jäsenmaiden työllisyyspolitiikoille. Neuvosto hyväksyi myös päätelmät kilpailukykyistä, resurssitehokasta ja matalahiilistä taloutta tukevasta työllisyyspolitiikasta, päätelmät uusista taidoista uusia työpaikkoja varten sekä päätelmät väestön ikääntymisen vaikutuksista työllisyyspolitiikkaan.

Vuonna 2010 myös hyväksyttiin päätös eurooppalaisesta työllisyyttä ja sosiaalista osallisuutta koskevan mikrorahoitusjärjestelyn perustamisesta. Samalla muutettiin Progress-ohjelman perustamisesta tehtyä päätöstä, millä mahdollistettiin järjestelyn rahoitus. Mikrorahoitusjärjestelyn avulla pyritään antamaan mahdollisuus sellaisille henkilöille joilla muutoin on heikot mahdollisuudet saada rahoitusta tavanomaisilta luottomarkkinoilta hakea rahoitusta oman yrityksen perustamiseen tai sen kehittämiseen.

Kansainvälinen työjärjestö (ILO)

ILO:n 99. työkonferenssin keskeinen teema vuonna 2010 oli talouskriisi ja työllisyys. Työkonferenssissa hyväksyttiin yksimielisesti kolmikantaisesti neuvoteltu resoluutio työllisyydestä. Sen keskeisiä elementtejä ovat työpaikkojen luominen, sosiaaliturvan tason turvaaminen sekä työelämän oikeuksien kunnioittaminen. Työkonferenssissa hyväksyttiin myös suositus työelämän toimenpiteistä HIV/AIDS:n vastaisessa taistelussa ja käytiin ensimmäinen keskustelu sopimuksen aikaansaamiseksi kotitaloustyöntekijöiden työoloista. Ministeri Anni Sinnemäki osallistui konferenssiin.

OECD

OECD järjesti syyskuussa ministerikokouksen nuorten työllisyydestä. Kokous päätti laajan teematutkimuksen, johon osallistui 16 OECD-maata. Ministerikokouksessa käsiteltiin myös maiden toimenpiteitä nuorten työttömyyden torjumiseksi taantumassa. Päätelmissä korostuivat nuorten koulutuksen merkitys, siirtymät

koulutuksesta työmarkkinoille, koulupudokkaiden määrän vähentäminen sekä nuorten työttömyyden pitkäkestoiset vaikutukset. Haasteina nähtiin sekä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tavoittaminen ja tukeminen että koulutuksesta valmistuneiden nuorten työmarkkinoille ja pysyvälle työuralle kiinnittyminen. Keskeisin viesti oli, että kaikille työmarkkinoille tuleville nuorille on taattava riittävät työmarkkinoilla tarvittavat taidot. Taantumaa aiheuttamana haasteena on välttää nuorten työttömyyksen pitkittyminen talouskasvun alkaessa. Koulutukseen ja työvoimapolveluihin panostaminen nähdään sekä suhdanneinstrumenttina, että pidemmän aikavälin rakenteellisena ratkaisuna.

Pohjoismainen yhteistyö

Työelämän ministerineuvosto (MR-A) kokoontui marraskuussa Tanskassa. Kokouksen pääaiheena oli nuorisotyöttömyys, josta käytyyn keskusteluun osallistuivat ministereiden lisäksi pohjoismaisten työmarkkinaosapuolten edustajat ja Nuorten Pohjoismaiden neuvoston edustaja. Lisäksi keskusteltiin EU:n raskausdirektiiviedotuksesta ja EU:n lähetettyjä työntekijöitä koskevan direktiivin soveltamisesta.

Työelämän virkamieskomitea (ÄK-A) käsitteli mm. alajaostojensa toiminnan arviointeja sekä globalisaatioaloitteita. Työelämäsektori vastaa ministerineuvoston "Terveys ja hyvinvointi" -teeman alla kahdesta globalisaatioprojektista: "Ulkomainen työvoima Pohjoismaissa: vertailuanalyseja työehdoista, työympäristöstä ja rekrytointiedellytyksistä" ja "Pohjoismaiden mahdollisuuksien vahvistaminen talouden uusien kasvualojen hyödyntämisessä".

Työelämän virkamieskomitea (ÄK-A) ja sosiaali- ja terveystalitiikan komitea (ÄK-S) perustivat pohjoismaisen rajaesteyhteistyön puitteissa yhteisen asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä on vuoden 2011 loppuun mennessä kartoittaa työmarkkina- ja sosiaalialojen sosiaaliturvakysymyksiin liittyvät ongelmat ja tehdä ratkaisuehdotuksia niiden poistamiseksi.

ÄK-An alaisissa jaostoissa valmisteltiin globalisaatiohankkeita ja arvioitiin jaostojen toimintaa kolme viime vuoden ajalta. Projektitoiminnassa keskityttiin globalisaation ja demografisen kehityksen aiheuttamiin haasteisiin sekä työperäiseen maahanmuuttoon. Lisäksi käsiteltiin pohjoismaista työoikeusmallia suhteessa Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomioihin, EU:n vuokratyödirektiivin täytäntöönpanoa, vanhempainvapaadirektiiviä ja raskaussuojeludirektiiviä ja seurattiin työolainsäädännön kehittämistä kussakin maassa.

7 Maahanmuuttopoliittiset toimenpiteet

7.1 Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset

Vuoden 2010 alussa tuli voimaan aluehallinnon uudistus, jonka myötä maahanmuuttoon, kotouttamiseen ja hyviin etnisiin suhteisiin liittyvien tehtävien koordinointi koottiin seitsemään elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen (ELY). Sisäasiainministeriö vastaa ELY-keskusten toiminnallisesta ohjauksesta maahanmuuttoon, kotouttamiseen ja hyvien etnisten suhteiden edistämiseen liittyvissä tehtävissä. Vuodelle 2010 asetetut kehittämisen painopisteet liittyivät maahanmuuttoasioiden organisoitumiseen ELY-keskuksissa, maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseen, pakolaisten kuntiin osoittamisen varmistamiseen sekä työvoiman maahanmuuton kehittämiseen.

Heikko työllisyystilanne heijastui myös maahanmuuttajiin. Työ- ja elinkeinotoimistoissa oli vuonna 2010 keskimäärin 39 000 ulkomaalaista työnhakijaa, joista 18 000 oli työttömiä. Vuoden lopussa ulkomaalaisten työttömyysaste arvio oli 25,1 prosenttia. Maahanmuuttajiin kohdennettiin laajasti työvoimapolitiikan toimenpiteitä, aktivointiasteen ollessa 39,2 prosenttia.

7.2 Maahanmuuton rakenne

Suomessa asui ennakkotilastojen mukaan noin 169 000 ulkomaalaista vuoden 2010 lopussa, mikä on kolme prosenttia koko väestöstä. Vuonna 2010 Suomeen muutti ulkomailta 24 600 henkilöä, ja maasta muutti 11 750, joten nettomuutto oli 12 850. Maahanmuutto väheni edelleen noin kahdeksan prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen (-2 100 henkilöä). Myös kokonaismaastamuutto väheni noin kolme prosenttia (- 400 henkilöä).

Ennakkotilastojen mukaan suurimmat ulkomaalaisryhmät Suomessa ovat virolaiset (28 862), venäläiset (28 862), ruotsalaiset (8 608) ja somalialaiset (6 674). Näiden neljän kansalaisuuden osuus ulkomaalaisista oli n. 43 prosenttia.

7.3 Työperusteinen maahanmuutto

Marraskuussa 2009 valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytyn työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelman väliarviointi valmistui joulukuussa 2010. Syksyllä 2008 alkaneen taloudellisen taantuman myötä tarve työvoiman rekrytointiin ulkomailta on oleellisesti vähentynyt ja sillä on ollut vaikutuksensa toimenpideohdotusten etenemiseen ja toteuttamiseen. Monia toimenpideohdotuksia on viety

eteenpäin Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoituksen turvin. Työvoiman maahanmuuton ESR-kehittämisohjelmaa koordinoi sisäministeriön toimeenpanema MATTO-tukirakenne, joka tukee eri puolilla Suomea toimeenpantavia ESR-projekteja. Projekteissa on muun muassa kehitetty rekrytointimalleja ja -valmiuksia, asettautumis- ja neuvontapalveluja ja työvoiman maahanmuuton vetovoimastrategiaa. Alueilla laadituissa maahanmuuttostrategioissa ja maahanmuuttopoliittisissa ohjelmissa käsitellään työvoiman maahanmuuttoa ja korostetaan tulevaisuuden työvoimatarpeiden ennakointia, toimivien rekrytointimallien kehittämistä ja yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyötä rekrytoinnissa sekä alueellisen kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden merkitystä.

Ulkomaalaisrekisterilain ja verotusmenettelylain 1.3.2010 voimaan astuneilla muutoksilla tehostetaan ja parannetaan tietojenvaihtoa ja yhteistyötä veroviranomaisten ja ulkomaalaisasioita hoitavien viranomaisten välillä. 1.7.2010 astui voimaan ulkomaalaislain muutos koskien EU-kansalaisen perheenjäsenen vapaata liikkuvuutta koskevia säännöksiä. Lainmuutoksen jälkeen unionin kansalaisen perheenjäseniin sovelletaan samoja sääntöjä riippumatta siitä, milloin perhe on perustettu ja ovatko he oleskelleet perheenä toisessa jäsenvaltiossa ennen Suomeen tuloa.

Ulkomaalaislain muutokset inkerinsuomalaisten paluumuuttojärjestelmän lakkauttamisesta hyväksyttiin eduskunnassa marraskuussa 2010 ja ne tulevat voimaan 1.7.2011, jolloin ns. paluumuuttojono suljetaan eikä jonoon voi enää tämän päivämäärän jälkeen ilmoittautua. Jonoon ilmoittautuneiden tulee hakea oleskelulupaa ennen viiden vuoden siirtymäajan päättymistä 1.7.2016. Oleskeluluvan myöntämisen ehdot pysyvät muutoin ennallaan, mutta vuoden kestävään paluumuuttovalmennukseen osallistumista ei enää edellytetä. Samalla luovutaan jonotusnumeron mukaisesta etenemisestä paluumuuttoasian käsittelyssä. Muutoksilla pyritään nopeuttamaan jonon purkamista ja Suomeen muuttamista. Muutoksista hyötyvät erityisesti aktiiviset ja kielitaitoiset henkilöt. Siirtymäajan jälkeen inkerinsuomalaiset voivat muuttaa Suomen yleisen oleskelulupajärjestelmän mukaisesti. Paluumuuttojärjestelmän lakkauttaminen ei koske Inkerin siirtoväkeä ja vuosina 1939–1945 Suomen armeijassa palvelleita.

Biometristen oleskelulupakorttien käyttöönottoa koskeva hallituksen esitys (HE 104/2010) ulkomaalaislain ja siihen liittyvien lakien muuttamista annettiin eduskunnalle 16.7.2010. Biometristen oleskelulupakorttien käyttöönotto perustuu EU-asetukseen ja niiden käyttöönotolla pyritään estämään oleskelulupiin liittyviä väärinkäytöksiä luomalla nykyistä luotettavampi yhteys oleskeluluvan ja sen haltijan välille. Suomessa on otettu passin, muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan hakijalta sormenjäljet kesäkuusta 2009 alkaen. Oleskelulupia varten otettavien biometristen tunnisteiden osalta noudatetaan pääosin samoja ratkaisuja kuin passeissa.

Vuonna 2010 tuli vireille hieman vajaa 25 000 oleskelulupahakemusta, kun vastaava luku edellisellä vuonna oli 20 800. Vireille tulleiden oleskelulupahakemusten määrä kasvoi siten noin 16 prosenttia. Kasvua oli kaikissa lupahakemuskategorioissa.

Eniten hakemusten määrä kasvoi muuta omaista koskevista perhesidehakemuksissa (57 %) ja Suomen kansalaisen perheenjäsenen hakemuksissa (31 %). Oleskelulupahakemusten viisi suurinta hakijakansalaisuutta vuonna 2010 olivat Venäjä, Somalia, Intia, Kiina ja Ukraina.

Uudenmaan, Tampereen, Lappeenrannan ja Ahvenanmaan TE-toimistojen työlu-payksiköt tekivät vuonna 2010 yhteensä 8 973 työntekijän oleskeluluvan osaratkaisua, joista 4 133 ensimmäisiä lupia ja 4 840 jatkolupia koskien. Myönteisiä päätöksiä tehtiin yhteensä 53 prosentille ja kielteisiä 18 prosentille kaikista osaratkaisuksista. Eniten lupia myönnettiin siivoojien, kokkien ja keittäjien, kuorma-auton ja ajoneuvoyhdistelmien kuljettajien, maatalous- ja puutarhatyöntekijöiden sekä putkityöntekijöiden ammattialoille.

7.4 Maahanmuuttajien kotouttaminen

Kotouttamistoimenpiteiden avulla edesautetaan maahanmuuttajien Suomeen asettumista ja kielenoppimista. Sisäasiainministeriö ohjaa ja yhteensovittaa maahanmuuttajien kotouttamista yhdessä eri hallinnonalojen kanssa. Osana kotouttamista huolehditaan myös maahanmuuttajien opastamisesta ja neuvonnasta uudessa asuinmaassa ja kotikunnassa. Työllistymistä ja kouluttautumista tuetaan yhteistyössä työ- ja opetushallinnon kanssa.

Uusi laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) tulee voimaan 1.9.2011. Lain soveltamisala laajenee koskemaan kaikkia Suomessa asuvia maahanmuuttajia. Kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttamiseksi laissa säädetään kotoutumisen alkuvaiheen palveluista. Lakiin kotoutumisen edistämisestä sisältyy Osallisena Suomessa -kokeilu. Kokeilun tavoitteena on kehittää selkeä ja johdonmukainen kotoutumiskoulutuksen uusi malli aikuisille maahanmuuttajille sekä tukea lasten ja nuorten kotoutumista. Kokeilu perustuu kolmeen asiakaslähtöiseen kotoutumisen polkuun: nopeasti työmarkkinoille suuntaavien polku 1, erityistä tukea tarvitsevien polku 2 ja lasten ja nuorten polku 3. Kokeilun päätyttyä arvioidaan kokeiltujen vaihtoehtoisten mallien vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta suhteessa nykyiseen kotoutumiskoulutuksen järjestelmään. Kokeilun perusteella laaditaan esitykset pysyväksi lainsäädännöksi ja uudeksi kotoutumiskoulutuksen malliksi.

Kokeilu toteutetaan sisäasiainministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, Suomen Kuntaliiton, Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin yhteisrahoituksella. Kokeilun toimeenpano käynnistyi kunnissa ja työ- ja elinkeinotoimistoissa vuoden 2011 alussa. Vuonna 2013 suoritetaan hankkeen arviointi, ja selvitetään edellytykset ottaa kokeilun toimenpiteitä osaksi voimassaolevaa lainsäädäntöä.

Hallituksen esitys kansalaisuuslain muuttamiseksi hyväksyttiin 19. tammikuuta 2011. Lainmuutoksen tavoitteena on edistää Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaa-laisten kotoutumista ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta mahdollistamalla kansalaisuuden saaminen nykyistä nopeammin. Kansalaisuuteen edellytettävää

pääsääntöistä asumisaikaa lyhennetään kuudesta viiteen vuoteen ja puolet Suomessa tilapäisellä oleskeluluvalla oleskellusta ajasta lasketaan mukaan asumisaikaan. Myös muita kansalaistamisen edellytyksiä, etenkin kielitaito- ja nuhteettomuusedellytystä, selkiytetään. Hakemusmenettelyä sekä kansalaisuusilmoitusta koskevia säännöksiä yksinkertaistetaan. Entinen Suomen kansalainen voi jatkossa saada kansalaisuuden yhdellä ilmoitusmenettelyllä riippumatta siitä, asuuko hän Suomessa vai ulkomailla.

Kotouttamisen, kotoutumisen ja hyvien etnisten suhteiden seuranta- ja arviointijärjestelmää kehitettiin vuosina 2009 ja 2010 EU:n kotouttamisrahaston osarahoituksella. Seurantajärjestelmän ehdotetaan koostuvan elinoloja kuvaavista indikaattoreista, kunnille ja TE-toimistoille kohdistettavista palvelukyselyistä ja maahanmuuttajille suunnatusta barometristä. Ehdotettujen seurantavälineiden tuottamasta tiedosta koottaisiin säännöllisesti kotoutumisen tilan kokonaiskatsaus.

Osana hallituksen metropolipolitiikka-ohjelmaa on pääkaupunkiseudun kunnissa ja TE-toimistoissa toimeenpantu maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä edistävää aiesopimusta. Aiesopimusta toteutetaan vuosina 2010–2012. Keskeisenä toimintatapana on paikallistason viranomaisten tiivis yhteistyö, palveluketjujen saumattomuus sekä asiakaslähtöisyys. Sopimuksen toteuttamiseksi on mm. kohdennettu 40 henkilötyövuotta pääkaupunkiseudun TE-toimistojen maahanmuuttajien palveluihin. Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit ovat kohdentaneet aiesopimuksen mukaista määrärahaa yhteensä noin 2 milj. € / vuosi maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjaukseen, neuvontaan, työharjoittelupaikkoihin sekä kieli- ja ammatilliseen koulutukseen.

Kotouttamista edistetään myös EU-rahastojen tuella. Maahanmuuttajien alkuvaiheen neuvontaa ja ohjausta sekä työvoiman maahanmuuttoa edistetään ESR-ohjelmakauden 2007–2013 kehittämisohjelmien avulla.

Vuoden 2010 aikana työmarkkinatukena maksettavaa kotoutumistukea maksettiin yhteensä 15 510 maahanmuuttajalle. Enintään kolme vuotta jatkuva kotoutumissuunnitelma laadittiin ensimmäistä kertaa 7 885 henkilölle. Työvoimapolitiisissa toimenpiteissä oli 14 032 kotoutujaa.

Taulukko 8. Kotoutumistuen piirissä olevat ja heidän osallistumisensa työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin ja sijoittuminen avoimille työmarkkinoille vuosina 2006–2010

Vuosi	2006	2007	2008	2009	2010
Kotoutumistuen piirissä vuoden aikana	10 800	12 000	13 100	14 404	15 510
Vuoden aikana ensimmäistä kertaa laaditut kotoutumissuunnitelmat	4 281	4 962	5 277	6 270	7 885
Työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä yhteensä henkilöitä:	9 300	10 462	11 662	12 947	14 032
Heihin kohdistuneet toimenpiteet:					
-työvoimapolitiittisessa koulutuksessa	6 015	6 630	7 494	8 152	8 586
-työvoimakoulutukseen rinnastettavassa koulutuksessa	4 363	4 925	5 424	6 257	6 918
-työharjoittelussa tai työelämä- valmennuksessa	2 322	2 374	2 607	2 969	3 467
Avoimille työmarkkinoille sijoittumisia	7 616	8 666	9 685	8 678	10 810

Lähde: KELA; Työmarkkinatukena maksettu kotoutumistuki v. 2008. Työ- ja elinkeinoministeriö, Työnvälitystilasto

7.5 Pakolaiset ja turvapaikanhakijat

Vuonna 2010 pakolaiskiintiö oli 750. Maahan saapuneista kiintiöpakolaisista suurimmat ryhmät olivat irakilaiset, kongolaiset ja myanmarilaiset. Pakolaisten vastaanoton piiriin kuuluvia henkilöitä sijoittui maamme eri kuntiin ja vastaanottokeskuksiin yhteensä 2 066. Tästä kiintiöpakolaisten osuus oli 541, myönteisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden osuus 1 175 ja perheen yhdistämisenä Suomeen saapuneiden osuus 350. Suomeen saapuneista ja myönteisen oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista yhteensä 306 odotti vastaanottokeskuksissa kuntapaikkaa tai kuntaan sijoittumista.

Turvapaikanhakijoita tuli vuonna 2010 Suomeen 4 018. Heistä alaikäisiä oli 329. Kansalaisuuden mukaan suurimmat ryhmät olivat irakilaiset, somalialaiset ja bulgarialaiset. Maahanmuuttovirasto teki 5 837 päätöstä turvapaikka-asioissa. Myönteisiä päätöksiä tehtiin 1 784.

Turvapaikanhakijoiden määrän vähenemisen vuoksi supistettiin toiminnassa olevien vastaanottokeskusten majoituskapasiteettia. Vuoden alussa vastaanottokeskuksissa oli 4 639 majoituspaikkaa, kun vuoden loppuun mennessä majoituspaikkoja oli 3 669. Keskimääräinen vastaanottokeskusten käyttöaste oli 85,29 prosenttia.

Kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntapaikkatarpeisiin ei vuonna 2010 voitu täysin vastata. Kuntapaikkatilanteen vaikeutuminen on hidastanut erityisesti kiintiöpakolaisten maahan saapumista. Vuoden 2010 valtakunnallisena tavoitteena oli osoittaa yhteensä 2 200 pakolaista kuntiin. Tavoitetta ei saavutettu. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset osoittivat vuonna 2010 alueensa kuntiin yhteensä 1 081 kiintiöpakolaista ja oleskeluluvan saanutta turvapaikanhakijaa.

7.6 Etninen yhdenvertaisuus

Vuoden 2008 alusta alkaen sisäasiainministeriön yhteydessä on toiminut Etnisten suhteiden neuvottelukunta, jonka tehtävänä on edistää vuoropuhelua ministeriöiden, paikallisviranomaisten, järjestöjen ja poliittisten puolueiden välillä. Etnisten suhteiden neuvottelukunta koostuu valtakunnallisesta neuvottelukunnasta ja neljästä alueellista neuvottelukunnasta. Maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvät kysymykset ovat olleet neuvottelukunnan työssä vahvasti esillä sekä valtakunnallisella että alueellisella tasolla. Maahanmuuttajien osallisuuden edistämiseksi on selvitetty maahanmuuttajien järjestötoiminnan tukirakenteita ja -tarpeita sekä laadittu kehittämisohdotuksia.

Sisäasiainministeriön oikeusyksikössä hoidetaan yhdenvertaisuuden edistämiseen ja syrjinnän torjumiseen liittyviä koordinoitavien tehtävien, jotka koskevat useita hallinnonaloja ja syrjinnän vaarassa olevia ryhmiä. Näitä tehtäviä ovat muun muassa viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelun kehittäminen, syrjinnän seuranta-järjestelmän toimeenpano ja Progress -ohjelman sekä muiden EU-ohjelmien alla toteutettavat poikkihallinnolliset ja kansainväliset hankkeet. Vuonna 2010 muun muassa koulutettiin viranomaisia ja laadittiin opas yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämiseksi, valmisteltiin julkaisu työelämän hyvistä monimuotoisuuskäytännöistä ja tehtiin tutkimusta lasten ja nuorten kokemasta syrjinnästä koulutuksessa ja vapaa-aikana.

8 Työelämän sääntely ja laadun kehittäminen

8.1 Työelämää kehitetään kolmikantaisesti

Työ- ja sosiaalilainsäädäntöä koskevien lakien samoin kuin työllisyys- ja työvoimapolitiittisten ohjelmien valmistelu sekä työelämän kehittäminen tapahtuu kolmikantaperiaatteen mukaisesti, joka on johdettu ILO:n perussopimuksista. Konkreettinen työ tehdään kolmikantaisissa komiteoissa ja työryhmissä, joihin osallistuvat viranomaisten edustajien ohella sekä yksityisen että julkisen sektorin palkansaajia ja työnantajia edustavien keskusjärjestöjen edustajat. Useimmiten työhön osallistuu myös Suomen Yrittäjät ry. Kolmikantaperiaatetta sovelletaan myös EU:n työläinsäädännön valmistelussa siten, että Suomen kannat ehdotuksiin valmistellaan erillisessä EU-jaostossa, jossa työmarkkinajärjestöillä on edustajansa. Työelämän kehittämisellä on kiinteä yhteys työmarkkinoiden toimivuuteen ja tuottavuuteen.

Toukokuun loppuun 2011 jatkuva joustoturva-hanke toteuttaa yhtä hallitusohjelman keskeistä tavoitetta: luoda uutta jouston ja turvan tasapainoa suomalaisilla työmarkkinoilla ja työelämässä niin, että ne vastaavat entistä paremmin niin työnantajien kuin työntekijöidenkin tarpeita. Tavoitteena on parantaa työmarkkinoiden toimivuutta ja nostaa työn tuottavuutta. Vuoden 2010 aikana joustoturvatyötä jatkettiin muun muassa selvittämällä työehtosopimukseen perustuvien paikallisten sopimusten juridiikkaa sekä ns. normaalisitovassa että yleissitovassa kentässä.

8.2 Toteutetut lainsäädäntöhankkeet

Vuorotteluvapaasta pysyvä

Vuorotteluvapaajärjestelmästä tuli pysyvä vuoden 2010 alusta. Se rahoitetaan edelleen siten, että peruspäivärahan suhteellisen osuuden maksaa valtio ja tämä osuus on hieman yli 40 miljoonaa euroa vuositasolla. Loppuosa rahoitetaan työnantajan ja palkansaajien työttömyysvakuutusmaksulla sekä työttömyyskassojen jäsenmaksuilla.

Vuorotteluvapaalla oleva saa työstä poissaolon ajalta vuorottelukorvausta. Korvaus pysyi 70 prosenttina siitä työttömyysetuudesta, johon henkilö olisi työttömänä ollessaan oikeutettu ilman lapsikorotuksia. Jos vuorottelijalla on 25 vuotta vuorotteluvapaalaissa tarkoitettua työhistoriaa, korvaus on 80 prosenttia. Vuorotteluvapa-aika otetaan huomioon eläkkeessä, sillä vuorottelukorvauksen perusteena olevasta ansiosta 55 prosenttia kartuttaa eläkettä.

Yt-lakien valvonta uudelle yhteistoiminta-asiamiehelle

Työpaikan yhteistoimintaa koskevien lakien valvonta siirtyi erilliselle viranomaiselle, kun laki yhteistoiminta-asiamiehestä (216/2010) tuli voimaan 1.7.2010. Lailla

perustettiin työ- ja elinkeinoministeriön yhteyteen yhteistoiminta-asiamiehen toimisto. Uusi laki turvaa valvonnan riippumattomuuden ja erillisyyden. Uuden lain myötä valvonta tehostuu ja yritykset ja palkansaajat voivat saada tukea yhteistointilain soveltamisessa kustannuksitta. Tällä on merkitystä erityisesti pk-yrityksille ja kasvuyrityksille.

Yhteistoiminta-asiamiehen tehtävänä on valvoa yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain ja muiden henkilöstön osallistumisjärjestelmiä koskevien lakien noudattamista. Hänen ensisijainen tehtävänä on antaa ohjeita ja neuvoja lakien soveltamisessa. Asiamiehellä on myös valtuudet antaa työnantajalle kehoitus lainvastaisen menettelyn korjaamiseksi, saattaa asia esitutkintaan ja vaatia eräissä tapauksissa tuomioistuimelta uhkasakon asettamista. Henkilöstörahastojen valvonta ja henkilöstörahastorekisterin ylläpito ovat myös yhteistoiminta-asiamiehen tehtävänä.

Henkilöstörahastolain kokonaisuudistus

Henkilöstörahastolaki korvattiin uudella henkilöstörahastolailla (934/2010), joka tuli voimaan 1.1.2011. Uuden lain mukaan henkilöstörahastoon voi voittopalkkioiden lisäksi siirtää myös tulospalkkiota, työntekijä voi nostaa omaa rahasto-osuuttaan ilman viiden vuoden odotusaikaa ja lain soveltamisen alaraja laskee 30 työntekijästä kymmeneen työntekijään. Lain soveltamisala laajenee kuntasektorille.

Uudistuksella nostetaan henkilöstörahastot koko henkilöstön palkitsemisen todelliseksi vaihtoehdoksi niissäkin yrityksissä, joissa rahastoja ei tällä hetkellä ole tai voi olla. Henkilöstörahastot ovat käyttökelpoinen tapa kannustaa nimenomaan koko yrityksen henkilöstöä. Näin voidaan palkita pitkällä tähtäimellä kaikkia hyvien tulosten tekijöitä kaikilla tasoilla. Henkilöstörahastojen tarkoituksena on palkita koko henkilöstöä tavoitteiden saavuttamisesta sekä parantaa yrityksen tai viraston tuottavuutta ja kilpailukykyä. Henkilöstörahaston perustaminen on vapaaehtoista ja edellyttää työnantajan ja henkilöstön yhteisymmärrystä asiasta. Henkilöstö päättää rahaston perustamisesta ja työnantaja palkkiojärjestelmästä.

Kumotun henkilöstörahastolain mukaan rahastoon voi siirtää vain voittopalkkiota, jotka määräytyvät yrityksen toiminnan kannattavuuden perusteella. Yritysten palkkiojärjestelmät perustuvat nykyisin kuitenkin suurimmalta osin muihin kriteereihin kuin voittoon. Uuden lain mukaan tulospalkkiot sisällytetään lain piiriin muidenkin kuin valtion osalta.

Aikaisemmin työntekijä ei saanut nostaa osuuksiaan rahastosta ennen kuin hänen jäsenyytensä oli kestänyt vähintään viisi vuotta. Tämän vuoksi suuri osa työntekijöistä saa osuutensa rahastosta työsuhteensa päättyessä. Uuden lain mukaan työntekijän rahasto-osuudesta siirretään nostettavissa olevaan osaan vuosittain enintään 15 prosenttia, kuten voimassaolevan lainkin mukaan, mutta viiden vuoden odotusaika poistettiin. Lisäksi henkilöt, joiden työsuhde päättyy taloudellisen ja tuotannollisin perustein tapahtuneen irtisanomisen johdosta, voivat nostaa rahasto-osuutensa haluamansa suuruisina erinä työsuhteen päättymistä seuraavina neljänä vuotena.

Tilaajavastuulain laiminlyöntimaksuun korotus

Tilaaajan selvitysvastuusta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annettuun lakiin (tilaajavastuulaki, 1233/2006) lisättiin säännös, jonka perusteella laiminlyöntimaksun enimmäis- ja vähimmäismäärää tarkistetaan rahanarvon muutosta vastaavasti kolmivuotiskausittain. Samalla laiminlyöntimaksun vähimmäismäärä tarkistettiin 1 500 eurosta 1 600 euroon ja enimmäismäärä 15 000 eurosta 16 000 euroon. Laki tuli voimaan 1.1.2011.

Työaikalain muutokset

Työaikalakiin (605/1996) lisättiin säännös työnantajan velvollisuudesta säilyttää ajopäiväkirjoja yhden vuoden ajan työsuojelutarkastuksen helpottamiseksi. Lain muutos (184/2010) tuli voimaan 1.4.2010.

Työaikalain soveltamisalasäännöstä muutettiin siten, perhepäivähoitajat saatettiin työaikalain soveltamisalan piiriin. Samassa yhteydessä muutettiin lain jakso-työtä koskevaa säännöstä siten, että perhepäivähoitajan työ voidaan järjestää jakso-työnä. Lakimuutokset tuli voimaan vuoden 2011 alusta lukien. Siirtymäsäännöksellä turvataan voimassa olevien työ- ja virkaehtosopimusten soveltaminen nykyisen sopimuskauden loppuun.

Työsopimuslain muutos määräaikaisista työsuhteista

Ns. joustoturvatyön yhteydessä valmisteltiin hallituksen esitys työsopimuslain määräaikaisia työsuhteita koskevan säännöksen muuttamisesta. Laissa säädetään kriteereistä, joilla arvioidaan toistuvien määräaikaisten sopimusten käytön lainmukaisuutta. Jos toistuvien määräaikaisten sopimusten lukumäärän tai kokonaiskeston taikka niistä muodostuvan kokonaisuuden perusteella on arvioitavissa, että työnantajan työvoiman tarve on pysyvä, määräaikaisen sopimuksen solmiminen ei enää ole sallittua. Lakimuutos tuli voimaan 1.1.2011.

8.3 Valmistelussa olevat lainsäädäntöhankkeet

Merityöoikeuden peruslain kokonaisuudistus ja muun merityölainsäädännön osittaisuudistus

Hallitus antoi eduskunnalle 1.10.2010 esityksen uudeksi merityösopimuslaiksi. Laki korvaa voimassa olevan merimieslain. Ehdotuksella poistetaan osaltaan ILO:ssa vuonna 2006 hyväksytyn merityösopimuksen ratifiointiehteitä. Samalla toteutetaan neuvoston merityödirektiivin 2009/13/EY vaatimukset.

Lakiehdotuksen tavoitteena on parantaa lain ymmärrettävyyttä kokoamalla samaan asiakokonaisuuteen kuuluvat säännökset yhteen. Säännösten johdonmukaisuus helpottaa niiden soveltamista ja lisää oikeusvarmuutta sekä ennakoitavuutta. Suurin osa nykyisen merimieslain säännöksistä sisältyy lakiehdotukseen asiasisällöltään pääosin muuttamattomana.

Lain soveltamisala vastaisi pitkälti voimassa olevaa merimieslakia. Lakia sovellettaisiin sopimukseen, jolla työntekijä sitoutuu henkilökohtaisesti tekemään työtä suomalaisella aluksella työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jääviä työntekijäryhmiä on vähennetty.

Kuten voimassa olevassa merimieslaissa työsuhteen vähimmäisehdot määräytyisivät ensisijassa työehtosopimuslain nojalla työnantajaa sitovan työehtosopimuksen mukaan ja toissijaisesti alan yleissitovan työehtosopimuksen mukaan. Vuokratyössä vähimmäisehdot määräytyisivät kuitenkin käyttäjäryityksessä sovellettavan työehtosopimuksen mukaan.

Työntekijöiden kotimatka oikeuksia ehdotetaan laajennettaviksi koskemaan kaikkia suomalaisella aluksella olevia heidän kotipaikastaan riippumatta. Työnantajan velvollisuutta korvata sairastuneen työntekijän sairaanhoitokustannuksia ehdotetaan muutettavaksi siten, että työnantaja olisi velvollinen korvaamaan kustannukset 112 päivältä. Työnantajan korvausvelvollisuus rajoittuisi kuitenkin vain siihen osaan kustannuksia, joka normaalisti jää sairastuneen maksettavaksi julkisista varoista maksettujen korvausten jälkeen. (HE 174/2010)

Hallitus antoi marraskuussa 2010 esityksen merimiesten vuosilomalain, merityöaikalain ja työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain muuttamisesta. Lakiehdotukset liittyvät ILO:n merityöyleissopimuksen ratifiointiesteiden poistamiseen. Lisäksi merityöaikalain toisin sopimisen mahdollistavaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että valtakunnallisen sopijakumppanien sopimisoikeus laajenisi. Lakeihin ehdotetaan tehtäväksi myös teknisiä tarkistuksia, jotka johtuvat muualla lainsäädännössä tehdyistä muutoksista.

Työntekijän poissaolo perheenjäsenen hoitamiseksi

Hallituksen esityksellä työsopimuslain muuttamisesta ehdotetaan parannettavaksi työntekijöiden mahdollisuuksia jäädä väliaikaisesti pois työstä perheenjäsenen hoitamiseksi. Tämä toteutettaisiin lisäämällä perhevapaita sääntelevään työsopimuslain 4 lukuun asiaa koskeva säännös. Järjestely perustuisi työnantajan ja työntekijän keskinäiseen sopimukseen. Poissaolon ajalta työnantajalla ei olisi palkanmaksuvelvollisuutta. Säännöksessä turvattaisiin työntekijälle eräin edellytyksin mahdollisuus palata työhön kesken sovitun poissaoloajan. Lisäksi työntekijällä olisi oikeus palata ensisijaisesti entiseen työhönsä poissaolon jälkeen. (HE 263/2010).

Direktiivien täytäntöönpano

Vuokratyödirektiivin kansallinen täytäntöönpano on aloitettu syksyllä 2009 ja työtä on jatkettu vuoden 2010 aikana. Tämän työn yhteydessä arvioidaan vuokratyödirektiivin aiheuttamat lainsäädännön muutostarpeet.

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti kesällä 2010 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/52/EY, ns. työnantajasanktiodirektiivi, täytäntöönpanoa valmistelevan työryhmän valmistelevaan direktiivistä aiheutuvien työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan kuuluvien työoikeuteen liittyvien säännösehdoitusten valmistelun.

Sisäasiainministeriö vastaa direktiivin valmistelutyön koordinoinnista ja ulkomaa-laislakiin tehtävistä muutoksista.

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti tammikuussa 2010 kolmikantaisen työryhmän valmistelemaan lainsäädäntömuutokset, jotka ovat tarpeen ns. yritysneuvostodirektiivin (2009/38/EY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta tai työntekijöiden tiedottamis- ja kuulemismenettelyn käyttöönottamisesta yhteisönlajuisissa yrityksissä ja yritysryhmissä) saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöämme.

8.4 Työelämän laadun kehittämistoimet

Työ- ja elinkeinoministeriössä työelämän kehittämistä vahvistetaan paitsi lainsäädäntötoimin, myös tekemällä yhteistyötä eri tahojen kanssa, pääasiassa työmarkkinajärjestöjen, työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman sekä eräiden hallinnonalan laitosten kanssa. Vuonna 2010 kansallisten toimijoiden välinen yhteistyö on vahvistunut ja toimintamuodoksi on vakiintumassa verkostoyhteistyö.

Joustoturvahankkeen Työelämän laatu alaryhmässä on käsitelty vuoden 2010 aikana useita työelämän kehittämistä koskevia aihealueita, joiden tavoitteena on suunnitelmallisesti edistää samanaikaisesti tuloksellisuutta ja työelämän laatua. Työryhmän työtä jatketaan vuoden 2011 toukokuuhun saakka.

Joustoturvahankkeen Työelämän laatu alaryhmään liittyen käynnistettiin elokuussa 2009 työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaisen parantamisen toimenpidehanke TYLA, jonka tavoitteena oli lisätä yritysasiiantuntijoiden tietoutta työelämän laatuasioiden vaikutuksista sekä luoda käytännön alueelliset toimintatapa-mallit näiden asioiden järjestelmälliseksi eteenpäin viemiseksi yritysneuvonnassa. TYLA-hanke toteutettiin vuoden 2010 aikana ja vuonna 2010 aloitettua alueellisen toimintatapamallin luomista työelämän laatuasioiden mukaan ottamiseksi yritysasiiantuntijoiden asiakaspalvelutyöhön jatketaan vuonna 2011. TYLA- hankkeeseen liittyen työelämän laadun ja tuottavuuden yhteyshenkilöt nimettiin ELY-keskuksiin keväällä 2010.

Yritysneuvojen kouluttajien alueelliseen valmennusohjelmaan otettiin mukaan työelämän laatua ja tuottavuutta koskeva koulutusosio. Vuoden 2010 aikana arviolta 750 yritysneuvojaa eri puolilta Suomea on saanut koulutusta ko. asiasta muun yritystietouden lomassa. Myös yritysneuvojen näyttötutkintovaatimuksiin on lisätty työelämän laadun osaamisen vaatimus. Monikanavaista viestintää ja tiedon välittämistä yrityksiin on vuoden 2010 aikana lisätty mm. tekemällä työelämän laatua sisältävät verkkosivut www.tem.fi/tyoelama ja lisäämällä asiantuntija- ja yrityshaastatteluja verkkosivuille www.laatuhomma.fi. Lisäksi koulutuskeskus Salmiassa on järjestetty työvoimaneuvojille työelämän laatua ja tuottavuutta sisältävää koulutusta, joka pyritään jatkossa vakinaistamaan jatkuvaksi, vuosittaiseksi henkilöstön koulutusjaksoksi. Kouluttamiseen osallistuivat eri työelämätoimijat (TTL, TTK, TEM, työmarkkinajärjestöt, alueelliset toimijat).

Vuoden 2010 keväällä työministeri Sinnemäen pyynnöstä työmarkkinajärjestöjen Tuottavuuden pyöreän pöydän sihteeristö alkoi selvittämään mahdollisuuksia uuden työelämän laadun monitorointijärjestelmän toteuttamiseksi. Asiasta päätettiin tehdä Tekesin rahoittamana esiselvitys vuoden 2010 loppuun mennessä. Esiselvityksen perusteella tehdään jatkopäätökset keväällä 2011.

Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2009 alussa asettama resurssityöryhmä on jatkanut toimintaansa vuoden 2010 aikana. Työryhmä kartoittaa työelämän laadun kehittämiseen liittyviä julkisia resursseja ja sen tehtävänä on parantaa julkisesti rahoitettujen toimijoiden keskinäistä yhteistyötä löytämällä keinoja toimiin, jotka tukevat toisiaan. Työryhmän toinen vuosiraportti, joka kartoitti työelämän laadun kehittämisresursseja ja tulevaisuuden näkymiä, valmistui kuluvan vuoden lopussa. Työn keskeisenä tuloksena on tunnistettu entistä selkeämmin julkisesti rahoitetut toimijat ja kunkin niiden rooli niin valtakunnallisena kuin alueellisena toimijana. Resurssityöryhmän toimikausi päättyi keväällä 2011.

Työelämän laadun ja tuottavuuden parantaminen on osa EU:n kestävän kasvun ja työllisyyden edistämiseen tähtäävää Eurooppa 2020 strategiaa. Työelämän laatuun liittyvää aineistoa EU:ssa tuottaa Dublinissa sijaitseva Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö (www.eurofound.europa.eu). Vuonna 2010 säätiö julkaisi muun muassa Euroopan yritysbarometrin 2009 ja ennakkotiedot Euroopan työolobarometristä 2010. Lisäksi säätiö tuotti useita tutkimuksia talouskriisin vaikutuksista työelämään, kuten lyhennettyjä työaikamalleja koskevat tutkimukset.

8.5 Työelämätutkimukset ja -selvitykset

Vuonna 2010 julkaistiin kaksi työelämätutkimusta työ- ja elinkeinoministeriön julkaisusarjassa (Työ ja yrittäjyys). Työelämätutkimusten tarkoituksena on tuottaa tietoa työlainsäädännön toimivuudesta ja työelämän laadusta. Yhteistoimintalakia koskeva seurantatutkimus kohdistui uuden yhteistoimintalain vaikutuksiin ja toimivuuteen. Syrjintä työhönottotilanteissa – tutkimuskatsauksessa kartoitettiin, millaisia tutkimusmenetelmiä on käytetty Suomessa ja kansainvälisesti rekrytointisyrjinnän tutkimiseksi. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö antoi eduskunnalle selvityksen yhteistoimintalain toimivuudesta ja teetti oikeudellisen selvityksen EU:n jäsenvaltioissa sovellettavasta työrauhalainsäädännöstä.

Eduskunnalle selvitys yt-lain toimivuudesta

Uuden yhteistoimintalain vaikutusten arviointitutkimus valmistui vuoden 2010 alussa. Tutkimuksessa selvitettiin yleisesti lain vaikutuksia ja toimivuutta, vaikutuksia epätyypillisten työsuhteiden ja vuokratyövoiman käyttöön sekä lain vaikutuksia pienten yritysten toimintaan ja erityisesti vaikutuksia pienten yritysten henkilöstömäärään. Tutkimuksen taustalla on eduskunnan asettama velvoite tutkia lain vaikutuksia ja toteutumista etenkin lain soveltamispiiriin uutena tulleissa, 20–29 henkilöä työllistävässä yrityksissä.

Yrityksissä on ollut tulkintaongelmia vähän (10 % työnantajista ja 17 % työntekijöistä). Taustalla on enemmänkin koulutuksen puute ja lain heikko tunteminen. Työnantajaliittoon järjestäytyneissä yrityksissä ja ay-liikkeeseen kuuluvilla työntekijöillä lain tunteminen on muita parempaa. Ongelmat eivät liity lain selkeyteen, jota pidetään suhteellisen hyvänä.

Yt-neuvotteluja käytiin vuonna 2008 vain noin 2/3 yrityksistä, vaikka esim. henkilöstösuunnitelmaa ja koulutustavoitteita koskevat yt-neuvottelut on käytävä vuosittain. Arvioita vaikeutti se, että yt-neuvottelut mielletään edelleenkin vain niiksi neuvotteluiksi, jotka koskevat työvoiman vähennyksiä. Yt-neuvottelujen määrällä ja lain tuntemuksella näyttää olevan korrelaatio. Uusi laki ei lisännyt neuvottelujen määrää yrityksissä, joissa jo aikaisemmin sovellettiin lakia.

Yrityksen tilasta tiedottaminen koetaan riittävyydeltään kiitettäväksi tai vähintäänkin tyydyttäväksi. Vaikutusmahdollisuudet muihin kuin työvoiman vähentämiseen ja työvoiman rakenteeseen koetaan pääasiassa hyvinä sekä työntekijä- että työnantajapuolella. Neuvottelujen määräaikoja koskevilla muutoksilla (osin lyhenivät ja osin poistuivat tarkkarajaisina ja pienissä yrityksissä toimeenpannuissa irtisanomisissa piteni viikolla) ei ollut mainittavia vaikutuksia. Osa työnantajista katsoi, että pidennys oli huono. Lailla ei ollut vaikutuksia epätyyppisten työsuhteiden käytön määrään tai vuokratyövoiman käyttöön. Vaikutukset henkilöstön ammatilliseen osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen olivat toistaiseksi vähäisiä, yritykset kuitenkin kouluttavat henkilöstöään melko paljon. Vaikutuksia ikääntyvien työntekijöiden ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen oli vaikea arvioida, koska se riippui yrityskulttuurista. Sinänsä näitä tarpeita otetaan yrityksissä huomioon ja niihin panostetaan.

Yrityksiin, jotka työllistävät 20–29 henkilöä ja jotka tulivat lain soveltamisen piiriin uuden lain mukaan, lailla ei havaittu olevan vaikutuksia yritysten henkilöstömäärään. Pienistä yrityksistä 95 prosenttia oli tätä mieltä, sillä henkilöstömäärään todettiin vaikuttavan muut tekijät. Pienten yritysten työllistämishalukkuuteen ei lailla myöskään ollut merkittäviä vaikutuksia. Laki ei lisännyt yhteistoimintaa koskevien asioiden hoitamiseen käytettyä aikaa ja sitä pidettiin toimivana. Toisaalta pienissä yrityksissä katsottiin byrokratian ja ylimääräisen työn lisääntyneen, koska laki vaatii suunnitelmallisuutta ja ”paperitöitä”.

Syrjintätutkimus

Syrjintä työhönottotilanteissa – tutkimuskatsauksessa kartoitettiin millaisia tutkimusmenetelmiä on käytetty Suomessa ja kansainvälisesti rekrytointisyrjinnän tutkimiseksi, selvitettiin menetelmien edut ja haitat, esiteltiin tutkimusten tulokset, arvioitiin tulosten vertailukelpoisuutta ja pohdittiin, miten rekrytointisyrjintää koskeva tutkimus kannattaisi Suomessa toteuttaa, jotta tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia, kattavia ja kansainvälisesti vertailukelpoisia. Tutkimuskatsauksen kattamat syrjintäperusteet ovat sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, ikä, etnisyys, vammaisuus ja uskonto. Yleisimpiä tutkimusmenetelmiä ovat kenttäkokeet, uhritutkimus, asennetutkimus, laboratoriokokeet, rekisteriaineistoilla tehtävät

analyysit sekä kvalitatiivinen tutkimus. Kenttäkokeita ja uhritutkimuksia voidaan pitää luotettavimpina, vaikka eri syistä. Kenttäkokeiden kokeellinen asetelma helpottaa sen varmistamista, ettei eriarvoinen kohtelu johdu muusta kuin syrjinnästä, kun taas uhritutkimusten tulokset ovat helposti toistettavia. Uhritutkimusten kattavuus perustuu siihen, että niillä voidaan tutkia rekrytointisyrjinnän esiintymistä useiden eri syrjintäperusteiden suhteen ja useilla eri ammattialoilla, rekisteriaineistojen analyysien tuloksia voidaan puolestaan yleistää koko työmarkkinoille.

Kansainvälisesti vertailukelpoisimpia ovat asennetutkimukset. Pitkittäisvertailut ovat mielekkäimpiä uhritutkimuksia, asennetutkimuksia tai rekisteriaineistoilla tehtäviä analyysejä käyttäen. Uhritutkimuksia ja rekisteriaineistoilla tehtäviä analyysejä suositellaan laajennettaviksi kattamaan kaikkia syrjintäperusteita, asennetutkimusten luotettavuutta tulisi parantaa, ja kenttäkokeita suositellaan niiden luotettavuuden vuoksi. Laboratoriotutkimuksia suositellaan syrjintään johtavien tekijöiden tutkimiseen ja kvalitatiivisia tutkimuksia uusien syrjinnän muotojen kartoittamiseen.

Suomalaista rekrytointisyrjintätutkimusta on varsin vähän, mutta kansainvälistä tutkimusta löytyy runsaasti. Vähiten on tutkittu poliittisen mielipiteen ja sukupuoli-identiteetin, jonkin verran ikään, vammaisuuteen, uskontoon ja seksuaaliseen suuntautumiseen, ja eniten etnisyyteen ja sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Moniperusteista syrjintää on tutkittu jonkin verran. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että syrjinnän määrä vaihtelee mm. syrjintäperusteesta, haettavasta työpaikasta, käytetystä tutkimusmenetelmästä sekä tutkimuksen toteuttamisen ajankohdasta ja paikasta riippuen. Etnisten vähemmistöjen edustajia syrjitään haetusta ammattialasta riippumatta, naisia miesvaltaisilla aloilla ja korkean statuksen tehtävissä, ja miehiä naisvaltaisilla aloilla. Vammaisuuden perusteella tapahtuvan syrjintään vaikuttaa kyseessä oleva vamma: mielenterveysongelmaisia syrjitään enemmän kuin haki-joita, joilla on fyysinen vamma. Suomessa saadut tutkimustulokset eivät näytä poikkeavan merkittävästi kansainvälisistä tuloksista.

Työrauhaselvitys

Osana työ- ja elinkeinoministeriössä käynnissä olevaa joustoturvatyötä ministeriö teetti oikeudellisen selvityksen EU:n jäsenvaltioissa sovellettavasta työrauhalainsäädännöstä. Selvitys kattoi myös Kansainvälisen työjärjestön (ILO:n) yhteissopimusten ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan työtaisteluoikeutta koskevat säännökset ja niitä koskevan tapauskäytännöt. Selvitys valmistui vuoden 2010 loppuun mennessä ja se julkaistaneen alkuvuodesta 2011.

8.6 Työelämän tilan kehitys

Työolobarometri

Työ- ja elinkeinoministeriön vuosittain julkaistu valtakunnallinen työolobarometri kuvaa työelämän laadun ja työolojen muuttumista kuluvan vuoden aikana tavallisten

palkansaajien näkökulmasta. Tiedot voidaan luotettavasti yleistää koskemaan kaikkia työssä olevia palkansaajia koko Suomessa ja kaikilla sektoreilla.

Työelämän laatu on vuoden 2010 aikana kohentunut taantuman aiheuttaman pudotuksen jälkeen. Työelämän laadulle annettiin vuonna 2010 kouluarvosanaksi 7,99. Vuotta aikaisemmin se oli 7,93. Parhaan arvosanan työpaikoilleen ovat antaneet yksityisellä palvelusektorilla työskentelevät. Huonon arvosana tulee teollisuuden työntekijöiltä.

Työelämässä koetaan edelleen epävarmuutta, mutta tilanne on huomattavasti edellistä vuotta parempi. Hyvästä kehityksestä huolimatta työolot eivät ole vielä palautuneet taantumaa edeltävälle tasolle. Uusi piirre on epävarmuuden leviäminen valtiosektorille.

Enemmistö palkansaajista odottaa työllisyyden ja talouden paranevan. Oman työpaikan talouden paranemisen suhteen julkisella sektorilla ollaan huomattavasti pessimistisempiä kuin yksityisellä sektorilla. Irtisanomisuhkat ovat lisääntyneet usean vuoden ajan nuorimmilla, alle 25-vuotiailla. Vanhimmassa yli 54-vuotiaiden ikäryhmässä kehitys on ollut sen sijaan päinvastaista. Yhteistoimintaneuvottelujen määrä on huomattavasti pienentynyt, mutta samalla niistä on tullut aikaisempaa hankalampia ja niiden henki on huonontunut. Vuokratyön käyttö on lisääntymässä. Joka viides palkansaaja kertoo, että hänen työpaikallaan on käytetty vuokratyövoimaa vuoden aikana: osuus on selvästi korkein teollisuudessa (32 %). Tilapäisiin ja osa-aikaisiin työntekijöihin kohdistuva syrjintä ja eriarvoinen kohtelu ovat hieman lisääntyneet.

Vuonna 2010 uutena teemana otettiin mukaan paikallinen sopiminen, joka rajattiin koskemaan työpaikoilla sovittuja työaikajärjestelyitä ja palkkaustapoja. Jos henkilöstö on mukana sopimassa palkkaukseensa liittyvistä asioista joko ns. paikallisen sopimuksen kautta tai yksilöllisesti, lopputulokseen ollaan selvästi tyytyväisempiä verrattuna siihen, että niistä on sovittu pelkästään yleisin työehtosopimuksin. Toisaalta paikallinen sopiminen lisää ristiriitoja ja paineita avoimuuteen johdon ja henkilöstön välisissä suhteissa.

Työriitojen sovittelu

Vuonna 2010 työriitojen sovittelusta annetussa laissa määrätyn ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvia työriitoja soviteltiin 62. Työnseisauksia on liittynyt 14 työriitaan.

Henkilöstörahostot

Vuoden 2010 lopussa työ- ja elinkeinoministeriön rekisterissä oli 54 henkilöstörahostoa ja niiden piirissä noin 132 000 jäsentä. Rahastojen määrä väheni kahdella verrattuna edelliseen vuoteen. Vuosilta 1990–2009 rahastoihin on kertynyt voittopalkkioita 891 miljoonaa euroa. Vuonna 2009 voittopalkkioita maksettiin rahastoille 53 miljoonaa euroa, mikä on noin 10 miljoonaa euroa enemmän kuin vuonna 2008. Ennakkotietoa vuonna 2010 maksetuista voittopalkkioista ei ole vielä saatavilla.

Vuorotteluvapaa

Vuorotteluvapaa otettiin käyttöön vuoden 1996 alusta. Vuoden 2010 loppuun mennessä vuorotteluvapaan oli aloittanut noin 177 600 henkilöä. Vuonna 2010 vuorotteluvapaan aloitti 12 633 henkilöä, ja keskimäärin vuorotteluvapaalla oli 6 641 henkilöä. Aloittaneiden määrä lisääntyi vuonna 2010 noin 300 henkilöllä vuoteen 2009 verrattuna. Vuorottelijoista naisia oli 72,6 prosenttia ja miehiä 27,4 prosenttia. Vuorottelijoista noin 27 prosenttia on 50–54-vuotiaita, 22 prosenttia 55–59-vuotiaita ja 19 prosenttia 45–49-vuotiaita. Sijaisista noin 21 prosenttia on 25–29-vuotiaita, vajaa 17 prosenttia 20–24-vuotiaita ja vajaa 14 prosenttia on 30–34-vuotiaita. Vuorottelijoista työskentelee kunnissa 42 prosenttia, yrityksissä 31 prosenttia sekä kuntayhtymissä ja valtiolla molemmissa vajaa 10 prosenttia. Vuorottelijoiden yleisimmät toiminnot ovat julkinen hallinto (28 %), terveys- ja sosiaalipalvelut (24 %), teollisuus (11 %), koulutus (10 %) ja tukku- ja vähittäiskauppa (5 %).

Vuorotteluvapaan ajalta maksetaan vuorottelukorvausta, joka on työhistoriasta riippuen 70 tai 80 prosenttia työttömyyspäivärahasta. Vuorottelukorvausten rahoituksessa noudatetaan työttömyyspäivärahojen rahoitusta. Ansioturvassa valtionosuutena maksetaan kustakin vuorottelukorvauksesta se määrä, joka vastaa peruspäivärahan suhteellista osuutta henkilön täydestä ansiopäivärahasta. Työttömyyskassan osuus kustakin vuorottelukorvauksesta on 5,5 prosenttia. Loppuosa rahoitetaan työttömyysvakuutusrahastosta. Vuonna 2010 osuudet jakautuivat siten, että valtion osuus oli 39,1 työttömyysvakuutusrahaston osuus 55,4 ja työttömyyskassojen 5,5 prosenttia.

Yksityinen työvoiman vuokraus

Työ- ja elinkeinoministeriö kerää Suomessa toimivilta työvoiman vuokraus- ja välitystoimintaa harjoittavilta yrityksiltä tietoja yksityisestä työvoiman vuokrauksesta. Toiminnan luonteen, alalla tapahtuneiden muutosten sekä määrittelyvaikeuksien vuoksi luvut ovat suuntaa-antavia.

Kyselyn tulosten mukaan Suomessa toimivissa työvoiman vuokraus- ja välitystoimintaa harjoittavissa yrityksissä työskenteli vuonna 2009 yhteensä noin 75 000 vuokratyöntekijää ja vuokratyövoimaa käytti noin 16 000 yritystä tai julkisyhteisöä. Työvoimaa vuokranneita kotitalouksia oli vuonna 2009 noin 1 000. Vuokratyövoiman käyttö on edellisvuoteen nähden laskenut kaikissa ammattiryhmissä.

Vuokratyövoiman osuus työllisistä on noin kolme prosenttia. Vuokratyöntekijöitä käytetään eniten hotelli- ja ravintola- ja kaupan alalla. Keskimääräinen työsuhteen kesto oli 23 vuorokautta. Vuokratyössä työskennelleistä työntekijöistä työpäivän vuokratyön jälkeen käyttäjäyrityksessä sai noin 3 800 henkilöä. Edellä mainituissa luvuissa eivät ole mukana EU:n jäsenmaista välitetyt vuokratyöntekijät, joita koskee palvelujen vapaa liikkuvuus. EU:n laajentumisen johdosta Suomeen lähetettyjen vuokratyöntekijöiden määrä on lisääntynyt huomattavasti. Täsmällistä tietoa näiden lukumäärästä ei ole saatavilla.

9 Elinkeinopolitiikka työllisyyden edistäjänä

9.1 Työ- ja elinkeinostrategian toteuttaminen

Työ- ja elinkeinoministeriö toteuttaa hallituksen työ- ja elinkeinopolitiikkaa yhdessä hallinnonalan yksiköiden ja yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Vuoden 2010 aikana korostuivat panostukset osaamis pohjaan ja innovaatiotoimintaan sekä yritysten kansainvälistymiseen. Yksittäisistä toimialoista kaivosteollisuus nousi esiin, kun Suomen mineraalistrategia julkaistiin.

Edellistä vuotta parempi taloustilanne näkyi myös lyhyen ajan vaikutuksiin pyrkivissä Finnveran suhdannelainoissa ja -takauksissa, joita kysyttiin edellisvuotta vähemmän. Taantumavuonna 2009 alkanut pitkän aikavälin vaikutuksiin tähtäävä panostus t&k&i-rahoitukseen jatkui myös vuonna 2010. Panostukset antoivat elinkeinoelämälle paremmat edellytykset uudistua taantuman jälkeen ja näin hyötyä talouden noususta. ELY-keskusten ja TEM:n myöntämät yritystuet keskittyivät pk-yritysten kasvu- ja kansainvälistymisedellytysten parantamiseen. Pidemmällä aikavälillä näkyy myös yritysten hallinnollisen taakan vähentämisen toimintaohjelma.

Mineraalipolitiikan vahvistaminen

Suomen kaivosteollisuus kehittyi suotuisasti vuonna 2010. Uusia kaivoksia oli rakenteilla tai merkittävän laajennustyön kohteena viisi. Kaivosten tuotantoluvut kasvoivat merkittävästi edellisvuoteen verrattuna. Raaka-aineiden, erityisesti kullin ja kuparin hinnat kohosivat edelleen, mikä näkyi myös malminetsinnän huomattavana vilkastumisena.

TEM:n johdolla useiden tahojen kanssa yhteistyönä valmisteltu Suomen mineraalistrategia valmistui loppuvuodesta 2010. Mineraalistrategiahankkeen tehtävänä oli arvioida mineraalialan kansainvälisiä ja kotimaisia kehitysedellytyksiä keskipitkällä ja pitkällä (vuoteen 2050) aikavälillä sekä tehdä johtopäätöksiä ja ehdotuksia alan kehittämiseksi ja sen kilpailukyvyn parantamiseksi.

Kaivostoiminnan painopiste on vahvasti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Kaivostoiminta vaikuttaa aluetalouteen työtulojen sekä alihankkijoiden ja palvelujen kysynnän kautta. Lisäksi yhteisöverot, uusien asukkaiden maksamat kunnallisverot ja kuluksen kasvuun liittyvät verot kasvavat.

Suoran työllistämisen lisäksi yhtä kaivostyöpaikkaa kohden syntyy eri selvitysten mukaan välillisesti 3-4 muuta työpaikka. Toiminta monipuolistaa alueellista elinkeinorakennetta ja luo positiivisia vaikutuksia myös muille sektoreille esimerkiksi parantuvien palvelujen ja kulkuyhteyksien avulla.

Kaivosala on Suomessa eräs harvoista teollisuuden sektoreista, johon kohdistuu merkittäviä ulkomaisia investointeja.

Yrityspalvelujärjestelmän kehittäminen

Yritysten toimintaympäristön kehittämiseksi on julkista yrityspalvelujärjestelmää kehitetty entistä asiakaslähtoisemmäksi, tehokkaammaksi ja vaikuttavammaksi. Tavoitteena on, että julkisen hallinnon kokonaan tai pääosin rahoittamien organisaatioiden yrityspalvelut kootaan yhteen Yritys-Suomi-brändin alle. Yritysten ja yrityksen perustajien tulee saada julkisia yrityspalveluita tasapuolisesti ja yhtäläisin perustein koko maassa sekä mahdollisimman vaivattomasti ja saman toimintamallin pohjalta.

Yritys-Suomi -palvelut ovat asiakkaiden käytössä monikanavaisesti (kasvokkain annettava palvelu, verkko- ja puhelinpalvelu), jolloin asiakas voi itse valita, mitä kanavaa käyttää. Yritys-Suomi -verkkopalvelu (www.yrityssuomi.fi) on vuonna 2002 lanseerattu verkkopalvelu yrityksen perustajille ja yrityksille. Yritys-Suomi -verkkopalvelun laajaa sisältöä on uudistettu siten, että yrityksen tarvitsemat tiedot, palvelut ja asiantuntijat löytyvät helpommin yrityksen tarvetta vastaavasti. Lisäksi verkkopalvelussa tullaan lisäämään sähköistä asiointia. TEM:n tavoitteena on rakentaa Yrityssuomi.fi:stä kansallinen tukiportaali yritysten sähköiselle asioinnille siten, että vuoden 2013 loppuun mennessä kaikki keskeisimmät palvelut on sähköistetty.

Vuonna 2010 tehtiin esiselvitys Yrityksen perustajan ja Työnantajan sähköisistä palvelukokonaisuuksista osana SADe -ohjelmaa (Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelma). Lisäksi on käynnistetty kansainvälistyvien yritysten palvelukokonaisuuden esiselvitystyö ESR:n osarahoituksella.

Vuoden 2009 loppupuolella otettiin pilottikäyttöön Yritys-Suomi -puhelinpalvelu, joka on suunnattu alkuvaiheessa aloittaville yrittäjille. Palvelusta asiakkaat saavat yhdestä numerosta yleistä yritysneuvontaa ja tietoa TEM-konsernin sekä tärkeimpien yhteistyökumppaneiden alkaville yrityksille suunnatuista yrityspalveluista sekä opastusta niihin liittyvissä sähköisissä palveluissa. Tarpeen vaatiessa asiakas ohjataan oikeaan julkiseen yrityspalveluun tai henkilökohtaiseen palveluun. Puhelinpalvelun laajennus toimiviin yrityksiin otetaan käyttöön loppuvuodesta 2011.

Sähköisten kanavien kehittämisen lisäksi on rakennettu yhteistyömalleja yrityspalveluorganisaatioiden yhteistyön mahdollistamiseksi. Ongelmalähtöisestä palveluiden kehittämisestä on siirrytty kokonaisvaltaiseen asiakassegmenttien tarpeista lähtevään palveluiden kehittämiseen. Yrityspalveluiden kehittämisen pohjaksi laadittiin vuonna 2009 asiakkuusstrategia. Tavoitteena on laatia TEM-konsernin toimijoille (ELY-keskukset/TE-toimistot, Finnvera, Tekes ja Finpro) sekä yhteistyökumppaneille yhteisiä yritysasiakkuuksien toimintamalleja. Yrityspalvelutoimijoille on laadittu mm. yhteinen palvelukuvaus, jossa otetaan kantaa miten yritysasiakkaita palvellaan eri segmenteissä. Toimijoiden palvelut kuvataan Yritys-Suomi-verkkopalveluun yhtenäisellä tavalla ja tavoitteena on käynnistää segmenttikohtaisesti palvelutarjoaman uudistaminen. Toimijoiden rahoitushakemusprosesseja on yhtenäistetty käynnistämällä mm. Finnveran ja Tekesin yhteisen rahoitushakemuspalvelun määrittely. Seuraavassa vaiheessa käynnistetään em. yhteisten toimintamallien jalkautus.

Seudulliset yrityspalvelut ovat osa Yritys-Suomi-palvelukokonaisuutta. Keskeisempänä toimenpiteenä on ollut toteuttaa yritysneuvojen valmennusohjelma ELY-keskusalueilla. Valtakunnallisen yritysneuvojen valmennusohjelman tavoitteena on syventää yritysneuvojan tehtävissä työskentelevien osaamista ja lisätä neuvojen keskinäistä verkottumista sekä taata valtakunnallisesti tasalaatuinen yritysneuvojapalvelun toteutuminen. Ohjelmaan osallistuu yritysneuvoja useista eri yritysneuvontapalveluja tarjoavista organisaatiosta ja vuoden 2010 loppuun mennessä koulutettiin yhteensä n. 700 yritysneuvojaa. Valmennusohjelmat jatkuvat edelleen vuonna 2011.

9.2 Innovaatiopolitiikka

Innovaatiopolitiikalla edistetään elinkeinoelämän kilpailukykyä ja uudistumista, ja parannetaan näin kansantalouden kasvua. Innovaatiot parantavat yritysten kilpailukykyä ja synnyttävät uusia yrityksiä, mikä näkyy työpaikkojen määrän kasvuna. Kun innovaatiotoiminnan vaikutukset leviävät laajalti kansantalouteen ja yhteiskuntaan, ne näkyvät tuottavuuden kasvuna, vaurauden lisääntymisenä ja työllisyyden paranemisena. Samalla myös alueiden elinvoimaisuus kasvaa.

Taloustaantumien jälkimainingeissa on pyritty turvaamaan panostukset osaamispohjaan ja innovaatiotoimintaan, jotta uudelle kasvulle ja elinkeinoelämän uudistumiselle olisi hyvät edellytykset. Julkinen rahoitus kannustaa yrityksiä, korkeakouluja ja tutkimuslaitoksia haasteelliseen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan ja lisää yritysten omaa t&k&i-toimintaa.

Vuoden 2010 talousarvion määrärahoja ja myöntämisvaltuuksia kohdennettiin tutkimus- ja kehittämistoimintaan kaikkiaan 2 055 miljoonaa euroa. T&k-rahoitus kasvoi Tilastokeskuksen mukaan edellisvuodesta 155 miljoonaa euroa. Samalla julkisen t&k-rahoituksen osuus bruttokansantuotteesta nousi arviolta 1,17 prosenttiin. Valtion kokonaismenoista tutkimus- ja kehitysrahoituksen osuus oli 4,3 prosenttia. Rahoituksesta 44 prosenttia suuntautui yleiseen tieteen edistämiseen ja vajaa neljännes eli 490 miljoonaa euroa teollisuuden edistämiseen.

37 prosenttia valtion koko tutkimus- ja kehittämISRahoituksesta, runsaat 760 miljoonaa euroa, kohdistui TEM:lle. Tästä Tekesin osuus oli 610 miljoonaa euroa ja VTT:n 86 miljoonaa euroa.

Valtaosa uusista työpaikoista ja tuottavuuden lisäyksestä syntyy pienessä joukossa kasvuyrityksiä. TEM:n tavoitteena on, että Suomeen syntyy lisää kansainvälisesti vahvoja kasvuyrityksiä. Kasvuyritysten syntyä ja kasvua edistetään monilla tavoin. Eri puolilla Suomea toimivan osaamiskeskusohjelman avulla on myönteisesti vaikuttettu 2 000 uuden työpaikan ja noin 200 uuden yritysten syntymiseen vuosina 2007–2010.

Tekes – teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus

Tekes on suurin julkinen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan rahoittaja. Se hallinnoi 30 prosenttia julkisesta t&k&i-rahoituksesta. Tekes rahoittaa ja aktivoi

yritysten ja tutkimusorganisaatioiden haastavia tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan projekteja kaikilla toimialoilla. Rahoituksellaan ja muilla toimenpiteillään Tekes myös edistää uusien innovatiivisten yritysten ja liiketoimintojen synty- mistä ja kiihdyttää niiden liikkeellelähtöä. Toiminnan lopullisena tavoitteena on vahvistaa innovaatiotoiminnan kyvykkyyksiä, parantaa tuottavuutta ja uudistumista elinkeinoelämässä sekä lisätä yhteiskunnan hyvinvointia.

Tekesin rahoitusvaltuuksia lisättiin merkittävästi vuosille 2009 ja 2010 talouskriisin vaikutusten lieventämiseksi. Kyse oli onnistuneesta elvytyspolitiikasta, jolla ylläpidettiin yritysten tutkimus- ja kehitysinvestointeja sekä kansantaloudelle ja yhteiskunnalle hyödynnettäviä tuloksia tuottavaa julkista tutkimusta. Tämä puolestaan edisti kotimaista työllisyyttä ja kysyntää ja vahvisti elinkeinoelämän iskukykyä hyödyntää alkaneen nousun mahdollisuudet.

Tekes rahoitti vuonna 2010 lähes 1 900 tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan projektia yhteensä 633 miljoonalla eurolla. Rahoituksesta 341 miljoonaa euroa kohdistui yrityksille, 193 miljoonaa euroa tutkimusorganisaatioille ja 99 miljoonaa euroa strategisen huippuosaamisen keskittymille (SHOK) yritysten ja tutkimusorganisaatioiden erityisen tiiviissä ja pitkäjänteisessä yhteistyössä toteuttamiin tutkimusohjelmiin. Rahoituksen kysyntä pysyi korkeana.

Laaja innovaationäkemyks on jo vakiintunut piirre Tekesin rahoituksessa. Eiteknisen kehittämisen osuus kasvoi 42 prosenttiin ja palvelutoimialat saivat ensimmäistä kertaa yli puolet yrityksille suunnatusta panostuksesta. Eniten yrityksille kohdistettu rahoitus lisääntyi hyvinvointi- ja terveyssisältöihin. Rahoitus painottui yhä vahvasti pienten ja keskisuurten yritysten projekteihin, joiden osuus koko volyy- mista oli 61 prosenttia.

Tekesin rahoituksella on merkittäviä projektiaikaisia työllisyysvaikutuksia. Toiminnan varsinaiset tulokset syntyvät kuitenkin pitkällä tai hyvin pitkällä aikavälillä. Julkisen tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen positiivisesta merkityksestä on runsaasti kotimaista ja kansainvälistä tutkimustietoa. Myös Tekesin erillisvai- kutuksesta on saatu viime vuosina uutta informaatiota vaikuttavuusarvioinnin kei- noin. Johtopäätöksistä keskeisiin kuuluvat positiivisen yhteyden löytäminen Teke- sin rahoituksen ja yritysten kasvun sekä niiden tuottavuuden ja palveluiden laadun parantamisen välillä. Tekesillä on myös ollut merkittävä rooli kestävään energiata- louteen ja ympäristöön liittyvien liiketoimintamahdollisuuksien ja uusien innovatii- visten ratkaisujen tunnistamisessa, edistämisessä ja luomisessa. Lisäksi Tekes on toiminut erittäin monipuolisesti tietoyhteiskunnan palveluiden ja alustojen kehit- täjänä sekä vaikuttanut olennaisesti informaatiosektorin liiketoimintaan. Kaikilla edellä mainituilla tuloksilla on kiinteä yhteys varsinkin osaamisintensiivisen työlli- syyden kehittämiseen.

Työelämän kehittäminen pysyi tärkeänä painopisteenä Tekesin toiminnassa vuonna 2010. Aihealueeseen myönnettiin rahoitusta 13 miljoonaa euroa, mikä ylitti tavoitteen. Lisäksi Tekes käynnisti syksyllä aktivointihankkeen, jolla koroste- taan työelämän kehittämisen tärkeyttä esimerkiksi tuottavuuden parantamisessa

ja markkinoidaan kehittämiseen tarjolla olevia julkisia kannusteita. Yhä suurempi osa työelämän kehittämisestä tapahtuu osana laajempia Tekes-hankkeita. Tämä tehostaa tutkimus- ja kehitystoiminnan tulosten omaksumista ja hyödyntämistä organisaatioissa.

Teknologian tutkimuskeskus VTT

VTT:n tavoitteena on auttaa asiakkaitaan luomaan uusia tuotteita, tuotantoprosesseja ja -menetelmiä sekä palveluja. VTT:n liikevaihto oli vuonna 2010 noin 274 miljoonaa euroa. Valtion suora budjettirahoitus oli 88 miljoonaa euroa.

VTT:n rooli yritysten innovaatioprosesseissa on merkittävä erityisesti t&k-intensiivisillä aloilla. Vuonna 2010 tehdyn asiakasvaikuttavuusselvityksen mukaan VTT:n asiakasyrityksistä 86 prosenttia arvioi osaamisensa ja tietopohjansa parantuneen yhteistyön tuloksena, 51 prosentilla syntyi hankkeen tuloksena uusia tuotteita, palveluja tai prosesseja, 58 prosenttia vastanneista oli jo hyödyntänyt VTT-hankkeensa tuloksia kaupallisesti tai arvioi hyödyntävänsä niitä seuraavan kolmen vuoden aikana. Lisäksi 44 prosentilla vastaajista kilpailukyky oli parantunut VTT-hankkeen tuloksena ja 40 prosenttia koki, että hanke vaikutti positiivisesti uusien liike-toimintamahdollisuuksien avaamisessa. VTT:llä on 20 vuoden aikana tehty yli 1 100 kotimaista ja yli 2 100 ulkomaista patenttihakemusta, yli 2 600 keksintöilmoitusta ja noin 41 000 julkaisua.

Tutkimuskeskuksen vaikutukset työllisyyteen ovat välillisiä, uusia työpaikkoja luovia tai nykyisiä säilyttäviä. Tekesin julkaisun ”Tekesin ja innovaatiotoiminnan vaikutukset 2010” mukaan korkean osaamistason yritykset ovat kasvattaneet työpaikkojen määrää erittäin nopeasti. Myös perinteisemmän teollisuuden merkitys työllistäjänä on tärkeä. Näiden työpaikkojen varmistaminen vaatii kilpailukyvyä ja tuottavuuden kasvattamista, jotta tuotanto ei siirry halvan työvoiman maihin. Tämä edellyttää tulevaisuudessa yhä suurempia tutkimus- ja kehitysinvestointeja (perustuu Tilastokeskuksen selvityksiin). VTT:n asiakaskunnasta merkittävä osa on korkean osaamistason yrityksiä, joiden kilpailukykyä kasvattamalla VTT:llä on ollut välillinen positiivinen vaikutus työpaikkoihin näissä yrityksissä.

VTT:llä on nykyisin mahdollisuus sijoittaa yrityksiin kasvupotentiaalia omaavien teknologiayritysten synnyttämiseksi sekä tutkimuskeskuksen tuottaman teknologiaomaisuuden (Intellectual Property Rights, IPR) käytön tehostamiseksi ja tutkimuksen vaikuttavuuden parantamiseksi. VTT on viiden vuoden aikana tehnyt sijoituksia yhteensä 24 yritykseen, ja ne työllistävät tällä hetkellä noin 70 henkeä.

9.3 Yritystoiminnan kehitys

Vuonna 2009 maassamme toimi Tilastokeskuksen mukaan 320 682 yritystä. Yritysten lukumäärä pysyi käytännössä samana kuin edellisenä vuonna. Taantuma näkyi varsin voimakkaasti yritysten liikevaihdossa. Yritysten kokonaisliikevaihto oli 326,2

miljardia euroa, missä oli vähennystä edelliseen vuoteen nähden noin 15 prosenttia eli yhteensä 60 miljardia euroa.

Teollisuusyritysten lukumäärä väheni 820:llä, kaupan yritysten 640:llä ja rakennusyritysten määrä 110 yrityksellä. Uusille toimialoille yrityksiä tuli kuitenkin lisää. Suurin lisäys oli muussa palvelutoiminnassa, 485 yritystä. Kiinteistöalalla sekä ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa yritysten määrä lisääntyi runsaalla 300 yrityksellä.

Yrityksissä työskenteli yhteensä 1 447 403 henkilöä joko palkansaajina tai yrittäjänä. Henkilöstön määrä väheni 54 810 henkilöllä, mikä merkitsee noin neljän prosentin vähennystä vuoteen 2008 nähden. Henkilöstön määrä lisääntyi palvelualoilla ja väheni teollisuudessa sekä maa-, metsä- ja kalataloudessa.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2009 pk-yrityksiä oli 99,8 prosenttia kaikista yrityksistä, pieniä 99,1 ja keskisuuria 0,7 prosenttia. Pienistä yrityksistä 94,6 prosenttia oli alle 10 henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä. Suuria, yli 250 henkilöä työllistäviä yrityksiä oli vain 0,2 prosenttia kaikista yrityksistä, mutta ne työllistivät 36 prosenttia kaikkien yritysten henkilöstöstä. Pk-yritysten lukumäärä väheni 0,1 prosenttia, henkilöstömäärä vajaat 2 prosenttia ja liikevaihto 11 prosenttia. Suuren yritysten määrä laski 7 prosenttia, henkilöstön määrä myös noin 7 ja liikevaihto 19 prosenttia.

Yrityksistä noin 3 prosenttia kuului konserneihin. Näiden yritysten henkilöstö muodosti 52 prosenttia kaikkien yritysten henkilöstöstä ja 72 prosenttia liikevaihdosta.

Suomalaisista yrittäjistä 64 prosenttia oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2009 yksinyrittäjiä. Työnantajina toimivia on siis vain 36 prosenttia yrittäjistä. Yksinyrittäjyys on selvästi yleisempää nais- kuin miesyrittäjien keskuudessa. Miesyrittäjistä yksinyrittäjiä oli vajaat 60 prosenttia, mutta naisyrittäjistä miltei kolme neljäsosaa. Selittäviä tekijöitä ovat yrittäjien erilaiset toimialat ja osittain myös se, että monet naisten yritykset ovat verrattain nuoria.

Yritystoiminnan kehitystä kuvaavia lukuja ei vielä vuoden 2010 osalta ole monilta osin käytettävissä. Edellä mainitut vuoden 2009 yrityksiä kuvaavat luvut osoittavat selvästi taantuman vaikutuksen yritysten määriin, henkilöstöön ja liikevaihtoon. Suhdannekäänne alkoi kuitenkin vuonna 2010 näkyä esimerkiksi aloittavien ja lopettavien yritysten määrissä, tai konkurssien lukumäärissä. Kun vuonna 2009 Tilastokeskuksen tietojen mukaan aloittaneiden yritysten määrä laski lähes 10 prosenttia, niin vuoden 2010 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana aloittaneiden yritysten lukumäärä nousi lähes viisi prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan nähden. Toimintansa aloitti tänä aikana yhteensä 25 77 yritystä. Lopettaneiden yritysten määrissä oli vuoden 2010 kahden ensimmäisen neljänneksen aikana laskua edellisen vuoden vastaavaan aikaan nähden lähes 20 prosenttia. Konkurssien määrä väheni Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2010 tammi-marraskuussa 13 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan aikaan nähden. Kaikkiaan vuoden 2010 tammi-marraskuussa pantiin vireille 2 631 konkurssia.

9.4 Yritystukien vaikutukset

ELY-keskukset ja TEM myönsivät vuonna 2010 valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi annetun lain (1336/2006) mukaisia avustuksia yhteensä 147 miljoonaa euroa yli 2 000 hankkeeseen. Yritysrahoituksen keskeisiä painopisteitä olivat pk-yritysten kasvu- ja kansainvälistymisedellytysten parantaminen. Rahoitetuista yrityksen kehittämishankkeista yli 95 prosenttia oli sellaisia, joilla myötävaikutettiin pk-yritysten kasvuun, ja lähes puolet sellaisia, joilla parannettiin pk-yritysten kansainvälistymisvalmiuksia ja vaikutettiin viennin kasvuun. Rahoitusta suunnattiin merkittävässä määrin myös uusien tuotteiden, palvelujen ja tuotantomenetelmien kehittämiseen sekä käyttöönottoon pk-yrityksissä sekä uuden teknologian käyttöönottoon pk-yrityksissä. Aloituskvaiheessa oleville yrityksille rahoituksesta kohdistui lähes 20 prosenttia.

Vuonna 2010 myönnettyllä yrityskohtaisella rahoituksella arvioidaan myötävaikutettavan yhteensä yli 450 uuden yrityksen syntymiseen sekä lähes 7 200 uuden työpaikan syntymiseen. Arvioiduista uusista työpaikoista 80 prosenttia syntyi pieniin alle 50 henkilöä työllistäviin yrityksiin. Uusista työpaikoista 44 prosenttia syntyi palvelualoille ja 40 prosenttia teollisuuteen. Eniten uusia työpaikkoja syntyi liike-elämän palveluita tarjoaviin yrityksiin, metallituotteita valmistaviin yrityksiin sekä kaivostoimintaan. Alueellisesti tarkasteltuna syntyneistä uusista työpaikoista yli puolet syntyi kaikkein heikoimmin kehittyneille Itä- ja Pohjois-Suomen alueille.

Avustusta myönnettäessä käytetään työllisyysvaikutusten arvioinnissa apuvälineenä syksyllä 2006 käyttöönotettua työllisyysvaikutusten arviointimenetelmää. Ko. arviointimenetelmää käytetään tarvittaessa myös hankkeen maksuvaiheessa avustuksen saajan ilmoittamien työllisyysvaikutusten arvioinnin ja tarkistamisen apuvälineenä. Jälkikäteis seurantavaiheessa eli aikaisintaan kaksi vuotta hankkeen päättymisestä avustuksen saaja ilmoittaa hankkeen toteutuneet työllisyysvaikutukset.

Kansainvälistymistä tukeva erityisrahoitus

Vuonna 2010 Suomen viennin arvo kasvoi 15 prosenttia – noin 47,6 miljoonaan euroon (tammi-marraskuu 2010, Tullihallitus), tuonnin kasvu oli tätäkin suurempi, 17 prosenttia. Voimakkainta kasvu oli perusteollisuuden ja kemian teollisuuden toimialoilla, samoin metsäteollisuudessa. Saksa pysyi toista vuotta Suomen tärkeimpänä vientimaana. Edelliseen vuoteen 2009 nähden, jolloin viennin määrä väheni 33 %, kasvu oli voimakasta.

TEM myönsi kansainvälistymisavustuksia yritysten yhteishankkeisiin vuonna 2010 kaikkiaan 26,0 miljoonaa euroa. Yhteishankkeisiin osallistuneiden yritysten lukumäärä kasvoi 2 279 osallistuvaan yritykseen vuonna 2010 (1 960 vuonna 2009). Vuonna 2010 oli valtuutta käytettävissä 29,1 miljoonaa euroa, mikä oli noin 35 prosenttia edellisvuotta enemmän.

Hakemuksia ministeriöön saatiin 323 kappaletta, myönteisiä päätöksiä tehtiin 295 kappaletta (287 kpl vuonna 2009). Yhteishankkeisiin osallistuneista yrityksistä

pk-yrityksiä oli 82 prosenttia. Yhteishankkeitten kohdemaista tärkeimpiä olivat edelleen EU-maat ja Venäjä sekä Kiina, avustuksista 84 prosenttia kohdistui näille alueille.

TEM myönsi Shanghaiin vuoden 2010 maailmannäyttelyn toteutukseen lisärahoitusta 1,6 miljoonaa euroa; vuosina 2007–2010 hankkeeseen osoitettiin valtionavustusta yhteensä 12,7 miljoonaa euroa. Suomen paviljongissa Kirnussa vieraili näyttelyn aikana 5,7 miljoonaa kävijää.

TEM:ssä laadittiin vuonna 2010 yhteishankkeitten käyttöä, yhteishankkeisiin osallistumisen syitä, avustusmuodon toimivuutta ja vaikuttavuutta selvittänyt arviointi (Yhteishankkeet yritysten näkökulmasta, TEM julkaisuja 58/2010). Arvioinnin mukaan jopa 45 prosenttia yhteishankkeisiin osallistuvista yrityksistä oli mikroyrityksiä. Tärkeimpänä syynä yhteishankkeeseen osallistumiseen oli yrityksen viennin kasvattaminen (21,6 %), toiseksi tärkein syy osallistumiseen oli yhteyshankkeeseen osallistumisesta yrityksen käyttöön saatavat lisäresurssit (20,5 %). Osallistuneista mikroyrityksistä suoria kauppvoja näyttelyn aikana solmi 29,2, pienistä yrityksistä 47,4 ja keskisuurista yrityksistä 23,5 prosenttia.

Yritysten liiketoiminnan kasvulla vaikutetaan välillisesti työllisyyteen ja yritysten mahdollisuuksiin ylläpitää nykyiset työpaikat sekä mahdollisuuksiin työllistää uusia henkilöitä.

Finnvera Oyj

Vuonna 2010 kokonaistuotannon lasku kääntyi yli kolmen prosentin kasvuun, mikä paransi huomattavasti myös Finnvera Oyj:n (jatkossa Finnvera) kotimaassa toimivien asiakasyritysten taloudellista tilannetta.

Tuotannon jyrkkä supistuminen romahdutti yritysten investoinnit vuonna 2009. Tuotannon kasvusta huolimatta niiden elpyminen jäi vähäiseksi vuonna 2010. Investointien vähyys vaikutti merkittävästi Finnveran kotimaan rahoituksen kysyntään, joka jäi selvästi vuotta 2009 pienemmäksi. Taloustilanteen paranemisesta johtuen käyttöpääomaan kysyttiin huomattavasti vähemmän rahoitusta kuin ennätysvuonna 2009.

Pk-yritysten toimintaympäristö ja liiketaloudellinen tilanne oli edelleen haasteellinen koko katsauskauden ajan. Alkuvuodesta talouden hidas kasvuvauhti vaikutti pk-yritysten toimintaan. Loppuvuotta leimasi euroalueen talouskehitystä rasittanut, eräiden valtioiden velkaongelmista johtuva markkinoiden epävarmuus, joka vaikutti myös pk-sektoriin.

Finnvera myötävaikutti vuonna 2010 kotimaisen yritystoiminnan rahoituksellaan lähes 9 000 työpaikan syntymiseen. Uusista työpaikoista 61 prosenttia syntyi kauppaan ja palvelualoille ja 39 prosenttia teollisuuteen. Uusien työpaikkojen lisäksi Finnveran rahoituksella myötävaikutettiin yli 3 300 olemassa olevan työpaikan turvaamiseen muun muassa pk-yritysten omistusvaihdoksia rahoittamalla. Finnvera rahoitti omistusvaihdoksia yli 1 000 yrityksessä yhteensä 136,7 miljoonalla eurolla. Näissä luotiin tai turvattiin yli 3 150 työpaikkaa. Finnvera rahoitti kaikkiaan

yli 3 600 toimintansa aloittavaa yritystä. Näihin yrityksiin syntyi lähes 5 500 uutta työpaikkaa.

Vuoden 2010 aikana Finnvera rahoitti lähes 1 050 kasvuyritystä yhteensä 209 miljoonalla eurolla. Kasvuyrityksenä pidetään pientä tai keskisuurta yritystä, jonka liikevaihdon kasvuksi arvioidaan yritystutkimuksen perusteella keskimäärin vähintään 10 prosenttia vuodessa seuraavina kolmena vuotena.

Finnveran suhdannelaina ja -takaus otettiin käyttöön maaliskuussa 2009 ja Finnveralla on mahdollisuus myöntää suhdannerahoitusta vielä vuoden 2011 loppuun saakka. Suhdannelainoja ja -takauksia voidaan myöntää yhteensä enintään 900 miljoonaa euroa. Vuonna 2010 suhdannerahoitusta myönnettiin 105,3 miljoonaa euroa noin 300 yritykselle. Suhdannerahoituksella myötävaikutettiin lähes 1 000 työpaikan syntymiseen ja yli 800 työpaikan säilyttämiseen.

Finnveran tytäryhtiö Aloituserahasto Vera Oy teki vuoden 2010 aikana myönneksi ensisijoituspäätöksiä 6,6 miljoonalla eurolla yhteensä 17 aikaisen vaiheen teknologiayritykseen tai teknologiaintensiiviseen tai innovatiiviseen palveluyritykseen, joilla on potentiaalia kehittyä kasvuyritykseksi. Vuoden 2009 loppuun mennessä rahastolta oli hakenut rahoitusta yli 1 200 yritystä.

Pk-yritysten vientihankkeisiin tarkoitettuja valmistusaikaisen käyttöpääomarahoituksen takauksia ja toimitusvakuuksia myönnettiin yhteensä 70,5 miljoonaa euroa. Vientikaupan ulkomaiselle ostajalle myönnettyyn maksuaikaan liittyvän luottoriskin kattamiseksi tarjottiin vientitakuuta pk-yrityksille 115,6 miljoonalla eurolla.

Kansallisilla tukialueilla toimivien yritysten toimintaa Finnvera rahoitti vuonna 2010 yhteensä 403,8 miljoonalla eurolla. Tukialueille suunnattu rahoitus oli 44 prosenttia kaikesta kotimaan yritystoiminnan rahoituksesta, tavoitteen ollessa 38 prosenttia.

Vientitakuutarjouksia annettiin yhteensä 2 379,6 miljoonaa euroa, josta ulkomaista riskinottoa oli 1 899,6 miljoonaa euroa ja kotimaista 480,0 miljoonaa euroa. Finnveran vaikutus näkyy suurten vientiyritysten samoin kuin niiden sopimusvalmistajien ja alihankkijoiden investointeina sekä näin syntyneinä tai säilyneinä työpaikkoina.

Suomen Teollisuussijoitus Oy

Suomen Teollisuussijoitus Oy on valtion pääomasijoitusyhtiö, joka edistää pääomasijoitustoiminnan keinoin suomalaista yritystoimintaa, työllisyyttä ja talouden kasvua. Teollisuussijoitus sijoittaa kasvuyrityksiin suoraan ja pääomasijoitusrahastojen kautta. Pääomasijoituksia tarvitaan kohdeyritysten kasvun rahoitukseen, kansainvälistymiseen, yrityksistä versoviin uusiin liiketoimintahankkeisiin, merkittäviin teollisiin investointeihin sekä toimiala- ja yritysjärjestelyihin. Kohteena ovat kaikki toimialat.

Teollisuussijoitus sijoittaa yhdessä yksityisten sijoittajien kanssa enintään puolella sijoitettavasta pääomasta ja omistuksesta. Näin Teollisuussijoitus aktivoi yksityisiä sijoittajia kanssasijoittajiksi kasvuyrityksiin, ja kohdeyritys saa käyttöönsä

enemmän pääomaa, liiketoimintaosaamista sekä hyödyllisiä kontaktiverkostoja kotimaassa ja kansainvälisesti. Teollisuussijoituksen toiminnan on oltava pitkällä aikavälillä liiketaloudellisesti kannattavaa.

Vuoden 2010 aikana Teollisuussijoitus sijoitti viiteen pääomasijoitusrahastoon, ja teki suoria ensisijoituksia 14 kasvuyritykseen sekä suoria jatkosijoituksia kahdeksaan salkussa jo olevaan kasvuyritykseen. Teollisuussijoitus panosti kasvusijoitusten rinnalla yritysjärjestelyihin, joilla muodostettiin suurempia, vahvempia kokonaisuuksia. Sijoitukset kohdistuivat erityisesti ympäristöteknologiaan, kaivoksiin, palveluihin ja ohjelmistotalaan.

Kasvusijoitusten lisäksi Teollisuussijoitus on valtioneuvoston linjausten mukaisesti varannut 100 miljoonaa euroa vakautuksen rahoitusohjelmaan vuosille 2009–2011. Vakautuksen rahoitusohjelman tavoitteena on turvata elinkelpoisten, mutta yleisen suhdannetilanteen vuoksi tilapäisiin vaikeuksiin joutuneiden yritysten toiminta, edistää välttämättömiä kotimaisia toimiala- ja rakennejärjestelyjä sekä säilyttää työpaikkoja Suomessa. Tammikuun 2011 loppuun mennessä ohjelmasta oli sijoitettu 40,1 miljoonaa euroa kaikkiaan 14 yritykseen, jotka työllistävät yhteensä noin 9 200 henkilöä, ja joiden liikevaihto on yhteensä noin 1,15 miljardia euroa.

Teollisuussijoituksen yhdessä työeläkeyhtiöiden kanssa vuonna 2009 perustama Kasvurahastojen Rahasto lisää riskirahoituksen tarjontaa Suomessa sijoittamalla pääomasijoitusrahastoihin, jotka sijoittavat lupaaviin listaamattomiin kasvuyrityksiin. Kasvurahastojen Rahasto on tammikuun 2011 loppuun mennessä antanut sijoitustoumuksia yhteensä 45 miljoonalla eurolla yhteensä neljään rahastoon.

Vuoden 2010 lopussa Teollisuussijoituksen voimassaolevat sijoitukset olivat noin 680 miljoonaa euroa. Valtion sijoitukset Teollisuussijoitukseen vuodesta 1995 lähtien ovat yhteensä 420 miljoonaa euroa.

9.5 Yritysten hallinnollisen taakan vähentäminen

Yritysten hallinnollisen taakan vähentämisen toimintaohjelma käynnistettiin maaliskuussa 2009 (valtioneuvoston periaatepäätös 12.3.2009). Tavoitteena on, että yritysten taakkaa vähennetään vuoden 2006 tasoon verrattuna neljänneksellä vuoden 2012 loppuun mennessä. Toimintaohjelmaa koordinoi TEM. Toimintaohjelman toteuttamisessa ovat mukana TEM:n lisäksi keskeiset ministeriöt, virastot ja sidosryhmät.

Hallinnollisen taakan lähtötaso

Kaikilla painopistealoilla on toimintaohjelman käynnistyttyä toteutettu TEM:n koordinoimana hallinnollisen taakan lähtötasoselvitykset yhteistyössä vastuuviranomaisten ja sidosryhmien kanssa. Valtaosa muilla hallinnonaloilla laadituista selvityksistä valmistui vuonna 2010. Näiden yrityshaastatteluihin ja -kyselyihin perustuneiden selvitysten pohjalta on laadittu lähtötasoarviot kunkin yksittäisten

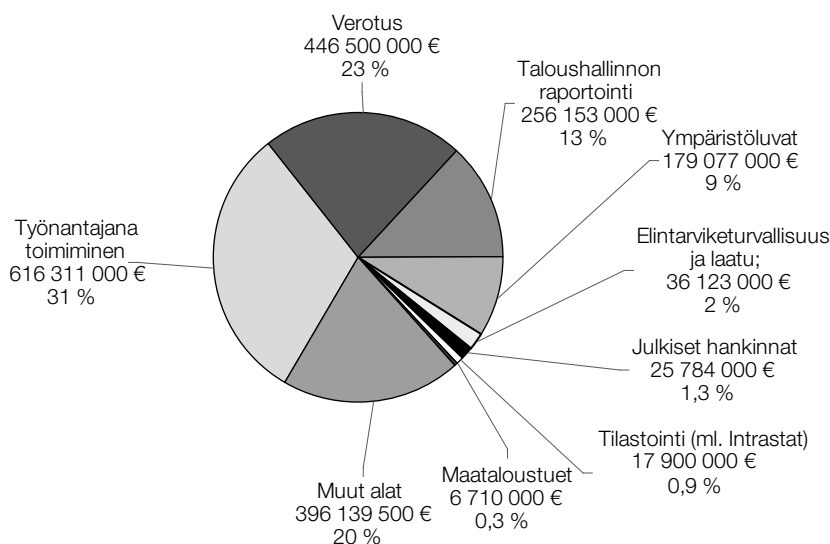
toimintaohjelman painopistealan hallinnollisesta taakasta sekä yrityksiin kohdistuvasta hallinnollisesta kokonaistaakasta.

Toimintaohjelman painopistealat ovat verotus, tilastointi, maataloustukiin liittyvät menettelyt, elintarviketurvallisuus ja laatu, työnantajana toimimisen tiedonantovelvoitteet, taloushallinnon raportointi, ympäristölupamenettelyt ja julkiset hankinnat. Arvioiden mukaan painopistealojen yhteenlaskettu taakan lähtötaso vuonna 2006 oli noin 1,6 miljardia euroa. Tämä vastaa vajaata prosenttia vuoden 2006 bkt:stä. Painopistealoista raskaimpia ovat työnantajavelvoitteet (616 milj. euroa), verotus (447 milj. euroa) ja taloushallinnon raportointi (256 milj. euroa).

Työnantajan lakisääteisistä tiedonantovelvoitteista eniten taakkaa aiheutuu yksityisyyden suojaan ja tasa-arvoon liittyvistä velvoitteista (162 milj. euroa), sosiaaliturvaan, eläkkeisiin ja vakuutukseen liittyvistä velvoitteista (122 milj. euroa) sekä kemiallisten tekijöiden käyttöön työssä liittyvistä tiedonantovelvoitteista (115 milj. euroa). Yksittäisistä työnantajan tiedonantovelvoitteista eniten taakkaa aiheuttaa terveydentilaa koskevien tietojen säilyttäminen (laki yksityisyyden suojasta työelämässä), josta aiheutuu yrityksille vuosittain taakkaa noin 150 miljoonaa euroa.

Yrityksiin kohdistuvan kokonaistaakan määrä on suurempi kuin painopistealoista syntyvä hallinnollinen taakka. On arvioitu, että toimintaohjelman painopistealat muodostavat noin 80 prosenttia kaikesta yrityksiin kohdistuvan lainsäädännön aiheuttamasta hallinnollisesta taakasta. Yrityksiin kohdistuva kokonaistaakan arvioidaan siten vuonna 2006 olleen kaikkiaan hieman alle kaksi miljardia euroa (kuvio 16). Tämä vastaa noin 1,2 prosenttia bkt:stä.

Kuvio 16. Yritysten hallinnollinen kokonaistaakka vuonna 2006

Yritysten hallinnollisen taakan keventämisen vaikutukset kansantalouteen

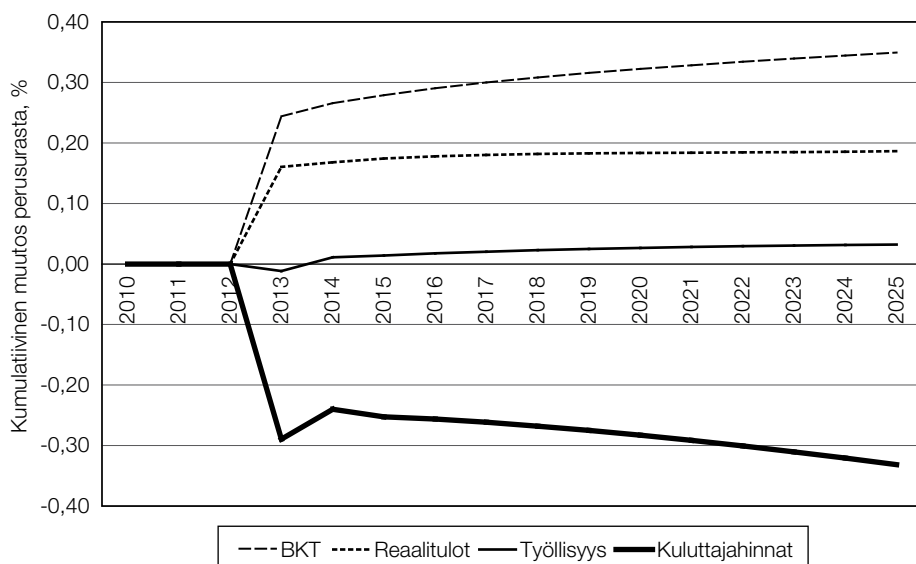
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT on TEM:n toimeksiannosta laatinut arvion yritysten taakan vähentämisen kokonaistaloudellisista vaikutuksista. Arvion lähtökohtana on, että taakkaa kevennetään arvioidusta 1,2 prosentin bkt-lähtötasosta hallituksen toimintaohjelman mukaisesti eli 25 prosenttia vuoden 2012 loppuun mennessä.

Arvio on toteutettu tuomalla dynaamiseen yleisen tasapainon malliin (VATTAGE) vuoden 2013 alussa yritysten taakan vähenemistä kuvaava positiivinen tuottavuusshokki. Tämä perustuu siihen, että hallinnollista takkaa voidaan pitää yritysten toimintaan liittyvänä eräänlaisena kitkana, jonka väheneminen vaikuttaa myönteisesti yritysten tuottavuuteen. Taakan vähentäminen on tuotu malliin työn tuottavuuden kautta, koska pitkällä aikavälillä kansantalous voi kasvaa vain tuottavuuden tahdissa.

VATT:n arvion mukaan yritysten hallinnollisen taakan vähentymisellä on myönteisiä vaikutuksia kansantalouteen. Taakan keventäminen kasvattaa bkt:n tasoa 0,35 prosenttia vuoteen 2025 mennessä verrattuna talouden oletettuun perusuraan (kuvio 17).

Taakan kevenemisestä johtuva tuottavuuden kasvu johtaa perusuraa hitaampaan hintatason ja nimellispalkkojen nousuun. Koska hintojen nousu hidastuu enemmän kuin nimellispalkat, reaalitytulot nousevat. Työmarkkinoiden jäykkyyden vuoksi nimellispalkat nousevat kuitenkin aluksi "liikaa" ja aiheuttavat vähäisen ja tilapäisen työllisyyden alenemisen. Vuonna 2014 palkat kuitenkin sopeutuvat, ja työllisyys jää pysyvästi hiukan perusuraa korkeammalle tasolle. Kokonaisuudessaan vaikutukset työllisyyteen ovat kuitenkin vähäisiä.

Kuvio 17. Yritysten hallinnollisen taakan keventämisen vaikutukset talouden makromuuttujiin verrattuna perusuraan, tasoero prosenttia (VATT 2011).

Taakan keventämistoimet ja toimintaohjelman jatko

Vastuu yritysten hallinnollisen taakan keventämistoimien toteuttamista on painopistealojen ministeriöillä ja virastoilla. Keskeisiä vuonna 2010 toteutettuja hallinnollisen taakan kevennystoimia toimintaohjelman painopistealoilla ovat esimerkiksi yritysten verotilijärjestelmän käyttöönotto vuoden 2010 alusta (VM), julkisten hankintojen kansallisten kynnysarvojen nostaminen (TEM) ja ympäristölupamenettelyjen keventäminen ottamalla käyttöön kevyempi rekisteröintimenettely osalle ympäristölupamenettelyn piiriin aiemmin kuuluneille toiminnoista (YM).

Yritysten hallinnollisen taakan vähentämisen tilannekatsausta käsiteltiin hallituksen iltakoulussa 9.2.2011. Hallitus linjasi, että toimintaohjelmaa tulee jatkaa ja keventämistoimia olennaisesti tehostaa seuraavalla vaalikaudella. Huomiota tulee jatkossa kiinnittää mm. yritysten sähköisten asiointimahdollisuuksien koordinoituun parantamiseen ja riittävän perusteelliseen yritysten hallinnollisen taakan arviointiin lainvalmistelun yhteydessä osana muuta etukäteistä vaikutusarviointia.

10 Koulutus- ja kulttuuripolitiikka työllisyyden edistäjänä

10.1 Koulutuspolitiikan sisältö ja tavoitteet

Valtioneuvosto päätti joulukuussa 2007 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen linjauksista vuoteen 2012 asti (OPM 2008:9). Kehittämisessä painotetaan tällä kaudella tasa-arvoisia koulutusmahdollisuuksia, koulutuksen ja tutkimuksen korkeaa laatua, osaavan työvoiman varmistamista, korkeakoulujen kehittämistä sekä opetushenkilöstön osaamisen turvaamista.

Painopisteenä on ollut perusopetuksen ja korkeakoulutuksen laatu. Perusopetuksen kehittämistä on tuettu hallituskaudella 80 miljoonan euron lisäpanostuksella. Tavoitteena on mm. pienentää opetuksen ryhmäkokoja sekä vahvistaa tuki- ja erityisopetusta. Ryhmäkokoja on ryhdytty seuraamaan säännöllisesti. Ryhmäkokojen kehitystä on selvitetty vuosina 2008 ja 2010. Opettajien ja muun henkilöstön mahdollisuuksia osaamisensa kehittämiseen on edistetty vuonna 2010 käynnistetyllä Osaava-ohjelmalla sekä koulutuspoliittisia tavoitteita edistävällä valtion rahoittamalla täydennyskoulutuksella.

Tasa-arvoisia koulutusmahdollisuuksia on edistetty mm. segregaaation lieventämistyöryhmän ehdotusten mukaisesti. Työryhmän ehdotukset valmistuivat joulukuussa 2010. Lähtökohtana on, että segregaaation poistamiseen on pyrittävä koko koulutussektorilla esiopetuksesta korkea-asteelle. Tavoitteen haastavuuden vuoksi on käynnistetty Segregaation purkamisen portaat -hanke, joka tuotti vuoden 2010 lopussa verkkoon (www.oph.fi/saadokset) ajantasaista informaatiota tukemaan oppilaitosten tasa-arvotyötä. Opetus- ja kulttuuriministeriön omassa lainsäädäntö- ja talousvalmistelussa sekä hanketoiminnassa pyritään tarkastelemaan toiminnan vaikutuksia myös sukupuolinäkökulmasta.

Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja on kehitetty duaalimallin pohjalta. Lähtökohtana ovat toisistaan poikkeavat tutkinnot, tutkintonimikkeet ja tehtävät. Korkeakoulutuksessa erityisiä tavoitteita ovat olleet mm. opiskelijoiden ja opettajien määrällisen suhteen parantaminen sekä tulosohjauksen uudistaminen siten, että se painottaa koulutuksen laatua. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen toimenpiteitä täsmennetään korkeakoulujen kanssa yhdessä valmistellussa toimenpideohjelmassa.

Ammatillisen tai korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuutta nuorissa ikäluokissa (25–34-vuotiaat) pyritään nostamaan nykyisestä 73 prosentista 88 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Ammatillisen tutkinnon suorittaneita olisi nuorista ikäluokista tuolloin 46 prosenttia ja korkeakoulututkinnon suorittaneita 42 prosenttia. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että peruskoulun päättävistä nuorista nykyistäkin useampi jatkaa lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Viive

ylioppilastutkinnon suorittamisen ja korkeakouluopintojen aloittamisen välillä tulee saada lyhyemmäksi ja koulutuksen keskeyttämisen tulee vähentyä selvästi.

Aikuiskoulutusta on uudistettu vuosina 2008–2010 ns. AKKU -uudistuksen linjausten mukaisesti. Haasteet liittyvät kokonaan ilman ammatillista koulutusta jääneisiin aikuisiin ja toisaalta korkeakoulutettujen aikuiskoulutusmahdollisuuksiin. Myös hallinnon työnjakoa ja rahoitusta on kehitetty.

Lisäksi kehittämissuunnitelmakaudelle on asetettu tavoitteeksi monipuolistaa ammatillisten perustutkintojen suorittamismahdollisuuksia siten, että tutkinto on mahdollista suorittaa työelämän edellyttämää ammattipätevyyttä tuottava tutkinnon osa kerrallaan. Muita painopisteitä ovat laaja-alaisen perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen edellytysten parantaminen, maahanmuuttajien koulutukseen ja monikulttuurisuuteen sekä yrittäjyyteen ja koulutuksen työelämäyhteyksiin liittyvät kysymykset. Kehittämissuunnitelmaan sisältyvät myös koulutustarjonnan määrälliset tavoitteet vuodelle 2012. Koulutustarjonta jakautuisi koulutusasteittain siten, että ammatillisen koulutuksen osuus olisi hieman yli puolet ja korkeakoulujen hieman alle puolet.

10.2 Yleissivistävä koulutus, ammatilliset oppilaitokset ja korkeakoulut

Perusasteelta jatko-opintoihin siirtyminen on Suomessa korkealla tasolla. Vuonna 2009 peruskoulun päättäneistä 50,2 % siirtyi lukioon, 41,2 % toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja 2 % perusopetuksen jälkeiseen lisäopetukseen. Perusasteen päättäneistä 6,6 % ei jatkanut välittömästi opintoja. Määrä on 0,6 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2008.

Vuonna 2009 lukion tutkintotavoitteisten opiskelijoiden määrä oli 112 100. Naisten osuus (57 %) opiskelijoista pysyi ennallaan edelliseen vuoteen nähden. Nuorisoikäluokasta korkein lukionkäyntiaste oli vuonna 2009 Uudellamaalla, jossa lukioon siirtyi 58 % ikäluokasta. Alhaisin lukionkäyntiaste oli Keski-Pohjanmaalla, jossa se oli 43 %. Vuonna 2009 suoritettiin ylioppilastutkintoja 33 034. Tutkinnon suorittaneista naisia oli 58 %.

Ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen opiskelijamäärä on kasvanut 2000-luvulla. Opiskelijamäärän kasvu hidastui vuosikymmenen puolivälissä. Vuodesta 2008 se on kasvanut jälleen. Kasvu johtuu opiskelijapaikkamäärien lisäyksestä. Yliopistojen opiskelijamäärissä näkyy vuonna 2008 päättynyt tutkintouudistuksen siirtymäkausi. Siirtymäajan päättyminen lisäsi valmistumisia.

Ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen opiskelijoiden kokonaismäärä oli vuonna 2009 noin 466 600 opiskelijaa. Yliopistojen 164 100 opiskelijasta noin 24 000 oli jatkotutkinto-opiskelijoita.

Taulukko 9. Ammatillisen peruskoulutuksen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijamäärät vuosina 2005–2009

	2005	2006	2007	2008	2009
Ammatillinen peruskoulutus ¹⁾	152 330	156 540	157 975	157 132	163 642
Ammattikorkeakoulut	132 298	132 063	132 795	132 015	134 450
Yliopistot	176 061	176 555	176 304	164 068	168 475
Yhteensä	459 636	463 021	463 643	448 679	466 567

1) opiskelijamäärä ei sisällä oppisopimuskoulutuksen opiskelijoita.

Lähde: Tilastokeskus

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen aloituspaikat sekä yliopistojen uusien opiskelijoiden määrät vuosina 2008–2009 ilmenevät taulukosta 17.

Taulukko 10. Ammatillisen peruskoulutuksen ja ammattikorkeakoulujen aloituspaikat sekä yliopistojen uudet perustutkinto-opiskelijat vuosina 2008–2009

	Nuorten koulutus		Aikuiskoulutus	
	2008	2009	2008	2009
Ammatillinen peruskoulutus	50 070	50 925	10 100	11 311
Ammattikorkeakoulut	24 915	24 914	5 940	6 684
Yliopistot ¹⁾	19 643	20 169	..	..
Yhteensä	94 628	96 008	16 040	17 995

1) Yliopistojen uudet opiskelijat on sijoitettu nuorten koulutukseen, koska jakoa nuorten ja aikuisten koulutukseen ei voida tehdä.

Lähde: Tilastokeskus ja opetus- ja kulttuuriministeriön KOTA tietokanta

Suoritetut tutkinnot ammatillisessa peruskoulutuksessa ja korkeakouluopinnoissa

Vuonna 2009 suoritettiin ammatillisten oppilaitosten ammatillisessa peruskoulutuksessa ja korkeakouluissa yhteensä 67 512 tutkintoa. Yliopistotutkinnoista on saatavissa myös vuotta 2010 koskevat ennakkolliset tutkintomäärätiedot. Niiden mukaan suoritettiin ylempiä korkeakoulututkintoja 14 300 ja tohtorintutkintoja 1 480.

Taulukko 11. Vuonna 2009 suoritettut tutkinnot

	Tutkintoja	% tutkinnoista
Toisen asteen perustutkinnot ¹⁾	36 933	55 %
Amk-tutkinnot ²⁾	20 044	30 %
Yliopistojen ylemmät korkeakoulututkinnot ³⁾	10 535	15 %
Yhteensä	67 512	100 %

1) Ei sisällä oppisopimuskoulutusta, vuonna 2009 oppisopimuksen kautta suoritettiin 5 598 toisen asteen perustutkintoa. Vuonna 2008 suoritettiin 1 845 ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhdistelmätutkintoa.

2) Ammattikorkeakouluissa suoritettiin vuonna 2009 lisäksi 941 ylempää ammattikorkeakoulututkintoa

3) Yliopistoissa suoritettiin vuonna 2009 lisäksi 10 775 alempaa korkeakoulututkintoa ja 1 642 tohtorintutkintoa.

Lähde: Tilastokeskus ja opetus- ja kulttuuriministeriön KOTA tietokanta.

Tasapaino koulutuksen alakohtaisen ja alueellisen tarjonnan sekä vasteavuus työvoiman kysynnän välillä

Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla toimii Koulutustarjonta 2016 -hanke, joka laatii esitykset koulutustarjonnan tavoitteiksi vuodelle 2016. Hankkeen työ on osa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman valmistelua. Raportti koulutustarjonnan tavoitteista julkistetaan helmi-maaliskuun vaihteessa 2011.

Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutuksena voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon sekä ammatillisena lisäkoulutuksena ammatti- ja erikoisammattitutkinnot sekä ei-tutkintoon johtavaa lisäkoulutusta. Oppisopimuskoulutus perustuu kirjalliseen määräaikaiseen työopimukseen. Työnantaja maksaa opiskelijalle työssäoloajalta työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Koulutuksen järjestäjä puolestaan on velvollinen maksamaan työnantajalle koulutuskorvausta työpaikalla tapahtuvasta koulutuksesta. Jos työnantaja palkkaa työttömän työnhakijan oppisopimuksella, hän voi saada työhallinnolta lisäksi harkinnanvaraista palkkatukea.

Vuonna 2010 oppisopimusmuotoisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa oli keskimäärin 15 500 vuotuista opiskelijaa. Vuosiopiskelijamäärä vähentyi 3 300 opiskelijalla (-18 %) vuoteen 2009 verrattuna. Oppisopimusmuotoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa oli keskimäärin 27 200 vuotuista opiskelijaa. Oppisopimusmuotoisesta ammatillisesta lisäkoulutuksesta tutkintoon johtavaa oli noin 85 prosenttia.

Oppisopimuskoulutuksen laatua kehittänyt työryhmä jätti väliraportin huhtikuussa 2010. Siinä esitetään tavoitteiksi parantaa oppisopimuskoulutukseen liittyvien viranomaisvelvoitteiden hoitamista, yhdenmukaistaa käytäntöjä ja edistää laadukasta koulutuksen järjestämistä erityisesti työpaikalla tapahtuvaan koulutukseen liittyvien viranomaisvelvoitteiden osalta. Lisäksi halutaan lisätä oppisopimuskoulutuksen käyttökelpoisuutta ammatillisen koulutuksen yhtenä järjestämismuotona.

Vuonna 2010 oppisopimuskoulutuksen rahoitusjärjestelmän toimivuuden osalta on selvitetty mm. oman kustannuspohjan soveltamismahdollisuuksia ammatillisena

peruskoulutuksena järjestettävän oppisopimuskoulutuksen rahoitusperusteena. Lisäksi on selvitetty oppisopimuskoulutuksen järjestämiseen kohdistuvaa toiminnan ja talouden tarkastustoimintaa yksittäisten koulutuksen järjestäjien kohdalta. Erikseen selvitettiin kuljettajakoulutuksen yhteyksiä EU-direktiivin mukaiseen ammattipätevyyskoulutukseen.

Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluita. Opetuksessa voidaan poiketa lain tai asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään. Opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva kirjallinen suunnitelma. Sen avulla voidaan edistää tarkoituksenmukaisten opetuksellisten ratkaisujen ja tarvittavien tuki- ja kuntoutustoimenpiteiden sovittamista yhteen sekä toimiiin osallistuvien yhteistyötä.

Kaikki ammatillisen koulutuksen järjestämisluvan saaneet voivat järjestää erityisopetusta. Erityisopetuksen järjestäminen sitä tarvitseville opiskelijoille joko erillisissä tai integroiduissa ryhmissä ei edellytä erillistä lupaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on määrännyt erityisopetuksen järjestämisen erityiseksi koulutustehtäväksi eräille koulutuksen järjestäjille. Tällainen erityistehtävä on myönnetty seitsemälle koulutuksen järjestäjälle, lisäksi opiskelijamäärän osalta rajattu erityistehtävä erityisopetuksen järjestämiseksi on myönnetty viidelle koulutuksen järjestäjälle.

Ammatillisen erityisopetuksen opiskelijamäärä on kasvanut selkeästi 2000-luvulla. Vuonna 2010 kaikista ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista noin 20 800 oli erityisopetuksessa, joista ammattiopistoissa oli noin 16 400 ja ammatillisissa erityisoppilaitoksissa tai rajatun erityistehtävän saaneissa oppilaitoksissa yhteensä noin 4 400 opiskelijaa.

Ammatillisten perustutkintojen perusteet on uudistettu, uudistetut perusteet on otettu käyttöön vuosina 2008–2010. Tutkintojen työelämävastaavuutta ja yrittäjyyttä on vahvistettu. Tutkinto on mahdollista suorittaa työelämän edellyttämää ammattipätevyyttä tuottava tutkinnon osa kerrallaan, vaikka ensisijaisena tavoitteena on suorittaa koko tutkinto. Tämä helpottaa erityisopiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisten opintopolkujen rakentamiseen.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon kokoamisen vauhdittamishanke

Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon palvelukykyä vahvistetaan ammattiopistostrategian mukaisesti. Strategian mukaisesti pyritään muodostamaan riittävän vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta ammatillisen koulutuksen järjestämiselle alueilla ja eri alojen koulutuksessa, sekä lisäämään koulutuksen vaikuttavuutta

ja tehokkuutta. Keskeisinä tavoitteina ovat työvoiman saatavuuden turvaaminen, koulutuspalvelujen työelämävastaavuuden ja asiakassuuntautuneisuuden parantaminen, elinikäisen oppimisen ja yksilöllisten opintopolkujen edellytysten vahvistaminen sekä koulutuksen saavutettavuuden turvaaminen maan eri osissa ja molempien kieliryhmien tarpeet huomioon ottaen. Koulutuksen järjestäjistä muodostetaan etupäässä alueellisia tai muutoin vahvoja ammattiopistoja, joiden toiminta kattaa kaikki ammatillisen koulutuksen palvelut, kehittämistoiminnot ja opetusyksiköt. Pitkälle erikoistuneiden koulutuksen järjestäjien toiminta turvataan.

Vuodesta 2009 ammattiopistostrategian toimeenpanon tavoitteena on ollut edistää ammatillisen koulutuksen kehittämistä kokonaisuutena ja järjestäjaverkon kokoamista. Tavoitteena on muodostaa alueellisesti vahvempi ja vaikuttavampi ammattikoulutuksen järjestäjätverkko vuoteen 2012 mennessä. Opetusministeriö esitti 2.4.2009 suositukset ammatillisen koulutuksen järjestäjaverkon kokoamiseksi ja kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetussa laissa ammatillisen koulutuksen järjestäjältä edellytetyn 50 000 asukkaan väestöpohjavaatimuksen täyttämiseksi. Vuoden 2011 alussa ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjiä on yhteensä 139, joista 12 on kuntaa, 39 kuntayhtymää, 87 yksityistä yhteisöä tai säätiötä ja valtio.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjaverkon kehittämisen tavoitteet tukevat kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteita. Lain mukaan kuntien on ryhdyttävä toimenpiteisiin 50 000 asukkaan väestöpohjavaatimuksen toteuttamiseksi tekemällä kuntaliitoksia ja perustamalla kuntien yhteistoiminta-alueita. Ammatillisen koulutuksen vauhtihanke on sovitettu ajallisesti yhteen Paras-hankkeen kanssa. Ministeriön suositukset ovat väestöpohjavaatimusta pidemmälle meneviä. Paras-hankkeen käynnistyessä vuonna 2007 ammatillisen koulutuksen 23 kuntajärjestäjästä 15 kuntaa, ja 53 kuntayhtymäjärjestäjästä 15 kuntayhtymää ei täyttänyt puhtain edellyttämää 50 000 asukkaan väestöpohjavaatimusta. Vuoden 2011 alusta lukien ja siihen mennessä toteutuneiden sekä vireillä olevien fuusiosuunnitelmien mukaan vuoden 2012 alussa on enää kaksi kuntaa ja yksi kuntayhtymä jotka eivät vielä täytä väestöpohjavaatimusta. Opetus- ja kulttuuriministeriö tekee järjestäjaverkon kokoamisesta linjaukset alkuvuodesta 2011.

Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen ja yliopistojen taloudellisen sekä hallinnollisen aseman muutos

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen vauhdittamiseksi jatkettiin toimenpiteitä, joilla vahvistetaan koulutuksen ja tutkimuksen laatua, taataan kaikille opiskelijoille edellytykset laadultaan tasavertaiseen koulutukseen sekä turvataan koko korkeakoululaitoksen toimintakyky ja koulutuksen alueellinen saatavuus. Sivistyspoliittinen ministeriryhmä on hyväksynyt kannanoton korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen vauhdittamisesta. Tavoitteena on edelleen tiivistää korkeakouluverkkoa innovaatiotoiminnan vahvistamiseksi.

Vuoden 2010 alussa voimaan tulleella yliopistolalla lisättiin yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa. Samassa yhteydessä yliopistojen määrä väheni

kahdestakymmenestä 16:een. Uudistuksen yhteydessä valtio takasi yliopistojen riittävän perusrahoituksen, jonka kehitys on vuodesta 2011 alkaen sidottu kustannustason nousuun. Lisäksi valtio vahvisti yliopistojen pääomia riittävän maksuvalmiuden, vakavaraisuuden ja luottokelpoisuuden turvaamiseksi.

Tampereen ammattikorkeakoulu ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulu yhdistyivät vuoden 2010 alusta lukien Tampereen ammattikorkeakouluksi. Korkeakoulujen yhteistyörakenteet etenivät taideyliopistoja koskevan selvitystyön osalta sekä Kaakkois-Suomessa Kymenlaakson ja Mikkelin sekä Itä-Suomessa Pohjois-Karjalan ja Savonia-ammattikorkeakoulun tiivistyvän yhteistyön myötä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ammattikorkeakoulut tarkensivat vuosien 2010–2012 sopimuksia korkeakoulujen uusittujen strategioiden pohjalta. Voimavaroja kohdennettiin korkeakoulujen strategiaan painoaloihin. Rakenteellista kehittämistä tuettiin yliopistojen strategiarahoituksella ja ammattikorkeakoulujen hankerahoituksella.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmien uudistaminen aloitettiin. Ammattikorkeakoulujen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistamista koskeva selvitys sekä yliopistojen rahoitusmallin uudistamista koskevat tutkijaryhmien ehdotukset muodostavat jatkotyön perustan.

10.3 Ulkomaalaiset opiskelijat ja maahanmuuttajakoulutus

Ulkomaalaiset opiskelijat

Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden kokonaismäärä on viime vuosina lisääntynyt kaikilla sektoreilla.

Taulukko 12. Ulkomaalaiset opiskelijat tutkintoon johtavassa koulutuksessa 2005–2009

	2005	2006	2007	2008	2009
Ammatilliset oppilaitokset ¹⁾	5 231	5 703	6 455	7 120	7 963
Ammattikorkeakoulut	3 937	4 632	5 409	6 401	6 920
Yliopistot ²⁾	4 949	5 434	5 897	6 195	6 984
Yhteensä	16 122	17 775	19 768	19 716	21 867

1) Ammatillisten oppilaitosten ulkomaalaiset opiskelijat sisältävät sekä opetushallinnon alaisen että ei-opetushallinnon alaisen oppilaitos- ja oppisopimusmuotoisen ammatillisen peruskoulutuksen ulkomaalaiset opiskelijat (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame). Lukuun ei sisälly opetushallinnon alaisen koulutuksen kansainvälisen vaihdon opiskelijoita (vuonna 2009 yhteensä 2 425 opiskelijaa).

2) Yliopistojen opiskelijamääriin sisältyvät myös jatkotutkintoja suorittavat ulkomaalaiset.

Lähde: Tilastokeskus sekä CIMO

Vuonna 2009 lukiokoulutuksen opiskelijoista 3 424 oli ulkomaalaisia. Opetushallinnon alaisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa oli ulkomaalaisia opiskelijoita 6 442. Ammatillisessa peruskoulutuksessa heistä oli 4 722 ja oppisopimuskoulutuksessa

1 720. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen opiskelijoita oli ulkomaalaisia 2 546, heistä oppisopimuskoulutuksessa oli 895 opiskelijaa. Opetushallinnon alaisessa ammatillisessa koulutuksessa oli yhteensä 8 988 ulkomaalaista opiskelijaa (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame). Edelliseen vuoteen verrattuna määrä oli kasvanut noin 500 opiskelijalla.

Vuonna 2009 ammattikorkeakoulujen tutkintoon johtavassa koulutuksessa oli 6 920 (6 294 vuonna 2008) ulkomaalaista opiskelijaa, mikä vastaa 5,2 prosenttia kaikista opiskelijoista. Yliopistojen tutkintoon johtavassa koulutuksessa oli 6 984 (6 195 vuonna 2008) ulkomaalaista opiskelijaa. Ulkomaalaisista opiskelijoista valtaosa tuli Euroopasta (3 340) ja Aasiasta (2 400). Heistä tohtoritutkinto-opiskelijoita oli 2 150.

Maahanmuuttajien koulutus

Suomessa asuvalla oppivelvollisuusikäisellä maahanmuuttajalla on oikeus samaan perusopetukseen kuin suomalaisillakin. Perusopetuslain (628/1998) 5 §:n ja 7 §:n mukaan kunta ja opetuksen järjestämisluvan saaneet voivat järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta. Opetus on ryhmämuotoista ja tarkoitettu kuusivuotiaille ja oppivelvollisuusikäisille maahanmuuttajille. Perusopetukseen valmistavaa opetusta on laajennettu aiemmasta puolesta vuodesta (400–500 tuntia) lukuvuoden mittaiseksi (900–1000 tuntia). Laajennusta koskeva laki perusopetuslain muuttamisesta on astunut voimaan 1.8.2009 ja laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta on astunut voimaan 1.1.2009. Syksyllä 2009 perusasteen valmistavassa opetuksessa oli 2 070 oppilasta.

Maahanmuuttajaoppilaille, joiden suomen ja ruotsin kielen taidon ei arvioida kielitaidon osa-alueilla olevan äidinkielen tasoinen, voidaan opettaa suomi/ruotsi äidinkielenä -oppimäärän sijasta suomea tai ruotsia toisena kielenä. Vuoden 2010 alusta lähtien vieraskielisten oppilaiden suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetukseen ja heidän muun opetuksen tukemiseen heidän omalla äidinkielellään suoritetaan valtionavustusta kolmesta opetustunnista viikossa jokaista neljän oppilaan laskennallista ryhmää kohti. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen ja muun opetuksen tukeen ovat oikeutettuja ne vieraskieliset oppilaat, joiden perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettuun opetukseen osallistumisen aloittamisesta on kulu-
nut enintään kuusi vuotta.

Maahanmuuttajille voidaan mahdollisuuksien mukaan järjestää myös oppilaan oman äidinkielen opetusta. Vuoden 2010 alusta lähtien valtionavustusta suoritetaan kaksi opetustunnista viikossa jokaista neljän oppilaan laskennallista ryhmää kohti. Oppilaat voivat olla esiopetuksesta, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen eri luokka-asteilta, eri kunnista ja myös yksityisistä ja valtion kouluista. Vuonna 2008 omaa äidinkieltään opiskeli noin 12 200 oppilasta.

Maahanmuuttajille on vuodesta 1999 lähtien ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) nojalla järjestetty ammatillista peruskoulutusta varten valmistavaa koulutusta. Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille kielelliset, kulttuuriset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten.

Koulutuksen laajuus on 20–40 opintoviikkoa, josta opetushallituksen vahvistamien opetussuunnitelmien valtakunnallisten perusteiden mukaan kielellisten valmiuksien opintokokonaisuus on laajuudeltaan 10–20 opintoviikkoa. Koulutuksesta valmistuvien edellytyksiä jatko-opintoihin parantaa myös se, että kielten opetuksessa sovelletaan eurooppalaisen viitekehyksen mukaista kielitaidon tasojen kuvausasteikkoa. Vuonna 2010 maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa oli 1 570 opiskelijaa. Vuonna 2010 asianomainen koulutustehävä oli 54 järjestäjällä. Järjestäjien määrä on kasvanut vuosittain. Maahanmuuttajien valmistavan koulutuksen enimmäisopiskelijamäärää ei rajoiteta järjestämisluvassa, vaan opiskelijat sisältyvät ammatillisen peruskoulutuksen kokonaisopiskelijamääriin. Opetushallitus tekee joka toinen vuosi tilannekatsauksen maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavasta koulutuksesta. Viimeisin selvitys on tehty lukuvuodesta 2008–2009.

Selvitys maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttämisestä lukuvuonna 2008–2009 valmistui vuonna 2009. Selvitys maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ammatillisen peruskoulutuksen tilasta ja opetusjärjestelyistä lukuvuonna 2009–2010 valmistuu vuoden 2011 alkupuolella. Samassa yhteydessä on selvitetty myös sitä, miten koulutuksen järjestäjät ovat toiminnassaan huomioineet keskeyttämisselvityksessä vuonna 2009 esitettyjä toimenpide-ehdotuksia.

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen luvan saaneet koulutuksen järjestäjät voivat tarjota tätä koulutusta kokonaisopiskelijamääränsä puitteissa. Kokonaisopiskelijamäärää on vuosina 1999–2010 lisätty valmistavaan koulutukseen kohdennettuna lisäyksenä 840 opiskelijapaikalla. Vuoden 2010 ammatillisen peruskoulutuksen kokonaisopiskelijamäärälisäysten yhtenä perusteena oli myös valmistava koulutus.

Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen AKKU-johtoryhmä painotti toisessa väliraportissaan vuonna 2009 maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen koulutusta, neuvonta- ja ohjauspalveluja sekä maahanmuuttajataustaisen opetushenkilökunnan täydennyskoulutusta. Lisäksi siinä esitetään oppisopimustyyppisiä malleja laajennettavaksi työvoimapolitiisessa koulutuksessa (TOPPIS) ja maahanmuuttajien koulutuksessa.

Useat korkeakoulut ovat järjestäneet vuodesta 2009 lähtien suomalaiseseen koulutusjärjestelmään ja opetussuunnitelmakäytäntöön perehdyttävää koulutusta maahanmuuttajataustaisille opettajille sekä pätevöittävää koulutusta sellaisille maahanmuuttajille, joilla on lähtömaassa opettajan koulutus ja he ovat saaneet koulutuksesta rinnastamispäätöksen.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut järjestävät tutkintoon johtavaa koulutusta englannin kielellä, mikä helpottaa myös maahanmuuttajien opintojen käynnistymistä korkeakouluissa. Helsingin yliopistossa on käynnistetty mm. luokanopettajakoulutus maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Heille on vuosittain oma hakukiintiö. Myös Jyväskylän yliopistossa on vastaavasti järjestettyä opinto-ohjaajakoulutusta.

Vuodesta 2007 lähtien vapaan sivistystyön oppilaitoksille on osoitettu opintose-teliavustuksia niin, että oppilaitokset voivat jättää perimättä tai alentaa opintomak-suja kohderyhmiltä, joiden koulutusta halutaan aktivoida. Tällaisia kohderyhmiä ovat olleet maahanmuuttajat, työttömät, eläkeläiset ja opinnollista kuntoutusta tar-vitsevat. Opintose-teliavustusten määrä oli vuonna 2010 noin 2,8 miljoonaa euroa. Summalla voidaan alentaa tai jättää perimättä noin 20 000 henkilön opintomaksuja. Maahanmuuttajien osuus tästä on arviolta 15–20 prosenttia.

Vieraskielinen ammatillinen koulutus

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuoden 2010 loppuun mennessä myöntänyt amma-tillisen koulutuksen järjestäjille kaikkiaan 23 eri koulutustehtävää/lupaa vieraskie-liseen ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen järjestämiseksi. Lupia on myönnetty vuodesta 1999 lähtien mm työvoimatarpeen perusteella. Englannin-kielisiä ammatillisia perustutkintoja on mahdollista suorittaa yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan, luonnontieteiden alan, sosiaali-, terveys- ja liikunta- alan (sosiaali- ja terveysalan perustutkinto) sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksissa. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla on mahdolli-suus suorittaa perustutkinto venäjän kielellä. Lisäksi kuudella koulutuksen järjestä-jällä on lupa järjestää muuna kuin ammatillisena peruskoulutuksena järjestettävää kotitalousopetusta englannin kielellä. Yhdellä näistä järjestäjistä on lupa järjestää kotitalousopetusta myös venäjän kielellä ja yhdellä saksan kielellä.

10.4 Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen

Taulukossa 13 kuvataan ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa vuonna 2007 tutkinnon suorittaneiden työllistymistä ja muuta pääasi-allista toimintaa vuoden 2008 lopussa. Työllisten osuus korreloi voimakkaasti suo-ritetun tutkinnon tason kanssa. Toisen asteen ammatillisen perustutkinnon (opin-tosuunnitelmaperusteinen) suorittaneiden työllistyneiden osuus (65,0 %) oli huo-mattavasti alhaisempi ylemmän korkeakoulututkinnon yliopistoissa (85,6 %) suorit-taneisiin nähden. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden korkeaa jatkokoulu-tusosuutta verrattuna muihin koulutusmuotoihin ja -asteisiin selittää se, että perus-tutkinnon jälkeen ammattitaitoa voidaan syventää ammattitutkinnolla ja edelleen erikoisammattitutkinnolla tai hakeutumalla ammattikorkeakouluun.

Taulukko 13. Tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja jatko-opintoihin sijoittuminen ¹⁾

	2005	2006	2007	2008
Ammatillinen perustutkinto (opintosuunnitelmaperusteinen)				
- työllistyneet	61,4	62,6	66,0	65,0
- jatko-opintoihin siirtyneet	10,2	10,2	9,6	8,7
Ammatillinen perustutkinto (näyttötutkinto)				
- työllistyneet	77,1	79,6	83,2	82,1
- jatko-opintoihin siirtyneet	3,0	3,8	2,7	3,0
Ammattitutkinto				
- työllistyneet	81,0	82,8	85,4	85,0
- jatko-opintoihin siirtyneet	3,0	3,2	2,5	2,7
Erikoisammattitutkinto				
- työllistyneet	95,6	96,0	95,3	96,5
- jatko-opintoihin siirtyneet	0,5	0,9	0,7	0,5
Ammattikorkeakoulututkinto (nuorten koulutus)				
- työllistyneet	83,0	84,0	86,2	88,6
- jatko-opintoihin siirtyneet	4,6	4,5	3,8	3,4
Ammattikorkeakoulututkinto (aikuiskoulutus)				
- työllistyneet	91,0	90,9	91,5	93,3
- jatko-opintoihin siirtyneet	1,3	1,3	1,3	1,2
Ylempi korkeakoulututkinto				
- työllistyneet	84,2	84,9	85,0	85,6
- jatko-opintoihin siirtyneet	4,3	5,0	4,5	3,8
Tohtorintutkinto				
- työllistyneet	83,4	80,5	79,4	80,6
- maasta muuttaneet	7,1	8,3	9,5	8,2

1) Tilastokeskuksen työssäkäyntirekisteri kuvaa tarkasteluvuotta edeltävänä vuonna tutkinnon suorittaneiden työllistymisen ja jatko-opintoihin sijoittumisen tarkasteluvuoden lopussa. Työlliset opiskelijat lasketaan työllisiin.

Lähde: Tilastokeskus

Opiskelijoiden työssäkäynti

Opiskelijoiden työssäkäyntiä koskevat uusimmat Tilastokeskuksen kokoamat seurantatiedot ovat vuodelta 2008. Yli puolet tilastoinnin piirissä olevista yli 18-vuotiaista ammatillisen- ja korkeakoulutuksen opiskelijoista työskenteli. Työssäkäynti oli vuonna 2008 yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa yleisempää kuin aikaisemmin. Tilasto ei kuvaa yksinomaan opintojen ohessa suoritettua työssäkäyntiä, sillä tieto työllisyydestä huomioidaan kalenterivuoden viimeisen viikon tilanteen mukaan, myös lyhyet työsuhteet huomioiden. Lisäksi luvussa on mukana esimerkiksi tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen ja yliopistojen jatkotutkintokoulutuksen ohella työskentely.

Taulukko 14 Työssäkäyvien opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista 2005–2008

	2005	2006	2007	2008
Lukiokoulutus	30	29,8	32,3	32
Toisen asteen ammatillinen koulutus	56,2	58,6	62,1	62
Ammattikorkeakoulukoulutus	53,6	55,8	58,5	58
Yliopistokoulutus	57,5	59,1	60,9	67
Yhteensä	53,6	55,6	58,3	59

10.5 Aikuisväestön koulutuksen ja työllistymisen edistäminen

Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen (AKKU) valmistelu ja toimeenpano on edennyt hallituksen iltakoulun 23.4.2008 linjausten mukaisesti. Toimeenpanossa on edetty AKKU-johtoryhmän laatimien väliraporttien (OPM 2008:20 ja OPM 2009:11) ehdotusten pohjalta. Pääehdotukset koskevat ammatillista aikuiskoulutusta ja oppisopimuskoulutusta, korkeakoulutettujen täydennyskoulutusta, aikuisopiskelun etuuksia sekä aikuiskoulutusta koskevan yhteistyön vahvistamista uudessa aluehallinnossa. Lisäksi ehdotukset on otettu huomioon uudessa yliopistolaissa ja korkeakoulu-uudistuksen toimeenpanossa, aluehallintouudistusta koskevassa lainsäädännössä ja tulosoajauksessa, vuoden 2009 lisätalousarvioissa ja vuoden 2010 talousarvioissa.

Aikuiskoulutuksen etuuksia koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin AKKU-johtoryhmän ja sosiaaliturvan uudistamista pohtineen Sata-komitean linjausten mukaisesti siten, että työelämässä olevien ja työttömien aikuisopiskelua koskevia etuuksia selkiinnytettiin ja yhtenäistettiin. Työelämässä olevien koulutustuki läheni työttömyysturvaan ja nousi noin kolmanneksen verrattuna ennen lakimuutosta olevaan tasoon. Työttömien mahdollisuudet omaehtoiseen aikuiskoulutukseen työttömyysturvan tasoisella etuudella paranivat. Työttömiä koskevat uudistukset tulivat voimaan 1.1.2010 ja työelämässä olevien koulutustukea koskevat muutokset 1.8.2010.

Aikuiskoulutuksen tarjontaa on lisätty edelleen vuoden 2010 talousarviossa ja lisätalousarvioissa mm. taantuman vaikutusten lieventämiseksi ja AKKU-johtoryhmän ehdotusten toteuttamiseksi. Vuonna 2010 ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijamäärää on lisätty noin 3 500 opiskelijalla nuorten koulutukseen pääsyn turvaamiseksi, nuorisotyöttömyyden alentamiseksi ja nuorten syrjäytymiskehityksen ehkäisemiseksi. Lisäyksillä on voitu parantaa myös aikuisten pääsyä ammatilliseen koulutukseen. Vuoden 2010 I lisätalousarviossa oppisopimuskoulutuksen määrärahoja lisättiin 3,3 miljoonalla eurolla. Ammatillisen lisäkoulutuksen osuus oli 1 miljoonaa euroa (noin 340 oppisopimusta) ja peruskoulutuksen osuus 2,3 miljoonaa euroa (noin 900 oppisopimusta). Tavoitteena on taantuman vaikutusten lieventäminen

nuorten syrjäytymiskehityksen osalta sekä työssä olevan henkilöstön ohjaaminen koulutukseen vaihtoehtona lomautuksille ja irtisanomisille. Korkeakoulutettujen oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus aloitettiin vuonna 2009 noin 300 opiskelijalle (1 miljoonaa euroa) ja vuoden 2010 talousarviossa opiskelijavolyymi nostettiin 1 200 ja rahoitus 4 miljoonaan euroon.

Työelämän palvelu- ja kehittämistehtävään tarkoitettua rahoitusta lisättiin vuoden 2010 talousarviossa 5,5 milj. eurosta 6,5 milj. euroon. Avustusten jakaminen siirrettiin opetus- ja kulttuuriministeriöltä ELY-keskusten hoidettavaksi AKKU-johtoryhmän linjausten mukaisesti.

Näyttötutkinnot ja ammatillinen lisäkoulutus

Näyttötutkinto on aikuisväestöä varten kehitetty väylä ammatillisen tutkinnon suorittamiseen. Siihen voi osallistua riippumatta tavasta, jolla ammatillinen osaaminen on hankittu. Näyttötutkintona voidaan suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Ne ovat tarkoitettu ensisijassa aikuisille, useimmiten työssä käyvälle väestölle.

Vuonna 2009 ammatilliseen oppilaitosmuotoiseen aikuiskoulutukseen osallistui noin 71 800 opiskelijaa ja oppisopimuskoulutukseen yhteensä noin 36 750 opiskelijaa. Näyttötutkintoja suoritettiin vuonna 2009 kaikkiaan noin 32 800 tutkintoa. Edellä mainittujen tutkintojen lisäksi ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osia suoritettiin vuonna 2009 noin 8 500. Vuoden 2010 valtion talousarvion mukaan oppilaitosmuotoisessa lisäkoulutuksessa on 15 050 valtionosuuteen oikeutavaa opiskelijatyövuotta ja oppisopimusmuotoisessa lisäkoulutuksessa 29 150 oppisopimuspaikkaa.

Ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämislupaan on mahdollista sisällyttää työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä. Pysyvä tai määräaikainen työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä on myönnetty 96 ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäjälle. Järjestäjät, joilla on työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä, voivat hakea tehtävän toteuttamiseen hanke- ja kehittämisavustusta. Työelämän kehittämis- ja palvelutehtävään sekä toiminnan laadun kehittämiseen tarkoitettuja avustuksia jaettiin vuonna 2010 noin 6,5 miljoonaa euroa.

Aikuiskoulutustuki ja ammattitutkintostipendi

Aikuiskoulutustukea voi saada omaehtoiseen ammatilliseen koulutukseen osallistuva aikuisopiskelija, joka on työ- tai virkasuhteessa tai toimii yrittäjänä ja joka on ollut työnantajan palveluksessa tai toiminut yrittäjänä vähintään vuoden ennen tuettavan opiskelun alkua, on ollut työelämässä yhteensä vähintään viisi vuotta, jää palkattomalle opintovapaalle vähintään kahdeksi kuukaudeksi ja ei saa opiskeluun muuta tukea.

Aikuiskoulutustuki muodostuu perusosasta ja palkan perusteella määräytyvästä ansio-osasta. Aikuiskoulutustuen perusosa on 550 euroa kuukaudessa. Sen lisäksi maksetaan ansio-osaa. Ansio-osa on 45 prosenttia palkan ja perusosan erotuksesta.

Kun palkka on suurempi kuin 2 702 euroa kuukaudessa, ansio-osa ylittävältä osalta on 20 %. Tuen enimmäismäärä on enintään 90 % tuen perusteena olevasta palkasta ja tuki on verollista. Tuen toimeenpanosta huolehtii Koulutusrahasto. Aikuiskoulutustukeen oikeutetulla on myös mahdollisuus saada opintotukilain (65/1994) mukainen opintolainan valtiontakaus.

Aikuiskoulutustukea myönnetään tutkintoon johtavaan opiskeluun sekä ammatilliseen lisä- ja täydennyskoulutukseen julkisen viranomaisen alaisessa oppilaitoksessa. Vuoden 2010 aikana aikuiskoulutustukea maksettiin 8 852 opiskelijalle (vuonna 2008 opiskelijoita 7 754) yhteensä 42,6 miljoonaa euroa (vuonna 2008 yhteensä 30 miljoonaa euroa).

Koulutusrahasto myöntää ammattitutkintostipendejä kertakorvauksena ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon suorittamisesta näyttötutkintona. Verottoman stipendin suuruus on 365 euroa. Ammattitutkintostipendin myöntämisen edellytyksenä on, että henkilö on ollut työ- tai virkasuhteessa suomalaiseen työnantajaan yhteenlaskettuna vähintään viisi vuotta ennen tutkinnon suorittamista. Stipendin voi saada henkilö, joka on tutkintoa suorittaessaan alle 64-vuotias. Vuonna 2010 ammattitutkintostipendejä myönnettiin 23 907 henkilölle yhteensä 8,7 miljoonaa euroa.

Aikuisten koulutustason kohottamisohjelma (Noste-ohjelma)

Aikuisten koulutustason kohottamisohjelma (Noste) tarjosi vuosina 2003–2009 vailla toisen asteen koulutusta olevalle työssäkäyvälle 30–59-vuotiaalle aikuisväestölle ilmaisen ja opiskelua tukevan mahdollisuuden peruskouluopintojen ja toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittamiseen ja/tai tietoyhteiskuntataitojen parantamiseen. Ohjelman avulla oli mahdollista työn ohessa suorittaa ammatillisia tutkintoja tai tutkintojen osia tai tietokoneen ajokorttitutkintoja sekä saattaa loppuun kesken jääneitä peruskoulu- tai lukio-opintoja. Opiskelu tapahtui usein työpaikalla työssä oppien. Tutkinnot voitiin suorittaa osa kerrallaan mm. näyttötutkintoina.

Ohjelmaa rahoitettiin vuosien 2003–2007 talousarvion määrärahoilla, yhteensä 124,5 milj. euroa. Vuodesta 2008 lähtien budjettiin ei sisältynyt enää erillistä määrärahaa ohjelman toteuttamiseen. Koulutukset jatkuivat vuoteen 2010 asti vuoden 2007 budjettirahoituksella.

Noste-ohjelmassa aloittaneiden opiskelijoiden määrä oli kaikkiaan noin 25 700. Naisten osuus oli 53 %. Vuonna 2009 aloitti opiskelunsa enää 1 039 henkilöä, joista naisia oli 582. Työttömien osuus vuonna 2009 aloittaneista oli 14 %. Tutkintoja ja osatutkintoja, mukaan luettuna tietotekniikan ajokorttitutkinnot, suoritettiin vuosien 2003–2009 aikana kaikkiaan noin 19 600. Noste-rahoituksella vuonna 2009 aloitettuja koulutuksia jatkui vielä vuonna 2010 muilla rahoitusmuodoilla ja tutkintoon valmistuttiin Noste-ohjelmakauden päättymisen jälkeen. Noste-ohjelman on arvioitu vaikuttaneen myös koulutuksen järjestäjien toimintamalleihin. Ohjelman

aikana kehitettiin mm. hakevaa toimintaa, opintojen henkilökohtaistamista ja muita yksilöllisiä tuki- ja ohjaustoimia.

10.6 Koulutukseen ja työmarkkinoille siirtymisen nopeuttaminen

Nuorten koulutustakuu

Nuorten koulutustakuun tavoitteeksi asetettiin vuonna 2003, että vähintään 96 % peruskoulun päättävistä aloittaa samana vuonna lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa vuonna 2008. Tavoitetta asetettaessa käytettävissä oli tiedot vuonna 2001 perusopetuksen päättäneiden osalta. Tuolloin välittömästi jatkavien osuus oli 93,2 %. Osuus kasvoi tasaisesti vuoteen 2005 asti, mutta putosi vuonna 2006 lähtövuoden tasolle. Osuus on noussut hieman vuosina 2007 ja 2008. Lukiokoulutukseen sijoittuneiden määrä on vähentynyt ja ammatilliseen koulutukseen sijoittuneiden määrä kasvanut.

Taulukko 15. Perusopetuksen päättäneiden välitön sijoittuminen koulutukseen (%)

	2005	2006	2007	2008
Ammatilliseen koulutukseen sijoittuneet yhteensä (%)	40,7	41,9	42,9	44,2
- perustutkintoon johtava koulutus	39,4	40,1	40,7	41,9
- valmistavat koulutukset	1,3	1,8	2,2	2,3
Lukiokoulutukseen sijoittuneet (%)	53,3	51,1	50,8	50,6
Perusopetuksen lisäopetukseen sijoittuneet yhteensä (%)	3,0	2,5	2,5	2,5
- peruskouluissa	2,5	2,0	2,0	2,0
- kansanopistoissa ¹⁾	0,5	0,5	0,5	0,5
Tutkintoon johtavat koulutukset yhteensä (%)	92,7	91,2	91,5	92,5
Lisäopetus ja valmistavat koulutukset yhteensä (%)	4,3	4,3	4,7	4,8
Yhteensä (%)	97,0	95,5	96,2	97,3

Vuosien 2005-2008 tiedot ovat arvioita.

Lähde: Tilastokeskus

Opintojen keskeyttämisen vähentäminen

Syrjäytymisen vähentämiseksi ja koulutusjärjestelmän tehokkuuden kasvattamiseksi parannetaan kaikkien koulutusasteiden läpäisyä ja vähennetään keskeyttämistä. Hallitus on talousarvioesityksessään vuodelle 2011 sitoutunut opintojen nopeuttamiseen ja koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen opetus- ja kulttuuriministeriön opintojen nopeuttamistyöryhmän työn mukaisesti.

Työssäoppiminen

Työssäoppiminen on ammatilliseen peruskoulutukseen kiinteästi kuuluva opintojen osa. Siinä osa tutkinnon tavoitteista opitaan työpaikalla. Työssäoppimisen tavoitteena on lisätä koulutuksen työelämävastaavuutta ja edistää nuorten työllistymistä sekä lisätä työelämä tietoutta. Työssäoppiminen on kattanut koko ammatillisen peruskoulutuksen syksystä 2001 alkaen. Vähintään 20 opintoviikon laajuinen työssäoppiminen sisältyy kaikkiin ammatillisen peruskoulutuksena toteutettaviin tutkintoihin. Vuonna 2008 aloitettiin laajennetun työssäoppimisen kokeilut, joilla haetaan uusia tapoja toteuttaa työpaikoilla tapahtuvaa opetusta. Työssäoppimisjaksoille osallistui vuonna 2010 arviolta noin 100 000 ammatillisen perustutkinnon opiskelijaa.

Työssäoppimisen ja laajemmin koko työpaikalla tapahtuvan oppimisen vahvistamiseksi on vuosille 2007–2013 ajoittuvan ESR-ohjelmakauden Osajana työmarkkinoille -kehittämisohjelmaan sisällytetty työpaikkaohjaajakoulutuksen, opettajien työelämäjaksoiden ja työssäoppimisen kehittämishankkeiden mukaisia toimenpiteitä.

ESR-ohjelmissa on koulutettu noin 28 000 työpaikkaohjaajaa ja noin 5 300 opettajaa. Työelämäjaksolla opetusalan työpaikkoihin ja -tehtäviin on perehtynyt yli 2 000 opettajaa. Opettajien täydennyskoulutus on toteutettu kansallisella rahoituksella talousarvion puitteissa. Vuonna 2010 työelämäosaamisen kehittämisen koulutukseen osallistui 1 135 ammatillisen peruskoulutuksen opettajaa.

Ammatillisesta koulutuksesta työelämään siirtymisen tukitoimet

Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoituksella järjestäjiä kannustetaan toimiin, jotka tähtäävät tutkinnon suorittaneiden nopeaan työllistymiseen tai jatkoopintoihin sijoittumiseen, koulutuksen laadun parantamiseen sekä koulutuksen keskeyttämisen vähenemiseen. Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden jatkuvaan parantamiseen kannustetaan myös ammatillisen koulutuksen laatupalkintojen avulla. Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoitusjärjestelmän kehittämistä on edelleen jatkettu opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosille 2007–2012 tavoitteiden mukaisesti. Ammatillisen peruskoulutuksen uudistunut tulosrahoitusjärjestelmä otettiin käyttöön vuodesta 2011 alkaen.

ESR-ohjelmakauden 2000–2006 aikana pilotoitiin 20 ammatillisen oppilaitoksen yhteydessä ura- ja rekrytointipalveluja. Pilottien tarkoituksena oli tehostaa ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien ohjaus- ja työllistymispalvelujen saantia yhteistyössä työviranomaisten ja elinkeinoelämän kanssa. Piloteissa saatuja kokemuksia on hyödynnetty yleisesti ja toimintaa laajennettu. Monilla paikkakunnilla on

kehitetty nuorten osallisuutta ja sijoittumista tukevia palvelujärjestelmiä ja perustettu ohjauspisteitä. Tälle toiminnalle tunnusomaista on moniammatillinen yhteistyö opetus- ja työviranomaisten sekä sosiaali- ja terveystoimen kesken. Kuluvalla ESR-ohjelmakaudella 2007–2013 tukitoimia on kohdennettu koulutuksen nivelvaiheiden yhteistyöhön, keskeyttämisen ehkäisyyn sekä erityisryhmien opiskelun ja elämänhallintataitojen parantamiseen. Toimien tavoitteena on tehostaa tutkintojen suorittamista.

Ammattiosaamisen näytöt

Ammattiosaamisen näytöillä arvioidaan opiskelijan ammatillinen osaaminen. Näyttöjen tavoitteena on parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta – erityisesti koulutuksen työelämälähtöisyyttä – sekä edistää opiskelijoiden siirtymistä koulutuksesta työelämään.

Vuonna 2010 ammatillisen koulutuksen järjestäjiä tuettiin ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönottoa edistävillä avustuksilla sekä kouluttamalla opettajia ja työpaikkaohjaajia opiskelija-arvioinnista. Kaikkien ammatillisten perustutkintojen perusteet on tarkistettu Opetushallituksessa vuosina 2008–2010. Vuonna 2010 tarkistettiin 30 perustutkinnon perusteet. Uudet tutkinnon perusteet on otettu käyttöön viimeistään 1.8.2010 jälkeen alkavassa koulutuksessa. Ammattiosaamisen näyttöjen perusteet on liitetty osaksi tutkinnon perusteita.

Vuonna 2010 jatkettiin ammattiosaamisen näyttöihin perustuvan oppimistulosten seuranta-arvioinnin kehittämistä ja tuettiin koulutuksen järjestäjiä seurantatiedon hyödyntämisessä. Oppimistulostietojen tuottaminen ammattiosaamisen näytöistä saatettiin päätökseen kahdessa perustutkinnossa ja tietojen keräämistä jatkettiin kolmessa ammatillisessa perustutkinnossa. Oppimistulostietojen kokoamista laajennettiin kolmeen uuteen perustutkintoon. Lisäksi tehtiin esiselvitys sähköisen ammatillisen koulutuksen oppimistulosten seuranta- ja palautejärjestelmän kehittämisen pohjaksi.

Koulutuksen arviointineuvosto julkaisi 29.2.2010 ammattiosaamisen näytön toteutuksen arvioinnin. Loppuraporttiin sisältyviä kehittämissuhteita on hyödynnetty ammattiosaamisen näyttöjen edelleen kehittämisessä.

Valtakunnallisessa Osaajana työmarkkinoille -kehittämissuhteessa parannetaan opettajien työelämäosaamista mm. opettajien työelämäjaksojen avulla. Lisäksi siinä koulutetaan työpaikkaohjaajia ja vahvistetaan työelämäyhteistyön verkostoja ammatillisessa koulutuksessa. Vuonna 2010 Opetushallitus rahoitti yhteensä 22 ammatilliseen koulutukseen suuntautunutta hanketta. Hankkeet on valittu niin, että ne tukevat ajankohtaista ammatillisen koulutuksen kehittämistä mm. opiskelijan arviointia ammattiosaamisen näytöillä.

Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö

Nuorten työpajatoiminnan tavoitteena on tukea nuoren sosiaalista kasvua, vahvistaa nuoren elämäntaitoja, estää syrjäytymistä ja ohjata nuorta koulutukseen sekä

työmarkkinoille. Työpajoissa nuoret työskentelevät yleisimmin kuuden kuukauden ajan. Työpajalla nuori voi olla myös työharjoittelussa tai -kokeilussa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai oppisopimuskoulutuksessa. Työpajatoiminta pyrkii osaltaan vastaamaan nuorten elämän nivelvaiheiden tukitarpeisiin.

Vuonna 2009 työpajatoiminta tavoitti kaikkiaan noin 18 300 henkilöä, joista alle 29-vuotiaita nuoria oli 11 300 ja alle 25-vuotiaita 9 400 henkilöä. Määrä nousi vuoteen 2008 verrattuna yli 2 500 nuorella. Pajatoiminta tavoitti vuoden aikana 26 % kohderyhmästä.

Vuonna 2009 työpajalle ohjatuista nuorista 57 % tuli työhallinnon kautta, koulutuksen järjestäjien kautta 12 %, Kelan, sosiaalitoimen, mielenterveys- ja muiden palvelujen kautta 15 %, etsivän työn kautta 4,5 % ja suoraan pajalle 5 %. Ilman viranomaisen lähetettä eli etsivän nuorisotyön kautta ja oma-aloitteisesti pajalle tulleita nuoria oli yhteensä lähes 10 %.

Vuonna 2009 työpajanuorista 66 % oli peruskoulun päättötodistus tai keskeytynyt peruskoulu, lukion oppimäärän suorittaneita oli yli 7 %, toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneita oli lähes 25 %. Nuorten työpajatoiminta tavoittaa hyvin ne nuoret, joilta puuttuu ammatillinen koulutus; vuonna 2009 tällaisia nuoria pajalaisia oli 73 %, joista 8 % suorittaa vielä oppivelvollisuutta.

Valtionavulla tuettujen nuorten työpajojen lukumäärä on vakiintunut noin 180 kuntaliitoksista riippumatta. Alueellinen yhteistyö on lisääntynyt pajojen välillä. Toiminta kattaa 80 % Suomen kunnista. Suurin osa työpajoista kuuluu kuntaorganisaatioon, yli puolet kuuluu nuorisotoimesta vastaavalle hallinnonalalle. Pääosin toimintaa ylläpidetään eri lähteistä saatavalla toiminta- tai projektirahoituksella (TEM, OKM, ESR-ohjelma, RAY, kunnat). Yli sektorirajojen toimivalla viranomaisyhteistyöllä on suuri merkitys toiminnan onnistumiseen. Monialainen ja tavoitteellinen tiimityö sekä tekemällä oppiminen ovat työpajoilla yleisimmin käytettyjä menetelmiä.

Työpajoista 64 prosentilla on hallinnollinen päätös toiminnan vakinaistamisesta. Toiminnan kestolla mitattaessa (vähintään 10 vuotta yhtäjaksoisesti) vuonna 2009 nuorten työpajatoiminnan vakinaisuusaste oli 85 %. Työpajatoiminta työllistää vuosittain lähes 1 500 työpajavalmentajaa, joista vakinaisia on noin vajaa 1 100 henkilöä, projektirahoituksella palkattuja on 195 henkilöä ja tukityöllistettyjä noin 200 henkilöä. Myös Onnistuvat Opit -projekti edesauttoi työpajatoiminnan vakinaistumista.

Nuorten sijoittumista työpajajakson jälkeen seurataan vuosittain. Vuonna 2009 nuorista myönteisesti sijoittui 75 % (koulutukseen, työhön, muuhun aktiivitoimintapiteeseen tai jatkoi työpajalla) ja 25 % nuorista jäi työttömäksi, keskeytti tai erotettiin työpajalta. Myönteisesti sijoittuneiden osuus on pysynyt samansuuruisena vuodesta 2007 alkaen. Monet nuorista kokevat työpajajakson auttavan heitä hallitsemaan aikaisempaa paremmin elämäänsä, lisäämään koulutus- ja työelämävalmiuksia sekä selkiyttämään tulevaisuuden tavoitteitaan.

Vuosina 2008–2010 toteutettu etsivä nuorisotyö paransi mm. työpajatoiminnan mahdollisuuksia tavoittaa niitä tukea tarvitsevia nuoria, jotka eivät oma-aloitteisesti tavoita julkisen sektorin palveluja. Tähän tarkoitukseen vuosina 2008–2009

osoitettiin yhteensä 5 miljoonaa euroa. Vuonna 2010 määräraha oli lähes 6,9 miljoonaa euroa. Vuonna 2009 etsivä nuorisotyö oli kontaktissa 8 200 nuoreen, joista pidempi asiakkuus oli 3 363 nuorella. Etsivä työ on luonteeltaan non-stop -toimintaa, joten nuorista saatettiin muihin palveluihin 70 % eli 2 323 nuorta ohjattiin 7 887 eri toimenpiteeseen. Nuoret saavat keskimäärin 3,4 eri palvelua/nuori Vuonna 2009 toiminta kattoi 132 kuntaa ja vuonna 2010 toiminta laajeni 192 kuntaan. Vuonna 2009 etsivää työtä teki noin 120 henkilöä ja vuonna 2010 valtioapua haettiin yhteensä 230 työntekijän palkkaukseen. Etsivää nuorisotyötä koskeva laki (693/2010) tuli voimaan vuoden 2010 alussa.

Opetusministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön yhteinen aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen toimenpideohjelman toimeenpano

Vuoden 2010 aikana jatkui opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön kokoama toimenpideohjelma työministeriössä vuonna 2006 laaditun suunnitelman pohjalta (TM 2006:365). Ministeriöiden yhteinen koordinaatio- ja seurantaryhmä ohjasi ja linjasi käynnissä olevaa ”Osuvuutta ja kysyntälähtöisyyttä aikuisopiskeluun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluilla” (TNO-palvelut) kehittämisohjelmaa. Vuonna 2009 laadittu kehittämisohjelman strategia ja vuonna 2010 laadittu viestintästrategia mahdollistavat toiminnan juurruttamisen ja hankkeiden tulosten hyödyntämisen. Vuonna 2010 valmistui kehittämisohjelman vuosien 2009–2010 arviointi.

Kehittämisohjelman mukaan Suomessa on vuonna 2014 elinikäiseen oppimiseen ja ohjaukseen perustuva, hallinnonrajat ylittävä moniammatillinen tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden (TNO) kokonaisuus, joka vastaa aikuisten ja työelämän tarpeisiin. Palvelut ovat asiakaslähtöisiä (henkilöiden ja yritysten tarpeet huomioivia), monikanavaisia ja helposti saavutettavia.

Kehittämisohjelman pääasiallisina rahoittajaviranomaisina toimivat TEM ja Kaakois-Suomen ELY-keskus. Kehittämisohjelmassa on viisi valtakunnallista ja noin 30 alueellista hanketta. Hankkeilla on yhteinen portaali (www.opinovi.fi). Valtakunnallisia hankkeita ovat 1. Aikuisohjauksen koordinaatioprojekti, joka tukee kehittämisohjelman projekteja ja hankkeita sekä kerää hyviä käytäntöjä, 2. LAITURI -projekti tukee alueellisten TNO-palveluiden alueellista kehittämistyötä, 3. ERKKERI -projekti kehittää ja tarjoaa ohjauskoulutusta aikuisten ohjaustyössä oleville henkilöille eri organisaatiossa, 4. STUDIO -projekti lisää aikuiskouluttajien pedagogisia ja ohjauksellisia taitoja, 5. NUOVE -hankkeessa kehitetään sähköisiä neuvonta- ja ohjauspalveluita sekä vahvistetaan ohjaavan henkilöstön osaamista. Hankkeen tuloksia hyödynnetään myös valtiovarainministeriön SADe -ohjelmassa Oppijan verkkopalvelukokonaisuuden kehittämisessä.

Suomi osallistuu aktiivisesti myös eurooppalaisen Elinikäisen ohjauksen toimintapoliittisen verkoston toimintaan. Toiminnan pohjalta käynnistettiin vuonna 2010 OKM:n ja TEM:n yhteistyönä elinikäisen ohjauksen strategian valmistelu.

Korkeakouluopintoihin sijoittumisen edistäminen

Hallitusohjelman mukaisesti opiskelijoiden siirtymäaika toiselta asteelta korkeakoulutukseen lyhennetään mm. uudistamalla korkeakoulutuksen rakenteita ja opiskelijavalintaprosesseja. Opetusministeriön asettaman koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamisen nopeuttamista pohtineen työryhmän ehdotukset valmisuivat maaliskuussa 2010. Ensimmäistä opiskelupaikkaa korkeakouluissa hakevien asemaa parannetaan merkittävästi. Ylioppilastutkinnon ja ammatillisen perustutkinnon painoarvoa opiskelijavalinnoissa lisätään. Opiskelijat valitaan nykyistä laajempiin kokonaisuuksiin, jolloin korkeakoulujen hakukohteiden määrä pienenee ja tarjonta on entistä selkeämpi. Ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat valitaan omana hakijaryhmänä.

Korkeakoulujen yhteinen sähköinen hakujärjestelmä otetaan käyttöön vuonna 2013. Opiskelijavalintojen ja korkeakoulujen sähköisen hakujärjestelmän kehittämiseksi on asetettu kaksi työryhmää. Korkeakoulujen haku- ja valintajärjestelmien kehittämiseen on varattu yhteensä 5 miljoonaa euroa vuosille 2010–2013.

Opintojen ohjausta kehitetään toisen asteen koulutuksessa. Lukion opinto-ohjauksen kehittämiseksi on käynnistetty pilottihankkeita, joiden tarkoituksena on kehittää opiskelijoiden henkilökohtaista ohjausta. Rahoitusta kehittämishankkeille on myönnetty 12 koulutuksen järjestäjälle. Jokaiselle lukio-opiskelijalle laaditaan jatko-opintoihin orientoiva henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma. Tavoitteena on pilottien aikana kehittää toimiva ohjausmalli lukioden, korkeakoulujen, työvoimaviranomaisten ja työelämän kesken. Opinto-ohjaajakoulutuksessa käynnistetään määräraikainen lisäkoulutusohjelma vuonna 2011.

Korkeakouluopintojen edistäminen

Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamisen nopeuttamista pohtinut työryhmä ehdotti opintoprosessien tehostamiseksi ja opiskelukyvyn parantamiseksi mm. korkeakoulujen koko lukuvuosien nykyistä parempaa hyödyntämistä ja ryhmäytymistä edistävien opetusjärjestelyjen kehittämistä. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitus tulisi kytkeä tiiviimmin tutkinnon suoritus aikaan ja suoritettuihin opintopisteisiin. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmien uudistaminen aloitettiin. Ammattikorkeakoulujen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistamista koskeva selvitys sekä yliopistojen rahoitusmallin uudistamista koskevat tutkijaryhmien ehdotukset muodostavat perustan jatkotyölle.

ESR-rahoitusta on suunnattu korkeakouluopintojen vauhdittamiseen, työharjoittelun kehittämiseen sekä työmarkkinoille siirtymisen nopeuttamiseen. Tarkoituksena on tuottaa koko korkeakoulukenttää palvelevia pysyviä ratkaisuja, jotka integroituvat osaksi korkeakoulujen normaalia toimintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan valtakunnallisessa ESR-kehittämisohjelmassa Osajana työmarkkinoille (Toimintalinja 3) toteutetaan vuosina 2009–2013 kaksi laajaa hanketta, joiden tarkoituksena on korkeakouluopintojen aikaisen harjoittelun

edellytysten parantaminen. Vuosina 2009–2012 toteutettava VALOA-hanke edistää ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden työllistymistä. Vuosina 2010–2013 toteutettava Lähde työelämään -hankkeessa rakennetaan korkeakoulujen valtakunnallinen työelämäyhteistyöverkosto.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut vuosina 2009–2010 korkeakouluopiskelijoiden opiskelukykyä edistäviä hankkeita. Hankkeissa kartoitettiin ja koottiin opiskelukykyä edistäviä hyviä käytäntöjä ja laadittiin suositukset opiskeluvyön edistämiseksi korkeakoulu yhteisöissä. Tavoitteena on ollut opintojen etenemisen ja sujuvuuden tukeminen, opiskeluongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen tunnistaminen sekä opiskelukykytoiminnan levittäminen. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus laati Opiskelijan ammattikorkeakoulu 2010 -tutkimuksen ammattikorkeakouluopiskelijoiden koulutuspoluista, koulutuksen laadusta ja opiskeluvyydestä.

Opintotuki

Opintorahan ja sairauspäivärahan yhteensovitus muuttui 1.8.2010 lukien. Muutoksen tarkoituksena on selkeyttää opiskelijan toimeentuloturva ja kannustaa opiskelijaa hakemaan hänen tilanteeseensa tarkoitettua ensisijaista etuutta sekä korjata nykykäytäntöön liittyviä epäkohtia.

Hallituksen politiikkariihessä asettaman työurien pidentämistavoitteen edistämiseksi 2.3.2009 asetettu opintotuen kehittämisen johtoryhmä luovutti elokuussa 2010 korkeakouluopiskelijoiden edistymisen seurannan ja toisen asteen opintotuen ja opiskelijoiden asumisen tukemisen kehittämislinjaukset.

Hallitus antoi esityksen laeiksi opintotukilain sekä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta käsiteltäväksi valtion vuoden 2011 talousarvion yhteydessä.

Hallituksen esityksen mukaisesti 1.8.2011 lukien opintotuen myöntämiskäytäntö muuttuu korkeakoulujen kaksiportaisen tutkintorakenteen mukaiseksi, opintojen edistymisen seurantaan tehostetaan sekä opintotuen riittävyys paranee: harjoittelupalkan tai oppilaitoksen maksaman apurahan perusteella tehtävä erillinen tarveharkinta poistuu, lainatakauksen myönnetään korkeakouluopiskelijalle nykyistä automaattisemmin, lukiolaisten lainatakaus oikeus laajenee, ulkomailla opiskelevien lainatakaus nousee 160 eurolla ja korkoavustuksen tuloajat nousevat 54 prosentilla. Lisäksi asumislisäkuukausi lasketaan tukiaikaan ja jatko-opintojen tukiaikaa rajataan. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden oikeus koulumatkatukeen laajenee.

Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen määrä päätettiin nostaa 10 sentillä aterialaajien ja muulla kuin korkeakoulujen tiloissa sijaitsevan opiskelijaravintolan pitäjälle maksettavaa ylimääräistä avustusta 16 senttiä aterialaajien 1.1.2011 lukien. Opintotuki ja ateriakorvaus edistävät mahdollisuuksia opiskella päätoimisesti ja siten sillä on välillisesti vaikutuksia työvoiman saatavuuteen.

10.7 Työllisyys- ja talousvaikutukset kulttuurissa ja vapaa-aika-aloilla

Kulttuurin arvonlisäys ja työllistävyys

Kulttuurialojen vaikutus työllisyyteen ja talouteen on merkittävä. Kulttuurin arvonlisäyksestä merkittävä osuus syntyy joukkoviestinnän alueella. Sen BKT-osuus oli 1,7 prosenttia.

Kulttuurin talous keskittyy voimakkaasti pääkaupunkiseudulle. Erityisesti audiovisuaaliset ja muotoilualat sekä perinteiset painetun joukkotiedotuksen isot toimintayksiköt ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle. Myös maakunnissa kulttuurin toimialat keskittyvät isoimpiin kaupunkeihin.

Vuonna 2008 kulttuurin toimialoilla työskenteli eri ammateissa yhteensä 108 000 henkilöä. Määrä oli 4,3 prosenttia Suomen koko työllisestä työvoimasta. Vuosina 2004–2008 toimialoille syntyi 9 200 uutta työpaikkaa.

Kulttuurialan koulutus ja työllistyminen

Kulttuurialan koulutustarjonta oli nuorten koulutuksen uusien opiskelijoiden määrällä mitattuna vuonna 2008 yhteensä 7 486 aloittajaa. Ammatillisen peruskoulutuksen aloittajia oli noin 3 686, ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen aloittajia noin 2 268 ja yliopistokoulutuksen aloittajia 1 532. Tutkintoja suoritettiin kulttuurialoilla ammatillisessa peruskoulutuksessa 2 558 ja ammattikorkeakoulutuksessa 1 959. Yliopistojen ylempiä korkeakoulututkintoja suoritetaan kulttuurialalla vuositasolla noin 1 200.

Kulttuurialan koulutuksen saaneita 15–74-vuotiaasta väestöstä oli vuonna 2008 yhteensä noin 85 000 henkilöä. Kasvu vuodesta 2002 (67 000) vuoteen 2008 oli noin 40 %. Samana aikana vastaavan ikäisen tutkinnon suorittaneen työvoiman kokonaismäärämäärä kasvoi noin 19 % kaikki alat huomioiden. Työvoimaan kuuluvia näistä alalle koulutetuista oli vuonna 2008 noin 66 900. Kulttuurialaan luettaisiin taiteiden lisäksi viestintä- ja informaatioala sekä kulttuurin ja taiteen tutkimus.

Kulttuurialan tutkinnon suorittaneiden työttömyys on korkeampi kuin koulutetun työvoiman työttömyys keskimäärin. Työttömyystilanne vaihtelee huomattavasti eri taiteenalojen ja suoritettujen tutkintojen tasojen välillä. Vuoden 2009 lopussa kulttuurialan yliopistokoulutuksen saaneilla työttömyys oli 7,4 %, ammatikorkeakoulututkinnon suorittaneilla 11,1 % ja ammatillisen tutkinnon (mukaan lukien vanha opistoaste) suorittaneilla 13,8 %. Kulttuurialoilta paras työllisyystilanne on musiikin koulutuksen saaneilla, joiden työttömyys on lähellä kaikkien alojen keskiarvoja niin ammatillisen, kuin korkeakoulututkinnon suorittaneillaakin. Yliopistokoulutuksen osalta erityisesti viestinnän ja informaatiotieteiden koulutuksen saaneiden tilanne on varsin hyvä, samoin kuin ammatillisessa koulutuksessa teatterin- ja tanssin koulutuksen saaneilla. Kaikkein heikoin tilanne on kuvataiteessa kaikilla koulutusasteilla, jossa työttöminä on joka neljäs tai joka viides koulutusasteesta riippuen.

Valtioneuvoston vuosille 2007–2012 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on asetettu koulutustarjonnan aloittajatavoitteet vuodelle 2012. Vuoden 2009 lopussa suoritettun kehittämissuunnitelman väliarvioinnon mukaan kulttuuri- ja virkistystoiminnan toimialan työllisyyden arvioidaan kasvavan edelleen maltillisesti ja samaan aikaan todettiin kulttuurialan koulutuksen nykyinen tarjonta ylimitoitetuksi. Ylikoulutusongelmia on erityisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa. Ylikoulutusta on eniten käsityön sekä viestintä- ja informaatiotieteiden aloilla.

Kulttuurialan työllistämishankkeet

Taiteellista ja muuta luovaa työtä sekä kulttuurialojen toimintaedellytyksiä on vahvistettu hallitusohjelman mukaisesti määrärahoja lisäämällä. Tohtori Tarja Cronberg on kiinnittänyt huomiota taiteen ja kulttuurin työllistävään vaikutukseen opetus- ja kulttuuriministeriön tilaamassa selvityksessä, joka koski luovan työn tekijöiden toimeentuloedellytysten parantamista. Selvityksen mukaan suomalaistaiteilijat elävät taiteestaan vain 50 -prosenttisesti, kun muissa pohjoismaissa vastaava luku on 70 prosenttia. Työttömyysturva, sosiaaliturva ja verotus kohdentuvat selvityshenkilön mukaan taiteilijoihin epäoikeudenmukaisesti ja epätasa-arvoisesti. Cronbergin ehdotusten pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt hallinnonalojen välisen yhteistyön taiteen ja kulttuurin toimijoiden toimeentuloa ja työllisyyttä edistävien toimenpiteiden toteuttamiseksi. Samoin on käynnistetty yhteistyö taiteen ja muun työelämän vuorovaikutuksen edistämiseksi. Tavoitteena on lisätä työhyvinvointia ja pidentää työuria.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimalla ESR-osarahoitteisella luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelman toimenpiteillä pyritään vahvistamaan alan työllisyyttä. Ohjelma tähtää tuotekehitys- ja innovaatiotoiminnan edistämiseen, liiketoiminta- ja yrittäjäosaamisen vahvistamiseen, tuottaja- ja manageritaitojen lisäämiseen sekä tietoperustan ja ennakkoinnin kehittämiseen. Kehittämisohjelmassa aloittaneita henkilöitä oli joulukuun lopussa yhteensä yli 2 100 ja yrityksiä oli mukana lähes 500. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimista valtakunnallinen ESR-kehittämisohjelmista myös Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana 2007–2013 -ohjelma sekä Innovaatio- ja osaamisjärjestelmien kehittämisen ohjelma tuottavat kulttuuri- ja liikunta-aloille työllisyysvaikutuksia.

Valtion ensimmäisessä lisätalousarviossa vuodelle 2010 myönnettiin nuorten työllisyyttä edistäviin toimiin veikkausvoittovaroista taiteeseen ja kulttuuriin yhteensä 11,5 miljoonaa euroa. Tästä summasta 3,1 miljoonalla eurolla työllistettiin nuoria taiteilijoita ja muita luovan työn tekijöitä eri organisaatioihin, kolmannelle sektorille sekä välittäjätoiminnan tehtäviin. Osa tästä määrärahasta (2,3 miljoonaa euroa) asetettiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten käyttöön em. tarkoituksiin ja osan (noin 810 000 euroa) myönsi opetus- ja kulttuuriministeriö nuorten työllistämiseksi välittäjätoiminnan tehtäviin. Vuonna 2010 alkaneiden hankkeiden tavoitteena on työllistää noin 260 nuorta.

Nuorten taiteilijoiden ja kulttuuri- ja sosiaalialan ammattilaisten työllistäminen kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittämiseen oli vuoden 2010 lisätalousarviossa yhden miljoonan euron määräraha, jolla on mahdollista työllistää noin 110 nuorta kuuden kuukauden työllistymisjaksoille. Tuki kohdennetaan alueittain alueellisten taidetoimikuntien (13) kautta jaettavaksi edelleen alueen toimijoille (esim. kunta, kansalais- ja työväenopisto, kolmannen ja yksityisen sektorin toimijat).

Taiteilija koulussa ja konsertti joka kouluun -hankkeen puitteissa tarjotaan koululaisille mahdollisuus elävään taidekokemukseen ja työllistetään nuoria taiteilijoita. Vuonna 2010 alkaneen kaksivuotisen hankkeen on tarkoitus työllistää noin 75 taiteilijaa eripituisiin työsuhteisiin ja saavuttaa noin 120 000 koululaista.

Nuorten taiteen ja kulttuurialan ammattilaisten kansainvälistymis- ja työllistämishankkeen kustannuksiin lisätalousarvion määrärahasta osoitettiin 1,5 miljoonan euron määräraha. Hanketta koordinoi Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit. Hankkeen avulla työllistetään nuoria kulttuurin ja taiteen tekijöitä muun muassa taiteen alan tiedotuskeskuksiin sekä maailmalla oleviin Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituuteihin. Puolitoista vuotta kestävä hankkeen aikana työllistetään noin 70 alle 35-vuotiaista nuorta.

Kulttuuriaineistojen digitointia sekä verkkosaatavuutta ja säilyttämistä edistäviin hankkeisiin osoitettiin lisätalousarviosta kaksi miljoonaa euroa. Sen arvioitu työllistävä vaikutus on 40 henkilötyövuotta. Määrärahalla on tuettu nuorten työllistämistä hankkeisiin, jotka edistävät kokoelmien luettelointitietojen ja tietoaineistojen digitointia, kokoelmien ja tietoaineistojen digitaalista kuvaamista sekä kuvakokoelmien digitointia. Hankkeet jatkuvat vuoden 2011 loppuun.

Nuorten työllistämisrahoituksella käynnistettiin myös perinteistä laivanrakennusta koskeva työllistämis- ja koulutushanke. Hankkeessa rakennetaan Suomenlinnan telakalla historiallisen tykkisluopin kopio. Hankkeen avulla edistetään kulttuurimatkailua, Suomenlinnan telakan elävöittämistä ja laivanrakennustaitojen kehittämistä ja ylläpitämistä. Hanke toteutetaan vuosina 2010–2013.

Elokuva-alalla pitkän elokuvatuotannon suora kotimainen työllisyysvaikutus on keskimäärin 350 henkilöä, jotka työllistyvät kuvausvaiheen ajaksi eripituisiksi jaksoiksi. Henkilötyövuosimäärä vaihtelee 25–33 välillä. Television 12 jakson draamasarjoissa henkilötyövuosia kertyy keskimäärin 18. Pitkät dokumenttielokuvat työllistävät eripituisiksi jaksoiksi keskimäärin 30 henkilöä. Audiovisuaaliseen kulttuurin osoitettujen nuorten työllistämismäärärahojen (kaksi miljoonaa euroa) lopullinen työllistymisvaikutus ei vielä ole tiedossa, koska osa tuetuista tuotannoista on vielä käynnissä. Määrärahasta 1,5 miljoonaa euroa kohdennettiin käsikirjoitus- sekä kehittämis- ja tuotantotukiin ja 500 000 euroa Digidemo -avustuksiin ja nuorten ideakilpailuun.

Tanssitaiteilijoiden työllisyyttä on tuettu tanssin aluekeskushankkeella, jonka avulla on työllistetty alan taiteilijoita vuosittain noin 40 henkilötyövuotta ja luotu noin 1 500 työtilaisuutta. Lastenkulttuuria on kehitetty Taikalamppu-verkoston avulla, mikä on työllistänyt noin 4 700 eri taiteenalan ammattilaista eripituisiin

työsuhteisiin vuosittain. Näyttämö-, tanssi- ja säveltaiteen edistämiseen sekä kulttuuritapahtumille suunnattuja määrärahoja on kasvatettu ja alat työllistävät yhteensä vuosittain noin 4830 henkilötyövuotta.

Kulttuurin matkailullisen tuotteistamisen tukemisen avulla pyritään laajentamaan kulttuurialojen ansaintamahdollisuuksia ja työllisyyttä. Vuosina 2009–2010 tarkoitukseen oli käytettävissä yhteensä 800 000 euron suuruinen määräraha. Avustusta on myönnetty kaikkiaan 42 hankkeelle, joiden tavoitteena on vahvistaa kulttuuri- ja matkailutoimialojen yhteistyötä. Arvioitu työllisyysvaikutus on yhteensä noin 30 henkilötyövuotta taide- ja kulttuurialojen laitoksissa, järjestöissä ja yrityksissä. Lisäksi on välillisiä vaikutuksia.

Liikunta ja urheilu työllistäjinä

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialoihin usein luettavan urheilun osuus on kansantaloudessa ja työllisyydellä mitattuna ollut kuluvalle vuosikymmenellä kasvussa. Sen osuus bruttoarvonlisäyksestä on noussut vuonna 2008 noin 0,7 prosenttiin. Työllisten määrä on noussut vajaasta 22 00 henkilöstä (0,9 %) noin 26 000 henkilöön (1,0 %).

Valtion vuoden 2010 lisätalousarviossa osoitettiin liikuntatoimelle 7,5 miljoonaa euroa nuorten työllistämiseen liikunnan alalla. Tukea on jaettu ja jaetaan vuoden 2010 kesäkuusta vuoden 2011 maaliskuun puoleen väliin. Tukiaika jatkuu vuoden 2011 loppuun. Työllistäjinä voivat toimia lajiliitot, urheiluopistot, liikunta- ja urheiluseurat, SLU-alueet ja muut liikunnan piirijärjestöt sekä yritykset. Hanketta koordinoidaan Urheiluopistoyhdistyksen, SLU ja Nuoren Suomen yhteistyönä. Tuen piiriin voivat päästä oppivelvollisuutensa suorittaneet 16–29-vuotiaat nuoret, jotka ovat työttömiä tai työttömyysuhan alaisia. Joulukuuhun 2010 mennessä oli työllistetty kaikkiaan lähes 700 nuorta ja yli 400 tahoa oli toiminut työllistäjänä. Lähes kaksi kolmasosaa työllistetyistä toimi liikunta- ja urheiluseuroissa.

11 Työllisyyden edistäminen alueilla

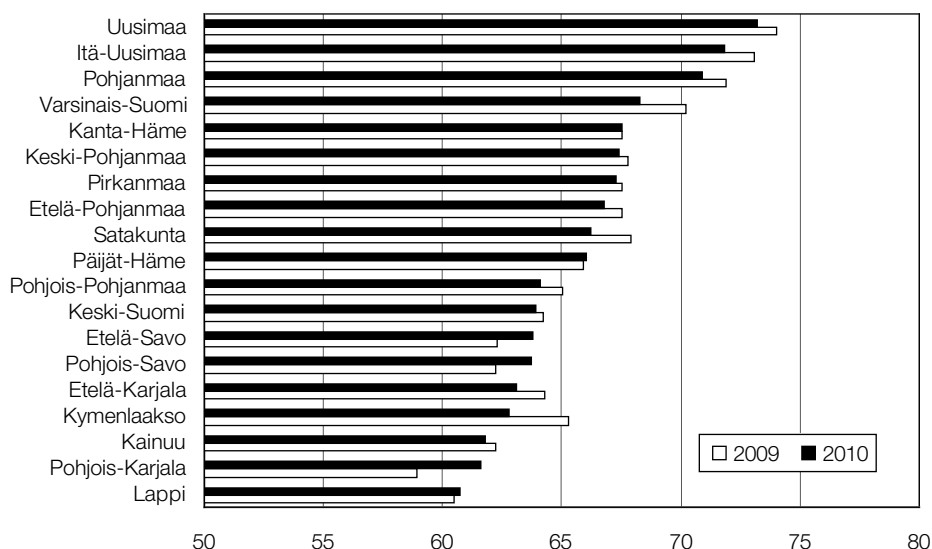
11.1 Alueellisen kehityksen nykytila

Väestö- ja työllisyyskehitys

Vuoden 2010 lopussa Suomen väkiluku oli 5,37 miljoonaa. Väestön kasvu oli 23 050 henkeä (0,43 %) edellisestä vuodesta. Maahanmuuton nettovaikutus laski alle 13 000 henkeen, kun se oli vuonna 2009 noin 14 000 henkeä. Väestön kasvu kohdentui suurelta osin maakuntien keskusalueille, pääasiassa Etelä- ja Länsi-Suomeen. Maaseutualueilla väestö väheni erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa. Maakunnista väestö kasvoi suhteellisesti eniten Uudellamaalla (1,0 %) ja Pohjois-Pohjanmaalla (0,7 %). Suurimman väestötappion kokivat Kainuu (-0,7 %) ja Etelä-Savo (-0,6 %).

Suomessa tuotannollinen toiminta on alueellisesti keskittynyttä. Neljä kärkimaa-kuntaa vastaa yhteenlaskettuna noin 60 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tutkimus- ja kehittämistoiminta on vielä selvemmin keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin yliopistokaupunkeihin. Tuotannon ja innovaatiotoiminnan keskittymisen heijastuu myös työllisyyteen, jonka alueelliset erot ovat suuret. Vuonna 2010 työllisyysaste oli korkein Uudenmaan maakunnassa (73,2 %) ja matalin Lapin maakunnassa (60,7 %). Työllisyysaste nousi edellisvuodesta viidessä maakunnassa ja laski kolmessatoista. Kanta-Hämeessä se ei muuttunut. Vuoden 2010 työllisyysaste koko maassa oli 67,8 prosenttia, mikä oli puoli prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2009.

Kuvio 18. Työllisyysasteet maakunnittain 2009 ja 2010, %

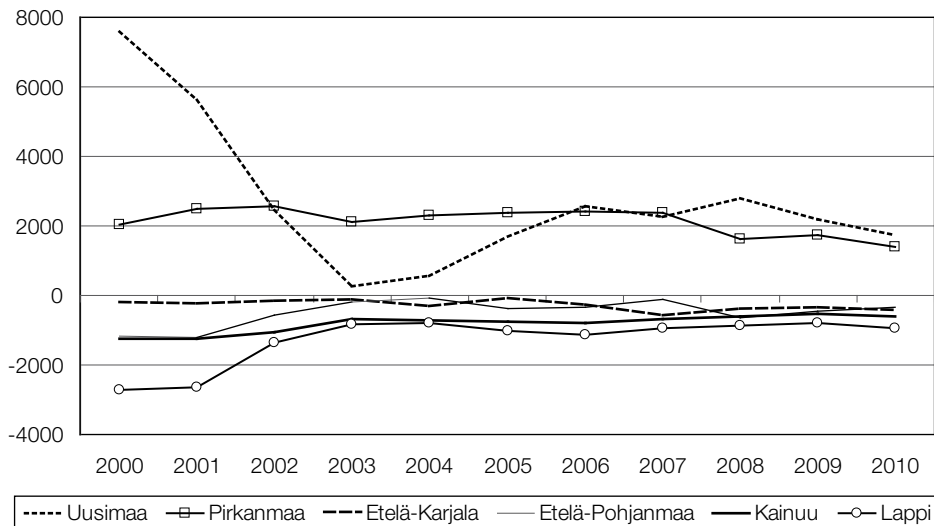
Alueellinen liikkuvuus hidastui taantuman seurauksena

Taloukasvun heikentyessä 2000-luvun alussa maakuntien välinen muuttoliike hidastui, mikä näkyi muuttotappioiden ja -voittojen vähenemisenä eri alueilla (kuvio19). Varsinkin Uudenmaan muuttovoitto väheni, mutta alkoi jälleen kasvaa vuosina 2004–2008 erityisesti lisääntyneen maahanmuuton seurauksena. Vuosien 2004–2007 hyvän taloukasvun myötä alueellinen liikkuvuus lisääntyi, mutta alkoi hidastua vuoden 2008 lopulla taantuman seurauksena. Vuosina 2009 ja 2010 muuttotappio ja muuttovoitto pienenevät lähes kaikissa maakunnissa.

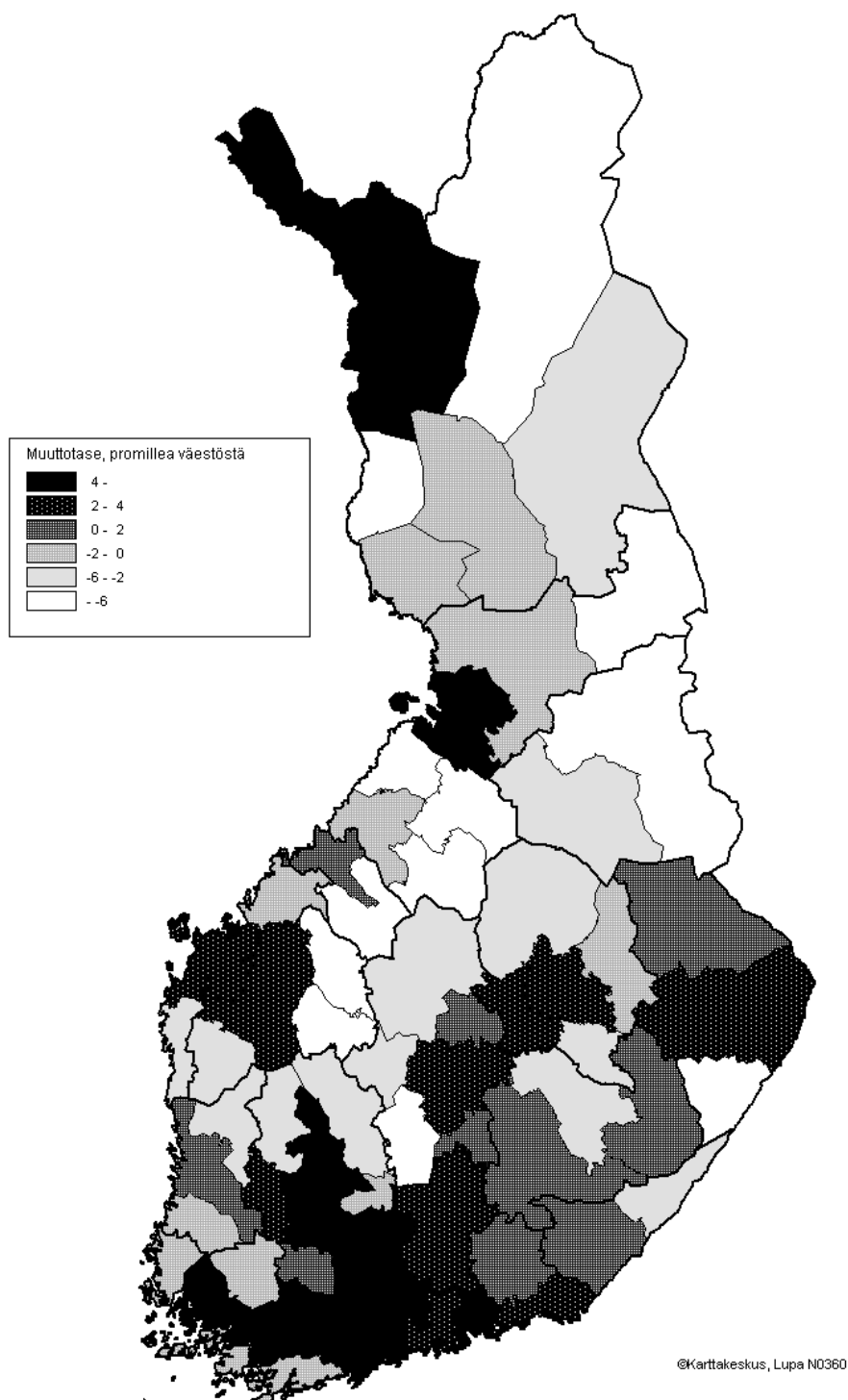
Pitkällä aikavälillä muuttotappio heikentää lähtöalueiden työvoiman rakennetta ja kehitysedellytyksiä. Muuttajista suurin osa on nuorta työikäistä väestöä, minkä seurauksena myös syntyvyys alkaa alentua. Jäljelle jää pääosin vanhempia ikäluokkia, joiden koulutus ei aina riitä uusien työpaikkojen asettamiin vaatimuksiin. Alueellisilla työmarkkinoilla työvoiman tarjonnan ja kysynnän kohtaamattomuus on iso ongelma, mikä voi aiheuttaa työvoimapulaa myös kohtuullisen korkean työttömyyden vallitessa.

Jatkuva muuttoliike muuttaa myös alueiden taloudellista huoltosuhdetta. Laman keskellä vuonna 1993 taloudellinen huoltosuhde oli koko maassa keskimäärin 1,5 eli sataa työllistä kohden oli 150 ei-työllistä. Työllisyyden kasvaessa huoltosuhde on parantunut useimmissa maakunnissa, mutta on jälleen heikentynyt taantuman seurauksena. Vuonna 2009 se oli koko maassa 1,3. Tilanne oli huonoin Kainuussa (1,7) ja paras Uudellamaalla (1,1).

Kuvio 19. Maan sisäisen muuttoliikkeen nettomuutto vuosina 2000–2010 eräissä maakunnissa (maakunnista esitetään kuviossa ääripäät Uusimaa ja Lappi sekä muutama maakunta eri puolilta maata)

Kuvio 20. Muuttotase seutukunnittain 2010

11.2 Alueiden kehittämisen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä

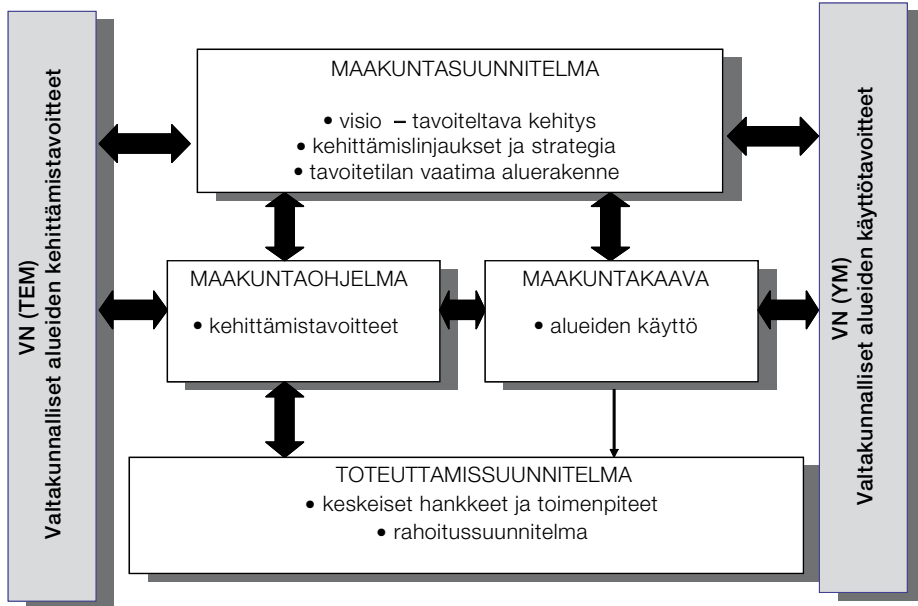
Valtion aluehallinnon uudistamisen kanssa samanaikaisesti muutettiin myös alueiden kehittämisestä annettua lainsäädäntöä (1651/2009). Uudistukset tulivat voimaan vuoden 2010 alusta. Niiden tarkoituksena on vahvistaa aluekehittämisjärjestelmää ja selkeyttää alueiden kehittämisen roolia valtioneuvoston ja eri hallinnonalojen päätöksenteossa. Maakunnan liittojen mahdollisuuksia vaikuttaa valtion voimavarojen suuntaamiseen alueellaan ja kuntien ja valtion kehittämispanosten kordinoinnissa ja yhteensovittamisessa on parannettu. Maakunnan liitot osallistuvat valtion aluehallintoviranomaisten suunnittelu- ja ohjausprosessiin ja strategisiin tulosneuvotteluihin.

Alueiden kehittämistä koskevan lain mukaan vastuu alueiden kehittämisestä on edelleen kunnilla ja valtiolla. Kuntia edustava maakunnan liitto toimii alueellaan aluekehittämisviranomaisena. Lain tavoitteena on vuorovaikutukseen ja verkostoitumiseen perustuva alueiden kehittämisen järjestelmä.

Alueiden kehittämisen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmässä hallitus valmistelee toimikautensa aluksi valtakunnalliset alueiden kehittämistavoitteet (tavoitepääätös), jotka suuntaavat aluekehittämistyötä hallituskauden aikana. Tavoitepääätöksen valmistelussa hyödynnetään hallitusohjelmaa ja työ- ja elinkeinoministeriön johdolla 5–7 vuoden välein tehtävää valtakunnallista pitkän aikavälin aluekehittämisen strategiaa. Uusin vuoteen 2020 ulottuva strategia valmistui keväällä 2010.

Valtioneuvoston tavoitepääätös sisältää hallituskaudella valtakunnan tasolla noudatettavat alueiden kehittämisen linjaukset, tavoitteet ja kehittämisen painopisteet sekä kuvauksen käytettävistä voimavaroista. Tavoitepääätös nimeää aluekehittämisen kannalta keskeiset ministeriöt, jotka laativat oman hallinnonalansa aluestrategiat. Nämä aluestrategiat määrittelevät alueiden kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet hallinnonalalla sekä toimenpiteiden ja rahoituksen alueellisen kohdentamisen periaatteet. Ministeriöiden aluestrategiat noudattavat valtioneuvoston tavoitepääätöksen linjauksia ja tunnistavat erityyppiset alueet ja niiden kehittämistarpeet.

Maakunnan liittojen suunnittelu

Alueatasolla maakunnan liitto laatii maakuntaohjelman yhteistyössä kuntien, valtion alueviranomaisten, järjestöjen, oppilaitosten jne. kanssa. Maakuntaohjelma sisältää maakunnan kehittämisen tavoitteet, keskeisimmät hankkeet, muut olennaiset toimenpiteet ja rahoitussuunnitelman. Ohjelma tunnistaa maakunnan sisällä olevat erityyppiset alueet (esim. kaupunki, maaseutu, saaristo). Maakuntaohjelma käsitellään maakunnan yhteistyöryhmässä ja sen hyväksyy maakunnan liiton valtuusto. Tuoreimmat maakuntaohjelmat valmistuivat useimmissa maakunnissa alkukesästä 2010 ja niiden aikajänne on vuosina 2011–2014.

Maakuntaohjelma laaditaan yhteistyössä valtion alueviranomaisten kanssa. Näin halutaan varmistaa ohjelman vaikuttavuus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) ja tarvittavin osin aluehallintovirastojen (AVI) strategiseen suunnitteluun ja ohjaukseen.

Maakunnan liitto neuvottelee maakuntaohjelman ja sen vuosittain laadittavan toteuttamissuunnitelman rahoituksesta toimeenpanoon osallistuvien tahojen kanssa (ELYt, AVIt, kunnat, muut tahot) niiden tulohajauksen tai vastaavien menettelyjen yhteydessä. Liitot osallistuvat keskushallinnon ja valtion alueviranomaisten väliin tuloskeskusteluihin. Näin viranomaiset voivat ottaa toiminnassaan huomioon maakuntaohjelmat ja niiden toteuttamissuunnitelmat. Viranomaisilla on velvollisuus edistää maakuntaohjelman toteutumista ja arvioida toimenpiteidensä vaikutuksia aluekehitykseen.

Maakunnan liitot laativat myös aluettaan koskevat alueelliset rakennerahasto-ohjelmaehdotukset yhteistyössä alueviranomaisten, kuntien ym. kehittämiseen osallistuvien tahojen kanssa. Nämä ehdotukset ovat linjassa maakuntaohjelman kehittämisstrategian kanssa.

Työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee valtioneuvostolle rakennerahasto-ohjelmaehdotukset yhteistyössä maakunnan liittojen, ministeriöiden ym. tahojen kanssa alueiden ehdotusten perusteella. Valtioneuvosto päättää ohjelmaehdotuksen antamisesta komissiolle.

11.3 Osaamiskeskusohjelma (OSKE)

Alueiden yhteistyötä ja innovaatioperustaa vahvistaa vuodesta 1994 lähtien toteutettu osaamiskeskusohjelma (OSKE). Ohjelma tukee korkeatasoiseen osaamiseen pohjautuvan liiketoiminnan ja investointien kehittymistä alueellisten vahvuuksien pohjalta. Ohjelman toiminta perustuu eri puolilla Suomea sijaitsevien osaamiskusten osaamisalakohtaiseen verkottumiseen, eli klustereihin.

Ohjelmaan osallistuu 22 osaamiskeskusta, jotka muodostavat 13 osaamisalakohtaista klusteria. Osaamiskusten operatiivisesta toiminnasta alueilla vastaavat pääsääntöisesti voittoa tavoittelemattomat teknologiakeskukset tai tiedepuistot. Osaamiskeskusohjelman alueellisia rahoittajia ovat kunnat ja kaupungit.

Ohjelman tavoitteena on suomalaisen innovaatioympäristön vetovoimaisuuden ja osaamiskusten kansainvälisen kilpailukyyn kehittämisen kautta synnyttää uusia työpaikkoja ja yrityksiä hyödyntämällä eri puolilla maata sijaitsevaa huippuosaamista. Osaamiskeskusohjelma tekee yhteistyötä strategisen huippuosaamisen keskittymien (SHOK) sekä alueellisen koheesio ja kilpailukykyohjelman (KOKO) kanssa.

Vuoden 2010 valtion talousarviossa osaamiskusten perusrahoitukseen osoitettiin yhdeksän miljoonaa euroa ja osaamisklustereiden koordinaatioon 2,6 miljoonaa euroa. Lisäksi kuntarahoituksen osuus ohjelman rahoittamiseen on 50 prosenttia suhteessa perusrahoitukseen. Osaamiskusten perusrahoitus on luonteeltaan katalyyttistä. Sen avulla lisätään yritysten välistä sekä yritysten ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä, vahvistetaan paikallista osaamista ja käynnistetään uutta liiketoimintaa synnyttäviä kehittämishankkeita.

Ohjelmakautena 2007–2013 OSKE on myötävaikuttanut vuoden 2010 loppuun mennessä noin 270 uuden yrityksen ja noin 1 670 uuden työpaikan syntymiseen. Vuonna 2010 Osaamiskeskusohjelmaan osallistui yhteensä 4 500 suomalaista yritystä. Osaamiskeskusohjelman päätyneisiin hankkeisiin käytetty rahoitus aikavälillä 2007–2010 on ollut noin 120 miljoonaa euroa. Kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailtua rahoitusta tästä summasta oli kolmasosa. Ohjelman katalyyttivaikutus suhteessa perusrahoitukseen on noin kahdeksankertainen.

11.4 Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO) yksinkertaistaa ohjelmajärjestelmää

KOKO (alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma) on aluelähtöinen aluekehittämisen ohjelma, joka vahvistaa seutujen sisäistä ja seutujen välistä yhteistyötä erityisesti elinkeino- ja innovaatiopolitiikassa. KOKO on työkalu rakennettaessa

laaja-alaisesti houkuttelevaa toimintaympäristöä yrityksille ja asuinympäristöä asukkaille. KOKOn tavoitteena on alueiden sisäisen ja alueiden välisen verkostoitumisen tukeminen. Pääosa vuoden 2010 toiminnasta kohdistui ohjelma-alueiden ja verkostojen toiminnan käynnistämiseen ja tukemiseen.

KOKO:ssa aloitti 1.1.2010 valtioneuvoston päätöksen mukaisesti 52 kuntien muodostamaa ohjelma-alueita. Vuoden alussa ohjelma-alueisiin kuului 322 kuntaa Manner-Suomen 326 kunnasta. Alueet on nimetty ohjelmaan vuoden 2013 loppuun saakka. Ohjelma-alueissa tapahtui muutamia muutoksia vuoden aikana. Muutokset virallistetaan ministeriön päätöksellä keväällä 2011.

Kaikki KOKOn seitsemän verkostoa olivat käynnissä vuoden 2010 aikana. Verkostojen teemoina ovat innovaatio ja osaaminen, hyvinvointi, luovat alat, MAL (maankäyttö, asuminen ja liikenne), kansainvälistyminen Venäjälle, matkailu sekä DEMO (ikärakenteen muutosalueet). Kolme ensimmäistä verkostoa olivat käynnissä jo vuoden alussa, neljä viimeiseksi mainittua uutta verkostoa käynnistyivät kevään aikana.

Ohjelma rahoitettiin maakuntien liittojen jakamalla sitomattomalla maakunnan kehittämisrahalla. KOKO-alueille ja verkostoille kohdentui yhteensä noin 9,5 miljoonaa euroa, josta verkostojen osuus oli noin 1,3 miljoonaa. Ohjelma-alueiden budjetit vaihtelivat 50 000 ja miljoonan euron välillä.

Ohjelma-alueilla toteutettiin yli 200 toimenpidekokonaisuutta, joissa toteutettiin yli 300 toimenpidettä. Toiminnan seuraamiseksi vuoden aikana rakennettiin seurantajärjestelmä (www.kokotietopankki.fi), johon alueet syöttävät tiedot KOKOn rahoituksella toteutettavista toimenpiteistä.

Keskeinen kansallinen informaatio-ohjauksen väline oli 52 eri KOKOista aluetta -julkaisun tuottaminen, joka on ensimmäinen KOKO-ohjelma-alueella tuotettu alueprofiliijulkaisu. Julkaisussa hyödynnettiin ensimmäistä kertaa paikkatietoaineistoa.

Vuoden aikana saatettiin loppuun edellisen kauden ohjelmamenettelyjen (AKO, AMO, saaristo-ohjelman alueellinen ja paikallinen toteuttaminen) loppuarviointi. Arviointien mukaan yritysten osallistumista kehittämistoimenpiteisiin on parannettava. Seurantajärjestelmän puuttuminen oli suuri ongelma ja tavoitteet tulisi olla selkeämmät. Arviointien mukaan perustehtävä on verkostojen rakentaminen ja vuorovaikutuksen mahdollistaminen. Alueiden väliset verkostot ovat tärkeitä foorumeita tiedon, kokemusta ja osaamisen levittämisessä. Arviointien havainnot on otettu huomioon KOKOn ensimmäisenä toimintavuotena.

OECD kiinnitti positiivisesti huomiota KOKOon Suomen hallinnon maa-arvioinnissaan kesällä 2010. KOKO on OECD:n mukaan yksi esimerkki onnistumisesta. Ohjelma on edistänyt sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin muuttamalla valtion sekä alue- ja paikallishallinnon suhdetta.

11.5 Kaupunkipolitiikka

Valtioneuvosto hyväksyi 13. toukokuuta 2009 periaatepäätöksen kaupunkien kehittämisestä vuosiksi 2009–2011. Hallitus linjasi kaupunkipolitiikan painopisteiksi

kaupunkiseutujen kilpailukyvyyn ja koheesion vahvistamisen sekä ilmastonmuutoksen haasteisiin vastaamisen.

Kaupunkipolitiikan periaatepäätöksen toimeenpano eri hallinnonaloilla on käynnissä ja sen etenemisestä on raportoitu vuoden 2010 aikana hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmälle. Keskeisenä työllisyyttä koskettavana toimenpiteenä on uudenlaisten rakennemuutosmallien kehittäminen mm. kaupunkityöttömyyden vähentämiseksi. Jyväskylän seudulla kokeillun Protomo-toimintamallin mukaisesti uusia toimenpiteitä on kehitetty muille kaupunkiseuduille, mm. Tampereelle, Kouvolaan, Saloon, Ouluun, Turkuun ja Helsingin seudulle. Kaupunkien työllisyyshaasteiden tunnistamista työllisyyspolitiikassa tulee kuitenkin yhä parantaa.

Informaatio- ja kommunikaatiotoimialalla tapahtuneiden muutosten vaikutukset alan tutkimus- ja kehittämistoimintoihin Suomessa merkitsevät uhkaa suurelle määrälle alan työpaikkoja Suomessa. Alan uudenlainen rakennemuutos vaikuttanee erityisesti tiettyjen kaupunkiseutujen työllisyyteen. Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla on käynnistetty toimet rakennemuutoksen hallituksi hoitamiseksi. Tavoitteena on uuden uran löytyminen mahdollisimman monelle alan työntekijälle ja uuden yritystoiminnan synnyttäminen. Yhtenä pohjana toimialakohtaisesti räätälöitävälle mallille voidaan käyttää Jyväskylässä jo aiemmin alueellisesti sovellettuja työkaluja.

Pääkaupunkiseudun erityiskysymyksiä varten käynnistetty metropolipolitiikka perustuu valtion, kuntien, koulutus- ja tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän kumppanuuteen. Metropolipolitiikan välineinä ovat valtion ja kuntien väliset aiesopimukset, ohjelmat tai kumppanuushankkeet. Hallituksen päättämistä metropolipolitiikan viidestä kärkihankkeesta erityisesti kolmella hankkeella on vaikutuksia työllisyyden kehittämiseen:

- 1 Valtio ja Helsingin seudun kunnat ovat tehneet aiesopimuksen riittävän asunto- ja tonttitarjonnan turvaamiseksi pääkaupunkiseudulla. Hankkeen tavoitteena on kasvattaa asuntotuotantoa ja lisätä erityisesti kohtuuhintaisia asuntoja, joiden puute haittaa työvoiman saantia metropolialueella. Huonon suhdannetilanteen aikaan 2008–2009 lähes tyrehtynyt vapaarahoitteinen asuntotuotanto on uudelleen elpymässä. ARA-vuokra-asuntotuotanto ylittää tavoitteen pääkaupunkiseudulla, mutta tavoite alittuu kehyskunnissa.
- 2 Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla on allekirjoitettu vuonna 2010 valtion ja Helsingin seudun kuntien välinen aiesopimus metropolialueen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi. Aiesopimus on ensimmäinen nimenomaan kilpailukyvyyn vahvistamiseen tähtäävä sopimus valtion ja seudun kuntien kesken. Aiesopimuksessa on sovittu kymmenen hankkeen käynnistämisestä sopimuskaudella 2010–2011. Aiesopimus edistää osaltaan metropolialueen kilpailukykystrategian toteutusta tavoitteena mm. yritysten ja työpaikkojen lisääminen alueelle. Toimenpiteissä korostuvat innovaatioiden edistäminen ja kansainvälistyminen.
- 3 Maahanmuuttoon liittyvän valtion (SM, OKM, TEM) ja pääkaupunkiseudun yhteistyön keskeiseksi konkreettiseksi sisällöksi täsmentyi maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen nopeuttaminen ja tehostaminen, josta on

valmisteltu aiesopimus. Vuoden 2009 lopulla allekirjoitetussa aiesopimuksessa on keskitytty erityisesti työllistymisen ja kotoutumisen alkuvaiheen tehostamiseen ja ohjauksen kokonaisjärjestelmän kehittämiseen asiakasnäkökulmasta. Sopimus on kolmevuotinen kattaen vuodet 2010–2012. Aiesopimuksen tavoitteita tukeva, hallitusohjelman mukainen maahanmuuttajien kotouttamista ja työllistymistä edistävä pilottiohjelma käynnistyi heinäkuussa 2009.

11.6 Valtion toimintojen ja yksikköjen alueellistaminen

Valtion toimintojen ja yksikköjen alueellistamisella tarkoitetaan niiden sijoittamista Helsingin seutukunnan ulkopuolelle. Alueellistaminen perustuu lakiin (362/2002) ja valtioneuvoston asetukseen (567/2002, muutettu 201/2006 ja 349/2008) valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta toimivallasta. Alueellistamisen tavoitteena on turvata valtion tehtävien tuloksellinen hoitaminen ja työvoiman saanti valtion tehtäviin, edistää maan tasapainoista alueellista kehitystä ja tukea työllisyyttä maan eri osissa. Sijoituspaikkaa valittaessa otetaan huomioon osaamis-klusterit siten, että alueen toiminnot ja alueellistettava toiminto tukevat toisiaan.

Hallituksen tavoitteena on sijoittaa 4 000–8 000 työpaikkaa Helsingin seutukunnan ulkopuolelle vuoteen 2015 mennessä. Vuoden 2010 loppuun mennessä toteutettuja (4 048 htv), niiden lisäksi päätettyjä (714 htv) ja suunnitelmia (317 htv) olevia alueellistamistoimia oli yhteensä 5 079 henkilötyövuotta (bruttoluku). Tästä noin 1 000 henkilötyövuotta on syntynyt pääkaupunkiseudun ulkopuolisten alueiden välisinä siirtoina alueellistamispaikkakunnille. Siten nettotoimenpiteet olivat vajaat 4 100 henkilötyövuotta. Näistä toteutettuja oli noin 3 200, lisäksi päätettyjä noin 600 ja suunnitelmia noin 300 henkilötyövuotta. Taulukossa 16 esitetään alueellistamistoimet hallinnonaloittain.

Taulukko 16. Alueellistamistoimet hallinnonaloittain 2001–2010, henkilötyövuosia (brutto)

Hallinnonala	Toteutettu	Päätetty	Suunnitelma	Yhteensä	Potentiaali	Kaikki yhteensä
	htv	htv	htv	htv	htv	htv
Valtioneuvoston kanslia	5	0	0	5	0	5
Ulkoasiainministeriö	17	0	0	17	0	17
Oikeusministeriö	167	10	20	197	43	240
Sisäasiainministeriö	538	45	0	583	0	583
Puolustusministeriö	1300	50	0	1350	0	1350
Valtiovarainministeriö	472	34	35	541	0	541
Opetus- ja kulttuuriministeriö	239	0	13	252	0	252
Maa- ja metsätalousministeriö	411	100	0	511	0	511
Liikenne- ja viestintäministeriö	272	182	0	454	0	454
Työ- ja elinkeinoministeriö	281	15	206	502	0	502
Sosiaali- ja terveysministeriö	185	275	0	460	0	460
Ympäristöministeriö	161	3	43	207	0	207
YHTEENSÄ	4 048	714	317	5 079	43	5 122

Taulukossa 17 esitetään alueellisesti kohdennetut toimenpiteet paikkakunnittain (brutto) (toteutetut, lisäksi päätetyt ja suunnitellut: 4 287 htv). Toimenpiteiden summa on edellisen taulukon yhteissummaa (5 079 htv) pienempi, koska kaikkien alueellistamistoimien sijoituspaikkaa ei ole vielä päätetty.

Taulukko 17. Alueellisesti kohdennetut toimenpiteet paikkakunnittain 2001–2010, henkilötyövuosia (brutto) (toteutetut, lisäksi päätetyt ja suunnitellut, yhteensä 4 287 htv)

Etelä-Hämeen ely	819	Pirkanmaan ely	227
Kaakkois-Suomen ely	441	Keski-Suomen ely	222
Lapin ely	394	Pohjois-Pohjanmaan ely	167
Etelä-Savon ely	375	Pohjanmaan ely	144
Varsinais-Suomen ely	361	Satakunnan ely	125
Pohjois-Savon ely	360	Kainuun ely	67
Pohjois-Karjalan ely	264	Uudenmaan ely	61
Etelä-Pohjanmaan ely	260		

11.7 Äkillisten rakennemuutosten alueet

Globalisaatio ja tuotantorakenteen muutokset voivat aiheuttaa odottamattomia, äkillisiä ja vakavia uhkia alueiden kehitykselle erityisesti silloin, kun jokin toimiala vähentää merkittävästi työpaikkoja alueella tai lopettaa tuotantoyksikkönsä siellä kokonaan.

Valtioneuvosto voi nimetä alueen äkilliseksi rakennemuutosalueeksi arvioituaan rakennemuutosongelmien seurauksia ja vaikutuksia alueen (pääasiassa seutukunnan) työllisyydelle, tuotantotoiminnalle ja elinkeinorakenteelle. Vuonna 2010 ei nimetty uusia äkillisen rakennemuutoksen alueita, mutta Varkauden alueelle, Heinolan alueelle ja Kajaanin seutukunnalle myönnettiin jatkoaikaa vuoden 2011 loppuun saakka. Neljän alueen asema äkillisenä rakennemuutosalueena päättyi vuoden 2010 lopussa (Imatran seutukunta, Keski-Karjalan seutukunta, Koillis-Savon seutukunta ja Kaskisen kaupunki)

Taulukko 18. Äkillisen rakennemuutoksen alueet 31.12.2010

Alueet, joiden kausi päättyy vuoden 2010 lopussa

Imatran seutukunta	2008–2010
Keski-Karjalan seutukunta	2008–2010
Koillis-Savon seutukunta	2008–2010
Kaskisen kaupunki	2009–2010

Alueet, joiden kausi päättyy vuoden 2011 lopussa

Kotka-Haminan seutukunta	2008–2011
Salon seutukunta	2009–2011
Nivala-Haapajärven seutukunta	2009–2011
Siikalatvan seutukunta	2009–2011
Varkauden alue	2008–2011
Heinolan alue	2008–2011
Kajaanin seutukunta	2008–2011

Lisäksi valtioneuvosto päätti 2.12.2010 nimetä meriteollisuuden äkillisen rakennemuutoksen toimialaksi vuoden 2012 loppuun saakka.

Suunnitelman äkillisen rakennemuutoskriisin hoitamiseksi tekevät keskeiset ministeriöt ja ELY-keskukset yhteistyössä maakunnan liiton, alueen kuntien, seudullisten elinkeinoyhtiöiden, TE-toimiston ja irtisanomisia toteuttavan yrityksen kanssa. Suunnitelmaan kirjataan muun muassa tehostetut toimenpiteet yritystykien ja muun rahoituksen käyttämisestä uusien työpaikkojen luomiseksi ja vanhojen säilyttämiseksi sekä muut tilannetta korjaavat toimet eri hallinnonaloilla. Nopeilla toimilla uusien työpaikkojen luomiseksi pyritään lyhentämään irtisanotujen työttömyyttä.

Vuonna 2010 kansallisia rakennemuutosmäärärahoja jaettiin äkillisille rakennemuutosalueille yritysten investointi- ja kehittämisavustuksiin ja työllisyysperusteisiin investointiavustuksiin yhteensä 17,5 miljoonaa euroa. Lisäksi EU:n rakennerahasto-ohjelmissa näitä alueita varten varattiin viisi prosenttia kokonaisrahoituksesta eli yhteensä noin 30 miljoonaa euroa.

11.8 Sosiaaliturvamaksukokeilut

Sosiaaliturvamaksukokeilujen tavoitteena on selvittää työnantajan sosiaaliturvamaksun poistamisen vaikutuksia työllisyyteen ja yritysten työllistämisedellytyksiin. Vuosiksi 2003–2005 yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksu poistettiin Pohjois-Lapin ja saariston 20 kunnassa. Kun kokeilua laajennettiin Kainuuseen vuosiksi 2005–2009, sen piiriin otettiin myös kuntatyönantajat ja seurakunnat. Jatkettaessa Pohjois-Lapin ja saariston kokeilua vuosiksi 2006–2009 myös siellä mukaan tulivat kuntatyönantajat ja seurakunnat. Pielisen-Karjalan seutukunta ja Ilomantsin sekä Rautavaaran kunnat tulivat mukaan kokeiluun vuoden 2007 alusta lukien. Kokeiluja jatkettiin hallitusohjelman mukaisesti entisessä laajuudessaan vielä vuosiksi 2010–2011. Kokeilujen rahoitus on toteutettu työnantajan sosiaaliturvamaksuprosentin yleisellä korotuksella. Lisäksi se on vaikuttanut työnantajan kansaneläkemaksun yleiseen tasoon. Työnantajan kansaneläkemaksu on poistettu kokonaan vuoden 2010 alusta lukien.

Pohjois-Lapin ja saariston kahta ensimmäistä kokeiluvuotta koskevan arviointitutkimuksen (2005) mukaan työnantajamaksut alenivat keskimäärin neljä prosenttiyksikköä, mutta tämä ei vaikuttanut merkittävästi työllisyyteen. Osa työvoimakustannusten alennuksesta ohjautui palkankorotuksiin. Vaikka sosiaaliturvamaksukokeilu ei lisännyt työllisyyttä, alueen yritysten asema kilpailtaessa työvoimasta vahvistui kohonneiden palkkojen ansiosta. On myös mahdollista, että ilman sosiaaliturvamaksukokeilua osa yrityksistä olisi lopettanut toimintansa tai muuttanut paikkakunnalta. Lapissa on myös otettava huomioon kilpailutilanne Pohjois-Norjan ja Pohjois-Ruotsin kanssa.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksen (2007) mukaan Lapin ja saaristokuntien sosiaaliturvamaksun alennuksella ei ole ollut selvää vaikutusta työllisyyteen tai poismuuttoon. Alennuksen vähäinen käyttö johtui kokeilun kohdistumisesta pieniin työnantajiin. Myös osa yritysten tukimuodoista oli toisensa poisulkevia ja toimialarajoitus vaikutti maksuvapautuksen käyttöön. Maksuvapautuksen seurannassa todettiin puutteita.

Sosiaaliturvamaksujen poistamisen suhteellisen lyhyt aika ja kokeiluluonteisuus ovat saattaneet vähentää työnantajien halukkuutta palkata lisätyövoimaa. Pidempikestoisella työnantajamaksujen vähennyksellä saattaa olla enemmän vaikutusta investointeihin ja työllisyyteen. Kun nykyiset sosiaaliturvamaksukokeilut päättyvät vuoden 2011 lopussa, työ- ja elinkeinoministeriö tekee yhteisen ja kattavan kokonaisarvion sosiaaliturvamaksukokeilujen työllisyys- ja muista vaikutuksista.

11.9 Yksinyrittäjiä rohkaistaan ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen

Tukikokeilussa rohkaistaan yrittäjää ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen tällä hetkellä I tukialueella sekä Forssan, Etelä-Pirkanmaan, Heinolan, Imatran, Jämsän, Keuruun, Kouvolan, Kotka-Haminan, Lappeenrannan, Salon, Seinäjoen ja Vakka-Suomen seutukunnan alueella ja Kaskisten kaupungissa. Yrittäjä voi saada avustusta ensimmäisen työntekijän palkkamenoihin 30 prosenttia ensimmäisten 12 kuukauden ajalta ja 15 prosenttia seuraavien 12 kuukauden ajalta. Tukikokeilu on voimassa vuoden 2011 loppuun. Yksinyrittäjätukea myönnettiin vuonna 2010 noin 3,6 miljoonaa euroa yli 300 yksinyrittäjälle.

12 Sosiaalipoliittiset toimet

12.1 Sosiaali- ja terveystalouden strategia

Sosiaali- ja terveystalouteen vaikuttavat sekä kansalliset että ulkopuoliset muutokset. Maan sisäisistä muutostekijöistä merkittävin on väestön ikärakenteen muuttuminen. Sosiaalimenot kasvavat tuntuvasti, kun eläkemeno ja sosiaali- ja terveyspalvelumenot kasvavat. Samanaikaisesti työikäinen väestö vähenee, mikä heikentää kansantalouden kasvumahdollisuuksia ja sen myötä sosiaaliturvan rahoitus pohjaa. Muita muutostekijöitä ovat köyhyys ja syrjäytyminen, kansanterveyden kehitys ja elinympäristön muutos, julkinen talous sekä aluekehitys ja kaupungistuminen. Ennusteen mukaan Suomen väestönkasvu hidastuu, mutta pysyy positiivisena vuoteen 2040 saakka. Merkittävimpiä ulkoisia toimintaympäristön muutoksia ovat globalisoituminen, teknologisen kehityksen kiihtyminen ja Euroopan integraation syveneminen. Maailmantalouden kehityksen ennustettavuus on heikentynyt. Tämä on erittäin merkityksellistä Suomen kannalta, koska taloutemme on hyvin riippuvainen ulkomaankaupasta. Teollisen tuotannon siirtymisen Aasiaan odotetaan jatkuvan ja ihmisten liikkuvuuden rajojen yli kasvavan. Samalla monikulttuurisuus lisääntyy.

Sosiaali- ja terveystalouden strategia vastaa toimintaympäristön muutoksiin uudistetulla strategialla⁸. Tavoitteena on, että Suomi on vuonna 2020 sosiaalisesti kestävä ja elinvoimainen yhteiskunta. Kestävä kehitys muodostuu taloudellisesta, sosiaalisesta ja ekologisesta kestäväyydestä. Hyvä talouskehitys luo hyvinvointiyhteiskunnan toimintaedellytykset ja sosiaaliturva puolestaan vahvistaa yhteiskunnan ja talouden tasapainoa.

Sosiaalinen kestävyys edellyttää toimivaa sosiaaliturvaa⁹, jonka avulla ihmiset selviytyvät myös erilaisista elämän riskitilanteista kuten esimerkiksi sairaus, työttömyys ja työkyvyttömyys. Kestävän kehityksen ajattelu on tulevaisuusorientoinut siten, että varaudutaan myös kokonaan uusiin riskeihin ja vanhojen riskien sisällön muuttumiseen, kun toimintaympäristö muuttuu.

Koska työikäisten määrä vähenee, on työuria pidennettävä alku- ja loppupäästä, alennettava työttömyyttä sekä vähennettävä työkyvyttömyyttä ja sairauspoissaoloja. Strategisena tavoitteena on, että elinikäinen työssäoloaika pitenee kolmella vuodella vuoteen 2020 mennessä. Työuria pidennetään sosiaalivakuutuksen, työeläkelaitosten, työ- ja elinkeinohallinnon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin. Tavoitteena on, että sosiaalivakuutus muodostaa yhdessä palvelujen kanssa kokonaisuuden, joka tukee työhön osallistumista sekä toiminta- ja työkyvyn ylläpitämistä.

8 Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystalouden strategia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2011:1.

9 Sosiaaliturva -käsitettä käytetään tässä yhteydessä laajassa merkityksessä. Siihen sisältyvät toimeentuloturva, sosiaali- ja terveyspalvelut, ehkäisevä toiminta, työsuojelu ja osittain tasa-arvo.

Työhyvinvoinnin edistäminen on avainasemassa työhön osallistumisen lisääntymiselle ja työurien pidentymiselle. Työhyvinvointi on keskeinen osa työelämän laatua. STM:n käynnistämä Työhyvinvointifoorumi on tiivistänyt hallituskauden aikana työhyvinvointia edistävien tahojen verkostoyhteistyötä. Se on nostanut työhyvinvointia koskevaan keskusteluun uusia ja ajankohtaisia asioita monipuolisella viestinnällä ja seminaarikiertueilla. Foorumin toiminnassa on tuettu alueellista toimintaa ja alueiden omaa aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Keskeiset viestit ovat terveys ja turvallisuus, kestävän työuran edistäminen sekä tuottavuuden turvaaminen.

Valtioneuvosto asetti kesäkuussa 2007 komitean valmistelemaan sosiaaliturvan kokonaisuudistamista. Komitean tehtävänä oli hallitusohjelman mukaisesti laatia ehdotukset riittävästä perusturvasta, aktiivivaihtoehtoja korostavasta ansioturvasta, kannustavuuden parantamisesta, sosiaaliturvan selkeyttämisestä ja sosiaaliturvan kestävyysvarmistamisesta. Komitean esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen peruslinjauksista julkaistiin tammikuussa 2009 (STM Selvityksiä 2009:10). Loppuraportti valmistui joulukuussa 2009 (STM Selvityksiä 2009:62).

Komitea tarkasteli sosiaaliturvan haasteita seuraavan vuosikymmenen loppupuolelle saakka. Ehdotukset voidaan toteuttaa julkisen talouden kestävyysrajoissa. Komitean näkemyksen mukaan pitkällä tähtäyksellä vakavimman uhan sosiaaliturvan kestävyydelle asettaa ikärakenteen muutos. Tästä syystä komitea selvitti toimenpidevaihtoehtoja, jotka mahdollistavat työllisyysasteen nostamisen taantuman jälkeisinä vuosina. Osa komitean esityksistä on jo toteutunut, osaa toteutetaan parhaillaan ja joukko ehdotuksia odottaa jatkokäsittelyä ja toteutusta.

Vuoden 2010 alusta työttömyysturvan läpäivärahoikeuden alkamisikä nousi 59 vuodesta 60 vuoteen. Muutos koski niitä työnhakijoita, jotka ovat syntyneet vuonna 1955 tai sen jälkeen. Työttömyyspäivärahaa maksetaan sen kalenterikuukauden loppuun, jona työnhakija täyttää 65 vuotta. Läpäivärahoikeuden saaminen edellyttää, että työnhakija on täyttänyt 60 vuotta ennen 500 päivän enimmäisajan päättymistä ja että työssäoloaika on kertynyt vähintään viisi vuotta viimeisten 20 vuoden aikana.

Eläkkeen läpäimään jättäneen työllistymisen tukemiseksi maksetaan ylintä 16 vuotta täyttäneen vammaistukea edellyttäen, että henkilöllä on eläkkeen läpäimäänjättämishetkellä maksussa vammaisetuuksista annetun lain mukainen eläkettä saavan hoitotuki. Muutos on tullut voimaan vuoden 2010 alusta ja se on voimassa vuoden 2013 loppuun saakka. Muutos voisi lisätä arviolta noin 25 000 työkyvyttömyyseläkeläisen työntekoa. Kaikkiaan muutos mahdollistaisi yli 80 000 henkilön nykyistä laajemman työskentelyn.

Sairausvakuutuksen osasairauspäivärahan säännöksiä uudistettiin vuoden 2010 alusta. Osasairauspäivärahaa voidaan maksaa kokoaikaisessa työsuhteessa olevalle 16–67-vuotiaalle työntekijälle tai yrittäjälle, joka on sairausvakuutuslaissa tarkoitettulla tavalla työkyvytön ja joka kuitenkin pystyy työkyvyttömyydestä huolimatta tekemään osan työstä.

Komitean linjausten perusteella työttömyysturvaa uudistettiin (HE 179/2009 vp.) vuoden 2010 alusta. Muutoksen tavoitteena on työttömyysjaksojen lyhentäminen tehostetun työnhaun ja sitä tukevien aktiivitoimenpiteiden keinoin. Työttömyysjaksojen lyhentämiseen pyritään ennen kaikkea työvoimaviranomaisten nykyistä aktiivisemmalla toiminnalla, jossa heti työttömyyden alussa arvioidaan työllistymisedellytykset ja työllistymistä edistävien palveluiden tarve sekä uusilla kannustimilla.

Osana sosiaaliturpoitumista sovittiin myös palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun, työntekijän työeläkevakuutusmaksun ja vakuutetun sairausvakuutusmaksun huomioon ottamisesta pysyvästi eri päivärahaetuuksissa. Vuodesta 1993 lukien palkansaajilta on peritty työeläkemaksua ja työttömyysvakuutusmaksua ja näiden maksujen yhteismäärä on vaihdellut 3,2–6,1 prosentin välillä. Näiden maksujen ansiotasoa alentava vaikutus on otettu huomioon työttömyys-, sairaus- ja tapaturmavakuutuksen päivärahoissa vuosittain annettulla erillislailla siten, että vähenyksen vaikutus on vaihdellut 1,5 prosentista 5 prosenttiin. Vuoden 2010 alusta pysyvällä lainsäädännöllä määritellään niistä perusteista, joilla työntekijämaksujen ansiotasoa alentava vaikutus otetaan huomioon eri päivärahaetuuksia määritettäessä (HE 223/2009).

SATA-komitean esityksen perusteella sairauspäivärahan ja opintotuen yhteensovittamista selkeytettiin vuoden 2010 elokuun alusta (HE 182/2009). Voimassa olevan lain mukaan sairauspäivärahan ei ole oikeutta opiskelijalla, joka saa opintotukilain mukaista opintorahaa. Nykytilanne on voinut johtaa toimeentuloturvan katkoksiin, koska sairauspäivärahan hakeminen on edellyttänyt opintotuen lakkauttamista. Etuuksien yhteensovittamista vaikeuttaa myös se, että sairauspäiväraha määräytyy päiväkohtaisesti ja opintotuki kuukausikohtaisesti. Tarkoituksenmukaista olisi, että opiskelija hakisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sairauspäivärahaa, joka on nimenomaisesti tarkoitettu korvaamaan työkyvyttömyydestä aiheutuva ansionmenetystä. Tämä edesauttaisi myös Kelan mahdollisuuksia ajoissa selvittää henkilön kuntouttamistarvetta.

12.2 Työttömyysetuuksien saajat

Vuonna 2010 työmarkkinatuen ja peruspäivärahan määrä oli sama kuin vuonna 2009 (25,63 €/pv viideltä päivältä viikossa), mutta työttömien koulutusajan etuudet muuttuivat ja työttömyysetuuksiin tuli uusia korotusosia. Työttömän koulutustuki ja koulutuspäiväraha poistuivat. Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus ja omaehtoinen opiskelu korvasivat nämä työllistymistä edistävinä palveluina. Niiden ajalta maksetaan sitä työttömyysetuutta, johon henkilöllä työttömänä on oikeus. Uudistuksen myötä työtön työnhakija voi opiskella omaehtoisesti ilman, että hänellä on vähintään 10 vuoden työhistoria. Omaehtoisesti voi suorittaa loppuun esim. kesken jääneen tutkinnon. Työttömyysturvaa on mahdollista saada, mikäli henkilö on täyttänyt 25 vuotta viimeistään opintojen alkamishetkellä, opinnot ovat päätoimisia ja työ- ja elinkeinotoimisto toteaa koulutuksen tarpeelliseksi.

Taantuman seurauksena ansiopäivärahan saajien määrä nousi vuodesta 2008 vuoteen 2009 peräti 63 prosenttia. Myös muiden etuuksien käyttö lisääntyi voimakkaasti. Talouden parantuessa ansioturva saaneiden määrä laski hieman vuonna 2010. Peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea saaneiden määrä nousi myös vuonna 2010.

Taulukko 19. Työttömyysetuuksien saajat 2007–2010, ansioturva ja perusturva

Saajat vuoden aikana lkm	2007	2008	2009	2010	Muutos % 2009–2010
ANSIOTURVA					
Ansiopäiväraha	232 619	224 720	366 590	357 926	- 2,4
PERUSTURVA					
Peruspäiväraha	44 665	44 778	63 949	65 238	+ 2,0
Työmarkkinatuki	202 554	183 485	184 009	198 663	+ 7,9

Lähde: Kelan tilastot 2007–2010

12.3 Työttömyysmenot ja työttömyysturvan rahoitus

Valtio vastaa työmarkkinatuen rahoituksesta sen maksukauden loppuun, jonka aikana työmarkkinatukea on tullut maksetuksi työttömyyden perusteella 500 työttömyyspäivältä. Sen jälkeiseltä työttömyysajalta maksetun työmarkkinatuen rahoittavat puoleksi valtio ja työttömän kotikunta. Työllistymistä edistävien palvelujen ajalta maksetun työmarkkinatuen rahoittaa aina valtio.

Peruspäiväraha rahoitetaan valtion varoista ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun tuotosta. Peruspäivärahan rahoitukseen käytetään palkansaajamaksujen tuotosta kassoihin kuulumattomien palkansaajien osuus. Työttömyysvakuutusrahasto rahoittaa lisäksi peruspäivärahan korotusosat työttömyysajalta ja muutosturvalisät.

Kela maksoi vuonna 2010 työttömyysturvaetuuksia yhteensä 1 096,2 milj. euroa. Kunnat rahoittivat työmarkkinatukimenoista 144 milj. euroa ja Työttömyysvakuutusrahasto peruspäivärahoista 41 milj. euroa. Valtion rahoitettavaksi osuudeksi perusturvan työttömyysetuusmenoista jäi 911 milj. euroa.

Työmarkkinatukimäärärahoista maksettiin lisäksi työnantajalle palkkatukea ja yrittäjäksi ryhtyneelle työmarkkinatukeen oikeutetulle starttirahan perustukea yhteensä 85 milj. euroa.

Valtio rahoittaa työttömyyskassojen maksamista ansiopäivärahoista peruspäivärahaa vastaavan osuuden. Valtio ei kuitenkaan osallistu lisäpäiviltä maksettujen etuuksien rahoitukseen, eikä pysyvän lain mukaan myöskään lomautusajan

päivärahojen rahoitukseen. Vuonna 2010 valtio poikkeuksellisesti rahoitti lomautusajan päivärahoista peruspäivärahaa vastaavan osuuden.

Työttömyyskassojen jäsenmaksuilla rahoitettu osuus kustakin ansiopäivärahasta on pääsääntöisesti 5,5 prosenttia, kuitenkin siten, että työttömyyskassat eivät osallistu korotetun ansio-osan ja työllistymisohjelmallisän rahoitukseen. Loppuosan rahoittaa Työttömyysvakuutusrahasto. Yrittäjien päivärahoihin ei suoriteta Työttömyysvakuutusrahaston osuutta. Niistä valtio rahoittaa peruspäivärahan osuuden lisäksi lapsikorotukset; yrittäjäkassat rahoittavat jäsenmaksuillaan loppuosan. Valtio rahoittaa kaikissa tapauksissa työllistämistä edistävien toimien ajalta maksetut ylläpitokorvaukset.

Työttömyyskassat maksoivat työttömyys- ja koulutusetuuksia yhteensä 2 225 milj. euroa. Valtionosuus oli 918 milj. euroa (41,3 %), Työttömyysvakuutusrahaston osuus 1 190 milj. euroa (53,5 %) ja työttömyyskassojen osuus 117 milj. euroa.¹⁰

12.4 Työttömyysvakuutusrahaston menot ja varat

Työttömyysvakuutusrahaston menoista ansiopäivärahojen rahoitusosuus on suurin menoerä. Edellä mainittujen työttömyysetuuksien lisäksi rahasto osallistuu vuorottelukorvausten rahoitukseen, joista sen osuus vuonna 2010 oli 47 milj. euroa. Lisäksi rahasto suorittaa työttömyyskassoille jäsenmaksujen tasausta ja osuutta hallintokuluihin.

Rahasto maksaa vuosittain eläkejärjestelmään vakuutusmaksun kattamaan siitä aiheutuvaa vastuuta, että työttömyys ja koulutusaika otetaan huomioon eläkkeissä. Vuonna 2010 rahasto maksoi eläkejärjestelmään 602 milj. euroa. Työttömyysvakuutusrahasto vastaa Koulutusrahaston maksamien etuuksien, aikuiskoulutustuen ja ammattitutkintostipendin, rahoituksesta siltä osin kuin valtio ei niitä rahoita ja Koulutusrahaston hallintomenoista kokonaan. Vuonna 2010 työttömyysvakuutusrahasto suoritti Koulutusrahastolle 31,9 milj. euroa. Palkkaturvan menot rahasto maksaa siltä osin kuin niitä ei saada yksittäisiltä työnantajilta perittyä, vuoden 2010 maksu oli 28,8 milj. euroa.

Työttömyysvakuutusrahaston menot rahoitetaan työnantajilta ja palkansaaajilta perittävillä työttömyysvakuutusmaksuilla ja sijoitustoiminnan tuotoilla. Työttömyysvakuutusrahastolla on maksuvalmiuden turvaamiseksi ja suhdannevaihteluista johtuvien työttömyysvakuutusmaksujen muutosten tasaamiseksi suhdannepuskuri, jonka enimmäismääräksi on ollut säädetty 3,6 prosenttiyksikön työttömyysastetta vastaavia menoja vastaava määrä. Työttömyysvakuutusrahastossa voi suhdannevaikutuksissa olla vastaava määrä alijäämää. Työttömyysvakuutusrahaston suhdannepuskurin enimmäismäärää korotettiin vuodesta 2011 alkaen: se voi olla 5,0 prosenttiyksikön työttömyysastetta vastaavien menojen suuruinen. Korotuksen jälkeen

¹⁰ Rahoitusosuustiedot ovat alustavia.

suhdannepuskurin enimmäismäärä täyttyy aiempaa hitaammin ja tarve maksujen muutokseen puskurin ylityksen vuoksi pienenee.

Rahaston tulos vuonna 2010 oli 340 milj. euroa alijäämäinen ja suhdannepuskurin suuruus 250 milj. euroa.¹¹ Vuodelle 2010 työttömyysvakuutusmaksuja oli nostettu maltillisesti, sekä palkansaajan että työnantajan maksua 0,2 prosenttiyksiköä. Samansuuruinen korotus toteutettiin vuodelle 2011.

12.5 Työvoimapolitiittiset lausunnot

TE-toimisto ilmoittaa työvoimapolitiittisella lausunnolla työttömyyskassalle tai Kansaneläkelaitokselle, täyttyvätkö työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittiset edellytykset. Vuonna 2010 annettiin yhteensä noin 2,3 miljoonaa työvoimapolitiittista lausuntoa. Työllistymistä edistävän palvelun aloittamisesta annettiin noin 228 000 etuuden maksatuksen mahdollistavaa lausuntoa. Alueellisen liikkuvuuden tukemiseksi myönnettävästä, matka-avustuksena maksettavasta työmarkkinatuesta annettiin myönteisiä työvoimapolitiittisia lausuntoja noin 1 100.

Vuoden 2010 alusta lukien työttömän mahdollisuuksia opiskella omaehtoisia opintoja työttömyysetuudella tuettuna parannettiin. Opintojen tukemisen alkamista koskevia työvoimapolitiittisia lausuntoja annettiin noin 15 500. TE-toimiston ratkaisusta olla tukematta työnhakijan aloittamia opintoja ei pääsääntöisesti anneta työvoimapolitiittista lausuntoa.

Vuoden 2010 alusta lukien työttömyysturvalaissa on säädetty myös nimenomaisesti työllistymistä edistävästä palvelusta poissaolon vaikutuksesta oikeuteen saada työttömyysetuutta. TE-toimisto antoi hyväksyttävästä syystä olla poissa palvelusta noin 43 000 työvoimapolitiittista lausuntoa. Siitä, ettei poissaolon syy ole hyväksyttävä ja työnhakija menettää oikeutensa työttömyysetuuteen poissaolopäivältä, annettiin noin 17 700 lausuntoa. Yksittäisiä poissaoloja ei seurata työvoimapolitiittisessa aikuiskoulutuksessa, työttömyysetuudella tuetussa omaehtoisessa opiskelussa eikä maahanmuuttajien työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen rinnastetuissa opinnoissa.

Työvoimapolitiittisista lausunnoista noin 81 000 eli 3,5 prosenttia kaikista annetuista lausunnoista annettiin työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn johdosta. Näistä lausunnoista noin 42 100 koski korvauksettoman määräajan (ns. karenssin) asettamista. Yleisin peruste korvauksettoman määräajan asettamiseen oli työstä eroaminen ilman pätevää syytä. Se oli perusteena noin 21 200 tapauksessa. Työstä kieltäytyminen tai työsuhteen syntymättä jääminen hakijan omasta syystä oli perusteena noin 3 300 tapauksessa. Työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta kieltäytyminen, eroaminen tai se, että työnhakija oli omasta syystään tullut erotetuksi koulutuksesta, oli perusteena noin 7 400 tapauksessa. Muista työllistymistä edistävästä

11 Alustava tieto

palveluista kieltäytyminen tai tällaisen palvelun keskeyttäminen oli perusteena noin 2 700 tapauksessa.

Työnhakusuunnitelmia koskevia työttömyysturvalain ja julkisesta työvoimapolvelusta annetun lain säännöksiä tarkennettiin toukokuussa 2010. Uudistuksen jälkeen TE-toimisto laatii työnhakijan kanssa työllistymis-, aktivointi- tai kotoutumissuunnitelman. Suunnitelman laatimistilaisuuteen ilman pätevää syytä saapumatta jäämisen takia asetettiin noin 4 700 korvauksetonta määräaika. Suunnitelman laatimisesta kieltäytymisestä korvauksettomia määräaikoja asetettiin noin 1 700 ja suunnitelman noudattamiseen liittyvästä työvoimapolitiittisesti moitittavasta menettelystä noin 1 500.

Työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn takia annetuista lausunnoista 38 900 koski ns. työssäolovelvoitteita. Työssäolovelvoitteen saaneen työnhakijan oikeus työttömyysetuuteen palautuu, kun hän on ollut joko kolme tai viisi kuukautta työssä, koulutuksessa tai työvoimapolitiittisessa toimenpiteessä. Velvoitelauseunnoista noin 6 300 koski toistuvaa työvoimapolitiittisesti moitittavaa menettelyä. Ammatillista koulutusta vailla oleville alle 25-vuotiaille nuorille asetettua työssäolovelvoitetta koskevia työvoimapolitiittisia lausuntoja annettiin noin 27 200. Näistä suurin osa (noin 21 100 lausuntoa) koski ammatilliseen koulutukseen hakeutumatta jättämistä. Vuoden 2006 alusta voimaan tulleen pitkään työttömänä olleita henkilöitä koskevan työmarkkinatuen saamisen edellytysten tiukentumisen perusteella annettiin noin 5 300 velvoitelauseuntoa. Nämä lausunnot koskivat pääosin työstä tai työvoimapolitiittisestä aikuiskoulutuksesta kieltäytymistä, eroamista tai erottamista.

Sairauspäivärahaa enimmäisajan saaneista työkyvyttömistä työnhakijoista, joilla on voimassa oleva työ- tai virkasuhde, annettiin etuuden maksajalle noin 5 200 tiedotetta. Näissä tapauksissa on kyse työnhakijoista, joiden työkyvyttömyyseläkehakemus on vireillä tai hylätty ja joiden perustoimeentulo on järjestetty työttömyys-turvajärjestelmästä, vaikka he eivät olekaan työttömiä.

Muutosturvan toimintamalliin liittyvistä työllistymisohjelmista luovuttiin toukokuussa 2010. Tämän jälkeen muutosturvan piiriin kuuluvien kanssa on laadittu sama työllistymissuunnitelma kuin muidenkin työnhakijoiden kanssa. Muutosturvan piiriin kuulumisesta ei muutoksen jälkeen ole annettu työvoimapolitiittisia lausuntoja, mutta TE-toimisto on ilmoittanut työnhakijan kuulumisesta muutosturvan piiriin työttömyysetuuden maksajalle muiden työvoimapolitiittisten lausuntojen yhteydessä.

12.6 Pitkäaikaistyöttömien terveyden edistäminen

Tutkimustulosten mukaan työttömät voivat huonommin ja ovat sairaampia kuin työlliset. Työttömyyden on osoitettu vaikuttavan haitallisesti sekä terveyteen että hyvinvointiin. Syy- ja seuraussuhteet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Tiedetään, että työ on myös terveyttä tukeva tekijä. Terveemmät työllistyvät nopeammin ja

työttömäksi joutuvat todennäköisesti ne, joilla on heikompi terveys, työ- ja toimintakyky ja osaamisvajeita. Työttömät ovat tyypillisiä terveyspalvelujen alikäyttäjiä. Työttömyyden pitkittyminen altistaa sosiaalisille ja terveydellisille ongelmille, joiden hoitaminen vaatii voimakkaampaa panostusta terveyspalveluilta. Pitkään työttömänä olleiden huono terveydentila on usein esteenä työllistymiselle. Palveluiden kehittämisessä sekä terveyttä tukevassa ja edistävissä toiminnassa tarvitaan entistä enemmän toimenpiteiden tarkkaa kohdentamista.

Kunnallinen terveydenhuolto tuottaa palvelut koko väestölle. Näitä palveluja on täydennetty työnantajan järjestämisvastuulla olevilla työterveyshuollon palveluilla sekä yksityisillä terveydenhuollon palveluilla. Työterveyshuollon palvelut kohdentuvat työsuhteessa oleville. Työttömille ei ole ollut kattavasti tarjolla työterveyshuoltoa vastaavia kunnallisia ehkäiseviä palveluja.

Työttömien terveysasioilla on yhtymäkohtia monen valtakunnallisten terveydenhuollon ohjelman kanssa. Työttömien terveystarkastukset ja -palvelujen kehittäminen sisältyy mm. sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliseen kehittämisohjelmaan (KASTE), terveyden edistämisen politiikkaohjelmaan, kansalliseen terveyserojen kaventamisohjelmaan ja kansalliseen mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaan.

Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuden määrärahan mitoituksessa on huomioitu pitkäaikaistyöttömien terveystarkastukset vuodesta 2006 lähtien. Kuntien valtionosuusmäärärahassa on kaksi miljoonaa euroa pitkäaikaistyöttömien terveystarkastuksiin. Pitkäaikaistyöttömien terveystarkastuksiin osoitettu valtionosuus maksetaan kunnille osana terveydenhuollon laskennallisia kustannuksia siten, että 7–64-vuotiaiden valtionosuuden kustannuspohjaan sisältyy laskennallisia kustannuksia noin 1,5 €/ikäryhmään kuuluva asukas.

Neljän viime vuoden ajan valtiovalta on panostanut pitkäaikaistyöttömien terveydenhuoltoon sekä valtionosuus- että hankerahoituksella. Pitkäaikaistyöttömien terveydenhuollon hankkeen (PTT- hanke 2007–2010) tavoitteena on ollut terveydenhuollon palvelujen kehittäminen sekä yhteistyökäytäntöjen edistäminen. Työttömien työnhakijoiden terveystarkastuksilla, terveystapaamisilla ja niiden jatkotoimilla tuetaan työ- ja toimintakykyä, ehkäistään elintapa- ja kansansairauksia, tuetaan henkistä hyvinvointia ja elämänhallintaa sekä vaikutetaan terveyttä edistävien valintojen tekemiseen. Tarvittaessa työtön henkilö ohjataan sairaanhoito- ja kuntoutuspalveluihin.

Hankkeessa on ollut mukana 18 paikallista ja alueellista osahanketta, joissa on kehitetty toimintaympäristöstä ja alueen olosuhteista lähteviä toimintamalleja vaikeasti työllistyvien työttömien terveyspalvelujen järjestämiseksi. Hanketta on toteutettu yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvointilaitoksen, Työterveyslaitoksen, kuntien, Kuntaliiton, Kelan ja työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan kanssa. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa (2007–2009) painopiste on ollut paikallisten ja alueellisen toimintakäytäntöjen luomisessa ja kokeilemisessa. Vuosina 2009–2010 painopisteenä on kehiteltyjen toimintakäytäntöjen juurruttaminen paikallisesti ja alueellisesti sekä valtakunnallinen levittäminen.

Osana PTT-hanketta on toteutettu kaksi valtakunnallista, kuntien työttömien terveydenhuollosta vastaaville henkilöille suunnattua kyselyä. Joulukuussa 2009 toteutetun kyselyn vastausten perusteella työttömien terveystarkastusten ja -palvelujen toteutus kunnissa on lisääntynyt. Selkeä enemmistö vastaajista näkee, että työttömät tarvitsevat omia terveystarkastuksia. Vastaajia pyydettiin valitsemaan enintään kolme keinoa, joilla heidän mielestään voitaisiin valtakunnallisesti parhaiten edistää työttömien terveystarkastusten ja -palvelujen vakiintumista. Useimmin valitut keinot olivat: lisärahoituksen osoittaminen kunnille toiminnan toteutukseen osana valtionosuuksia (77 %), kuntien velvoittaminen järjestämään palvelu uudessa terveydenhuoltolaissa (49 %) ja työttömien terveydenhuollon järjestäminen osana työterveyshuoltolakia (48 %).

Osahankkeissa on tehostettu työ- ja elinkeinohallinnon ja kuntien viranomaisten yhteistyötä työttömien kuntoutus- ja aktivointitoimenpiteiden osalta hyödyntäen olemassa olevia monialaisia yhteistyörakenteita työttömien työllistymisedellytysten parantamiseksi. Osahankkeiden avulla on tuettu ja edistetty pitkäaikaistyöttömien terveydentilaa, toiminta- ja työkykyä sekä ehkäisty kansansairauksia. Terveystarkastajille on luotu oma malli terveystarkastusten toteuttamiseen ja työtapaa, joka huomioi työttömyyden ja siitä johtuvat terveysriskit sekä tukee työttömän työnhakijan voimavaroja, kannustaa aktiivisuuteen ja itsehoitoon. PTT-hankkeessa on tähän mennessä ollut noin 5 000 asiakasta, joille on tehty yli 35 000 terveystarkastusta.

Pitkäaikaistyöttömän työllistyminen edellyttää laajaa näkökulmaa työllistymisen aktivoimiseksi. Työttömän työllistymisen tukemiseen tarvitaan työvoimahallinnon, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sosiaalivakuutuksen osaamista ja yhteistyötä. Hankkeen tulokset osoittavat yhteistyön tärkeän merkityksen. Yhteistyötä tarvitaan paikallisella tasolla, mutta myös hallinnollisella tasolla. Toiminta edellyttää yhteistä sopimista toimintakäytännöistä sekä rakenteista.

Terveystarkastusten ja moniammatillisen yhteistyön avulla työttömien palvelua on voitu kehittää tukemaan työttömän terveydentilaa, työ- ja toimintakykyä sekä ennaltaehkäistä kansansairauksia. Terveystarkastuksilla ja terveysneuvonnalla tuetaan asiakkaan elämänhallintaa ja vahvistetaan sitä. Työttömien oma aktiivisuus ja vastuunotto terveydentilasta ovat keskeisiä.

PTT-hankkeen arviointitutkimuksen mukaan kunnissa on jo varsin laajasti toteutettu pitkäaikaistyöttömien terveystarkastuksia ja tiivistetty yhteistyötä työ- ja elinkeinohallinnon, sosiaalitoimen ja perusterveydenhuollon välillä. Arviointitutkimuksen mukaan haasteeksi näyttää tulevan toiminnan jatkuvuus ja kiinnittäminen pysyväksi osaksi kuntien palvelurakennetta. Kuntien tiukka taloudellinen tilanne, pienet henkilöstöresurssit ja palvelurakenteen muutokset rajoittavat toiminnan edelleen kehittelyä ja juurtumista.

Asiakkailta työttömien vapaaehtoiset terveystarkastukset saavat selkeän kannatuksen. Merkitykselliseksi terveystarkastus koetaan etenkin terveydentilan ja hyvinvoinnin kannalta, seurausvaikutukset työllistymiseen ja toimeentuloon nähdään vähäisempinä. Asiakkaiden mukaan tarvetta on etenkin hammashoidon,

fysioterapian, liikuntapalvelujen sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen parempaan saatavuuteen. Palvelujärjestelmän toiminnalliset ja rakenteelliset muutokset näkyvät erityisesti niiden ihmisten arjessa, jotka ovat riippuvaisia julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista.

Arviointitutkimuksen suosituksissa esitetään työttömien työterveysluonteista palvelua pysyväksi osaksi kunnallista terveyspalvelua. Hallinnollisesti perusterveydenhuoltoon sijoittunut terveyspalvelu voidaan rakenteellisesti kiinnittää myös muuhun kuin terveyskeskuspalveluun. Työterveysluonteisen palvelun tulee olla verkostoituvaa ja liittyä yhteen aktivointi- ja työllistymistoimenpiteiden kanssa. Palvelun toteuttaminen perusterveydenhuollossa edellyttää teemaan liittyvän osaamisen kehittämistä niin työllistymiseen kuin työterveyshuollolliseen viitekehykseen liittyen.

Hallituksen esitys terveydenhuoltolaista (HE 90/2010) painottaa kunnan roolia työttömien ja muiden työterveyshuollon ulkopuolella olevien henkilöiden terveys-tarkastusten ja -palvelujen järjestämisessä. Pyrkimyksenä on se, että työttömien terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat kiinteä osa perusterveydenhuoltoa. Nämä palvelut vastaavat työelämässä olevien työterveyshuollon ehkäiseviä palveluja.

Työterveyshuollon palveluista tulisi voida siirtyä saumattomasti perusterveydenhuollon tarjoamiin ehkäiseviin palveluihin. Työttömyyden aikana palvelujen tulisi olla helposti saatavilla jo työttömyyden alkamisesta lähtien ja palvelut tulisi rakentaa tarpeenmukaisesti. Tällä hetkellä työttömien terveydenhuollon palvelut ovat usein korjaavia sairaanhoitopalveluja. Terveyden edistäminen ja ehkäisevät palvelut tulisi olla mitä suurimmassa määrin työttömien saatavilla.

Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotusten mukaan kuntien tulee nimetä terveydenhoitaja, joka vastaa perusterveydenhuollossa työterveyshuollon palvelujen ulkopuolella olevien työkäisten terveyttä ja työkykyä tukevista palveluista. Komitea toteaa, että pitkäaikaistyöttömien terveydenhuoltohankkeen tuloksien jälkeen tulee arvioida jatkokehittämistoimenpiteet. SATA-komitean kuntoutusta käsittelevä työryhmä piti tärkeänä kuntoutustarpeen arviointia taikka kuntoutus- tai eläkeselvittelyä työttömille Kelan toimesta samaan tapaan kuin työllisille.

12.7 Kuntouttava työtoiminta

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kunnat ja TE-toimistot yhdessä työnhakijan suunnittelemaan kullekin lain piiriin kuuluvalla asiakkaalla aktivoivan palvelukokonaisuuden (aktivointisuunnitelma). Aktivointisuunnitelmaa laadittaessa selvitetään ensin mahdollisuus tarjota työtä tai työllistämistä edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma voi näiden toimenpiteiden ohella sisältää työllistymismahdollisuuksia parantavia terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja.

Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuuden alle 25 vuoden ikäraja poistui vuoden 2010 alusta alkaen. Ikärajan poiston tavoitteena oli parantaa pitkään työttömänä olleiden 25 vuotta täyttäneiden henkilöiden työllistymismahdollisuuksia ja

elämänhallintakykyä ja ehkäistä siten syrjäytymistä. Muutoksen jälkeen kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä aiheutuvat seuraamukset ovat samanlaiset sekä 25 vuotta täyttäneille että alle 25-vuotiaille.

Ikärajan poiston myötä aktivointiehdot täyttävä kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyvä tai sen keskeyttävä henkilö menettää oikeuden työmarkkinatukeen 60 päivän ajalta tai hänen toimeentulotuen perusosaansa voidaan alentaa enintään 20 prosentilla. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Toistuvasta kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä voidaan lisäksi asettaa työssäolo-velvoite tai alentaa toimeentulotuen perusosaa enintään 40 prosentilla. Tämä alennus voidaan toteuttaa edellyttäen, ettei se vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana.

Aktivointisuunnitelma on tehtävä alle 25-vuotiaille noin 8,5–12 kuukauden työttömyyden ja 25 vuotta täyttäneille noin 2–2,5 vuoden työttömyyden jälkeen. Toimeentulotukiriippuvuuden pitkittyminen velvoittaa aktivointisuunnitelman tekoon.

Aktivointisuunnitelman laativat TE-toimisto ja kunta yhdessä pitkään työttömänä olleen henkilön kanssa. Aktivointisuunnitelmaan tulee sisällyttää asiakkaan tarpeen mukaisia työ- ja elinkeinohallinnon ja/tai kunnan järjestämiä palveluja ja toimenpiteitä. Aktivointisuunnitelmia laadittaessa palvelujen tarve tulee kartoittaa huolellisesti. Palvelujen ja toimenpiteiden tarvetta tulisi arvioida ja suunnitella henkilön elämänhallinnan ja työllistymisen edistämiseksi.

Kuntouttavaa työtoimintaa tulee sisällyttää aktivointisuunnitelmaan, jos TE-toimisto arvioi, ettei asiakkaalle voida viimeistään kolmen kuukauden kuluessa tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Kuntouttava työtoiminta on kuitenkin toissijainen toimenpide työ- ja elinkeinohallinnon työllistämistoimenpiteisiin ja palveluihin nähden.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan osallistumispäiviltä ylläpitokorvausta tai toimintarahaa. Ylläpitokorvauksen ja toimintarahan suuruus nousi kahdeksasta eurosta yhdeksään euroon vuoden 2010 alusta.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistui mainittuna vuonna arviolta 15 000 henkilöä. Osallistujien mediaani-ikä vuonna 2008 oli työmarkkinatukea saaneiden osalta 46 vuotta. Heistä 55 prosenttia oli miehiä. Kuntouttava työtoiminta kesti keskimäärin 3,4 kk. Toimeentulotukea saaneiden osalta kuntouttava työtoiminta kesti keskimäärin 4,6 kuukautta.

Kuntouttava työtoiminta toimii asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn arvioinnin välineenä. THL:n tutkimuksen mukaan noin viisi prosenttia asiakkaista siirtyi työmarkkinoille tai ammatilliseen koulutukseen. Viidesosa siirtyi uudelle kuntouttavan työtoiminnan jaksolle, ja keskimäärin joka kymmenes siirtyi hoitoon, kuntoutukseen tai työkyvyn arviointiin. Suurin osa palasi työttömäksi. Varsinkin taantumassa pitkäaikaistyöttömille ei ollut tarjolla heille sopivaa työtä avoimilla työmarkkinoilla ja mahdollisuus tuettuunkin työhön oli vähäinen.

12.8 Palkkaturva

Vuonna 2010 maksettiin palkkaturvaa 35,0 miljoonaa euroa, mikä oli 0,4 miljoonaa euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Työnantajilta saatiin perityksi takaisin 7,1 miljoonaa euroa ja korkoja 1,2 miljoonaa euroa. Työttömyysvakuutusrahasto korvaa valtiolle vuosittain palkkaturvana maksettujen ja työnantajilta takaisin perittyjen pääomamäärien erotuksen.

Palkkaturvaa maksettiin 8 301 työntekijälle, mikä on 952 työntekijää vähemmän kuin edellisenä vuonna. Palkkaturvapäätöksen saaneita työnantajia oli 2 729, kun edellisenä vuonna vastaava luku oli 2 966. Palkkaturvahakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli 60 päivää.

12.9 Ammatillinen kuntoutus

Kela on keskeinen kuntouttaja Suomessa, joskin vastuu kuntoutuksesta jakautuu monelle eri taholle. Sosiaalivakuutuksella, sosiaali- ja terveydenhuollolla ja työ- ja elinkeinohallinnolla on omat kuntoutustehtävänsä.

Kelan järjestämän kuntoutuksen tarkoituksena on vajaakuntoisten tai vaikeavammaisten työ- ja toimintakyvyn parantaminen ja säilyttäminen niin, että hän selviää mahdollisimman hyvin työssä ja jokapäiväisessä elämässään sairaudestaan tai vammastaan huolimatta. Kelan järjestämä ammatillinen kuntoutus¹² on tarkoitettu työikäisille, joiden työkyky on heikentynyt tai joilla on uhka tulla työkyvyttömäksi lähivuosina. Kuntoutuksen tarkoitus on edistää työssä jaksamista, työhön paluusta tai työikäisen nuoren työelämään pääsyä.

Tyk-toimintaan (työkykyä ylläpitävä ja parantava valmennus) osallistui 3 500 henkeä vuonna 2009. Muita kuntoutustoimenpiteitä, joita järjestettiin paljon, olivat ammattikoulutus (4 300 kuntoutujaa) ja kuntoutustutkimukset (1 000 kuntoutujaa). Harkinnanvaraisessa kuntoutuksessa oli eniten kuntoutujia ASLAK-kursseilla (ammattillisesti syvennetty lääketieteellinen kuntoutus), joille osallistui 13 500 kuntoutujaa. Sopeutusvalmennuskursseille osallistui 3 000 henkilöä. Aikuisten psykoterapiaa sai 10 200 ja nuorten psykoterapiaa 4 500 henkeä. Yksilöllinen kuntoutusjakso järjestettiin 3 200 ja kuntouttavaa hoitoa 1 200 henkilölle.

Kuntoutujien työtilanne kartoitetaan ennen kuntoutusta. Työelämässä olevista suurin ryhmä on työssä käyvät, joiden osuus kaikista kuntoutujista on 44 prosenttia. Opiskelijoita on 12 prosenttia ja työttömiä neljä prosenttia. Työelämästä poissa olevia on kuntoutujista vajaa kolmannes. Kuntoutujien mediaani-ikä on 45 vuotta. Mediaani-ikä on laskenut vuodesta 1998 vuoteen 2009 kolmella vuodella.

Yleisimmät syyt Kelan kuntoutukselle ovat mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Ne ovat ohittaneet tuki- ja liikuntaelinten sairaudet yleisimpänä sairauspääryhmänä. Mielenterveyskuntoutujien määrä on lähes kaksinkertaistunut

12 Kelan kuntoutustilasto 2009. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2010. Kela

2000-luvulla, kun kuntoutujien kokonaismäärä kasvoi vastaavana aikana alle viisi prosenttia. Vuonna 2009 mielenterveyden häiriön vuoksi kuntoutusta sai 31 100 henkeä. Tuki- ja liikuntaelinsairauksien vuoksi kuntoutusta sai 25 900 henkilöä, mikä oli 10,4 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2008. Muita merkittäviä sairausryhmiä olivat hermoston sairaudet (9 800 henkilöä) ja verenkiertoelinten sairaudet (4 700 henkilöä).

Työeläkekuntoutuksen tavoitteena on työkyvyn ylläpito, työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen. Ammatillisen kuntoutuksen keinoja ovat työkokeilu, työhön valmennus, työhön tai ammattiin johtava koulutus tai muu ammatillinen kuntoutus kuten elinkeinotuki tai työtä helpottavat apuvälineet ja laitteet.

Kuntoutujien määrät ovat kasvaneet koko 2000-luvun ja kuntoutuksen tuloksellisuus on parantunut. ETK:n tilastoraportin¹³ mukaan vuonna 2000 henkilöistä, jotka olivat työelämässä kuntoutukseen hakeutuessaan, yli puolet palasi työelämään. Vuonna 2009 kuntoutuksen päätökseen saaneista jo kaksi kolmasosaa oli kuntoutuksen jälkeen työssä. Kuluneen kymmenen vuoden aikana kuntoutuksesta täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus laski 13 prosentista viiteen prosenttiin.

Kuntoutujien keski-ikä on noussut. Vuonna 1992 työeläkekuntoutujien keski-ikä oli 42 vuotta, vuonna 2009 keski-ikä oli 46 vuotta. Vuonna 2009 kaikista kuntoutujista alle 35-vuotiaita oli 12 prosenttia ja yli 54-vuotiaita 15 prosenttia. Erityisesti 55 vuotta täyttäneiden osuus kuntoutujista on ollut kasvava, sillä vuonna 1992 heidän osuutensa oli vain 1,5 prosenttia, eli suhteellinen osuus on kymmenkertaistunut. Vuoden 2009 kuntoutujissa ikäluokka 45–54 vuotta oli suurin (44 prosenttia kaikista). Kaikista kuntoutujista runsas puolet (55 prosenttia) oli naisia ja heitä oli suhteellisesti tätäkin enemmän vanhemmissa ikäryhmissä.

Myös eläketaustaisten kuntoutujien osuus työelämään palaajista on koko ajan kasvanut. Vuonna 2000 eläketaustaisista 28 prosenttia palasi työelämään ja vuonna 2009 jo lähes puolet. Vuonna 2000 eläketaustaisista vielä 41 prosenttia siirtyi täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle, mutta vuonna 2009 enää joka viides.

Työhallinnon tukemassa ammatillisessa kuntoutuksessa järjestetään vajaakuntoisille henkilöille ammatillista suunnittelua, kehittymistä, työllistymistä sekä työssä pysymistä edistäviä palveluja ja tukitoimenpiteitä. Työttömiä vajaakuntoisia työnhakijoita oli vuoden aikana 69 200 henkilöä eli 3,7 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Työttömien vajaakuntoisten osuus kaikista työttömistä työnhakijoista oli 12,8 prosenttia. Vajaakuntoisten työttömien työnhakijoiden työttömyysjaksoja päättyi 92 000, joista 56 000 jaksoa päättyi työhönsijoittumisen tai koulutuksen aloittamisen johdosta. Tähän lasketaan työhön yleisille työmarkkinoille sijoittuneet (34 800), toimenpiteillä sijoitetut (13 600), työvoimakoulutuksen aloittaneet (5 800) ja muun koulutuksen aloittaneet (1 400). Päättyneiden työttömyysjaksojen kesto oli keskimäärin 22 viikkoa, eli viikon pitempi kuin vuotta aikaisemmin.

13 Työeläkekuntoutus vuonna 2009. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 7/2010

Vajaakuntoisten työnhakijoiden työ- ja koulutusedellytysten ja työhönsijoituksen tukemiseksi järjestettiin yhteensä noin 11 800 tukitoimenpidettä, muun muassa terveydentilan ja työkyvyn tutkimuksia, kuntoutustutkimuksia, asiantuntijakonsultaatioita, työkokeiluja työpaikalla, työ- ja koulutuskokeiluja ja työhönvalmennusta työklinikoissa ja muissa valmennusyksiköissä. Vastaavia ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen tukitoimenpiteitä järjestettiin 7 500. Työhönsijoittumisen ja ammatinvalinnanohjauksen erityismenoihin käytettiin yhteensä 7,1 miljoonaa euroa.

13 EU:n rakennerahasto-ohjelmien toimeenpano

13.1 Kansallinen rakennerahastostrategia ja rakennerahasto-ohjelmat ohjelmakaudella 2007–2013

Suomessa toteutetaan seuraavia EU:n alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoitteen mukaisia ohjelmia:

- Euroopan aluekehitysrahaston osarahoittamat alueelliset Itä-, Pohjois-, Länsi- ja Etelä-Suomen ohjelmat
- Euroopan sosiaalirahaston osarahoittama Manner-Suomen ESR-ohjelma, toteutusalue koko maa

Ohjelmakauden 2007–2013 rakennerahastotoimintaa ohjaa kansallinen rakennerahastostrategia. Siinä määritellään keskeiset tavoitteet ja painopisteet, joihin rahoitusta suunnataan. Kansallisen rakennerahastostrategian painopisteet ovat yritystoiminnan edistäminen, innovaatiotoiminnan ja verkostoitumisen edistäminen ja osaamisrakenteiden vahvistaminen, osaaminen, työvoima, työllisyys ja yrittäjyys sekä alueiden saavutettavuuden parantaminen.

Ohjelmien hallintoviranomaisena toimii työ- ja elinkeinoministeriö. Ohjelmien toimeenpanoon osallistuvat työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön sekä ympäristöministeriön hallinnonalat. Ohjelmat toimeenpannaan kunkin hallinnonalan kansallisten säädösten ja kansallisten tukijärjestelmien mukaan.

Rakennerahastojen ohjelmien varoin rahoitettavien toimenpiteiden päätöksenteko tapahtuu pääosin ELY-keskuksissa ja maakuntien liitoissa. Toimenpiteiden julkinen rahoitus koostuu EU-rahoituksen lisäksi kansallisesta julkisesta rahoituksesta, joka tulee valtion talousarviosta ja kuntasektorilta. Lisäksi hankkeisiin sisältyy yksityistä rahoitusta.

13.2 Itä-Suomen, Pohjois-Suomen, Länsi-Suomen ja Etelä-Suomen alueelliset EAKR-ohjelmat

Ohjelmien painopisteinä ovat kilpailukykyisten ja innovatiivisten yritysten toimintaympäristön parantaminen, yritysten kansainvälistyminen, verkostoituminen, tasapainoinen alueellinen kehitys ja alueellisten vetovoimatekijöiden edistäminen.

Ohjelmien toimintalinjat ovat: 1) yritystoiminnan edistäminen, 2) innovaatiotoiminnan ja verkostoitumisen edistäminen sekä osaamisrakenteiden vahvistaminen, 3) alueiden saavutettavuuden ja toimintaympäristöjen parantaminen, 4) suurten kau-

punkiseutujen kehittäminen (Länsi- ja Etelä-Suomi), 5) suuralueet -toimenpiteiden temaattinen kehittäminen (Etelä-Suomi) sekä tekninen tuki.

EAKR-toimenpideohjelmien kokonaisrahoitus vuosiksi 2007–2013 on 4,1 miljardia euroa, josta EU:n rahoitusosuus on 970 miljoonaa euroa. Kansallinen julkinen rahoitus on 1,1 miljardia euroa, ja se tulee valtion talousarviosta ja kuntasektorilta ja muista julkisista rahoituslähteistä. Valtion rahoitusta on talousarviossa budjetoitu kattamaan EAKR-ohjelmien kansallisesta julkisesta rahoituksesta 75 prosenttia, jolloin kuntasektorin ja muun julkisen rahoitusosuuden oletama on 25 prosenttia kansallisesta julkisesta rahoituksesta. Vuonna 2010 kuntarahoituksen karttumatavoitetta alennettiin tilapäisesti 15 prosenttiin kuntien vaikeasta taloustilanteesta johtuen. Tarkoitus kuitenkin on, että koko ohjelmakaudella kuntarahoituksen ja muun julkisen rahoituksen osuus on 25 prosenttia kansallisesta julkisesta rahoituksesta. Kuntarahoituksen osuus kuitenkin vaihtelee ohjelma-alueittain ollen alhaisin Itä-Suomessa ja korkein Etelä-Suomessa. Lisäksi ohjelmiin tulee lähes 2 miljardia euroa yksityistä rahoitusta lähinnä pk-yrityksiltä.

Taulukko 20. EAKR-toimenpideohjelmat, sitoumukset ja maksatukset projekteille vuosina 2007–2010 yhteensä ja edellisestä vuonna 2010 maksettu osuus, 1 000 euroa

Ohjelma	Sidottu yhteensä 2007–2010 EAKR+valtio	Edellisestä vuoden 2010 osuus EAKR+valtio	Maksettu yhteensä 2007–2010 EAKR+valtio	Edellisestä vuoden 2010 osuus EAKR+valtio
Itä-Suomi	338 602	104 345	161 463	72 747
Pohjois-Suomi	280 127	86 907	134 060	64 786
Länsi-Suomi	148 792	48 679	68 047	32 409
Etelä-Suomi	127 446	41 644	53 703	28 335
Yhteensä	894 967	281 575	417 272	198 276

Lähde: EURA2007-järjestelmä

Ohjelmat käynnistyivät vasta toisena ohjelmavuotena. Toteutuksen alkuvaihe viivästyi johtuen mm. tietojärjestelmän kehittämistyön vaatimasta ennakoitua pitemmästä ajasta. Toiminta on vuonna 2010 edennyt ripeästi sekä hankkeiden rahoituspäätösten että maksatusten osalta. Vuoden lopussa oli hankkeisiin sidottuna yli puolet ohjelman julkisen rahoituksen kehyksestä. Hankkeille oli vuoden lopussa maksettu keskimäärin neljännes koko ohjelmakauden kehyksestä.

Taulukko 21. EAKR-toimenpideohjelmat, hankkeista kerätyt vaikuttavuustiedot ohjelmakaudelta ja erikseen vuodelta 2010 (vuoden 2010 osuus ennakkotieto)

Indikaattori	Itä-Suomi		Pohjois-Suomi		Länsi-Suomi		Etelä-Suomi		Yhteensä	
	2007–2010	Edellisestä 2010 osuus	2007–2010	Edellisestä 2010 osuus	2007–2010	Edellisestä 2010 osuus	2007–2010	Edellisestä 2010 osuus	2007–2010	Edellisestä 2010 osuus
Uudet työpaikat	2 433	1 114	3 686	1 524	1 818	701	1 885	738	9 822	4 077
- joista naisten	866	433	1 265	454	519	215	526	185	3 176	1 287
Uudet yritykset	338	95	720	264	204	51	182	77	1 444	487
- joista naisten perustamia	104	29	204	74	63	18	44	18	415	139

Lähde: EURA2007- ja Tuki2000-järjestelmät, ei sisällä Finnveran rahoittaman hanketoiminnan tuloksia

Seurantatiedot kerätään hankkeilta kahdesti vuodessa. Rahoituksella on vaikutettu tähän mennessä noin 10 000 uuden työpaikan syntymiseen, joista runsaat 4 000 työpaikkaa on syntynyt vuonna 2010. Uusia yrityksiä on seurannan mukaan syntynyt ohjelmakaudella runsaat 1 400 kappaletta, joista vuoden 2010 aikana syntyi vajaat 500 kappaletta. Luvut eivät sisällä Finnveran osarahoittamissa hankkeissa syntyneitä vaikutuksia. Seurantajärjestelmään rekisteröityvät välittömästi hankkeen päättymisen jälkeen ilmennet vaikutukset. Pääosa hankkeiden vaikutuksista ilmenee pitemmällä aikavälillä. Ohjelmien tuloksellisuudesta tehdään ulkopuolinen arviointi, jossa tarkastellaan numeeristen indikaattoritulosten lisäksi toiminnan laadullista vaikuttavuutta

13.3 Manner-Suomen ESR-ohjelma

Manner-Suomen ESR-toimenpideohjelmaa toteutetaan koko maassa. Ohjelman toimintalinjat ovat

- työorganisaatioiden, työssä olevan työvoiman ja yritysten kehittäminen sekä yrittäjyyden lisääminen,
- työllistymisen ja työmarkkinoilla pysymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy,
- työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis-, innovaatio- ja palvelujärjestelmien kehittäminen sekä
- jäsenvaltioiden ja alueiden välinen yhteistyö ESR-toiminnassa.

ESR-ohjelman rahoituskehys jakaantuu valtakunnalliseen osioon ja alueosioihin, joita on neljä: Itä-Suomen, Pohjois-Suomen, Länsi-Suomen ja Etelä-Suomen alueosio. ESR-ohjelman valtakunnallista osiota toteutetaan Itä-Suomen ulkopuolisella alueella. Se rahoitetaan kansallista politiikkaa täydentävinä laajoina kehittämissohjelmina. ESR-ohjelman alueosioilla toteutetaan myös kunkin suuralueen omia alueellisia painotuksia.

Manner-Suomen ESR-ohjelman kokonaisrahoitus vuosiksi 2007–2013 on 1,4 miljardia euroa, josta EU:n rahoitusosuus on 615 miljoonaa euroa. Ohjelman rahoitukseen osallistuvat EU:n lisäksi valtio, kunnat sekä muut julkiset ja yksityiset tahot, kuten pk-yritykset. EU:n rahoituksen osuus on Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisissa ohjelmaosiossa 50 prosenttia hankkeiden julkisesta rahoituksesta. Länsi- ja Etelä-Suomen alueosiossa sekä valtakunnallisessa osiossa EU-osuus on 40 % julkisesta rahoituksesta. Kansallisen julkisen rahoituksen osuus jakaantuu valtion ja kunta-sektorin ja muun julkisen rahoituksen kesken. Valtion rahoitusta on talousarviossa budjetoitu kattamaan kansallisesta julkisesta rahoituksesta 75 prosenttia, jolloin kuntasektorin ja muun julkisen rahoitusosuuden olettamaksi jää 25 prosenttia kansallisesta julkisesta rahoituksesta. Kuntien heikosta taloudellisesta tilanteesta johtuen on kuntarahan ja muun julkisen rahoitusosuuden olettamaa tilapäisesti alennettu 15 prosenttiin kansallisesta julkisesta rahoituksesta.

Taulukko 22. Manner-Suomen ESR-ohjelma, sitoumukset ja maksatukset projekteille vuosina 2007–2010 ja edellisestä vuoden 2010 osuus 1 000 €

Ohjelmaosio	Sidottu yhteensä 2007–2010 ESR+valtio	Edellisestä vuoden 2010 osuus ESR+valtio	Maksettu yhteensä 2007–2010 ESR+valtio	Edellisestä vuoden 2010 osuus ESR+valtio
Valtakunnallinen osio	231 804	73 898	93 356	55 794
Itä-Suomi	180 583	49 845	84 637	47 121
Pohjois-Suomi	54 817	15 812	21 961	12 719
Länsi-Suomi	83 314	25 404	37 174	22 516
Etelä-Suomi	71 282	23 207	30 499	19 259
Yhteensä	621 800	188 165	267 626	157 408

Lähde: EURA2007-tietojärjestelmä

Ohjelma käynnistyi vasta toisena ohjelmavuotena. Toteutuksen alkuvaihe viivästyi johtuen mm. tietojärjestelmän kehittämistyön vaatimasta ennakoitua pitemmästä ajasta. Toiminta on vuonna 2010 edennyt ripeästi sekä hankkeiden rahoituspäätösten että maksatusten osalta. Vuoden lopussa oli hankkeisiin sidottuna yli puolet ohjelman julkisen rahoituksen kehyksestä. Hankkeille oli vuoden lopussa maksettu viidennes koko ohjelmakauden kehyksestä.

Taulukko 23. Manner-Suomen ESR-ohjelma, projekteilta kerätyt vaikuttavuustiedot kuluneelta ohjelmakaudelta sekä vuodelta 2010 (vuoden 2010 osuus on ennakkotieto)

Indikaattori	Valtakunnallinen		Itä-Suomi		Pohjois-Suomi		Länsi-Suomi		Etelä-Suomi		Yhteensä	
	2007– 2010	Edelli- sestä 2010 osuus	2007– 2010	Edelli- sestä 2010 osuus	2007– 2010	Edelli- sestä 2010 osuus	2007– 2010	Edelli- sestä 2010 osuus	2007– 2010	Edelli- sestä 2010 osuus	2007– 2010	Edelli- sestä 2010 osuus
Toimenpiteen aloittaneet henkilöt	60 935	34 217	54 196	23 329	25 012	10 503	40 859	18 857	33 146	15 438	214 148	102 344
- joista naisia	32 988	17 925	26 701	11 083	12 918	5 398	19 856	9 573	17 757	8 644	110 220	52 623
Aloittaneista työttömiä	14 398	8 487	12 486	5 494	2 621	1 606	8 220	3 515	5 292	2 493	43 017	21 595
- joista naisia	6 777	3 806	4 964	2 027	1 168	688	3 618	1 519	2 290	1 049	18 817	9 089
Uudet työpaikat	2 762	2 149	3 284	1 701	682	308	2 178	966	3 047	1 010	11 953	6 134
- joista naisten	1263	949	1 285	598	227	129	1027	478	1 224	339	5 026	2 493
Uudet yritykset	1606	1 289	1 741	810	284	101	2 130	857	1 529	532	7 290	3 589
- joista naisten perustamia	666	523	680	310	73	42	944	383	629	207	2 992	1 465

Lähde: EURA2007-tietojärjestelmä

Ohjelman vaikutuksia seurataan kahdesti vuodessa hankkeilta kerättävillä seuranta-indikaattoreilla. ESR-toimenpiteen aloittaneita henkilöitä on ollut ohjelmakaudella yli 214 000 henkilöä, joista naisia hieman yli puolet. Vuoden aikana aloitti runsaat 102 000 henkilöä. Hankkeeseen tullessaan joka viides henkilö oli työtön. Rahoitetuissa hankkeissa syntyi uusia työpaikkoja lähes 12 000, joista vuoden 2010 aikana syntyi runsaat 6 000. Uusia yrityksiä syntyi hankkeiden vaikutuksesta lähes 7 300, joista vuonna 2010 runsaat 3 500. Seurantajärjestelmään rekisteröityvät hankkeen toteutusaikana tai välittömästi päättymisen jälkeen ilmennet vaikutukset. Pääosa hankkeiden vaikutuksista ilmenee pitemmällä aikavälillä. Ohjelman, toteutusta seurataan jatkuvalla ulkopuolisella arvioinnilla, jossa tarkastellaan numeeristen indikaattoritulosten lisäksi toiminnan laadullista vaikuttavuutta

Svenskspråkigt sammendrag

1 Sysselsättningspolitiska mål

Statsminister Mari Kiviniemis regering har beslutat att fortsätta genomföra de beslut som fattades i samband med halvtidsutvärderingen av regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens andra regering och av regeringsperioden. Regeringen har som mål att främja stabiliteten i ekonomin, förutsättningarna för hållbar utveckling, jämställdheten och den sociala sammanhållningen. Regeringen har som mål att på lång sikt höja sysselsättningsgraden till 75 procent. Regeringen konstaterade vid sin halvtidsöversyn år 2009 att regeringsprogrammets mål att öka sysselsättningen med 80 000-100 000 personer under valperioden 2007-2011 inte kan uppnås på grund av den globala finanskrisen och recessionen. Regeringen beslutade emellertid att genom sina åtgärder stödja skapandet av en ny tillväxtgrund och mildra de omedelbara negativa konsekvenserna av recessionen.

Produktionsvolymen började öka under den första delen av 2010 stödd av den ökade exporten. Bruttonationalproduktens (BNP) genomsnittliga ökning var x % under 2010. Trots den positiva vändning som under året skedde på arbetsmarknaden, var under 2010 den genomsnittliga sysselsättningsgraden (15-64-åringar) 67,8 procent, vilket var 0,5 procentenheter lägre än under föregående år. Arbetslöshetsgraden för 2010 var 8,4 procent, vilket var 0,2 procentenheter högre än föregående år.

Tack vare den genomförda stimulanspolitiken höll sig dock arbetslösheten på en lägre nivå än vad som förutspåddes. I budgeten för 2010 stärktes arbetskrafts- och utbildningspolitiken i syfte att förbättra sysselsättningen bland unga och stärka utbildningen för de behov som den kommande tillväxten medför. Ungdomsarbetslösheten kunde bekämpas genom de vidtagna extra åtgärderna. De ökade arbetskraftspolitiska aktiva åtgärderna inriktades också i stor grad på att förhindra förlängd arbetslöshet. I arbetskraftspolitiska aktiva åtgärder deltog i genomsnitt 100 400 personer, och aktiveringsgraden för arbetslösa var 27,4 %.

Förutsättningarna för ökad sysselsättning har stärkts genom strukturella reformer som syftar till att höja kompetensen och förbättra arbetsmarknadens funktion. Genom reformerna har tjänsterna för företag, arbetsförmedlingen och den aktiva jobbsökningen effektiviserats och arbetslösas möjligheter till utbildning utökats. Arbete och ett aktivt alternativ har gjorts mer sporrande ekonomiskt sett. Efterfrågan på arbetskraft har stärkts genom att användningen av sysselsättningsstöd utökats. Ett separat anslag som reserverats i budgeten har använts för att mildra problem som beror på plötsliga strukturomvandlingar. Marinindustrin förklarades vara en sektor med akuta strukturomvandlingsproblem.

I strategin Europa 2020 uppställde Finland som mål att höja forsknings- och utvecklingsinsatserna till fyra procent av landets BNP. Förutsättningarna för tillväxtföretagande har understötts genom att man i forsknings-, utvecklings- och

innovationsverksamheten fokuserat på kommersialisering och internationalisering av resultaten.

Förvaltningsreformen fortsattes genom att verksamheten vid närings-, trafik- och miljöcentralerna inleddes vid ingången av 2010. Närings-, trafik- och miljöcentralen främjar företagande, arbetsmarknadsverksamhet, kompetens och kultur, trafiksystemets funktion och säkerheten i trafiken, en bra miljö samt hållbart nyttjande av naturen och naturresurserna i regionerna samt invandring, integrering och sysselsättning av invandrare i regionerna.

2 Den ekonomiska utvecklingen

2.1 Den internationella ekonomin

Världsekonomin återhämtade sig hastigt under 2010. Världshandeln ökade med en hastighet på nästan 19 procent och omfattningen uppnådde nästan 2008 års nivå. Ländernas sammanslagna bruttonationalprodukt ökade med knappa 5 procent.

Tillväxten var snabb i flera tillväxtländer och betydligt långsammare i industriländerna. Tillväxten var kraftig i de s.k. tillväxtländerna bl.a. eftersom de till stor del skönades från finanskrisens effekter som drabbade de industriländerna, vilket hjälpte att upprätthålla kraftig privat efterfrågan. I de utvecklade industriländerna drevs den ekonomiska tillväxten av kraftiga stöd- och stimuleringsåtgärder. Deras tillväxtfrämjande inverkan hade dock redan börjat avta. Ökningen av råvarupriserna drev upp inflationen speciellt i tillväxtländerna där bl.a. matvarornas stora andel av hushållens konsumtion pressade upp levnadskostnaderna. Energipriserna steg också.

Tillväxten var kraftigast i de för Finlands exportindustri betydelsefulla länderna Tyskland och Sverige, där de omfattande exportsektorerna gynnades av att den internationella efterfrågan återhämtade sig. I tillväxtländerna var tillväxten god bl.a. i Kina och i Indien.

EU-ländernas ekonomier var på väg att återhämta sig ur recessionen. Tillväxtprognoserna justerades uppåt under årets gång och nyheterna om realekonomin var i regel positiva. Den allra snabbaste tillväxtperioden var redan passerad i slutet av 2010 då även tillväxten inom världsekonomin började avta, EU-ländernas stimuleringsåtgärder minskade och fyllandet av lagren inte längre bidrog till ökningen av nationalprodukten. Dessutom försvårades produktionen i många länder av det ovanligt vintriga vädret i slutet av året.

EU-ländernas bruttonationalprodukt ökade med knappa 2 procent. I många länder drevs tillväxten både av ökande export och tilltagande investeringar. Det värsta skedet var förbi även på arbetsmarknaderna, trots att arbetslösheten fortfarande steg och antalet sysselsatta minskade. I euroländerna var arbetslöshetsgraden 9½ procent, och i hela EU var medeltalet något högre. Arbetsmarknadsläget dämpade löneökningarna och ökningen av enhetsarbetskostnaderna var rentav negativ under det tredje kvartalet. Länderna uppvisade dock stora skillnader i fråga om utvecklingen av arbetskraftskostnaderna.

EU-ländernas offentliga ekonomier har försvagats av den senaste tidens svaga ekonomiska utveckling, finanskriserna och de ekonomiska stödåtgärderna, vilket har resulterat i budgetunderskott och ökade offentliga skulder. År 2009 steg underskottet inom de offentliga ekonomierna i EU-länderna intill 7 procent i förhållande till bruttonationalprodukten. År 2010 ökade de genomsnittliga underskotten inte längre, men den höga underskottsnivån återstod.

2.2 Den ekonomiska utvecklingen i Finland

Finlands ekonomi återhämtade sig ur finanskrisen hastigt och på bred front. Samtliga efterfrågeposter hade positiv inverkan på tillväxten. För att tillväxten ska komma igång i en liten öppen ekonomi vars exportindustri till stor del är beroende av investeringsvaror, krävs att de internationella konjunkturerna förbättras och att investeringarna kommer igång i de viktigaste exportländerna. Bruttonationalprodukten ökade med 3,1 %, vilket överskred prognoserna för 2010 i någon mån. Tillväxten drevs förutom av exporten även av att den inhemska efterfrågan förstärktes. Exporten av maskiner och anordningar ökade mest. Däremot var exporten svag bl.a. inom el- och elektronikindustrin. Inom den privata konsumtionen ökade efterfrågan av framför allt halvvaraktiga konsumtionsvaror kraftigt. Efterfrågan drevs förutom av den reella ökningen av köpkraften även av att spargraden sjönk. De tilltagande investeringarna i boningshus fick de totala investeringarna att öka.

2.3 Lönerna och produktionskostnaderna i Finland

Den nominella inkomstnivån ökade ännu år 2009 med 4 % delvis tack vare arbetsmarknadsavtal som ingåtts före recessionen. Emedan den genomsnittliga inflationen låg omkring noll var löntagarnas reella inkomstutveckling exceptionellt god; framför allt för dem som bevarat sina arbetsplatser och löner.

Nästa år kommer höjningen av inkomstnivån att avta till 2½ procent. Arbets- och kollektivavtal ingicks inom flera branscher under våren 2010. Avtalen var i och för sig fleråriga men löneförhøjningsavtalen var i regel endast ettåriga. De avtalsförhøjningar som förhandlades under årets gång höjde inkomsterna endast med ca 0,7 procent. Därför förklaras över hälften av avtalslöneindexhøjningen av arvet från det föregående året.

Det sammanlagda lönebeloppet inom ekonomin, som påverkas både av sysselsättnings- och inkomstnivåutvecklingen, växte inte nämnvärt i början av året jämfört med året innan. Mot slutet av året började lönebeloppet emellertid växa inom nästan alla huvudsakliga avtalsbranscher, och år 2010 var den genomsnittliga nominella ökningen knappt 2 % och den reella ökningen en halv procent.

Konsumentpriserna steg i genomsnitt med drygt en procent. I början av året var höjningen fortfarande intill noll på årlig nivå. Mot slutet av 2010 började prishøjningarna kännas på grund av flera orsaker: effekten av momssänkningen på livsmedel från året innan upphörde att påverka, låneräntorna slutade att sjunka, priserna på trafik och bränslen steg och boendet blev dyrare på grund av att priserna på såväl fastigheter, höghusbostäder som el höjdes.

Arbetskraftskostnaderna höjdes i Finland under 2008 och 2009 avsevärt mera än i de konkurrerande länderna. År 2010 sjönk enhetsarbetskostnaderna något (dvs. ändringen var negativ). Ändringen av enhetsarbetskostnaderna beräknas vara

ungefär lika stor i Finland som i Euroområdet i genomsnitt. För att den konkurrenskraft som gick förlorad under tidigare år ska kunna återfås krävs antingen förbättrad produktivitet eller återhållsamma löneuppgörelser.

3 Utvecklingen av sysselsättningsläget

3.1 Efterfrågan på arbetskraft

I början av 2010 syntes det att totalproduktionen vänt uppåt som en kraftig ökning av efterfrågan på arbetskraft. Efterfrågan på arbetskraft började dock försvagas under året, trots den goda utvecklingen i produktionen. I sin helhet var dock sysselsättningsutvecklingen för 2010 relativt bra. Under redovisningsårets sista kvartal fanns det 18 000 fler sysselsatta än vid motsvarande tidpunkt föregående år. Utvecklingen i sysselsättningen var dock inte på årsnivå så god att det föregående årets sysselsättningsnivå skulle ha uppnåtts. Således minskade antalet sysselsatta under 2010 i genomsnitt med 10 000 personer jämfört med årsgenomsnittet för föregående år. Antalet arbetade timmar ökade med 1 procent jämfört med föregående år. Under redovisningsåret var den genomsnittliga sysselsättningsgraden (15–64-åringar) 67,8 %. Från föregående år sjönk sysselsättningsgraden med 0,5 procentenheter. Sysselsättningsgraden för kvinnor (15–64-åringar) sjönk med 1,0 procentenheter till 66,9 procent och sysselsättningsgraden för män sjönk med 0,1 procentenheter till 68,7 procent. I genomsnitt 358 000 personer arbetade på deltid, dvs. 14,6 procent av de sysselsatta. Ett år tidigare var motsvarande siffror 343 000 och 14,0 procent. Av löntagarna hade 15,5 procent ett anställningsförhållande för viss tid, dvs. 329 000 personer. Föregående år var motsvarande siffror 14,6 procent och 310 000, så antalet visstidsanställningar ökade med 19 000. Anställningsförhållanden för viss tid är vanligare inom den offentliga sektorn än inom den privata. Mer än var femte av de anställda inom den offentliga sektorn var visstidsanställd, men inom den privata sektorn var lite fler än var tionde anställd för viss tid. Andelen visstidsanställda ökade både inom den offentliga och inom den privata sektorn. Inom den offentliga sektorn ökade andelen visstidsanställda av löntagarna hos staten, medan andelen visstidsanställda minskade hos kommunerna. År 2010 hade arbets- och näringsbyråerna månatligen i genomsnitt 38 600 nya lediga jobb. Antalet nya lediga jobb ökade med 4 500 jämfört med föregående år.

3.2 Utbudet av arbetskraft

Under 2010 ingick i genomsnitt 2 672 000 personer i arbetskraften, dvs. 6 000 färre än föregående år. Den manliga arbetskraften ökade med 8 000, medan den kvinnliga arbetskraften minskade med 14 000. Av arbetskraften var 52 procent män och 48 procent kvinnor. Antalet personer som inte hörde till arbetskraften (15–74-åringar) uppgick till 1 372 000, varav 733 000 kvinnor och 639 000 män. Antalet kvinnor ökade med 23 000 och antalet män med 2 000. Under redovisningsåret

var finländarna i genomsnitt längre i arbetslivet än någonsin tidigare i arbetets historia. Den förväntade pensioneringsåldern för 25-åringar var 60,4 år, vilket ökade med drygt ett halvår från föregående år. Upp till hälften förklaras förändringen med att arbetslöshetspensionen upphör. Ålderspensionen har blivit den vanligaste formen av pensionering. Nu övergår nästan två av tre personer som pensionerar sig direkt till ålderspension. Bara för tio år sedan övergick endast var fjärde direkt till ålderspension. Då pensionerade sig merparten på basis av arbetsoförmåga eller arbetslöshet före sin ålderspensionsålder. År 2010 minskade arbetskraften inom nio närings-, trafik- och miljöcentralers områden, ökade inom tre centralers områden och kvarstod på samma nivå inom fyra centralers områden (figur 7). Utbudet av arbetskraft ökade inom närings-, trafik- och miljöcentralerna i Norra Karelen, i Norra Savolax och i Tavastland. Mest arbetskraft förlorade närings-, trafik- och miljöcentralerna i Kajanaland, i Mellersta Finland, i Sydöstra Finland och i Egentliga Finland. Den ökade efterfrågan på arbetskraft återspeglade sig i viss mån även i den inrikes flyttningsrörelsen. Flyttningen mellan landskap ökade med 3 800 personer och det förekom 125 620 flyttningar från ett landskap till ett annat. Åtta landskap hade inflyttningsöverskott från andra landskap och tolv landskap hade flyttningsunderskott. Under 2010 flyttade 24 600 personer till Finland från utlandet och 11 750 personer flyttade bort från Finland. Invandringen minskade med 2 100 personer och utvandringen med 400 personer.

3.3 Arbetslöshetens utveckling

I och med att ekonomin vände uppåt i början av 2010 började även arbetslösheten att underlättas. Antalet arbetslösa minskade avsevärt under året. Enligt Statistikcentralens arbetskraftsundersökning var under sista kvartalet 2010 antalet arbetslösa 20 000 mindre än vid motsvarande tidpunkt föregående år. På årsnivå minskade arbetslösheten emellertid inte, utan rentav ökade något, vilket berodde på den en aning svaga sysselsättningsutvecklingen under den sista delen av året. Under 2010 fanns det i genomsnitt 224 000 arbetslösa personer. Antalet arbetslösa ökade med 4 000 från föregående år. Arbetslöshetsgraden var 8,4 procent dvs. 0,1 procentenheter högre än föregående år. Utöver de arbetslösa fanns det 102 000 dolda arbetslösa. Deras antal ökade med 8 000. Även enligt arbets- och näringsministeriets arbetsförmedlingsstatistik var året 2010 gynnsamt i fråga om arbetslöshet. Antalet arbetslösa arbetssökande minskade jämnt under hela året. I december 2010 fanns det 269 200 arbetslösa arbetssökande, vilket är 31 400, dvs. 10,4 procent mindre än vid motsvarande tidpunkt föregående år. I december 2010 fanns det sessutom 10 300 gruppermitterade, dvs. personer permitterade för viss tid vilka inte räknas som arbetslösa arbetssökande. Detta är 28 900 färre än i december föregående år. På årsnivå ökade dock antalet arbetslösa något även enligt arbetsförmedlingsstatistiken. Under hela året fanns vid arbets- och näringsbyråerna i genomsnitt 266 500 arbetslösa arbetssökande, av vilka 21 900 var permitterade tills vidare. Antalet arbetslösa ökade med

600 från föregående år. I arbets- och näringsministeriets utbildnings- och stödåtgärder deltog 86 500 personer, vilket är 7 000 fler än föregående år. I proportion till arbetskraften uppgick de till 3,2 procent.

3.4 Arbetslöshetens struktur

Arbetslösheten ökade i genomsnitt mest bland de allra högst utbildade. År 2010 ökade arbetslösheten bland personer med forskarutbildning i genomsnitt med 13,5 %, bland personer med högre högskoleutbildning med 10,1 % och bland personer med lägre högskoleutbildning med 8,6 % jämfört med föregående år. Minst ökade arbetslösheten bland dem med utbildning på grundstadiet (+1,9 %). Under 2010 förekom det inte stora skillnader i arbetslöshetens utveckling mellan könen. Enligt Statistikcentralens arbetskraftsundersökning ökade antalet arbetslösa män med 4 000, medan antalet arbetslösa kvinnor var oförändrat. Arbetslöshetsgraden var 9,1 procent för män och 7,6 procent för kvinnor. Från föregående år hade männens arbetslöshetsgrad gått upp med 0,2 procentenheter, medan kvinnornas arbetslöshetsgrad var oförändrad. Under redovisningsåret förlängdes och förvärrades arbetslösheten. År 2010 fanns det i genomsnitt 54 500 personer som varit arbetslösa utan avbrott i över ett år. Deras antal ökade med 28,1 procent, dvs. 12 800 personer, från föregående år. Andelen långtidsarbetslösa av alla arbetslösa var cirka en femtedel, dvs. 20,4 procent. Föregående år var motsvarande andel 15,7 procent. Det svåra arbetslöshetsläget för unga under det föregående året underlättades tydligt. I december 2010 fanns det vid arbets- och näringsbyråerna i genomsnitt 31 800 unga arbetslösa arbetssökande som inte fyllt 25 år. Detta innebar 5 400 unga, dvs. 14,5 procent mindre än i december föregående år. Ungdomsarbetslösheten minskade alltså mer än den totala arbetslösheten, som minskade med 10,4 procent. På årsnivå minskade däremot ungdomsarbetslösheten bara lite. Under 2010 fanns det vid arbets- och näringsbyråerna i genomsnitt 33 300 unga arbetslösa arbetssökande som inte fyllt 25 år. Deras antal minskade med 500 från föregående år. Bland ungdomar minskade fallen av oavbruten långtidsarbetslöshet som varat över ett år med 20,6 procent. Då det i december 2010 fanns 585 unga som har varit långtidsarbetslösa utan avbrott, så var antalet unga långtidsarbetslösa 737 i december ett år tidigare. Antalet äldre arbetslösa, dvs. som var över 50 år, ökade med 3 000. Arbetslösheten bland äldre ökade därför att arbetslösheten bland dem som fyllt 60 år ökade avsevärt, eftersom allt färre hade möjlighet till den s.k. arbetslöshetspensionsslussen.

4 Finanspolitiska åtgärder i syfte att främja sysselsättningen

4.1 Finanspolitiken

Recessionen som började hösten 2008 har mötts med en omfattande åtgärdshelhet i flera olika skeden sedan budgetmanglingen i augusti 2008. Skalan för stimuleringsåtgärderna har enligt nationalräkenskaperna varit ungefär 1,8 procent år 2009 och 1,6 procent år 2010 i förhållande till totalproduktionen. De engångsartade stimuleringsåtgärder och -projekt som beslutades 2009 och 2010 pågår fortfarande, men deras tillväxteffekt är liten.

Finanspolitiken understödde den totala efterfrågan och tillväxten år 2010. Förutom utgiftsökningar och inkomstminskningar omallokerades statens utgifter till upprätthållandet av sysselsättning, skötseln av arbetslösheten samt till stödjandet av kommunalekonomin.

Sådana åtgärder för att tidigare lägga investeringar som inletts redan tidigare fortsattes 2010. Arbetsgivarens folkpensionsavgift slopades, vilket minskade på företagens och kommunernas arbetskraftskostnader med ca 0,8 miljarder euro. Kommunernas ekonomi understöddes årligen med ca 0,4 md euro då man beslutat om en tidsbunden höjning av samfundsskattens avkastningsandel för åren 2009-2010. Dessutom ökades renoveringsbidragen till kommunerna för renovering av skolor, hälsocentraler och åldringshem. Arbetslöshetsskyddet och utbildningsförmånerna för arbetslösa förbättrades. Staten deltog för bestämd tid i finansieringen av arbetslöshetsersättningar som betalades under permittering. Åtgärden minskade på höjningstrycket mot arbetslöshetsförsäkringsavgifterna och garanterade arbetslöshetskassornas betalningsberedskap.

Arbetskraftsutbildningen och den yrkesinriktade utbildningen utökades genom flera projekt. Målet var att förebygga speciellt långtidsarbetslösheten och utslagningen bland unga. I den första tilläggsbudgeten för 2010 anvisades ytterligare medel för minskningen av ungdoms- och annan arbetslöshet.

Även om ekonomin redan vänt in på ett återhållsamt tillväxtspår blev underskottet inom den offentliga ekonomin stor eftersom konjunkturförändringarna realiserades med eftersläpning inom den offentliga sektorn. Underskottet blev ändå mindre än de i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt fastslagna tre procenten i förhållande till totalproduktionen. Den tillväxtfrämjande finanspolitiken har i synnerhet utökat underskottet i statsfinanserna eftersom största delen av utgiftsökningarna, skattelättnaderna och de konjunktürkänsliga skatte- och andra inkomstminskningarna riktades mot statsfinanserna. Statens nettoinlåning var enligt den IV tilläggsbudgeten 11,3 miljarder euro och statsskulden ca 75 miljarder euro i slutet av året.

4.2 Skattepolitiken

Målet med de skattelättnader som riktades till 2010 var att upprätthålla köpkraften på hemmamarknaden samt att förstärka efterfrågan. De svaga statsfinanserna begränsade emellertid det skattepolitiska rörelseutrymmet. De skattepolitiska marginalerna begränsades även av det i kapitel 4.1 omnämnda slopandet av arbetsgivarens folkpensionsavgift och statens tillfälliga deltagande i finansieringen av arbetslöshetsskyddsersättningar som utbetalades under permittering. Båda åtgärderna minskade på arbetskraftskostnaderna.

Beskattningen av de allra lägsta inkomsterna lättades genom att maximibeloppet för grundavdraget i kommunalbeskattningen höjdes. Dessutom lindrades skattegrunderna i enlighet med inkomstnivåhöjningen och de höjda löntagaravgifterna så att beskattningen inte skulle skärpas. Höjningen av inkomstnivån kompenserades med ca 0,3 miljarder euro och ökningen av löntagaravgifterna med ca 0,5 miljarder euro genom att inkomstskatteskalen lindrades och att maximibeloppet för arbetsinkomstavdraget höjdes. Till följd av dessa lösningar lättades pensionsbeskattningen ännu med 0,1 miljarder euro för att beskattningen av pensionsinkomster i enlighet med regeringsprogrammet inte skulle skärpas i förhållande till motsvarande löneinkomster. De sammanlagda inkomstskattelättnaderna uppgick till drygt 1 miljard euro och kommunernas skatteinkomstförluster kompenserades genom statsandelsystemet. Den genomsnittliga beskattningen av medelinkomsttagare skärptes inte trots att löntagaravgifterna och kommunalskatteprocenten höjdes.

Bestämmelserna om skattelättnader för arbetsresebiljetter utvecklades. Arbetsresebiljetten gjordes till skattefri förmån upp till 200 euro, och värdet av en biljett på 600-3 400 är alltid 400 euro om året.

Samtliga mervärdesskatteprocent höjdes med en procentenhet i juli 2010. Samtidigt sänktes mervärdesskatten på restaurangmat till samma nivå som på livsmedel, dvs. från 17 till 13 procent.

Skatten på cigaretter och andra tobaksprodukter höjdes vid ingången av året för att minska på hälsoskadorna.

5 Regeringens tväradministrativa politikprogram för arbete, företagande och arbetsliv

Politikprogrammet för arbete, företagande och arbetsliv stöder regeringens mål när det gäller att trygga finansieringen av den ekonomiska tillväxten, sysselsättningen och välfärdssamhället. Programmets främsta mål är att se till att arbetskraften tillvaratas helt och att tillgången på arbetskraft tillgodoses, att förbättra arbetslivets kvalitet och arbetets produktivitet samt att främja företagareviljan och företagets tillväxt.

Utbudet av arbetskraft utökas genom att snabbare övergångar från studier till arbete möjliggörs, genom att tiden i arbetslivet förlängs i slutändan, genom att förlängda arbetslöshetsperioder och avbrytande av yrkeskarriärer av hälsorelaterade skäl förebyggs, genom att sysselsättningen av svårssysselsatta och personer utanför arbetskraften stöds, genom att matchningsproblemen på arbetsmarknaden motverkas samt genom ökad arbetskraftsinvandring. När det gäller utkomstskyddet för arbetslösa och arbetskraftsservicen, har de ändringar som SATA-kommittén föreslog gjorts. Med hjälp av ändringarna åstadkoms kortare arbetslöshetsperioder och görs arbete och aktiva åtgärder mer sporrande. I fråga om ökning av arbetsinsatsen hos partiellt arbetsföra personer har det gjorts ändringar i villkoren för att lämna pensionen vilande. En arbetsgrupp som bereder en finländsk flexicurity-modell har berett principiella riktlinjer. Verkställandet av riktlinjerna har framskridit. Förslag om utveckling av vuxenutbildningssystemet och om förbättrade förmåner av arbetsgruppen som bereder en reform av den yrkesinriktade vuxenutbildningen har verkställts.

I Finland fanns vid utgången av 2009 cirka 266 000 företag (exkl. primärproduktion). Antalet har ökat sedan 1995. Andelen starkt tillväxtorienterade nya företagare (12 %) var i Finland dock lägre än i genomsnitt i 21 andra länder i Europa. Våren 2010 färdigställdes en utredningsmannarapport om utvecklingsbehoven för strukturerna och styrningen av den offentliga tillväxtfinansieringen. De offentliga företags-tjänsterna för tillväxtföretag och tjänsternas tydlighet och kundorientering utvecklas. Riktlinjerna för företagsfinansiering har offentliggjorts, men avgörandena om företagsfinansiering och skatteincitament överförs till nästa regeringsperiod. Finnvera har möjlighet att bevilja företag konjunkturfinsiering till utgången av 2011, men efterfrågan på konjunkturfinsiering minskade under 2010. År 2010 har åtgärderna för att minska företagets administrativa börda utgjorts av t.ex. införandet av skattekontot, förhöjningen av tröskelvärden inom offentlig upphandling, slopande av arbetsgivares folkpensionsavgift och övergången från miljötillståndsförfarandet till ett lättare registreringsförfarande. År 2010 ordnade politikprogrammet för första gången tävlingen Timangi för unga företagare.

Politikprogrammets centrala målsättning har varit att förbättra arbetslivets kvalitet och arbetets produktivitet. Enligt Statistikcentralen har arbetstagarnas möjligheter att utvecklas i sitt arbete förbättrats ytterligare, arbetsuppgifterna har blivit mångsidigare och självständigare och arbetet betraktas som betydelsefullt. I undersökningar har det konstaterats att åtgärder för utveckling av arbetslivet har haft positiva effekter på förlängda yrkeskarriärer, på orken i arbetet samt på produktiviteten. Politikprogrammet har stött och följt projekt som syftar till att förbättra arbetets produktivitet och arbetslivets kvalitet samt förmedlat information om att utvecklingen av arbetslivskvaliteten är en faktor som ökar produktiviteten och innovationsförmågan. Utvecklingen av arbetslivet sker med hjälp av Tekes finansierings- och experttjänster för innovationsverksamhet. År 2010 användes vid Tekes 12,6 miljoner euro för forskning i och utveckling av arbetslivet. Inom TYLA-projektet genomförs ANM:s förvaltningsområdes åtgärder för att förbättra arbetslivets kvalitet och produktiviteten och förmedlas information om frågor kring arbetslivskvalitet till arbetsplatser.

6 Arbetspolitik och främjande av arbetsmarknadens funktion

Reformen av arbets- och näringsbyråernas verksamhet, som inleddes år 2009, har fortsatt som en projekthelhet som omfattar verkställigheten av kundrelationsstrategier och modellen med service via flera kanaler samt förnyandet av arbets- och näringsbyråns servicenät.

I kundrelationsstrategierna för personkunder och för företagskunder definieras de centrala kundsegmenten samt utvecklingen av arbets- och näringsbyråernas servicemodeller, servicekanaler och serviceurval utgående från kundsegmenten. Reformen fortsatte under 2010 genom att servicemodellen med kundsegmentering infördes vid samtliga arbets- och näringsbyråer. Likaså utarbetades riktlinjer för service via flera kanaler.

Under året utarbetades också förslag till riksomfattande riktlinjer för organisationen av arbets- och näringsbyråernas tjänster och uppbyggnaden av byrånätet. Målsättningen är att säkerställa att kunderna har tillräckliga tjänster av kvalitet även i situationer med minskande resurser. I förslaget föreslås att antalet administrativt sett självständiga byråer minskas så att det inom området för varje närings-, trafik- och miljöcentral finns 1-3 administrativt sett självständiga byråer och ett tillräckligt antal verksamhetsställen.

Arbets- och näringsministeriet godkände riktlinjerna i början av 2011, riktlinjerna verkställs fram till 2015.

6.1 Arbetsförmedling

Verksamhetens omfattning

Genom arbetsförmedling främjas att arbetskraften placerar sig i arbete på ett så effektivt och ändamålsenligt sätt som möjligt, så att arbetsgivaren får den bäst lämpade och bästa arbetstagaren som finns tillgänglig för den utbudna arbetsplatsen och arbetstagaren sådant arbete som han eller hon bäst kan utföra.

Under 2010 registrerade sig 791 800 arbetssökande på arbets- och näringsbyråerna. Av dem var nästan 538 500 arbetslösa. Antalet arbetslösa arbetssökande ökade med cirka 20 000 personer från 2009. Fast arbetslösheten höll sig på en hög nivå, kunde man mot slutet av året se en vändning till det bättre.

Under 2010 avslutades 821 747 arbetslöshetsperioder, av dem 47,5 procent inom en månad från arbetslöshetens början. Samma person kan ingå flera gånger i siffrorna ovan. Av arbetslöshetsperioderna upphörde 47 procent (384 400) på grund av sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden.

Antalet lediga jobb vände uppåt under 2010, i och med att ekonomin återhämtade sig en aning. År 2010 fanns det vid arbets- och näringsbyråerna sammanlagt 477 300

lediga jobb. Månatligen anmälde arbetsgivare i genomsnitt 38 600 lediga jobb till arbets- och näringsbyråerna. Av platserna besattes 89 procent.

Arbetsförmedlingens tjänster för arbetssökande

Serviceprocessen för arbetssökande reviderades genom ändringar i lagen om offentlig arbetskraftsservice (LOAS 312/2010). En intervju med arbetssökanden ska ordnas inom två veckor från anmälan som arbetssökande och jobbsökningsläget ska bedömas enligt arbetssökandens individuella servicebehov, dock senast när arbetslösheten varat i 3 månader och därefter med sex månaders mellanrum.

Som en del av revideringen av lagen om offentlig arbetskraftsservice gjordes ändringar i lagstiftningen om jobbsökarplaner. Sysselsättningsplanen och de planer som ersätter sysselsättningsplanen (integrationsplanen och aktiveringsplanen) ersätter den tidigare jobbsökarplanen och omställningsskyddets sysselsättningsplan. Enligt den reviderade lagen ska en sysselsättningsplan utarbetas i samband med den första intervjun med arbetssökanden inom två veckor från att personen har anmält sig som arbetssökande. Planen ska ses över åtminstone i samband med de intervjuer med arbetssökanden som fastställs i lagen. År 2010 utarbetades 481 203 planer med anknytning till jobbsökning.

Vid arbets- och näringsministeriet utarbetades en utredning om platsanvisningar. Utgående från utredningen har det beretts förslag om revidering av platsanvisningar. De reformer som är under beredning syftar till att effektivisera användningen av platsanvisningar och betonar serviceperspektivet när arbete erbjuds.

Avsikten med platsanvisningar är att arbetssökande snabbare ska placera sig i arbete. Under 2010 uppgick antalet platsanvisningar till 55 800, dvs. cirka 1 400 mer än föregående år. Genom platsanvisningarna besattes under 2010 sammanlagt 32 000 platser (29 600 föregående år). Andelen platser som besattes genom platsanvisning var nästan på samma nivå som föregående år, 7,5 %.

Rörlighetsunderstöd

Rörlighetsunderstöden är ersättning för resekostnader och ersättning för flyttningskostnader. Understödet syftar till att främja arbetskraftens regionala rörlighet. Rörlighetsunderstöd betalas till sådana arbetslösa arbetssökande eller arbetssökande som riskerar att bli arbetslösa som utanför sin pendlingsregion deltar i en anställningsintervju eller börjar ett nytt arbete. Under redovisningsåret beviljades rörlighetsunderstöd till cirka 15 500 personer.

Arbetsförmedlingens tjänster för företag och arbetsgivare

I överensstämmelse med arbets- och näringsbyråreformen har tyngdpunkten i verksamheten riktats till tjänster för företag och andra arbetsgivare. Inom arbetsförmedlingen har detta inneburit utveckling och införande av en handlingsmodell med företagsorienterad arbetsförmedling. En träffsäker inriktning av arbetskrafts- och företagstjänsterna förutsätter att företagets allt individuellare behov identifieras.

Inom arbets- och näringsförvaltningen har handlingsmodellen Yritysharava utvecklats. Med hjälp av modellen kan arbets- och näringsbyråerna och närings-, trafik- och miljöcentralerna inrikta service som svarar mot det aktuella företags servicebehov. Genom telefonintervjuer klarläggs arbetsgivarens kortsiktiga service- och utvecklingsbehov samt framtidsutsikter. Mellan mars 2009 och december 2010 intervjuades 170 000 företag. Med hjälp av Yritysharava-intervjun kan man minska antalet förfrågningar/enkäter som inom ANM-koncernen riktas till enskilda företag och uppnå sådan systematiserad informationshämtning vid närings-, trafik- och miljöcentralerna och arbets- och näringsbyråerna som betjänar verksamheten.

Utveckling av de regionala företagstjänsterna

De regionala företagstjänsterna är ett nätverk av aktörer som erbjuder företagsrådgivning och företagsservice. Nätverket är en del av servicehelheten FöretagsFinland och erbjuder en personlig servicekanal. Viktiga aktörer i det regionala nätverket för företagstjänster är bl.a. kommunernas regionala utvecklingsorganisationer, närings-, trafik- och miljöcentralerna, arbets- och näringsbyråerna, Finnvera, Tekes, Uppfinningsstiftelsen, Finpro, nyföretagarcentralerna och ProAgria landsbygdscentralerna.

Under 2010 fortsattes utvecklingen av verksamhetsmodellen för regionala företagstjänster som ett led i arbets- och näringsbyråreformen samt genom verkställande av riktlinjerna i servicesystemet FöretagsFinland. Under ledning av projektet för stöd och experttjänster för de regionala företagstjänsterna (stödprojektet SeutuYp) har det förts utvärderings- och utvecklingssamtal i 62 olika regioner. Samtalen har resulterat i ett regionalt avtal om företagstjänster. Vid utgången av 2010 hade 18 regioner fått ta i bruk logon FöretagsFinland.

HRV-palvelut, tjänster för företag och arbetsgivare

HRV-palvelut är ett riksomfattande sakkunnignätverk inom arbets- och näringsförvaltningen som erbjuder personaltjänster och tjänster för yrkesinriktad rehabilitering åt företag, arbetsgivare och försäkrings- och arbetspensionsanstalter. HRV-palvelut produceras som en del av arbets- och näringsbyråernas tjänster för företag och arbetsgivare. År 2010 var cirka 800 företag kunder hos HRV-palvelut. Under 2010 var omsättningen för HRV-palvelut cirka 11 miljoner euro, varav den yrkesinriktade rehabiliteringens andel var 1,2 miljoner euro, personaluthyrningens andel 8 miljoner euro och HR:s andel 1,4 miljoner euro.

Arbetsförvaltningens webbtjänster

Arbets- och näringsförvaltningen utvecklar aktivt elektroniska webbtjänster för både arbetsgivare och enskilda kunder som söker arbete eller utbildning. År 2010 visades på Internettjänsten Lediga jobb uppgifter om cirka 403 450 jobb, vilket är 88 procent av alla jobb som anmälades till arbets- och näringsbyråerna. Procentandelen höll sig på samma nivå som föregående år.

Under 2010 anmälde sig cirka 62 000 nya arbetssökande som arbetssökande hos arbets- och näringsbyrån via webben, vilket är 85 procent av samtliga nya arbetssökande. Med hjälp av tjänsten Platsvakten kan arbetssökande beställa information om önskade jobb direkt i sin e-post. Uppgifterna om jobben kan också fås i mobiltelefonen. Tjänsten Platsvakten skickade cirka 50 miljoner meddelanden om jobb till e-postadresser för dem som söker arbete.

Arbetssökande kan via webben titta på sina utkomstskyddsuppgifter och därtill anknuten begäran om utredning, samt svara på begäran elektroniskt. Alla som söker arbete kan lägga ut en jobbsökarannons (presentation och meritförteckning) på CV-netti. Under 2010 gjordes 50 542 registreringar i tjänsten och det publicerades cirka 30 000 nya jobbsökarpresentationer.

Information om arbetskraftsutbildning som kunder kan söka till ges via webben. Tjänsten arbetskraftsutbildningsvakt erbjuder en möjlighet att i e-posten få information om aktuella arbetskraftsutbildningar. Arbetsgivare har tillgång till en tjänst med hjälp av vilken de kan söka sådana pågående arbetskraftsutbildningar som utexaminerar kompetent arbetskraft för en önskad bransch.

Arbets- och näringsförvaltningens riksomfattande Contact Center-tjänster

Arbets och näringsförvaltningens riksomfattande Contact Center-tjänster (Jobblinjen, FöretagsFinland-telefon-tjänsten) utvecklas som en enhetlig och integrerad helhet. Målet är att bygga upp en servicekanal som på ett individuellt och sakkunnigt sätt bemöter kundernas behov. Tjänsten produceras av nätverket av närings-, trafik- och miljöcentraler och arbets- och näringsbyråer.

Jobblinjen betjänar enskilda kunder, företag och andra arbetsgivare såväl som arbets- och näringsbyråer via elektroniska kanaler (telefon, e-post och webbtjänster). Jobblinjen ger vägledning i hur de elektroniska tjänsterna används och information om arbets- och näringsbyråernas tjänster. Arbetsgivare kan anmäla lediga jobb och ändrade jobbuppgifter via Jobblinjen. Jobblinjen besvarar per e-post kundens frågor som gäller rörlighet på den europeiska arbetsmarknaden. Under 2010 inleddes vid Jobblinjen två utvecklingsprojekt: utveckling av webbkurser som stödjer jobbsökningen bland ungdomar samt karriärvägledning per telefon. Tjänsterna finns också tillgängliga på svenska. År 2010 mottog Jobblinjen ca 500 000 samtal och 24 000 e-postmeddelanden. Antalet samtal ökade med nästan 20 % jämfört med föregående år.

FöretagsFinland-telefon-tjänsten startade i början av 2010. Genom telefon-tjänsten får kunder allmän företagsrådgivning för nyblivna företagare. Service ges även på svenska och på engelska. Under sitt första verksamhetsår mottog FöretagsFinland-telefon-tjänsten knappt 6 000 samtal. Under 2011 ska telefon-tjänsten gradvis utvidgas så att den även gäller verksamma företag och offentliga företagstjänster för verksamma företag.

Arbetskraftsservice i situationer med personalminskningar

För hantering av uppsägningssituationer tillämpas en åtgärdsmodell för omställningsskydd. Syftet är att uppsagda eller permitterade arbetstagare snabbt ska bli sysselsatta genom ökat samarbete mellan arbetsgivaren, arbetstagarna och myndigheterna inom arbets- och näringsförvaltningen. Omställningsskyddet består av avlönad sysselsättningsledighet under uppsägningstiden, förhöjd arbetslöshetsdagpenning under tiden för sysselsättningsfrämjande service, en sysselsättningsplan som utarbetas för arbetssökanden, arbetsgivarens ökade skyldighet att meddela och förhandla samt arbets- och näringsbyråns effektiviserade tjänster.

Under 2010 förekom det omställningsskyddssituationer som gällde över tio personer i 543 företag. Antalet omställningsskyddssituationer minskade avsevärt jämfört med 2009, då det på grund av det svåra arbetsmarknadsläget förekom omställningsskyddssituationer som gällde över tio personer i så många som 1 131 företag. Under 2010 var det uppskattade personalminskningsbehovet vid inledande av samarbetsförändringar 25 340 personer och av dessa avslutades anställningsförhållandet för 11 370 personer. Av dem som omfattades av omställningsskyddet var under 2010 merparten uppsagda av produktionsmässiga - ekonomiska orsaker. Deras andel av alla som omfattades av omställningsskyddet var 59 %. Den näst största gruppen bildades av dem som var permitterade tillsvidare. Deras andel var 24 %.

För verkställande av verksamhetsmodellen för sysselsättning och omställningsskydd bands cirka 26 miljoner euro år 2010. Anskaffningen av omställningsskyddsutbildning uppgick sammanlagt till cirka 573 040 studerandearbetsdagar för cirka 4 000 personer. För utbildning riktad till permitterade bands finansiering till ett sammanlagt belopp av cirka 3 miljoner euro.

Internationell arbetskraftsservice

EURES (European Employment Services) är en europeisk arbetsförmedlingstjänst som i Finland samordnas av arbets- och näringsministeriet. Servicenätverket EURES omfattar alla medlemsstater i Europeiska unionen och i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. EURES-tjänsterna är riktade till arbetssökande som vill arbeta i EU-/EES-länder och till arbetsgivare som vill anställa en utländsk arbetstagare.

I Finland bildas EURES-nätverket av 30 EURES-rådgivare som arbetar vid de största arbets- och näringsbyråerna. Sammanlagt finns det i EU- och EES-länderna över 800 EURES-rådgivare, som i regel arbetar vid ländernas offentliga arbetsförmedlingar.

Ungdomssysselsättningen och samhällsgarantin för unga

Sysselsättningsläget för ungdomar var fortfarande svagt under 2010, fast antalet unga arbetslösa inte ökade fr.o.m. juni jämfört med motsvarande tidpunkt föregående år.

Enligt den år 2010 reviderade anvisningen om samhällsgarantin för unga utarbetar arbets- och näringsbyrån tillsammans med unga som är arbetslösa arbetssökande en sysselsättningsplan (eller en integrationsplan eller aktiveringsplan som

ersätter sysselsättningsplanen) i enlighet med servicebehovet inom två veckor från jobbsökningens början. Planen preciseras inom cirka en månad. Före tre månaders arbetslöshet erbjuds sysselsättningsfrämjande åtgärder för den unga personen.

I statsbudgeten för 2010 ingick i huvudtitlarna för arbets- och näringsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet cirka 50 miljoner euro tilläggsfinansiering som skulle riktas till unga personer. Arbets- och näringsministeriet fick cirka 33 miljoner euro för väglednings- och rådgivningstjänster för unga, för förberedande och examensinriktad arbetskraftspolitisk utbildning för unga, för söktjänsten för läroavtals- och Toppis-platser, för sysselsättning av unga på arbetsverkstäder, för utvidgning av verksamhetsmodellen Uudet urat samt för integrationsutbildning och yrkesutbildning för invandrare. Undervisnings- och kulturministeriet fick sammanlagt cirka 17 miljoner tilläggsresurser för grundläggande yrkesutbildning, språkundervisning för invandrare, Specima-utbildning, yrkesinriktad tilläggsutbildning och för uppsökande ungdomsarbete. I den första tilläggsbudgeten för 2010 reserverades ytterligare 77 miljoner euro för att minska ungdomsarbetslösheten, varav cirka 30 miljoner under ANM:s huvudtitel. Resurserna inriktades på att införa Sanssi-kortet, stödja företagande bland unga samt på att stärka rådgivnings- och vägledningstjänsterna.

Volymen av grundläggande yrkesutbildning har fr.o.m. 2008 utökats med cirka 11 700 studerandeplatser. År 2010 permanentades systemet med yrkesstart, vägledande och förberedande utbildning för grundläggande yrkesutbildning. Arbets- och näringsförvaltningen samarbetar med arbetsverkstäderna genom att bevilja lönesubvention, vägleda unga till arbetspraktik och arbetslivsträning och genom att skaffa förberedande arbetskraftspolitisk vuxenutbildning för att tillgodose de ungas behov.

6.2 Tjänster för kompetensutveckling

Syftet med kompetensutvecklingstjänsterna är att förbättra kompetensen, motivationen och övergången till arbetsmarknaden för arbetsförvaltningens kunder. Detta görs genom att man erbjuder yrkesvals- och karriärplaneringstjänster, arbetslivs- och utbildningsinformation samt arbetskraftsutbildning. En ny möjlighet att utveckla de yrkesmässiga färdigheterna är arbetssökandes frivilliga studier med arbetslöshetsförmån.

Arbetskraftspolitisk vuxenutbildning anordnas med stöd av lagen om offentlig arbetskraftsservice (1295/2002) och statsrådets förordning (1344/2002). Avsikten är att förbättra vuxenbefolkningens yrkeskompetens och möjligheter att få arbete eller bevara sitt jobb, samt att främja tillgången på yrkeskunnig arbetskraft. Utbildningen består huvudsakligen av yrkesutbildning för vuxna, som arbets- och näringsförvaltningen anskaffar från vuxenutbildningscentra, andra yrkesläroanstalter, högskolor och övriga producenter av utbildningstjänster. Arbets- och näringsförvaltningen fastställer utbildningsbehovet, konkurrensutsätter anskaffningarna,

anskaffar utbildningen och väljer studerande till utbildningen. Utbildningen anskaffas av närings-, trafik- och miljöcentraler och arbets- och näringsbyråer, som i planeringen av arbetskraftsutbildningen drar nytta av sina egna och andras utredningar om rekryteringsproblem och brist på arbetskraft.

Under 2010 riktades totalt 287 miljoner euro till anskaffning av arbetskraftsutbildning. Yrkesutbildningens andel var 219 miljoner euro och den förberedande arbetskraftsutbildningens 68 miljoner euro, varav invandrarutbildningens andel var 44 miljoner euro. Genomsnittspriset för yrkesinriktad arbetskraftsutbildning var 42,5 euro per studerandearbetsdag. I arbetskraftsutbildning deltog månatligen i genomsnitt 28 100 personer. Av dem som påbörjade nationellt finansierad utbildning deltog 54 % i yrkesinriktad utbildning och 46 % i förberedande utbildning. Under året påbörjade 77 900 personer utbildning. Antalet studerandearbetsdagar som anskaffats gemensamt med arbetsgivare var ungefär 6,5 % av samtliga anskaffade studerandearbetsdagar.

Av dem som påbörjade utbildning var 72 % arbetslösa. Cirka 6,5 % var långtidsarbetslösa. Av alla som påbörjade arbetskraftsutbildning hade cirka 17 % fyllt 50 år, cirka 7 % var funktionshindrade (inkl. ESF) och 25 % utlänningar. Fördelningen bland dem som påbörjade arbetskraftsutbildning förändrades inte särskilt mycket jämfört med föregående år.

Vid ingången av 2010 trädde en ändring av lagen om offentlig arbetskraftsservice (1295/2002) i kraft. Enligt ändringen kan arbetssökande under vissa förutsättningar påbörja frivilliga studier med arbetslöshetsförmån. Under året började allt som allt nästan 12 700 personer studera på detta sätt.

Utbildningsrådgivarna vid arbets- och näringsbyråerna stöder enskilda kunders placering i arbetslivet och livslångt lärande genom att förmedla information om alla möjligheter till allmänbildande, yrkesinriktad och högre utbildning, branscher och arbetsuppgifter, kompetenskraven för dessa och arbetsmarknaden samt genom att ge råd till kunderna i frågor som gäller utbildning och arbetsliv. Syftet är att den information som kunden får är tillräcklig och förståelig, för att kunden ska kunna fatta beslut om att söka till utbildning och beslut om yrkesmässig utveckling. Inom utbildnings- och yrkesinformationstjänsten statistikfördes år 2010 totalt 176 000 rådgivningstillfällen.

Yrkesvals- och karriärplaneringstjänsterna hjälper med att lösa frågor som gäller övergångar mellan utbildning och yrkeskarriär. Enligt preliminära uppgifter erbjöds under 2010 vägledning för knappt 34 000 kunder och när det gäller de mest svårsys-selsatta till drygt 1 000 kunder vid servicecentrerna för arbetskraften.

Antalet kunder har minskat i och med att personalresurserna har minskat i samband med produktivitetsprogrammet. År 2010 fick man dock nya visstidstjänster som yrkesvalspsykologer för tjänsterna för unga, men när tjänster samtidigt i viss mån inte har tillsatts, har serviceutbudet inte ökat proportionellt sett.

Av kunderna utarbetar knappt hälften med hjälp av vägledning en utbildningsplan för sig själva och cirka en fjärdedel en plan som syftar till sysselsättning. Likaså utarbetas för cirka en fjärdedel en plan som förbättrar deras arbetsmarknadsställning.

AVO-programmet (www.mol.fi/avo) som stödjer yrkesval hade ca 45 000 användare. För att förbättra tillgången till vägledning utvecklades utbudet av service via flera kanaler (NUOVE-projektet som får ESF-finansiering).

6.3 Åtgärder för skötsel av sysselsättningen

Systemet med sysselsättningsstöd består av subvention som betalas till arbetsgivaren för lönekostnaderna och av stöd som betalas direkt till personen. Beviljandet av lönesubvention förutsätter att det bedöms att det finns brister i kompetensen och yrkesskickligheten hos den som ska anställas med subventionen, eller att personens produktivitet i den arbetsuppgift som erbjuds bedöms vara nedsatt på grund av arbetslöshetens längd eller en funktionsnedsättning eller av någon annan orsak. Enligt en riktlinje i regeringsprogrammet ska sysselsättningsanslagen fördelas så att de stöder arbetslösa personers sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Anslag riktas i synnerhet till lönesubvention inom den privata sektorn, samtidigt som anslaget för lönesubventionerat arbete inom den offentliga sektorn minskar. I fråga om deltagande i aktiva åtgärder utökas andelen funktionshindrade och unga personer.

Under 2010 deltog i genomsnitt 32 500 personer i åtgärder med nationella anslag för sysselsättningsstöd, av vilka 1 100 inom förvaltningsförsöksregionen Kajanaland. Antalet deltagare i åtgärderna var 100 fler än år 2009. Kvinnornas andel av dem som sysselsattes med sysselsättningsstöd var 54 %. I genomsnitt 26 650 personer hade anställts med subvention som betalas till arbetsgivaren, och andelen med annat sysselsättningsstöd (startpeng, arbetslivsträning och deltidstillägg) var 5 800 personer. Av dessa sysselsattes i genomsnitt 1 400 personer inom staten, i genomsnitt 8 100 personer med lönesubvention i den kommunala sektorn, samt i genomsnitt 22 920 personer med lönesubvention eller annat sysselsättningsstöd inom den privata sektorn. Dessutom sysselsattes i genomsnitt 1 780 personer inom ESF-projekt. Av dem som sysselsatts med sysselsättningsstöd var cirka 69 %, dvs. 23 400, långtidsarbetslösa, unga, funktionshindrade och personer i åldern 55–59 år.

När det gäller anslag som reserverats för sysselsättningspolitiskt understöd fattades sammanlagt 443 positiva beslut. Av besluten gällde 81 föreningar för arbetslösa, 278 andra föreningar eller stiftelser, 45 kommuner, 20 sociala företag och 6 andelslag. Sociala företag beviljades stöd för grundande av företag och etablering av verksamheten samt för utrednings- och kartläggningsprojekt för sociala företag. Vid utgången av 2010 fanns i registret över sociala företag 154 företag. Dessa sysselsatte uppskattningsvis 1 300 personer, av vilka cirka 60 procent var funktionshindrade eller långtidsarbetslösa.

Syftet med arbetsförvaltningens yrkesinriktade rehabilitering är att främja den yrkesmässiga planeringen, utvecklingen och sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning samt att främja att de stannar kvar i arbete. Inom den yrkesinriktade rehabiliteringen ordnas för personer med funktionsnedsättning tjänster och stödåtgärder som främjar den yrkesmässiga planeringen, utvecklingen, sysselsättningen samt att de kan stanna kvar i arbete. För att främja funktionshindrade arbetssökandes förutsättningar för arbete och utbildning samt placering i arbete ordnades sammanlagt cirka 11 800 stödåtgärder. Det ordnades 7 500 motsvarande stödåtgärder inom yrkesvals- och karriärplaneringstjänsterna.

7 Invandrarpolitiska åtgärder

Ändringar i omvärlden och verksamheten: En reform av regionförvaltningen trädde i kraft från och med början av 2010. I samband med reformen koncentrerades samordningen av uppgifter som rör invandring, integration av invandrare och goda etniska relationer till sju närings-, trafik- och miljöcentraler (NTM-centraler). Inrikesministeriet ansvarar för den operativa styrningen av NTM-centralerna i uppgifter som rör invandring, integration av invandrare och främjande av goda etniska relationer. Insatsområdena för utvecklingen 2010 rör organiseringen av migrationsfrågorna vid NTM-centralerna, främjandet av invandrarernas integration och sysselsättning, tryggheten av placeringen av flyktingar i kommuner och utvecklingen av arbetskraftsinvandring.

Antalet utländska medborgare: I slutet av 2010 var sammanlagt 169 000 utländska medborgare varaktigt bosatta i Finland, vilket utgör cirka 3 procent av hela befolkningen. År 2010 flyttade 24 600 personer till Finland från utlandet och 11 750 personer flyttade ur Finland. Nettoflyttningen blev således nästan 13 000.

Arbetskraftsinvandring: Statsrådet antog ett principbeslut om åtgärdsprogrammet för arbetskraftsinvandring i november 2009 och halvtidsutvärderingen av åtgärdsprogrammet färdigställdes i december 2010. Flera av de föreslagna åtgärderna har genomförts med finansiering från Europeiska socialfonden (ESF). ESF:s utvecklingsprogram för arbetskraftsinvandring samordnas av stödstrukturen MATTO som inrättats av inrikesministeriet och som stödjer ESF-projekt i olika delar av Finland.

Utlänningslagens ändringar som gäller nedläggningen av ingermanländarnas återflyttningssystem godkändes av riksdagen i november 2010 och den ändrade lagen träder i kraft den 1 juli 2011. Då stängs återflyttningskön och därefter är det inte längre möjligt att anmäla sig till den. De som anmält sig till kön ska söka uppehållstillstånd före utgången av den fem år långa övergångsperioden den 1 juli 2016. Efter övergångsperioden kan ingermanlänare söka sig till Finland enligt det allmänna uppehållstillståndssystemet. Nedläggningen av återflyttningssystemet rör inte personer som har hört till den förflyttade befolkningen från Ingermanland och personer som har tjänstgjort i finska armén åren 1939–1945.

Upphållstillstånd: År 2010 lämnades det in knappt 25 000 ansökningar om uppehållstillstånd. Motsvarande siffra för 2009 var 20 800. Antalet ansökningar om uppehållstillstånd ökade med cirka 16 %. När det gäller dem som ansökte om uppehållstillstånd år 2010 var de fem största medborgargrupperna från Ryssland, Somalia, Indien, Kina och Ukraina.

Redogörelse för integrationslagen: Regeringens proposition med förslag till lag om främjande av integration överlämnades till riksdagen den 15 oktober 2010. Den nya lagen om främjande av integration (1386/2010) stadfästes den 30 december

2010. Lagen träder i kraft den 1 september 2011. Lagens tillämpningsområde utvidgas till att gälla alla invandrare som är bosatta i Finland. För att försnabba invandrarernas integration och sysselsättning finns i lagen bestämmelser om service i första skedet av integrationen. I lagen om främjande av integration ingår ett kapitel om försöket Delaktig i Finland. Målet med försöket är att utveckla en tydlig och konsekvent modell för vuxna invandrares integrationsutbildning och stödja integration av barn och unga.

Redogörelse för medborgarskapslagen: Regeringens proposition med förslag till ändring av medborgarskapslagen godkändes den 19 januari 2010. Målet med den ändrade lagen är att främja integrationen och stärka samhörigheten av de utlänningar som är varaktigt bosatta i Finland genom att göra det möjligt att förvärva medborgarskap snabbare än idag. Den boendetid på sex år som är huvudregeln i nuvarande lag ska förkortas till fem år och hälften av den tid som den sökande har varit bosatt i Finland med tillfälligt uppehållstillstånd ska räknas med till boendetiden. Även andra förutsättningar för naturalisation, i synnerhet språkkunskaps- och oförvitlighetsvillkoren, ska förtydligas. Likaså ska bestämmelserna om ansökningsförfarandet och medborgarskapsanmälan förenklas. Tidigare finska medborgare ska i fortsättningen kunna förvärva medborgarskap genom ett anmälningsförfarande oberoende av om de bor i Finland eller utomlands.

Integration av invandrare: År 2010 omfattades 15 510 invandrare av en integrationsplan. Första gången gjordes en plan på högst tre år upp för ca 7 885 personer. Totalt ca 14 032 personer som omfattades av integrationsplanen deltog i arbetskraftspolitiska åtgärder.

Av de 750 **kvotflyktingar** som kom in i landet utgör iranier, kongoleser och burmeser de största grupperna. Sammanlagt placerade sig 1 081 personer som omfattas av mottagningen av flyktingar i olika kommuner och flyktingförläggningar i vårt land. Till Finland kom 4 018 asylsökande av vilka 329 var minderåriga. Migrationsverket fattade 5 837 beslut i asylärenden. 1 784 av besluten var positiva

Etnisk likabehandling: Inrikesministeriets enhet för juridiska frågor sköter samordningsuppgifter som har anknytning till främjande av likabehandling och bekämpning av diskriminering och som berör flera förvaltningsområden och grupper som hotas av diskriminering. Sådana uppgifter är utveckling av myndigheternas likabehandlingsplan, genomförande av uppföljningssystemet för diskriminering och tvärssektoriella utvecklingsprojekt som genomförs under programmet EU Progress. År 2010 utbildades myndigheter och utarbetades en handbok för att utveckla planeringen av likabehandling. Dessutom utarbetades en publikation om fungerande mångfaldspraxis och gjordes en undersökning om diskriminering som barn och unga har upplevt under utbildningen och på fritiden. Närmare information t.ex. i portalen www.likabehandling.fi

8 Lagstiftning och kvalitetsutveckling som gäller arbetslivet

Från och med år 2008 har det funnits en grupp för reglering av arbetslivet på trepartsbasis som stöd för flexicurity-projektet, som leds av arbetsminister Anni Sinnemäki. Avsikten är att förbättra arbetsmarknadens funktion och höja arbetets produktivitet. Dessa är allt viktigare faktorer med tanke på att trygga Finlands ekonomiska tillväxt och konkurrenskraft i nuläget, där förändringen på arbetsmarknaden och i arbetslivet är kontinuerlig och kraftfull. Under 2010 fortsatte flexicurity-arbetet för flexibel trygghet bland annat genom att juridiken för lokala avtal som baserar sig på kollektivavtalen utreddes i fråga om både s.k. normalt bindande verkan och allmänt bindande verkan.

Vid utgången av 2010 fanns det i arbets- och näringsministeriets register 54 personalfonder med cirka 132 000 anslutna medlemmar. Antalet fonder minskade med två jämfört med föregående år. År 2010 fanns det sammanlagt 12 663 alterneringslediga och i genomsnitt var 6 641 personer alterneringslediga. Under 2010 ökade antalet personer som tog ut alterneringsledighet med cirka 300 personer jämfört med 2009.

Arbets- och näringsministeriet samlar in uppgifter om privat uthyrning av arbetskraft. Enligt enkätresultaten arbetade under 2009 sammanlagt cirka 75 000 hyrda arbetstagare i de i Finland verksamma företag som hyrde ut eller förmedlade arbetskraft. Hyrd arbetskraft anlitas av cirka 16 000 företag eller offentliga samfund. Den hyrda arbetskraftens andel av de sysselsatta var cirka 3 % under 2009. Jämfört med föregående år har anlitandet av hyrd arbetskraft minskat i alla yrkesgrupper. Hyrd arbetskraft anlitas mest i hotell- och restaurangbranschen och i den kommersiella branschen. Den genomsnittliga längden på anställningen var 23 dygn.

Systemet med alterneringsledighet blev permanent vid ingången av 2010. Det gjordes inga andra ändringar i lagen om alterneringsledighet.

Tillsynen över efterlevnaden av de lagar som gäller samarbete på arbetsplatser överfördes till en separat myndighet, när lagen om samarbetsombudsmannen trädde i kraft den 1 juli 2010. Genom lagen inrättades i anslutning till arbets- och näringsministeriet samarbetsombudsmannens byrå. Den nya lagen tillförsäkrar att tillsynen är oberoende och separat. I och med den nya lagen effektiviseras tillsynen. Vidare kan företag och löntagare kostnadsfritt få stöd i tillämpningen av samarbetslagen. Personalfondslagen ersattes med en ny personalfondslag vid ingången av 2011.

Vid ingången av 2011 fogades till lagen om beställarens utredningsskyldighet och ansvar vid anlitande av utomstående arbetskraft en bestämmelse enligt vilken maxi- och minimibeloppet av försummelseavgiften ska justeras vart tredje år så att det motsvarar förändringen i penningvärdet.

Till arbetstidslagen fogades vid ingången av april 2010 en bestämmelse om arbetsgivarens skyldighet att bevara körjournalerna i ett år för att underlätta arbetarskyddsinspektioner. Bestämmelsen om arbetstidslagens tillämpningsområde vid ingången av 2011 så att familjedagvårdare nu hör till arbetstidslagens tillämpningsområde. Genom en övergångsbestämmelse tryggas att gällande arbets- och tjänstekollektivavtal tillämpas till utgången av nuvarande avtalsperiod.

Arbetsavtalslagens bestämmelse om anställningsförhållanden för viss tid ändrades vid ingången av 2011. I lagen föreskrivs om de kriterier enligt vilka lagenligheten av upprepade visstidsavtal bedöms.

Den 1 oktober 2010 lämnade regeringen till riksdagen en proposition med förslag till en ny lag om sjöarbetsavtal och i november 2010 en proposition med förslag till lagar om ändring av semesterlagen för sjömän, sjöarbetstidslagen och lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart. Genom förslagen undanröjs hinder för ratificering av sjöarbetskonventionen som antogs av ILO år 2006. Samtidigt uppfylls kraven i rådets direktiv om arbete till sjöss 2009/13/EG.

Regeringen lämnade den 19 november 2010 till riksdagen en proposition om ändring av arbetsavtalslagen. I propositionen föreslås att det till familjeledigheterna fogas en bestämmelse om arbetstagares möjlighet att på basis av avtal temporärt vara borta från arbetet för att ta hand om en familjemedlem. Avsikten är att arbetsgivaren inte har skyldighet att betala lön under tiden för frånvaron.

Vid arbets- och näringsministeriet stärks utvecklingen av arbetslivet förutom genom lagstiftningsåtgärder även genom samarbete med olika aktörer, i huvudsak arbetsmarknadsorganisationer, politikprogrammet för arbete, företagande och arbetsliv samt vissa inrättningar inom förvaltningsområdet. Under innevarande år har samarbetet mellan nationella aktörer stärkts och nätverkssamarbete håller på att etableras som verksamhetsform.

Arbetet i undergruppen för arbetslivets kvalitet inom flexicurity-projektet fortsätter till utgången av maj 2011. I anslutning till flexicurity-projektets underarbetsgrupp för arbetslivets kvalitet genomfördes åtgärdsprojektet TYLA under 2010. År 2010 påbörjades arbetet med att skapa en regional handlingsmodell för att inkludera frågor kring arbetslivets kvalitet i den kundservice som företagsexperten ger. Detta arbete ska fortsätta under 2011. I samband med TYLA-projektet utsågs för närings-, trafik- och miljöcentralerna kontaktpersoner för arbetslivets kvalitet och produktivitet våren 2010.

I det regionala coachingprogrammet för utbildare av företagsrådgivare inkluderades en utbildningsdel som gäller arbetslivets kvalitet och produktivitet. Under 2010 har uppskattningsvis 750 företagsrådgivare från olika håll i Finland fått utbildning. Även till kraven för fristående examina för företagsrådgivare har det fogats ett krav på kompetens som gäller arbetslivets kvalitet. Den för företag avsedda kommunikationen och informationsförmedlingen via flera kanaler har under 2010 utökats bl.a. genom att det gjorts webbsidor om arbetslivskvalitet, www.tem.fi/tyo-elama och genom att det till webbsidorna www.laatuhome.fi har fogats intervjuer

med experter och företag. Dessutom har det vid utbildningscentret Salmia arrangerats sådan utbildning för arbetskraftsrådgivare som inbegriper arbetslivskvalitet och produktivitet.

Med Tekes finansiering gjordes en förhandsutredning om möjligheterna att genomföra ett nytt system för uppföljning av arbetslivets kvalitet. Utgående från förhandsutredningen fattas besluten om fortsättning våren 2011. Arbets- och näringsministeriets resursarbetsgrupp fortsatte sin verksamhet under 2010. Arbetsgruppens andra årsrapport kartlade resurserna för utveckling av arbetslivskvaliteten och framtidsutsikterna. Som ett centralt resultat av arbetet har man allt tydligare identifierat de offentligt finansierade aktörerna och deras roll som både riksomfattande och regional aktörer. Resursarbetsgruppens mandattid går ut våren 2011.

Förbättrandet av arbetslivets kvalitet och produktiviteten är ett led i EU-strategin Europa 2020 som syftar till hållbar tillväxt och främjande av sysselsättningen. Material om arbetslivets kvalitet produceras inom EU av Europeiska fonden för förbättring av arbets- och levnadsvillkor som finns i Dublin (www.eurofound.europa.eu). År 2010 publicerade fonden bland annat europeiska företagsbarometern 2009 och förhandsuppgifterna om den europeiska arbetslivsbarometern 2010. Dessutom producerade fonden flera undersökningar om den ekonomiska krisens konsekvenser för arbetslivet, såsom undersökningarna om modeller med förkortade arbetstider.

Enligt arbets- och näringsministeriets arbetslivsbarometer har arbetslivskvaliteten förbättrats under 2010 efter den försämring som recessionen orsakade. År 2010 fick arbetslivets kvalitet skolvitsordet 7,99. Det bästa vitsordet för arbetsplatsen gavs av dem som arbetar inom den privata servicesektorn och det sämsta vitsordet av arbetstagare inom industrin. Osäkerhet upplevs fortfarande arbetslivet, men situationen är avsevärt bättre än föregående år. Trots den goda utvecklingen har arbetsförhållandena ännu inte nått samma nivå som före recessionen. Ett nytt drag är att osäkerheten sprider sig till den statliga sektorn.

Majoriteten av löntagarna förväntar sig att sysselsättningsläget och ekonomin förbättras. Inom den offentliga sektorn är arbetstagare avsevärt mer pessimistiskt inställda till att ekonomin på den egna arbetsplatsen förbättras än inom den privata sektorn. Uppsägningsshoten har ökat under flera års tid för de yngsta arbetstagarna, som är under 25 år gamla. I den äldsta åldersgruppen, de som är över 54 år gamla, har utvecklingen däremot varit motsatt. Antalet samarbetsförhandlingar har minskat avsevärt, men samtidigt har förhandlingarna blivit svårare än tidigare och andan har försämrats. Anlitandet av hyrd arbetskraft håller på att öka. Var femte löntagare berättar att hyrd arbetskraft har funnits på deras arbetsplats under året: andelen är klart högst inom industrin (32 %). Sådan diskriminering och ojämlik behandling som riktar sig till tillfälliga arbetstagare och deltidsanställda har ökat något.

År 2010 ingick som ett nytt tema lokalt avtalande, som avgränsades så att det gäller arbetstidsarrangemang och avlöningsätt som avtalats på arbetsplatser. Om personalens lönesättning avtalas antingen genom s.k. lokalt avtal eller individuellt, är de anställda klart mera nöjda med slutresultatet än om lönerna har avtalats endast

på basis av allmänna kollektivavtal. Å andra sidan ökar det lokala avtalandet konflikterna och trycken mot öppenhet i förhållandena mellan ledning och personal.

Arbetslivsundersökningar

Antalet arbetskraftspolitiska undersökningar var under 2010 klart mindre än under tidigare år. Undersökningarna gällde arbetsmarknadens utveckling under den ekonomiska recessionen och utvecklingens särdrag jämfört med den djupa lågkonjunkturen på 1990-talet. Genom en uppföljningsundersökning som omspände exceptionellt många år utreddes hur yrkesmässig status byggs upp. Undersökningen ger information om de faktorer som påverkar karriärvalet och fäster uppmärksamhet vid yrkesvägledningen och studiehandledningen på skolor samt karriärrådgivningen i vuxen ålder. Under redovisningsåret utvärderades också undersökningar som gäller diskriminering vid anställningssituationer. Då utreddes metoderna i de aktuella undersökningarna, deras för- och nackdelar. Likaså utvärderades hurdana resultat man fått om diskriminering vid rekrytering genom olika metoder i Finland och internationellt sett. Under redovisningsåret undersöktes också hur väl servicestrukturen och servicenätverket av privata serviceföretag inom social- och hälsovården fungerar samt hur väl offentliga företagstjänster och finansieringsinstrument används och känns till i företagen i fråga. Dessutom undersöktes effekterna av de tjänster som den tredje sektorn producerat för arbets- och näringsförvaltningen och effekterna av de ordnade arbetstillfällena.

9 Näringspolitik som främjare av sysselsättningen

Arbets- och näringsministeriet genomför regeringens arbets- och näringspolitik tillsammans med enheterna inom förvaltningsområdet och i samarbete med andra ministerier. Under 2010 betonades satsningarna på kunskapsbas och innovationsverksamhet samt företagets internationalisering. Det faktum att det ekonomiska läget under redovisningsåret var bättre än under det föregående året syntes också i fråga om Finnveras konjunkturlån och konjunkturgarantier, som efterfrågades mindre än föregående år. Under 2010 fortsattes satsningarna på FoUI-finansiering som syftar till långsiktiga effekter. Företagsstöd som närings-, trafik- och miljöcentrerna och arbets- och näringsministeriet beviljade koncentrerades på att förbättra förutsättningarna för tillväxt och internationalisering i små och medelstora företag.

Arbets- och näringsministeriets FoU-finansiering uppgick till 760 miljoner euro, varav Tekes andel var 80 och VTT:s 11 procent. Under 2010 finansierade Tekes nästan 1 900 projekt för forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet med sammanlagt 633 miljoner euro. Av finansieringen riktades 341 miljoner euro till företag, 193 miljoner till forskningsorganisationer och 99 miljoner euro till strategiska center för vetenskap, teknologi och innovation (SHOK) för forskningsprogram som företagen och forskningsorganisationerna genomfört i speciellt intensivt och långsiktigt samarbete. I fråga om sysselsättningen har Tekes finansiering betydande effekter under tiden för projektet. De egentliga resultaten av verksamheten uppstår dock på lång eller ytterst lång sikt. VTT:s roll i företagets innovationsprocesser är betydande, i synnerhet inom FoU-intensiva branscher. Forskningscentralens effekter på sysselsättningen är indirekta och bidrar till att skapa nya arbetstillfällen eller bevara nuvarande jobb. Av VTT:s kundkrets är en betydande del företag med hög kompetensnivå och VTT har haft en indirekt positiv effekt på jobben i dessa företag i och med att VTT ökat deras konkurrenskraft.

Under 2009 fanns enligt Statistikcentralen 320 682 företag verksamma i landet. Antalet företag stannade i praktiken på samma nivå som föregående år. Recessionen syntes synnerligen mycket i företagets omsättning. Företagens totala omsättning var 326,2 miljarder euro. Minskningen jämfört med föregående år var cirka 15 procent, dvs. sammanlagt 60 miljarder euro. I företagen arbetade sammanlagt 1 447 403 personer antingen som löntagare eller som företagare. Personalvolymen minskade med 54 810 personer, vilket innebär cirka fyra procents minskning jämfört med 2008. Personalvolymen ökade inom servicebranscherna och minskade inom industrin samt inom jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen. En stor del av de siffror som beskriver företagsverksamhetens utveckling finns ännu inte tillgängliga för år 2010. Ovan nämnda siffror som beskriver företagen år 2009 visar tydligt recessions inverkan på antalet företag, personalen och omsättningen. Konjunkturvändningen

började dock år 2010 att synas till exempel i antalet företag som startade (+5 %) och som avslutade (-20 %) sin verksamhet, eller i antalet konkurser (-13 %).

I syfte att utveckla företagens omvärld har det offentliga systemet för företags-tjänster utvecklats så att det blivit ännu mer kundinriktat, effektivt och verkningsfullt. Målet är att de företagstjänster som den offentliga förvaltningen helt eller huvudsakligen finansierar ska samlas ihop under varumärket FöretagsFinland. Företagen och de som grundar företag bör få offentliga företagstjänster jämlikt och med lika villkor i hela landet. Tjänsterna bör fås med så lite möda som möjligt och utgående från samma handlingsmodell. Underhållet och utvecklingen av FöretagsFinland-webbtjänsten överfördes under 2010 till Regionförvaltningens enhet för dataförvaltningstjänst (AHTI). Dessutom kommer den elektroniska ärendehanteringens att ökas i fråga om webbtjänster. Arbets- och näringsministeriet har som mål att av foretagsfinland.fi bygga upp en nationell stödportal genom vilken företagen kan utträtta ärenden elektroniskt. Avsikten är att de mest centrala tjänsterna ska vara elektroniska vid utgången av 2013.

När det gäller utvecklingen av omvärlden för företagens verksamhetsförutsättningar pågår också ett handlingsprogram för minskning av företagens administrativa börda, som startades 2009. Målsättningen är att företagens börda före utgången av 2012 minskas med en fjärdedel jämfört med nivån år 2006. Enligt handlingsprogrammets utredningar var utgångsnivån år 2006 för företagens totala administrativa börda cirka 2 miljarder euro, vilket motsvarar knappt 1,2 procent av bruttonationalprodukten för 2006. Av de prioriterade områdena är de tyngsta arbetsgivarförpliktelserna (616 milj. euro), beskattningen (447 milj. euro) och rapporteringen inom ekonomiförvaltning (256 milj. euro). Enligt statens ekonomiska forskningscentrals (VATT) bedömning kommer en minskning av företagens administrativa börda med 25 procent före utgången av 2012 att öka nivån på bruttonationalprodukten med 0,35 procent fram till 2025, jämfört med det förmodade basscenariot för ekonomin. Ministerierna och ämbetsverken för de prioriterade områdena har ansvaret för genomförandet av åtgärderna för att minska företagens administrativa börda. Viktiga åtgärder för minskning av den administrativa bördan som genomfördes under 2010 inom de prioriterade områdena i handlingsprogrammet var till exempel införandet av ett skattekontosystem för företag vid ingången av 2010 (FM), höjningen av de nationella tröskelvärdena för offentlig upphandling (ANM) och lättandet miljötillståndsförfarandena genom införandet av ett lättare registreringsförfarande för en del verksamheter som tidigare krävde miljötillståndsförfarande (MM).

Närings-, trafik- och miljöcentralerna och arbets- och näringsministeriet beviljade under 2010 sammanlagt 147 milj. euro i understöd i enlighet med lagen om statsunderstöd för utvecklande av företagsverksamhet (1336/2006) för över 2 700 projekt. Viktiga prioriteringar inom företagsfinansieringen var att förbättra små och medelstora företags förutsättningar för tillväxt och internationalisering. Det uppskattas att den företagsspecifika finansiering som beviljades under 2010 sammanlagt ska medverka till uppkomsten av över 450 nya företag och nästan 7 200 nya

arbetstillfällen. Av de uppskattade nya jobben skapades 80 procent i små företag som sysselsatte under 50 personer. Av de nya arbetstillfällena skapades 44 procent inom servicebranscher och 40 procent inom industrin.

Under 2010 beviljade arbets- och näringsministeriet internationaliseringsunderstöd för projekt som var gemensamma för företag till ett sammanlagt belopp av 26,0 miljoner euro. Antalet företag som deltog i dessa gemensamma projekt ökade till 2 279 företag under 2010 (2009 var antalet 1 960). År 2010 fanns det fullmakt att tillgå till ett belopp av 29,1 miljoner euro, vilket var cirka 35 procent mer än föregående år. Av de företag som deltog i gemensamma projekt var 82 procent små eller medelstora företag. De viktigaste målländerna för de gemensamma projekten var fortfarande EU-länder och Ryssland samt Kina, av understöden riktades 84 procent till dessa områden.

Trots att totalproduktionen ökade under 2010 stimulerades företagens investeringar förvånansvärt lite år 2010, vilket hade en stor inverkan på efterfrågan av inhemsk finansiering från Finnvera. Efterfrågan var klart mindre än under 2009. Finnvera medverkade genom sin finansiering för inhemsk företagsverksamhet till uppkomsten av nästan 9 000 arbetstillfällen under 2010. Utöver de nya jobben medverkade finansieringen från Finnvera till att över 3 300 befintliga jobb kunde tryggas bland annat genom finansiering av ägarbyten i små och medelstora företag. Finnvera finansierade ägarbyten i över 1 000 företag till ett sammanlagt belopp av 136,7 miljoner euro. Finnvera finansierade allt som allt över 3 600 företag som inledde sin verksamhet. I dessa företag skapades nästan 5 500 nya arbetstillfällen. Finnvera finansierade även nästan 1 050 tillväxtföretag till ett sammanlagt belopp av 209 miljoner euro. Under 2010 beviljades cirka 300 företag konjunkturfinsiering till ett belopp av 105,3 miljoner euro. Konjunkturfinsieringen medverkade till uppkomsten av nästan 1 000 arbetstillfällen och bevarandet av över 800 jobb.

Finnveras dotterbolag Aloitusrahasto Vera Oy fattade under 2010 positiva beslut om första investering till ett belopp av 6,6 miljoner euro för sammanlagt 17 teknologiföretag eller teknologiintensiva eller innovativa serviceföretag i ett tidigt skede. Borgen och leveranssäkerheter för driftskapitalfinansiering under produktionstiden för exportprojekt i små och medelstora företag beviljades till ett sammanlagt belopp av 70,5 miljoner euro.

Finnvera finansierade år 2010 verksamhet vid företag inom de nationella stödområdena till ett sammanlagt belopp av 403,8 miljoner euro. Finansieringen för utvecklingsområdena utgjorde 44 procent av all finansiering av inhemsk företagsverksamhet, målet var 38 procent.

Exportgarantioffertor gjordes till ett sammanlagt belopp av 2 379,6 miljoner euro, varav den utländska risktagningen utgjorde 1 899,6 miljoner euro och den inhemska 480,0 miljoner euro. Finnveras inverkan syns som investeringar av stora exportföretag och deras kontraktstillverkare och underleverantörer samt jobb som skapats eller bevarats på detta sätt.

Under 2010 investerade Finlands Industriinvestering Ab i fem kapitalplaceringsfonder, och gjorde direkta första investeringar i 14 tillväxtföretag samt direkta fortsatta investeringar i åtta tillväxtföretag som redan fanns i portföljen. Investeringarna gällde i synnerhet miljöteknologi, gruvor, tjänster och programvarubranschen.

Industriinvestering har i enlighet med statsrådets riktlinjer reserverat 100 miljoner euro för finansieringsprogrammet för stabilisering för 2009–2011. Vid utgången av januari 2011 hade över 40,1 miljoner euro av programpengarna placerats i totalt 14 företag som sammanlagt sysselsätter cirka 9 200 personer och vars sammanlagda omsättning uppgår till cirka 1,15 miljarder euro. Finlands Industriinvesterings och arbetspensionsbolagens fond vid namn Kasvurahastojen Rahasto hade vid utgången av januari 2011 gett placeringsförbindelser till ett sammanlagt belopp av 45 miljoner euro till sammanlagt fyra fonder. Vid utgången av 2010 uppgick Finlands Industriinvesterings gällande placeringar till cirka 680 miljoner euro.

10 Utbildnings- och kulturpolitik som främjare av sysselsättningen

I utvecklingsplanen för utbildning och forskning för 2007–2012 prioriteras utbildningsmöjligheter på lika villkor, utbildning och forskning av hög kvalitet, garanterad tillgång till kompetent arbetskraft, utveckling av högskolorna och trygghet av undervisningspersonalens kompetens.

Särskild vikt läggs vid kvaliteten på den grundläggande utbildningen och högskoleutbildningen. Utvecklingen av den grundläggande utbildningen stöds under regeringsperioden med en extra satsning på 80 miljoner euro. Avsikten är bl.a. att minska undervisningsgruppernas storlek och stärka stöd- och specialundervisningen. Universitetet och yrkeshögskolorna vidareutvecklas utifrån dualmodellen så att deras examina, examensbenämningar och uppgifter är olika. Särskilda mål för högskoleutbildningen är bl.a. att förbättra det kvantitativa förhållandet mellan studerande och lärare och att reformera resultatstyrningen så att den fokuserar på utbildningens kvalitet.

Strävan är att öka andelen personer i de unga åldersklasserna (25–34 år) som avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen från nuvarande 73 procent till 88 procent fram till år 2020. De som avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen skulle då utgöra 46 respektive 42 procent av personerna i de unga åldersklasserna. I utvecklingsplanen ingår de kvantitativa målen för utbildningsutbudet för år 2012. Rapporten om de kvantitativa målen för utbildningsutbudet år 2016 publiceras i mars 2011.

Av dem som gick ut grundskolan år 2009 började 50 procent i gymnasiet, 41 procent i yrkesutbildning på andra stadiet och 2 procent i påbyggnadsundervisning efter den grundläggande utbildningen. Resterande 6,6 procent gick inte direkt vidare med studier. Denna andel är 0,6 procentenheter större än år 2008. Antalet studerande vid yrkesläroanstalter och högskolor ökade de första åren på 2000-talet, men tillväxten avstannade i mitten av det första decenniet. Antalet studerande minskade tillfälligt år 2008 och enligt uppgifter från Statistikcentralen ökade antalet studerande med ca 6 800 år 2009. Det totala antalet studerande vid yrkesinriktade läroanstalter och högskolor uppgick till cirka 459 500 år 2005 och cirka 466 500 år 2009.

År 2009 avlades sammanlagt cirka 67 500 examina inom den grundläggande yrkesutbildningen vid yrkesläroanstalterna och i högskolorna. Därtill avlades sammanlagt 32 800 fristående examina och delar av dessa. Under året avlade dessutom cirka 8 500 studerande delar av yrkesexamina och specialyrkesexamina. Inom den yrkesinriktade tilläggsutbildningen utverkades cirka 15 050 studerandeårsverken som berättigar till statsandel år 2010. Under året utdelades 23 900 stipendier för

yrkesexamen. År 2010 uppgick antalet specialstuderande till 20 800. Av dem studerade 16 400 vid yrkesinstitut och 4 400 vid specialyrkesläroanstalter.

Läroavtalsutbildningen som en form av grundläggande yrkesutbildning hade i genomsnitt 15 500 studerande per år. Antalet har minskat med cirka 3 300 studerande (-18 %) jämfört med år 2009. Inom den yrkesinriktade tilläggsutbildningen i form av läroavtalsutbildning fanns det i medeltal 27 200 studerande på årsnivå. År 2010 slutade programmet för höjande av utbildningsnivån hos vuxna (Kunskapslyftet). Åren 2003–2006 avlades ca 19 600 fullständiga examina, delar av examina, inkluderat examina för datakörkort.

År 2009 nådde verkstadsverksamheten 18 300 personer, av vilka 11 300 var yngre än 29 år. Verksamheten sysselsätter 1 500 verkstadstränare varje år. De preliminära uppgifterna om ungdomsverkstäderna visar att verksamheten reagerade snabbt på den ökade ungdomsarbetslösheten: år 2009 var 11 300 ungdomar under 29 år aktiva i verkstäderna och av dem var 9 400 yngre än 25 år. Det uppsökande ungdomsarbetet har förbättrat bl.a. verkstädernas möjligheter att nå ut till de ungdomar som behöver stöd och som inte på eget initiativ tar kontakt med tjänster inom den offentliga sektorn. Inom ett område som omfattar sammanlagt 192 kommuner har man lyckats anställa 200 personer för uppsökande ungdomsarbete. Vid årsslutet hade de kontaktat nästan 8 200 ungdomar.

Även kulturbranscherna har en betydande inverkan på sysselsättningen och ekonomin. Verksamhetsförutsättningarna för konstnärligt och annat skapande arbete samt kulturens olika områden har stärkts i enlighet med regeringsprogrammet. De åtgärder som vidtagits inom ramen för utvecklingsprogrammet för ökad företagsamhet och internationalisering på det skapande området, som samordnas av Undervisningsministeriet med delfinansiering från ESF, syftar till att öka sysselsättningen på området genom att främja produktutveckling och innovation, höja affärs- och företagarkompetensen, stärka producent- och managerfärdigheter och utveckla framsynen och kunskapsbasen. Sysselsättningsmöjligheterna inom kultur och fritidsaktiviteter har utvecklats genom olika projekt. I tilläggsbudgeten för år 2010 riktades 7,5 milj. euro till idrottsväsendet för att sysselsätta unga genom idrott och motion. Stödet delas ut fram till april 2011. År 2008 arbetade över 108 000 personer inom olika kultursektorer, vilket motsvarade 4,3 procent av den totala sysselsatta arbetskraften i Finland.

11 Främjande av sysselsättningen i regionerna

11.1 Nuläget för regional utveckling

Befolknings- och sysselsättningsutvecklingen

Vid utgången av år 2010 var Finlands befolkning 5,37 miljoner. Befolkningstillväxten var 23 050 personer (0,43 %) jämfört med föregående år. Nettoeffekten av invandringen sjönk till under 13 000 personer. År 2009 var nettoeffekten cirka 14 000 personer. Befolkningsökningen gällde till stor del landskapens centralområden, till största delen södra och västra Finland. På landsbygden minskade befolkningen särskilt i norra och östra Finland. I fråga om landskapen ökade befolkningen relativt sett mest i Nyland (1,0 %) och i Norra Österbotten (0,7 %). De största befolkningsförlusterna drabbade Kajanaland (-0,7 %) och Södra Savolax (-0,6 %).

Sysselsättningsgraden för 2010 var 67,8 procent i hela landet, vilket var en halv procentenhet lägre än under 2009. År 2010 var sysselsättningsgraden högst i Nylands landskap (73,2 %) och lägst i Lapplands landskap (60,7 %). Sysselsättningsgraden steg från föregående år i fem landskap och sjönk i tretton.

I och med den goda ekonomiska tillväxten under 2004–2007 ökade även den regionala rörligheten, men började saktas ned mot slutet av 2008 till följd av recessionen. Åren 2009 och 2010 minskade flyttningsunderskottet och inflyttningsöverskottet i nästan alla landskap.

Systemet för planering och beslutsfattande inom regionutvecklingen

Samtidigt med reformen av den statliga regionförvaltningen ändrades också lagstiftningen om utveckling av regionerna (lagen om utveckling av regionerna (1651/2009)). Reformerna trädde i kraft vid ingången av 2010. De syftar till att stärka regionutvecklingssystemet och skapa klarhet i regionutvecklingens roll i statsrådets och olika förvaltningsområdens beslutsfattande.

Enligt lagen om utveckling av regionerna är det fortfarande kommunerna och staten som har ansvaret för regionutvecklingen. Landskapsförbunden som representerar kommuner är regionutvecklingsmyndigheter inom sitt verksamhetsområde. Lagen syftar till ett regionutvecklingssystem som baserar sig på växelverkan och nätverksbildning.

Regeringen bereder i början av sin mandattid riksomfattande mål för regionutvecklingen (målbeslut), som styr regionutvecklingsarbetet under regeringsperioden. Vid beredningen av målbeslutet utnyttjas regeringsprogrammet och en långsiktig strategi för regionutveckling som med 5–7 års mellanrum utarbetas under ledning av arbets- och näringsministeriet. Den nyaste strategin, som sträcker sig till 2020, blev färdig våren 2010.

På regionnivå utarbetar landskapsförbundet ett landskapsprogram i samarbete med kommuner, statliga regionförvaltningsmyndigheter, organisationer, läroanstalter osv. Landskapsprogrammet innefattar målen för utvecklingen av landskapet, de viktigaste projekten, andra väsentliga åtgärder och en finansieringsplan. De fjärraste landskapsprogrammen färdigställdes i de flesta landskapen i början av sommaren 2010. Planernas tidsmässiga utsträckning är 2011-2014. Landskapsprogrammet utarbetas i samarbete med statliga regionförvaltningsmyndigheter.

Landskapsförbundet förhandlar om finansieringen av landskapsprogrammet och dess genomförandeplan, som utarbetas årligen, tillsammans med dem som deltar i verkställandet (NTM-centraler, regionförvaltningsverk, kommuner, andra aktörer) i fråga om resultatstyrning eller motsvarande förfaranden.

Programmet för kompetenscentra (OSKE)

Regionsamarbetet och innovationsbasen stärks av kompetenscentrumprogrammet (OSKE), som genomförts sedan 1994. Programmets verksamhetsidé är att utifrån regionala styrkor stödja utvecklingen av affärsverksamhet och investeringar som baserar sig på en hög kompetensnivå. Programmets verksamhet baserar sig på kompetensområdesspecifik nätverksbildning i kompetenscentra, dvs. kluster, som finns på olika håll i Finland.

I statsbudgeten för 2010 anvisades 9 miljoner euro för grundfinansiering av kompetenscentra och 2,6 miljoner euro för samordning av kompetensklustren. Därtill är den kommunala finansieringens andel av programfinansieringen 50 procent i förhållande till grundfinansieringen.

Under programperioden 2007-2013 hade OSKE vid utgången av 2010 medverkat till att cirka 270 nya företag och cirka 1670 nya arbetstillfällen uppkommit. År 2010 deltog i kompetenscentrumprogrammet sammanlagt 4500 finländska företag. För finansieringen av avslutade projekt vid kompetenscentra under tidsperioden 2007-2010 har det använts cirka 120 miljoner euro.

Kohesions- och konkurrenskraftsprogrammet (KOKO)

KOKO (det regionala kohesions- och konkurrenskraftsprogrammet) är ett regionorienterat program för regionutveckling som stärker samarbetet inom och mellan regionerna särskilt när det gäller närings- och innovationspolitik. KOKO är ett verktyg för att bygga upp en övergripande attraktiv verksamhetsmiljö för företagen och boendemiljö för invånarna. KOKO har som mål att stödja nätverksbildningen inom och mellan regionerna. Huvudparten av verksamheten under 2010 riktade sig till att starta och stödja verksamheten i programområdena och nätverken.

Inom KOKO startade den 1 januari 2010 i enlighet med ett beslut av statsrådet 52 programområden som bildas av kommuner. I början av året hörde till programområdena 322 kommuner av de 326 kommunerna i Fastlandsfinland. Samtliga sju nätverk inom KOKO var verksamma under 2010. Nätverkens teman är innovation och kompetens, välfärd, kreativa branscher, MBT (markanvändning, boende och trafik),

internationalisering mot Ryssland, turism samt DEMO (områden där åldersstrukturen förändras).

Programmet finansierades med obundna landskapsutvecklingspengar som landskapsförbunden delade ut. Till KOKO-områdena och nätverken riktades sammanlagt cirka 9,5 miljoner euro, varav nätverkens andel var cirka 1,3 miljoner. Programområdenas budgetar varierade mellan 50 000 och en miljon euro. I programområdena genomfördes över 200 åtgärdshelheter, inom ramen för vilka det vidtogs över 300 åtgärder.

Stadspolitik

Regeringen godkände den 13 maj 2009 ett principbeslut om utveckling av städer för åren 2009–2011. Regeringen fastslog som prioriteringar för stadspolitiken att stadsregionernas konkurrenskraft och kohesion ska stärkas samt att de utmaningar som klimatförändringen medför ska bemötas.

Verkställandet av principbeslutet om stadspolitik pågår inom olika förvaltningsområden. Under 2010 har det till ministerarbetsgruppen för förvaltning och regionutveckling rapporterats om hur verkställandet framskrider. En central åtgärd som berör sysselsättningen är framtagningen av nya slags strukturomvandlingsmodeller bl.a. för att minska arbetslösheten i städer.

Regionalisering av statliga verksamheter och enheter

Med regionalisering av statliga verksamheter och enheter avses att dessa placeras utanför Helsingfors ekonomiska region. Regionaliseringen baserar sig på lagen (362/2002) och statsrådets förordning (567/2002, ändrad 201/2006 och 349/2008) om behörighet vid placering av statliga enheter och funktioner. Regionaliseringen har som mål att trygga en framgångsrik skötsel av statens uppgifter samt tillgången på arbetskraft för statens uppgifter, främja en balanserad regional utveckling i landet och stödja sysselsättningen i olika delar av landet.

Regeringen har som målsättning att fram till år 2015 placera 4 000–8 000 jobb utanför Helsingfors ekonomiska region. Regionaliseringsåtgärderna – genomförda vid utgången av 2010 (4 048 årsverken), därtill redan beslutade (714 årsverken) och planerade (317 årsverken) – uppgick sammanlagt till 5 079 årsverken (bruttoantal). Av detta antal har cirka 1 000 årsverken uppkommit som överföringar mellan områden utanför huvudstadsregionen till regionaliseringsorten. Således uppgår nettoåtgärderna till knappt 4 100 årsverken. Av dessa årsverken var cirka 3 200 genomförda, dessutom hade beslut fattats om cirka 600 och cirka 300 var planerade.

Områden med akuta strukturomvandlingsproblem

Globaliseringen och förändringar i produktionsstrukturen kan medföra oväntade, plötsliga och allvarliga hotbilder för regionutvecklingen, i synnerhet när det i regionen görs avsevärda jobbnedskärningar inom en bransch eller när en produktionsenhet helt läggs ner.

Statsrådet kan förklara områden som områden med akuta struktumvandlingsproblem efter att ha bedömt vilka följder struktumvandlingsproblemen har för sysselsättningen, produktionsverksamheten och näringsstrukturen i området (huvudsakligen den ekonomiska regionen). Under 2010 förklarades inte nya regioner vara områden med akuta struktumvandlingsproblem, men Varkausregionen, Heinola-regionen och Kajana ekonomiska region beviljades fortsatt tid till utgången av 2011. Fyra regioners ställning som område med akuta struktumvandlingsproblem upphörde vid utgången av 2010.

År 2010 delades det ut nationellt struktumvandlingsanslag till områden med akuta struktumvandlingsproblem för investerings- och utvecklingsunderstöd till företag och investeringsstöd i sysselsättningsfrämjande syfte till ett sammanlagt belopp av 17,5 miljoner euro. Därtill reserverades inom EU:s strukturfondsprogram fem procent av totalfinansieringen, dvs. sammanlagt cirka 30 miljoner euro, för dessa områden.

Försök med socialskyddsavgifter

Försöken med socialskyddsavgifter fortsattes i enlighet med regeringsprogrammet i sin gamla omfattning ännu åren 2010–2011.

Ensamföretagare uppmuntras att anställa en första arbetstagare

Företagare uppmuntras att anställa en första arbetstagare i ett stödförsök som för närvarande genomförs inom stödområde I och i de ekonomiska regionerna Forssa, Södra Birkaland, Heinola, Imatra, Jämsä, Keuruu, Kouvola, Kotka-Fredrikshamn, Villmanstrand, Salo, Seinäjoki och Nystadsregionen och i Kaskö stad. Företagare kan som stöd för lönekostnaderna för den första arbetstagaren få 30 procent stöd för de första 12 månaderna och 15 procent för de följande 12 månaderna. Stödförsöket är i kraft till utgången av år 2011. Under 2010 beviljades cirka 3,6 miljoner euro i stöd för ensamföretagare till 313 ensamföretagare.

12 Socialpolitiska åtgärder

Social- och hälsopolitiken påverkas av både nationella och utomstående förändringskrafter. En av de viktigaste interna ändringsfaktorerna är förändringen i befolkningens åldersstruktur. Socialutgifterna ökar märkbart i och med att pensionsutgifterna och social- och hälsovårdsutgifterna stiger. Samtidigt blir befolkningen i arbetsför ålder mindre, vilket försvagar samhällsekonomin tillväxtpotentialer och därmed den finansiella basen för den sociala tryggheten.

Social- och hälsopolitiken svarar mot ändringarna i verksamhetsmiljön genom en reviderad strategi. Målet är att Finland år 2020 är ett socialt hållbart och livskraftigt samhälle. Den hållbara utvecklingen består av ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. En god ekonomisk utveckling skapar verksamhetsförutsättningar för ett välfärdssamhälle och den sociala tryggheten för sin del förbättrar balansen mellan samhället och ekonomin.

Eftersom befolkningen i arbetsför ålder minskar är det viktigt att människorna tidigare kommer ut på arbetsmarkanden och lämnar den senare och att arbetslöshet, arbetsoförmåga och sjukfrånvaro minskas. Ett strategiskt mål är att tiden i arbetslivet förlängs med tre år senast år 2020. Arbetstagarna uppmuntras att stanna längre i arbetslivet genom socialförsäkringens, arbetspensionsanstaltarnas, arbets- och näringsförvaltningens och social- och hälsovårdens åtgärder. Målsättningen är att socialförsäkringen tillsammans med tjänsterna utgör en helhet som stöder deltagandet i arbetslivet samt upprätthållandet av funktions- och arbetsförmågan.

Främjandet av välbefinnande i arbetet spelar en nyckelroll när det skapas möjligheter och vilja att delta och stanna längre i arbetslivet. Välbefinnandet i arbetet är en viktig del av kvaliteten i arbetslivet. Social- och hälsovårdsministeriet har lanserat ett forum för välbefinnande som under regeringsperioden har intensifierat nätverksamarbetet mellan aktörer som främjar välbefinnande i arbetet. Genom mångsidig information och kommunikation har forumet infört nya och aktuella frågor till diskussionen om välbefinnande i arbetet. Ett centralt meddelande har varit att främja hälsa, arbetssäkerhet och hållbara arbetskarriärer samt att trygga produktivitet.

År 2010 var beloppet på arbetsmarknadsstöd och grunddagpenning det samma som år 2009, medan nya förhöjningsdelar infördes till förmånerna under utbildning av arbetslösa och arbetslöshetsförmånerna. Utbildningsstödet för arbetslösa och utbildningsdagpenningen avlägsnas. Arbetskraftspolitisk vuxenutbildning och frivilliga studier ersätter dessa som sysselsättningsfrämjande tjänster. Personer som deltar i sådan utbildning eller utför frivilliga studier betalas den arbetslöshetsförmån som de annars skulle få. Frivilliga studier kan handla t.ex. om att den arbetslösa slutför sin examen.

I och med att den ekonomiska situationen förbättrade, minskade antalet mottagare av inkomstrelaterad dagpenning något år 2010. Däremot ökade antalet mottagare av grunddagpenning och arbetsmarknadsstöd jämfört med året innan.

När det gäller återkomst till arbetslivet spelar rehabiliteringen en nyckel roll. Socialförsäkringen, social- och hälsovården och arbetsförvaltningen har sina egna rehabiliteringsuppgifter. Avsikten med rehabilitering är att förbättra och bevara arbets- och funktionsförmågan hos personer med funktionsnedsättning eller gravt handikapp så att de på det bästa möjliga sättet kan klara av sitt arbete och vardagliga livet trots sjukdomen eller handikappet.

Verksamhet för bevarande av arbetsförmågan var den vanligaste rehabiliteringsformen när det gäller den av FPA ordnade yrkesinriktade rehabiliteringen. Andra rehabiliteringsåtgärder var yrkesinriktad utbildning och rehabiliteringsundersökningar. Fysioterapi var den vanligaste rehabiliteringsformen när det gäller den medicinska rehabiliteringen av gravt handikappade. De flesta som deltog i rehabilitering enligt prövning var på ASLAK-kurser (yrkesorienterad medicinsk rehabilitering).

Den viktigaste orsaken för rehabilitering som ordnas av FPA är nuförtiden störningar i den mentala hälsan eller beteendet. Sjukdomarna i rörelseorganen är alltså inte längre den vanligaste sjukdomshuvudgruppen. Antalet personer i mentalvårdsrehabilitering har nästan dubblats på 2000-talet medan det totala antalet rehabiliteringsklienter ökade endast med fem procent under samma period.

Arbetspensionsrehabilitering är en form av yrkesinriktad rehabilitering. Målet är att upprätthålla arbetsförmåga, stanna kvar i eller återvända till arbetslivet. Den yrkesinriktade rehabiliteringens medel är arbetsprövning, arbetsförberedande åtgärder, utbildning som leder till arbete eller ett yrke eller annan yrkesinriktad rehabilitering såsom näringsunderstöd eller hjälpmedel och utrustning som underlättar arbete.

Antalet personer i arbetspensionsrehabiliteringen steg under hela 2000-talet och rehabiliteringen har blivit mer effektiv. Över hälften av de personer som var i arbetslivet när dem sökte sig till rehabilitering återvände till arbetslivet år 2000. År 2009 var redan två tredjedelar av de personer som fått ett beslut om rehabilitering tillbaka i arbetet efter rehabiliteringen. Under de senaste tio åren har andelen personer som övergår från rehabilitering till full sjuk- eller invalidpension minskat från 13 procent till fem procent. Även andelen rehabiliteringsklienter med pensionsbakgrund som återvänder till arbetslivet har hela tiden ökat.

Under de senaste fyra åren har staten satsat på hälso- och sjukvård för långtidsarbetslösa genom både statsbidrag och projektfinansiering. Projektet för hälso- och sjukvård för långtidsarbetslösa har syftat till att utveckla hälso- och sjukvårdstjänster samt främja samarbetsförfaranden. Hälsoundersökningar av arbetslösa arbetsökande, hälsomöten och därpåföljande vidare åtgärder stöder arbets- och funktionsförmågan, förebygger livsstils- och folksjukdomar, stöder det psykiska välbefinnandet och livskompetensen samt påverkar hälsofrämjande val. Vid behov kan en arbetslös person hänvisas till sjukvårds- och rehabiliteringstjänster.

Sysselsättningen av långtidsarbetslösa kräver en bred synvinkel för att sysselsättningen kan främjas. Stöd till sysselsättning av en arbetslös person kräver arbetskraftsförvaltningens, social- och hälsovårdens och socialförsäkringens kunnande och samarbete. Resultaten från projekt för hälso- och sjukvård för långtidsarbetslösa visar att det är viktigt med samarbete. Det räcker inte med en sektors åtgärder när det är fråga om ett helhetsbetonat stöd för en arbetslös person. Det behövs samarbete på den lokala nivån, men också på den administrativa nivån. Verksamheten förutsätter att det finns avtal om verksamhetspraxis och strukturer.

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är en aktiveringspolitik som har sitt ursprung i långtidsarbetslösas situation. Studierna visar att arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är mer en socialpolitisk åtgärd än sysselsättningspolitisk åtgärd. En viktig strukturell orsak till detta är att det inte finns tillräckligt med lämpliga arbetsplatser för klienter i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Speciellt under den ekonomiska recessionen åren 2008–2010 fanns det inte lämpligt arbete för långtidsarbetslösa på den öppna arbetsmarknaden och alternativen även bland arbetsplatser som ordnas med stödåtgärder var begränsade. Långtidsarbetslösa är oftast den sista grupp som får arbete när andra arbetskraftsreserver har utnyttjats under ett ekonomiskt uppsving.

13 Genomförande av eu:s strukturfondsprogram

I Finland genomförs fem program inom EU-målet regional konkurrenskraft och sysselsättning. Dessa är

- regionprogrammen för östra, norra, västra och södra Finland som medfinansieras ur Europeiska regionala utvecklingsfonden
- ESF-programmet för Fastlandsfinland som medfinansieras ur Europeiska socialfonden. Genomförandeområdet är hela landet.

Strukturfondsverksamheten under programperioden 2007–2013 styrs av en nationell strukturfondsstrategi. I den fastställs de centrala mål och prioriteringar som finansiering riktas till. Den nationella strukturfondsstrategins prioriteringar är att främja företagsverksamheten, att främja innovationsverksamheten och nätverksbildningen och att stärka kompetensstrukturerna samt kompetens, arbetskraft, sysselsättning och företagande samt bättre tillgänglighet till regionerna.

Arbets- och näringsministeriet är förvaltningsmyndighet för programmen. I verkställandet av programmen deltar utöver arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde dessutom undervisningsministeriets, social- och hälsovårdsministeriets, kommunikationsministeriets och miljöministeriets förvaltningsområden.

Beslutsfattandet som gäller åtgärder som finansieras med medel ur strukturfondsprogrammen sker huvudsakligen vid de statliga regionförvaltningsmyndigheterna (närings-, trafik- och miljöcentralerna) samt vid landskapsförbunden. Den offentliga finansieringen av åtgärderna består utöver EU-finansieringen även av nationell offentlig finansiering från statsbudgeten och kommunsektorn. Dessutom ingår privat finansiering i projekten.

Totalfinansieringen för **ERUF-åtgärdsprogrammen** för 2007–2013 är 4,1 miljarder euro, varav EU:s finansieringsandel är 970 miljoner euro. Den nationella offentliga finansieringen är 1,1 miljarder euro, och den kommer från statsbudgeten och kommunsektorn samt från andra offentliga finansieringskällor. I budgeten har statlig finansiering budgeterats för att täcka 75 procent av den nationella offentliga finansieringen av ERUF-program. Då är antagandet att kommunsektorns och den övriga offentliga finansierings andel utgör 25 procent av den nationella offentliga finansieringen.

Prioriteringar i programmen är att förbättra verksamhetsmiljön för konkurrenskraftiga och innovativa företag, företagens internationalisering, nätverksbildning, balanserad regional utveckling och att främja regionala attraktionsfaktorer. Finansieringen har hittills bidragit till uppkomsten av cirka 10 000 nya jobb, varav drygt 4 000 arbetstillfällen skapades år 2010. Enligt uppföljningen har det under programperioden skapats drygt 1400 nya företag, av dem knappt 500 under redovisningsåret.

Totalfinansieringen för **ESF-programmet** för Fastlandsfinland för 2007-2013 är 1,4 miljarder euro, varav EU:s finansieringsandel är 615 miljoner euro. I finansieringen av programmet deltar förutom EU också staten, kommuner samt andra offentliga och privata aktörer, såsom små och medelstora företag. EU-finansieringens andel för de regionala programdelarna för östra och norra Finland är 50 procent av projektens offentliga finansiering. I de regionala programdelarna för västra och södra Finland samt i den riksomfattande delen är EU:s andel 40 % av den offentliga finansieringen. Den nationella offentliga finansieringens andel fördelas mellan staten och kommunsektorn och den övriga offentliga finansieringen. I budgeten har statlig finansiering budgeterats för att täcka 75 procent av den nationella offentliga finansieringen. Då är antagandet att kommunsektorns och den övriga offentliga finansieringens andel är 25 procent av den nationella offentliga finansieringen.

Under programperioden har över 168 000 personer påbörjat ESF-åtgärder, av dem är något över hälften kvinnor. Under redovisningsårets första halvår inledde drygt 54 000 personer åtgärder. Var femte var arbetslös när de kom med i projektet. Inom ramen för de finansierade projekten skapades drygt 9 000 nya jobb, varav drygt 3000 under redovisningsårets första halvår. Det skapades drygt 5 600 företag tack vare projekten, av dem drygt 1 700 under redovisningsåret.

Tekijät Författare Authors Arbetsgrupp bestående av tjänstemän från arbets- och näringsministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet samt finansministeriet, ordförande Kimmo Ruth	Julkaisuaika Publiceringstid Date Mars 2011 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Sysselsättningsberättelse för 2010	
Tiivistelmä Referat Abstract Statsminister Mari Kiviniemis regering har beslutat att fortsätta genomföra de beslut som fattades i samband med halvtidsutvärderingen av regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens andra regering och av regeringsperioden. Regeringen har som mål att främja stabiliteten i ekonomin, förutsättningarna för hållbar utveckling, jämställdheten och den sociala sammanhållningen. Regeringen har som mål att på lång sikt höja sysselsättningsgraden till 75 procent. Regeringen konstaterade vid sin halvtidsöversyn år 2009 att regeringsprogrammets mål att öka sysselsättningen med 80 000–100 000 personer under valperioden 2000–2011 inte kan uppnås på grund av den globala finanskrisen och recessionen. Regeringen beslutade emellertid att genom sina åtgärder stödja skapandet av en ny tillväxtgrund och mildra de omedelbara negativa konsekvenserna av recessionen. Produktionsvolymen började öka under den första delen av 2010 stödd av den ökade exporten. Bruttonationalproduktens (BNP) genomsnittliga ökning var 3,1 % under 2010. Trots den positiva vändning som under året skedde på arbetsmarknaden, var under 2010 den genomsnittliga sysselsättningsgraden (15–64-åringar) 67,8 procent, vilket var 0,5 procentenheter lägre än under föregående år. Arbetslöshetsgraden för 2010 var 8,4 procent, vilket var 0,2 procentenheter högre än föregående år. Tack vare den genomförda stimulanspolitiken höll sig dock arbetslösheten på en lägre nivå än vad som förutspåddes. I budgeten för 2010 stärktes arbetskrafts- och utbildningspolitiken i syfte att förbättra sysselsättningen bland unga och stärka utbildningen för de behov som den kommande tillväxten medför. Ungdomsarbetslösheten kunde bekämpas genom de vidtagna extra åtgärderna. De ökade arbetskraftspolitiska aktiva åtgärderna inriktades också i stor grad på att förhindra förlängd arbetslöshet. I arbetskraftspolitiska aktiva åtgärder deltog i genomsnitt 100 400 personer, och aktiveringsgraden för arbetslösa var 27,4 %. Förutsättningarna för ökad sysselsättning har stärkts genom strukturella reformer som syftar till att höja kompetensen och förbättra arbetsmarknadens funktion. Genom reformerna har tjänsterna för företag, arbetsförmedlingen och den aktiva jobbsökningen effektiviserats och arbetslösas möjligheter till utbildning utökats. Arbete och ett aktivt alternativ har gjorts mer sporrande ekonomiskt sett. Efterfrågan på arbetskraft har stärkts genom att användningen av sysselsättningsstöd utökats. Ett separat anslag som reserverats i budgeten har använts för att mildra problem som beror på plötsliga strukturenvändningar. Marinindustrin förklarades vara en sektor med akuta strukturenvändningsproblem. I strategin Europa 2020 uppställde Finland som mål att höja forsknings- och utvecklingsinsatserna till fyra procent av landets BNP. Förutsättningarna för tillväxtföretagande har understötts genom att man i forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamheten fokuserat på kommersialisering och internationalisering av resultaten. Förvaltningsreformen fortsattes genom att verksamheten vid närings-, trafik- och miljöcentralerna inleddes vid ingången av 2010. Närings-, trafik- och miljöcentralen främjar företagande, arbetsmarknadsverksamhet, kompetens och kultur, trafiksystemets funktion och säkerheten i trafiken, en bra miljö samt hållbart nyttjande av naturen och naturresurserna i regionerna samt invandring, integrering och sysselsättning av invandrare i regionerna. Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Avdelningen för sysselsättning och företagande/Kimmo Ruth, tfn 010 60 48073	
Asiasanat Nyckelord Key words sysselsättning, arbetsmarknaden, arbets- och näringspolitik, utbildnings-, region- och socialpolitik	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-511-0
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 196	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish Hinta Pris Price 27 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd

Tekijät Författare Authors Working Group, its members being officials of the Ministry of Employment and the Economy, Ministry of Education and Culture, Ministry of the Interior, Ministry of Social Affairs and Health, and Ministry of Finance. chaired by Kimmo Ruth	Julkaisuaika Publiceringstid Date March 2011 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment				
Julkaisun nimi Titel Title Employment Report 2010					
Tiivistelmä Referat Abstract Prime Minister Mari Kiviniemi's Government has decided to continue implementing the programme of Prime Minister Matti Vanhanen's second cabinet, as well as decisions made in the Government's mid-term policy review. The Government aims to promote economic stability, the preconditions for sustainable growth, equality and social cohesion. In the long term, the Government's objective is to raise the employment rate to 75%. In its mid-term review in 2009, the Government stated that the Government programme target, of increasing employment by 80,000 to 100,000 people in the parliamentary term 2007–2011, could not be met due to the global financial crisis and economic downturn. However, the Government decided on measures supporting the creation of a new basis for growth, while alleviating the immediate negative impacts of the recession. At the beginning of 2010, buoyed up by exports, production began to increase. In 2010, the average GDP growth rate was 3.1% . Despite the positive development in the labour market over the year, the average employment rate (age group 15–64) in 2010 remained at 67.8 per cent, 0.5 percentage units lower than the previous year. In 2010, the unemployment rate was 8.4%, 0.2 percentage units higher than the previous year. Thanks to the recovery policy, unemployment remained lower than anticipated. Labour and education policies were reinforced in the 2010 state budget, to improve youth employment and bolster education for future growth needs. Additional measures were successful in preventing youth unemployment. Further active labour market policy measures were strongly targeted at preventing long-term unemployment. An average of 100,400 people participated in active labour market policy measures, the activation rate of unemployed people reaching 27.4%. The prerequisites for employment growth have also been boosted through structural renewal, aimed at boosting competences and a better functioning labour market. These reforms have enhanced business services, employment services and active job seeking, as well as increased training opportunities for unemployed people. The economic incentive for working and participating in active measures has been increased. Demand for labour force has been amplified by increasing the use of employment subsidies. Separate appropriations within the state budget have been directed at alleviating problems caused by sudden structural change, the maritime industry being designated as an industry undergoing such a change. In the Europe 2020 strategy, Finland set a target of increasing investment in research and development to four per cent of GDP. The preconditions for growth entrepreneurship have been bolstered by emphasising the commercialisation of results in research, development and innovation activities and internationalisation. Administrative reform has been continued with the launch of the Centres for Economic Development, Transport and the Environment (ELY) at the beginning of 2010. The ELY Centres promote entrepreneurship, labour market activity, competence and culture, the functioning of the transport system and traffic safety. They also support a healthy environment and the sustainable use of nature and natural resources in the regions, immigration, and the regional integration and employment of immigrants. Contact person at the Ministry of Employment and the Economy: Employment and Entrepreneurship Department, Kimmo Ruth, tel. +358 (0)10 60 48073					
Asiasanat Nyckelord Key words labour market; labour and industrial policy; education, regional and social policy					
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-511-0				
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 196	<table> <tr> <td>Kieli Språk Language</td> <td>Hinta Pris Price</td> </tr> <tr> <td>Suomi, finska, finnish</td> <td>27 €</td> </tr> </table>	Kieli Språk Language	Hinta Pris Price	Suomi, finska, finnish	27 €
Kieli Språk Language	Hinta Pris Price				
Suomi, finska, finnish	27 €				
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd				

Työllisyyskertomus vuodelta 2010

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 6 §:n mukaan työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee vuosittain julkisen työvoimapalvelun tavoitteiden toteutumista sekä työvoimapalvelun tilaa ja kehitystä koskevan työllisyyskertomuksen, joka annetaan eduskunnalle perustuslain 46 §:ssä tarkoitetun hallituksen toimenpide kertomuksen oheisaineistona. Julkisen työvoimapalvelun tavoitteet lain 3 §:n mukaan ovat 1) työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainon ylläpito ja edistäminen työmarkkinoilla, 2) työvoiman saatavuuden turvaaminen, 3) työttömyyden torjunta sekä 4) työn-teen mahdollisuuden järjestäminen työtä hakeville. Laki painottaa myös muiden hallinnonalojen roolia näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

Vuoden 2010 työllisyyskertomuksen valmisteli työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä, johon nimettiin edustajat työllisyyden hoidon kannalta keskeisistä ministeriöistä. Kertomuksen laadintaan osallistuivat edustajat työ- ja elinkeinoministeriöstä, opetus- ja kulttuuriministeriöstä, sisäasiainministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä ja valtiovarainministeriöstä. Antamalla kattavan kokonaiskuvan valtionhallinnon vuosittaisista työllisyyden hoitoon vaikuttavista toimenpiteistä kertomus pyrkii palvelemaan eduskuntaa työllisyyspolitiikan toteutuksen seurannassa ja toimenpidelinjauksia koskevassa päätöksenteossa.

Edita Publishing Oy
PL 800, 00043 Editä
Vaihde 020 450 00

Edita asiakaspalvelu
Puhelin 020 450 05
Faksi 020 450 2380

Edita-kirjakauppa Helsingissä
Kustantajien Kirjahulma
Sanomatalo, Elielinaukio 1
Puhelin 020 450 2566

Painettu
ISSN 1797-3554
ISBN 978-952-227-510-3

Verkkójulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-511-0

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY